

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

J Î N

KOVARA KURDÎ-TÏRKÎ * KÛRDÇE-TÛRKÇE DERGÎ

1918—1919

Cild II

Wergêr
ji tîpên Erebi
bo tîpên Latîni:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

JÎN

INSTITUT KURDE DE PARIS

ENTRÉE N° 2 414

WEŞANXANA DENG

Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

DENG YAYINEVİ

Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

Tarîxa çapê:

Çirîya Pêşîn 1985

*

Baskı tarihi:

Ekim 1985

Fyris-Tryck AB

Storgatan 30, Uppsala-Sweden

ISBN 91-970702-1-1

J Î N

KOVARA KURDÎ—TÎRKÎ * KÛRDÇE—TÛRKÇE DERGÎ
1918—1919

Cild II

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN HAYAT

Salek 220 qurîş e
Nîv sal 130 ”

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürdistan'daki şehirler sekenesi Türk müdür? ..	Kurdîyê Bitlîsî
Kürdlere: Bugünkü vazifemiz	Kürdzade Kemal
Mektub-ı manzum	Süleymaniyeli Tevfik
Halê me yê hazir	E. Rehmî
Selaya şevê	E. Rehmî

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRDİSTAN'DAKİ ŞEHİRLER SEKENESİ TÜRK MÜDÜR? (*:)

Birçoklarının fikrini mühim bir mesele halinde işgal eden bu mevzua dair birkaç söz yazmayı çoktan beri düşünürdüm. Hatta bu maksadla bazı şeyler de hazırlamıştım. Lâkin onları neşir ve ilân etmeyi, ahvalın bir derece inkişafı zamanına tehir etmek lâzım geliyordu. Vakt-i merhununu bekliyordum. Bu mesele etrafında yapılacak münakaşanın bugünkü vaziyete nazaran faideli olmayacağını düşünürdüm. Bundan ötürü, mesele etrafında yapılmakta ısrar edilen tahrikâta da ehmemmiyet verilmemesini istedim. Çünkü, herkesin pek ağır bir humûle-i asabiyetle yüklü bulunduğu şu nazik devirde, bu kabîl neşriyatın, bermutad, veche-i ilmîsini kaybederek, şahsî müşatemâta müncer olacağını kaviyyen zannediyorum. Bu takdirde tarafeynin, aynı işlerle alâkadar ve fakat kardeş tefrikalarından kendisine bir hisse-i zafer çıkarmak tertibatıyla bîkarar şahs-ı salise muvaffakiyet vesaiti ihzardan başka bir semereye malik olamayacakları kuvvetle vârid-i hatır oluyor.

Şayan-ı tahattur şerait tahtinde vaki olup, maatteessüf samimiyetini —bizim taraftan asla sebebiyet verilmediği halde— az bir zaman zarfında kaybeden Türk-Kürd ittihad-ı ulvîsi, bize, telif-i matalıb ve tevhid-i mukadderât mecburiyetinde bulunduğumuzu ve o mecburiyetin icabât-ı hayatiyesine bugün dahi tatbik-i siyaset [2] edilmek ıstırarı mevcut olduğunu irae ediyor. Bunu ihlâlden tevakkû etmeliyiz. Halbuki bu hayatî noktayı şimdiye kadar olduğu gibi bugün de kimse anlamadı, takdir etmedi. Osmanlılıkla tarih-i temasından beri yalnız kahr-ü sitemini, isyan-ü tuğyanını gördüğümüz anâsır, vatanın hakikî hâdimlerine tercih edildi. Osmanlı devletinin anâsır-ı mürekkebe-i İslâmiyesinden bahsedilirken, dört yüz senelik bir hademe-i Osmaniyetten, bu müddet zarfında bir defa bile ve fakat bir maksad-ı siyasî tahtinde hiss-i sadakatı asla duçar-ı tegayyür olmamış hakikî bir unsur-ı mürekkebdan bahsedilmedi. Lâkin, hiç bir zaman yanılmayan hakikat, hükm-i kat'îsini izharda geç kalmadı; pek elîm ve hazîn maceralarla, bu fikirlerdeki dalaletin velvele-i sukutunu ilân eyledi. En kör gözlere bir lem'a-i nur îkad edebilecek kudretle tezahür eden bu hakikate rağmen, bir inad-ı cahilâne ile hâlâ o azîm hataları irtikâbde devam edenlere ne demeli, bilmem! Onlar ki, ümmet-i İslâmiyenin çare-i halası, hukuk-ı Osmaniyenin mehmaemken muhafazası tedabirinin neye mütevakıf, hangi unsura istinadla kabil-i tahsil olduğunu bir türlü idrak etmiyorlar; anlamıyorlar ki, mazîde olduğu kadar hâlde aynı mukadderâta tabi, istikbalde de aynı tehlikelere mâruz Türk-Kürd milletlerinin başları üzerinde uçan ölüm fırtınalarıyla müttehiden meşgul olmak lâzım gelen bir devirde bulunuyoruz. Zamanın nezaket-i fevkalâdesi, ümmetin ittihadını takviye etmeyeceği bedihî dedikodular tevlidinden ihtirazı kulaklar patlatacak bir şiddetle bağırduğu, bu defaki fırtına öyle kolaylıkla geçiştirilebilecek neviden olmadığı bazı âsâr ve alâimden istidlâl edildiği halde, bana öyle geliyor ki —zulüm ve istibdad altında bunalan beşeriyeti bir müddet ümid serabları arkasında koşturan emsali nazariyât-ı insaniye idâdına idhal edileceği maalesef gittikçe tabarüz eden— yeni prensiplerin, en salahiyetdar ağızların beyanatıyla teeyyüd eden eşkâl-ı mühlikeye iktirarıyla bizim için büsbütün başka bir mahiyete inkılab üze bulunduğu hatarengiz demlerde, dört taraftan yağan kudretşiken mühacemâta göğüs germek [3] hususunda yalnız ve pek yalnız kalan bu iki bedtali' kavmin yekdiğerine kardeşçe sarılması lüzumu en az takdir edilmektedir.

Mevcut suitefahümlere bir yenisini ilâve haksızlığını irtikâbdan tehâşî dolayısıyledir ki, bir kardeş milletin Kürdistan etrafında ne yaptığını bilmeden döndürdüğü feci yazı oyunlarını yalnız teessür ve taaccüble tâkibetmeye, başka bir şey yapmamaya karar vermiştim. Bu karar nefsimle mahdud kalmamış, muhıkk ve esaslı tedkikata istinad eden kıymetli mukabelelerin saha-i neşre çıkmamasını temin edecek derecede tevsî-i hudud eylemişti.

Fakat her türlü takayyüdâta rağmen neşriyat-ı mâkûsenin devamı, beni, —yalnız bir maddeye münhasır olmak üze— ıtlak-ı efkâra icbar etti. Belki

izhar-ı hakikate vesile olur da muhtac olduğumuz sükûn ve ittihadı takviye eder fikriyle, Kürdistan'daki şehirler sekenesi hakkında tedkikatımı birkaç satırla hülâsa etmeyi muvafık buldum.

*

Eserleri ezmine-i kadîmenin karanlıklarında gaib ve fakat şimdiki Kürdistan'da tesis-i hakimiyet eyledikleri tarihin saha-i ilmüne dahil olan bazı eski hükümetleri burada münakaşaya lüzum görmüyorum. Erbab-ı tettebbuun çaresizlik ve noksan-ı menabî' dolayısıyla bir-iki kelimenin tedkik-i filolojisine veya elde ettikleri kırık-dökük birkaç heykelin irae edebildiği uydurma müşâbehetlere istinaden o hükümetlerin şu veya bu milliyete mensubiyetini tayin yolunda serdettikleri müddeiyata alelâdenin fevkında bir ehemmiyet atfedilmesi doğru değildir. Ehline mâlumdur ki bu dâvalarda zahirî bir mücaneset ve teâdül mevcut olmadığı gibi, yekdiğerinin zıdd-ı tammı mütalâalara kesretle tesadüf olunmaktadır.

Binaberîn, o hükümetler üzerindeki zulmet-i esrarı istikbalin himmet-i tenvirine terkederek, Arduhu ve Hitit devletleri cebhesine tâlik edilmekte bulunan —hem de Fino-Ugri şubesine aid— Turan levha-i cazibini şimdilik bir tarafa atmak mecburiyeti vardır. Zira birçok alâmet-i bârize mevcuddur ki, [4] o hükümetlerin teşekkül ve tenemmüv ettiği manatik-ı arzla oraların bugünkü sükkân-ı perişan ve nâlânı arasında en kuvvetli irtibatların vücuduna şahadet eder.

Kürdistan ile —buraya İran Kürdistanı da dahildir— Türkler arasında —tâyin-i milliyetleri için verilen hükümler, adedleri kadar çok ve gayri kat'î kurûn-ı ûlâ istilâkâr kabailinden sarf-ı nazar— ilk temasın, temas-ı hakikî ve tarihînin, ancak, zuhur-ı İslâmla kâmilan mahv olan İran şevket ve hükümetinden çok sonra vaki olduğu bir hakikattir.

Bundan evvel —mekân tutmak şaınından olmayan— Türk'ün hatt-ı hicreti daima Azak şimalinden geçmiştir. Hadisâtı nisbeten daha sahih ve şayan-ı itimad bir şekilde nakledebilen müverrihîn-i İslâmiye, Kafkas eteklerindeki mücahidîn-i İslama karşı bazı Türk teşebbüslerini kaydediyorsa da, nazar-ı dikkati calib ilk Türk seyl-i istilâsının hulafa-i Abbasiyeden Harunürreşid zamanında vukuunu bildiriyor. Hazar Türklerinin Musul'a kadar tevsi-i daire edebilen bu hareketini serîan tenkil eden kuva-i İslâmiye, onları Kafkas dağları üzerindeki meşhur Derbend'in haricine atmış ve süratle cereyan eden bu medd-ü cezr-i Etrak, arazi-i müstevleyede bir dane olsun Türk bırakmamıştır(183 H.).(197) Binaberîn, bu devir için Kürdistan'ın hiç bir noktasında Türk ve Türk'e dair bir şey aramamak lâzımdır.

Tafsilâtı tevarîh-i İslâmiyede esaslı bir surette mevcut olduğu üzre, hiç bir mevki-i ictimaiye sahib olmayan bir-iki Türk kölesinin Abbasî sarayında istihdamı, Ebu Cafer El-Mansur devr-i hilâfeti vakayiiindendir.

(197) Hicrî 183 yılına ait bu tarih, Milâdî tarihe göre 798'dir.

El-Mu'tasım Billâh zamanında lüzum-ı mübremine binaen bunlardan mahdud mikdarda kataât-ı askerîye teşkil ve bâdehü bu teşkilât tevsi' edilmiştir. Her ne kadar sergüzeşt arkasında dolaşan veya milletdaşlarının müstefid olduğu nimetlerden hissemend olmaya koşan efradın daimî iltihaklarıyla adedleri tekessür etmekte ise de, asrın ihtilâlât-ı müzminesini itfaya memur olduklarından, mütemadî harblerle bir târaftan da mahvolup gitmekte idiler.

[5] Bunlardan pek az kısmının yerlilerle tezevvücettiğini kaydeden tarih, bu devirde devlet-i Abbasiye havze-i hakimiyetine bir Türk kabile veya aşiretinin intikali bahsinde tamamıyla sâmit ve sakittir.

Ancak, Hicretin dört yüzüncü senesine doğrudur(198) ki Mâveraunnehir'den kopan birçok Türkmen aşiretleri, Azerbaycan meralarına, Şirvan sahralarına yerleştiler. (199) Bunlar İran ve Kürdistan'a yayılmaktan ziyade, Kürdistan şimalinden hareketle Bizans arazisine doğru yaklaşılmaya devam ettiler. Muahharen Selçukîlere iltihakla Bizans imparatorluğuna belâ-i ser olup kaldılar.

Bahsimizle alâkadar olan şu vakayı istitraden zikretmeden geçmeyeceğim:

Mâlumdur ki Al-ı Mervan hükümet-i Kürdiyesinin merkez-i idaresi bugünkü Diyarbekir şehri idi. (200) Hicretin 380'inci salında(201) teşekkül eden bu hükümete taarruz eden Selçuk hükümetinin devr-i teşekkülünü, Kürd'ün terk-i vatan etmemekteki anane-i mübeccelini düşünerek, elyevm bu şehrin sekenesine Türktür diyen Diyarbekir evlâdlarına ne demek lâzım geldiğini kari'lerin vicdanına terkederim.(202)

Yukarıda serdedilen icmal-ı tarihî gösteriyor ki, Hicretin beşinci asrı(203) ibtidasında Kürdistan şehirlerinde, köylerinde Türk yoktu.(204)

(198) Milâdî takvime göre 1000 yılına doğru.

(199) Mâveraunnehir: Sözlük anlamı "İrmağın ötesi" demek olan bu ad, "Ceyhun" da denilen Amuderya ırmağının kuzeyinde kalan Orta Asya bölgesine eskiden Araplar tarafından verilen coğrafî bir addır. Eski Batılı kaynaklarda ise bu ad "Transoxiana" şeklinde geçmektedir.

Şirvan: Azerbeycan'da bulunan ve Hazar denizinin batısında yer alan bir bölgedir.

(200) Bu hükümetin merkezi, aslında Diyarbekir kentinin kendisi değil de, günümüzde "Silvan" adıyla Diyarbekir'e bağlı bir ilçe olan ve eskiden "Meyyafarqîn" adıyla bilinen kentti. Diyarbekir kenti de Mervanî Kürd devletinin egemenliği altındaydı.

(201) Milâdî takvime göre 991 yılı. Bu tarih, devletin kurucusu Olan Dostık oğlu Bad'ın öldüğü ve yeğeni Ebu Ali Hasan'ın tahta çıkıp, devletin "Mervanî devleti" adını aldığı tarihtir.

(202) Burada sözü edilen "Diyarbekir evlâdları"ndan maksat, hiç kuşku yok ki Ziya Gökalp'tır.

(203) Milâdî XI. yüzyıl.

(204) "Mervanî Kürdleri Tarihi"nin yazarı İbn'ül-Ezrak, Selçukluların iki komutanının 1043 yılında Mervanî devletinin başkenti Meyyafarqîn'i kuşattıklarını, ancak bu girişimin başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmekte ve aynen şöyle demektedir: "Bu, Türklerin bu memlekete ilk gelişleriydi. Ondan önce buralarda yüzleri bile görülmemişti".(İbn'ül-Ezrak, *Mervanî Kürdleri Tarihi*, s. 153, Türkçesi M. Emin Bozarslan, Koral Yayınları, İstanbul-1975)

Bu da, "Jîn" in yazarının görüşünü kesin biçimde belgeliyor.

Acaba, Kürdistan'ın şehir namını verdiğimiz medineleri o tarihte mevcud mu idiler?

Adedleri mahdud Kürdistan şehirlerinin zaman-ı tesisleri, hiç şübhe edilmez ki o tarihe, ondan pek çok gerilere, tarihin âmak-ı mechuliyetine kadar gider. Kimse inkâr edemez ki bu şehirler beşinci asr-ı Hicrî ibtidasında meskûn ve sekenesi bir lisan ile mütekellim ve bir milliyete malik idi.

Binaberîn, şehirler ahalisinin muhakkak olarak Türkçeden başka bir dile sahip olduklarını, esbab-ı mesrudeye mebni iddia edebiliriz, ki bu da Kürdçeden başka bir dil değildi.

Muhterem muarızlar, elyevm bu şehirlerde Türkçe konuşulmasını, sekenesinin Türk [6]olduğuna delil makamında tekrar edip duruyorlar. Bu iddiaları, birçok nokta-i nazardan bâtıldır. Oralarda pek yeni bir hayata malik olduğu izah olunan Türk mevcudiyeti ile kıdem-i tarihîsi ihtiyac-ı isbattan azade Kürd varlığı arasındaki bu'd-ı zaman, dâvanın ne kadar çürük bir esbaba rabtedildiğini ayanen göstermekle beraber, herhangi bir lisanla tekellümün onun gösterdiği zümre-i milliyeye idhali tazammun etmeyeceği de bedihîdir. Meselâ Türkçe konuşmak Türk olmaya delâlet edebilseydi, taht-i idaresinde yaşadıkları hakimiyetlerin lisanıyla mütekellim ebna-i İsraili milel-i mevcude arasında taksim edebilmek hakikaten pek müşkil olurdu ve bugün Türkçe konuşan Rumlar, lisan-ı maderzadlarından hatta bir kelime bilmeyen bir kısım Ermenilerin hangi zümre-i milliyeye ilhak edilebileceğini anlamak, halli müşkil bir muamma olurdu. Misalimi tevsî' edebilirim. Lâkin şimdilik bu kadarını kâfi görüyorum.

Bu misaller kâfi derecede isbat ediyor ki Türkçe konuşan her şahsın alınına bir Türk etiketi asmak muvafık-ı mantık değildir. Bundan maada, Kürdistan'da yapılmış ve on senelik tarihe malik mahallî tedkikat ve müşahedâtım, oraları dolduran nüfusun halisülayar Kürd olduklarını itiraz kabul etmez bir surette meydana çıkaran netayice reside oldu. Bunlardan her şehir ve mıntıkaaya aid olanları bir bir tâdad çok uzun sürer. Bundan dolayıdır ki, hakkında en vâzih mâlumâta malik bulunduğum yalnız birini misal olarak irad edeceğim.

Size Bitlis kasabasını takdim edeyim:

*

Burasının esatîrî bir tarihi vardır; her yerden ziyade Kürd olan aynı namdaki vilâyetin merkezidir. Burada şehir ahalisi arasında Türk lisanının istimali nazar-ı dikkate çarpar. Fakat ahali Türk müdür?

Ben suale cevab ihzarı için bildiklerimi numro sırasıyla tertib edecek ve bunların mukayesesıyla icab eden kararın itasını kari'lerin tab-ı selim ve hüsn-i takdirine terkedeceğim:

[7] 1-Bitlis şehri, pek kısa fasılalardan sarfınazar, Tanzimat'tan sonraki ed-

vara kadar(1263) (205) Bitlis hükümet-i Kürdiyesinin makarr-ı idaresi idi.

2-Şehirleri teşkil eden sekene, alelumum hemcivar kura ahalisinin esbab-ı mâlume tahtinde ve tedricen şehre nakl-ı mekân etmesinden meydana gelir ve bazı kere de esbab-ı siyasiyeye tebaan ayrı bir millet efradından eşhas-ı mâdudenin aileten kasabalara yerleştirildiği vaki olur. Bu nıkat-ı nazardan Bitlis'i tedkik edersek:

A-Şark, şimal, cenub ve garbındaki havalîde günlerce sayılan mesafeler dahilinde bir dane olsun Türk köyüne tesadüf edilemez, hatta Türk'le muhtelit köyeler de yoktur. Ancak şimal-i şarkîde ve iki konak mesafedeki küçük ve muhtelit Ahlat kasabasında Türk'e tesadüf mümkündür.

B- Esbab-ı siyasiye tahtinde veya başka bir sebeble, birkaç Türk ailesinin —müctemi' ve müteferrik— Bitlis'e geldiğine veya getirildiğine dair ne bir mâlûmât-ı tarihiye vardır ve ne de böyle bir hadisenin vukuu işitilmiştir.

3-Hadisât-ı ahîreden evvel Bitlis kasabasını dolduran Türkçe mütekellim Kürdlerden herhangi bir ailenin silsile-i nesebi, nihayet dördüncü babada karîb ve bâîd bir Kürd kabile veya karyesine müntehi olur.

4-Kasabanın mahalle taksimâtı, şehir sekenesinin menşei bulunan Kürd karye ve aşiretlerinin isimlerini taşır. Kızılmescid ve Taş mahallesinin ismi umumîsi Türkçe olup taksimât-ı fer'iyesi (meselâ Mermut, Geboller. . . ilh. gibi) Kürdîdir.

5-Bitlis'te aile lisanı Kürdçe olduğu gibi, çarşı muamelâtı da ekseriyetle Kürdçe cereyan eder.

6-Bilumum medarısın lisan-ı tedrisi Kürdçedir.

7-Memlekette Türkçe okuyup yazanların tarihi kırk seneyi geçmez. Daha eski tarihlerde Türkçeyi lisan olarak bilen, yalnız Faik Han ve Müştak gibi bir-iki zat mevcuddu.

[8] 8-Bitlis'te Türk lisanını hususî mekteb açarak tâlim eden zat, bugünkü Hızanî ailesinin ikinci babası olan merhum Hüseyin Fevzi Efendi'dir.

9-Kasabada bugün zahîrî bir mevki-i taammümü haiz görülen Türkçenin nisbeten pek kısa bir zaman zarfında bu kadar tevssuu, idare-i hükümette itizam olunan şiddet-i i'tisafdan neşet eylemiştir. Filhakika Kürdistan için daimî bir afet mahiyetini haiz bulunan memurînin mazalim ve istibdadından, daha evveleri olduğu gibi teşkil-i vilâyâtta sonra da bir türlü insanî ve medenî şekle takrîb edilemeyen adaletsizliklerden vikaye-i nefis ve aile, en küçük maaşlı —hatta fahrî— bir memuriyete intisab için lisan bilmek, bir mecburiyet-i hayatiye halini almıştı. Lisan-ı resmî olmak münasebetiyle bu hal aynıyle avâm-ı nas hakkında da cariydi.

10-Hademât-ı umumiye ve bâhusus askerlik, lisanın intişarında esaslı bir müessir olmuştur.

11-Kasaba ahalisinden Kürdçe bilmeyenler, son zamanın yeni mekteblerine devam eden genclerden, memleket hayat-ı umumiyesine iştirake vakit bulamayarak genc bir sinnde terk-i vatana mustar kalanlardır. Bunların mikdarı da aşerât hanesi feykına yükselemez.

(205) Milâdî 1846.

12-Bitlis dahilinde Türk olarak, vilâyet teşekkülünden sonraki devre aid olmak üzere, mâzul memurîn ve mütekaid zabitlerden yerli kızlarla müteahhil ve adedleri onu geçmeyen zevat ile, daha eski bir tarih-i temekküne malik iki aile vardır. Bunlar da, Kızılmescid mahallesinde sakin Şefkatlı, ve Zeydan mahallesinde oturan Siraclar ailesidir ki, birincinin aded-i nüfusu harbden evvel onaltıya bâliğ olup, ikincininki ise yediye tenezzül etmişti.

13-Harbden evvelki son tahrir göre Bitlis'in (merkez kazası) nüfus-ı umumiyesi 35.000 idi.

[9] 14-Bitlis vilâyeti hakkında emsaline nisbetle en vâzıh ve güzel bir eser neşreden —lisanımızda tercümesi vardır— bir Rus ceneralinin tedkikatına göre de vilâyet dahilinde yalnız "beş yüz" Türk vardır.

15-Bitlis kasabası dahilindeki camiler, medreseler, türbeler. . . ilh. gibi mebanî, kâmilên Biltis hakimlerine aid olup, usul-ı mimarîlerinde de Türk ve Arab tarzı haricinde hususiyetlere maliktirler.

Hulâsa: Bitlis şehri kâmilên "Kürd"dür ve diğer şehirlerde aynı hal katıyetle vakidir.

17 Kânun-ı Evvel 334 (1918)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERE: BUGÜNKÜ VAZİFEMİZ (✱)

Mukadderât-ı milel ve düvelin mevzu-i bahs ve münakaşa olduğu ve her birerlerinin istikbalî hakkındaki hüküm ve kararın derdest-i ita bulunduğu bir vakt-i münasibde, Kürdlerin temin-i mevcudiyet ve âtîsine hasr-ı mesaî emeliyle meydan-ı intişare çıkan "Jîn" gazetesini ilk numrosundan itibaren tâkib edenlerdenim.

Nazar-ı memnuniyetle görülüyor ki "cerîde", hedef-i mesaî olarak "Kürd" edebiyat ve ictimaiyatının itilâsını daha ilk nüshasında düstur-ı hareket ittihaz, ve dûş-ı tahammüle aldığı pek çetin bir vazifeyi kemal-i ciddiyetle kavradığını, nüsh-ı münteşire-i mütevâliyesiyle bir kat daha ikmâl ve isbat etmiştir.

Müessislerini tebrik, muvaffakiyetlerini temenni ederim.

*

Artık setr-ü teviline imkân olmayan hakayık-ı müessifedendir ki akvam-ı hazıra miyanında irfan ve maarif gibi hususâtta en geri kalan biz Kürdler, az bir zaman zarfında terakkî ve inkişaf etmeye, ilmen, irfanen yükseğe(206) müstaid bir millet [10]iken, maalesef âyân ve yarânımızın müzaheret ve muavenetinden mahrumiyet, bizi bugün nüfus-ı umumiymizle mütenasib bir derece-i fevz-ü kemale îsal edememiş ve cehl denilen beliiye, Kürd muhtîninde daima ve her zaman ilme tekaddüm eylemiştir.

328 senesi(207) Temmuzunda idi ki dûrendiş ve mededkâr güzîde birkaç erbab-ı ilim ve mârifet, Kürdlüğün terakkî ve tealîsini temin maksadıyla ve "Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti" namıyla bir cemiyet-i edebiye teşkil etmiş; Kürdlüğü tanıtmak, ona layık olduğu mevki-i ictimaiyi bahsettirmek üzere "Hetawî Kurd", "Rojî Kurd" gibi birtakım ceraid-i ilmiye de sahne-i faaliyete girmiş idi. Maarif-i memleket uğrunda masruf hademât-ı fevkalâdelerinin bir ferd-i nâciz sıfatıyla daima ve her zaman meftun ve medyun-ı şükranı bulunduğum bu halâskâran-ı ümmet, bir kere nasîb olan ziyaretten istihsal ettiğim mâlûmâta nazaran cemiyetin tesis ve devamı için bir hayli mezahim iktihâm ve bilâ futûr ve ârâm, maddî-mânevî pek çok fedakârlık ihtiyarıyla Kürdlere, Kürdlüğe giranbaha iki müessese-i milliye, iki yadigâr-ı kıymetdar ithaf eylemiş idi.

Şübhesiz parlak ve merğub olan şu teşebbüs-i millî, layık olduğu muvaffakiyeti idrak etmeden, her şeyde olduğu gibi harbin tahribkâr elinden kurtulamamış; müessesâtını, teşkilâtını, bütün mevcudâtını muhafaza değil, terk ve ihmal ve mücahedât-ı vatanperveranesinde tâtil-i ef'ale mecburiyet hissetmiştir.

Çünkü o esnada henüz teşekkül ettiğine nazaran, muhtac olduğu islahât tatbik edilmiş veya tâkibe başlanılmış iken, müessislerinin hizmet-i askeriye-ye dâvet suretiyle gaybubetleri ve maalesef ağınyamızın adem-i iltifat ve müzaheretleri veya esbab-ı saireden dolayı tâtil-i mesaîye mecburiyet hissetmeleri saikasıyla bu ümid ve emel heder ve tebah olmuştu. İhtiyacât-ı zamana muvafık olan bu cemiyet hakkında Kürd ağınyasının, ulemasının, ezkiyasının ve bütün alâkadarlarının enzar-ı dikkatlerini celbederim: Kürdlük namına ilk hatve-i teşebbüsü atan ve âsâr-ı fi'liyesiyle muvaffak-ı bilhayr olan o cihan-ı ilim ve mârifetin yeniden ihyası lâzım gelir.

[11]Pek muntazam ve ümidbahş bir programla tâkib ve istihsal-ı makasıda hazırlanan bu cemiyetin lâzımüttebcîl olduğunu isbat eden hadisât-ı hazıra, bizleri, daldığımız meş'um hâb-ı girangafletten uyandıran birer acı ve elîm vesile-i teyakkuzdur.

Çünkü, terakkî-i maarifi emel-i yegâne bilen bir Kürd talebe cemiyetinin altı senelik hayat-ı mesaîsi, şübhesiz bugün matlûb olan tekâmül-i millîyi tatmin ve temin edebilmek kudretine elbette malik bulunmuş olurdu.

Vâ esefâ ki, irfan-ı millet için atılan ilk hatve-i terakkîyi tâkib edememek,

(206) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir baskı hatası olduğu anlaşıl-makta, doğrusunun "yükselmeğe" şeklinde olması gerekmektedir.

(207) Milâdî 1912 yılı.

işe ehemmiyet vermemek âkıbet-i fecâsıyla bugün elemdarız. Binaenaleyh, tekrar ediyorum: Me'yus olmaya mahal yok. Kürdlüğün, nesl-i âtînin temin-i mevcudiyet, muhafaza-i saadet ve hukukunu tekâfül-i maarife terk ve tevdi, ehem ve elzem vazâifimizdendir.

Emel, maksad, arzu, Kürd gençliğini bir araya toplamak, beliyeye-i cehli Kürdistan'dan def'etmektir.

Çünkü, devrimiz devr-i terakkîdir. Çalışmayı seyl-i terakkî sürükler.

8 Kânun-ı Evvel 334(1918), Fındıklı

Kürdzade
Kemal

* *
*

(*) "Hêvî" esasâtını bir derece daha tevsian ve "Kürd Neşriyat Cemiyeti" namıyla bir müessese meydana getirilmek üzere icra edilen hazırlıklar kuvve-i karîbeye gelmiştir. Kürd münevveranı için vâsi' bir saha-i faaliyet ve icraat temin edecek olan cemiyetin kendisine tekaddüm eden emsalinin âkıbetine duçar olmaması, hamiyetperveran-ı milletin her nevi muavenetlerine mütevakkıf bir meseledir. Bu babda irşad ve tenvîr ihtiyacını suret-i mahsusada kayde lüzum görüyoruz. Arzu buyuran zevât, tafsîlât-ı meseleye kesb-i ıttıla için idarehanemize müracaat edebilirler.

JÎN

(208)

(*) [12] Kürd şuarasından meşhur Nalî'nin Şam-ı şeriften memleketi olan Süleymaniye'ye yolladığı manzum mektubudur. Bililtizam veznini, kafiyesini, şivesini ve hatta ekseriya hurufâtını değiştirmeden tercümesi, Türkçenin eski tarzını ihtiyar etmekten başka mümkün olamıyor. Mamafih tercüme, daima, kavalı tersine çalmak gibidir. Aslında ruhperver nüktelerle sanat-ı lafziye, cinas, leff-ü neşir tercümede ihsas olunamaz. Bu cümle ile beraber, yine hiss-i millîmizi okşadığı için tercüme ettim.

Süleymaniyeli
Tevfik

(208) Aşağıdaki yazı, derginin aslında başlıksız çıkmıştır

KÜRDÇESİ

Qurbanî tozî rêget im, ey badî xoşmurûr
Ey peykî şareza be hemû şarî Şarezûr

Ey lutfekit xefî-w hewaxwah û hemdemim
Wey sirwekit beşaretî sergoşey huzûr

Gahê debî berûh, dekey bawêşênî rûh
Gahê debî bedem, dedemênî demî xurûr

Sûta rewaqî xaney sebrim dil û derûn
Neywawe xeyrî goşey zikrêkî ya Sebûr

Hem hem'înanî ahem û hem hemrîkabî eşk
Rehmê b'em ah û eşke bike, heste bê futûr

Wek ahekem rewan be heta xakî koyî yar
Wek eşkekem dewan be heta awî Pirdesûr

B'ew awe xot bişo le kudûratî ser zemîn
Şad bin be weslî yekdû, ke to tahir, ew tehûr

Emca meweste, ta degey eynî Serçinar
Awêk e pirr le nar û çinar û gul û çinûr

Çeşmeyekî mîslî xor ke be sed cê le roşinî
Feweranî nûrî saf e le ser berdî wek bilûr

Ya eksî asman e le ewêna dakewa
Estêrekanî radekişê wekû şehabî nûr

[13] Demgot ke çawî xom e, eger Bekrecoyî eşk
Be newayê tîj û bê semer û germ û swêr û sûr

Daxil nebî be enbersaray Xakî duxûl
Heta nekey be xakî Silêmanîya ubûr

Şarêke pirr edl û kerem e, le cêgakî xoşrezim
Bo def'î çawe zare delên şehîrî Şehrezûr

Xak'î rewacî enber e, dar'î rewacî ûd
Berd'î mîsalî gewher e, cobar'î eynî nûr

Şam'î hemû nehar e-w nehar'î hemû behar
Toz'î hemû ebîr û buxar'î hemû bixûr

Ehlêkî way heye ke hemû ehlî daniş in
Hem nazimî uqûd in û hem nazirî umûr

Seyrê bike le dar û le berdî mehellekan
Dewrê bide be pirsîş ehwalî xwar û jûr

Axo derûnî şeq buwe pirdî Serşeqam?
Pîr û futadeten nebuwe darî Pîrmesûr?

Aya be cem'û daîre ye dewrî Kanîba?
Yaxud buwe be tefrîqe-w şoriş nuşûr?

Seywan nezîrî kunbedî Kêwan e sebz û saf?
Yaxud buwe be daîrey encumî qubûr?

Êstaş mekanî aske ye Kanîaskan?
Yaxud buwe be mel'ebey gurg û lûre-lûr?

Daxo derûn'î saf e, gurey mawe Tancerû?
Yaxud esîrî xak e, be leylî deka ubûr?

Zar im wekû xelal û nezar im wekû xeyal
Aya dekewme zar û be dil da dekem xutûr?

[14] L'em şehrî derdî xurbete, l'em sozî hîcret
Sebrim buwe be aw û be çawim deka ubûr?

Aya meqamî ruxset e l'em beyne bêmewe?
Ya meslehet teweqquf e ta yewmî nefxî sûr?

Halî bike be xefîye ke ey yarî sengdil
Nalî le şewqî to ye denêrê selamî dûr.

Canım feda güzergâhına, bâd-ı hoşmürûr
Ey peyk-i aşinası bütün şehr-i Şehrezûr

Ey gizli gizli lütfün hevahahım, hemdemim
Ey estiğin zaman esiyor kalbime huzur

Ruhunla ruhu yelpazellersin zaman zaman(1)
Nefh eyliyor demin de dema-dem dem-i gurur

Sabrın tutuştu hanesi, yandı gönül derûn
Bir köşecikte kaldı yeri zikr-i ya Sabur

Hem ahe hem'ınanım ve hem eşk e hemrikâb
Rahm et bu ah-ü eşk e, kımıldan bilâ futur

Uğra diyar-ı yarime, ahım gibi serî
Eşkim gibi yetiş suyuna "Awî Pırdesûr"

Âlâm-ı dehrden yıkan ol suda tertemiz
Şad ol onun visalına, sen tahir, ol tahûr

Ordan da "Serçınar"a(2) kadar durma, koş yetiş
Bir su, muhîti nar ve çınar ve gül ve çınûr(3)

Parlaklığı günş gibi ol çeşme ca be ca
Feveran-ı nur-ı saf ile hep taşları billûr

Ya gökyüzü bir âyîne etmiş in'ikâs
Yıldızları söner, uzanır bir şîhab-ı nur

(209) Derginin aslında şiirin Kürdçesi ile Türkçe çevirisi yan yana konularak öyle basılmıştır. Ancak Latin harflerine çevrilince harfler arttığı için, aynı sayfa her ikisine yetmedi. Bu nedenle, önce şiirin Kürdçesini, sonra da Türkçe çevirisini yazmak zorunda kaldık.

(1) Ruh burada meşy, yürümek manasına.
(2) Serçınar, Süleymaniye'ye yakın büyük bir pınardır;
(3) suyundan bir nehir hasıl oluyor. Her yeşil, bâsefa bir yerdir.

Derdim ki "Bekreco"(4) şu benim gözlerim, eğer
tatlı olsaydı suyu; fakat tuzlu, acı, şûr(210)

Girme o "Hâk-i duhul"^e(5) o anberfezâ yere
ilk etmedikçe şehr-i Süleymaniye'yi ubûr

Bir şehr-i adl-ü cûd ve sücûd ve durûd-ü bûd
Def'i nazar için denilir şehr-i Şehrezûr

Eşcarı ûd ve toprağı anber, zemini gül
Çakılları cevahir ve enharı aynı nur

Şamı nehar, neharı bahar, bamdadı nur
Tozlar abîr, buharları bir mecmer-i buhar

Hem ehl-i dil ahalisi, hem ehl-i akl-ü din
Hem nâzım-ı ukûd ve hem nâzır-ı umûr

Ah, sevdiğim sokakları devret birer birer
Var mı anar garibi? aşağı, yukarı sor

Bak, çatlayıp yıkıldı mı köprüsü "Serşeşam"?⁽⁶⁾
Bir düşmüş ihtiyar mıdır ağacı "Pîrmesûr"?⁽⁷⁾

Kalmış mı öyle mecma-i ahabab "Yelsuyu"?⁽⁸⁾
Yoksa dağıldılar mı o yârân-ı pürsürûr?

"Seywan"⁽⁹⁾ nazîr-i kubbe-i Keywan mı yemyeşil?
Ah, kaplamış mı sathını encüm gibi kubûr?

Ceylân gelir mi şimdi de "Ceylânbulağı"na?
Yoksa kaçırdılar mı o ceylânları akûr?

-
- (4) Bekreco, Serçınar nehrinden münşaiib bir nehirdir.
(210) Şair, "eğer gözyaşlarım tatlı olsaydı, gözlerimi Bekreco ırmağına benzetirdim; fakat gözyaşlarım tuzlu ve acıdır" demek istiyor.
(5) Hâk-i duhul, Nalî'nin maskat-ı re'si, el'an Şehrezor'da bir köydür.
(6) Serşeşam: Süleymaniye'nin bir mahallesi.
(7) Süleymaniye'de bir ziyaretgâh.
(8) Meşhur bir mesire.
(9) Ahîren mezarlık ittihaz olunan meşhur bir tepe.

Berrak ve saf, revşen akıyor mu ”Tancerû”(10)
Yoksa esir-i hâk mı, bulanık eder ubûr?

Tanzîr eder halal(11) ve hayali hüviyetim
Ağza düşer, gönüllere eyler miyim hutûr?

Öyle eritti sabrımı gurbet ki, su gibi
gözyaşlarımla dîdelerimden eder ubûr

Var mı cevaz-ı avdet o me’va-i aslîye?
Ya bekleyim mi öylece ta yevm-i nefh-i sûr

Anlat o yar-i sengdile gizlice, saba
Şevkinle Nalî yolluyor öyle selâm-ı dûr

(10) Tancerû, Tac-ı Rebud nehr-i meşhurüdür Süleymaniye’de.
(11) Dış karıştırmak için kullanılan çöp danesine benzer ot.

HALÊ ME YÊ HAZÎR

Em Kurd di nav Osmanîyan da sadiqtir ji hemî milletan derketin. Me malê xwe û canê xwe, hemî tiştê xwe di rîya wî milletî da. (211) Me rojekê îxtîlalek, bêtaetîyek nekir. Daîma, ewan çi emir kir, me emrê wan bi cî îrand. (212) Hetta, vê herbê da em Kurd ji ber herbê, ji ber hîcretê, ji ber sefaletê ji hemîyan perîşantir bûn. (213) Lawêd me di eskerîyê da şehîd bûn, malêd me yexma bûn. Welhasil, ji hemî milletan xwedanzerartir derketin.

Malûmê we ye, hun her roj xezetan dixwînin, taliê herbê em mexlûb derxistin. (214) Em li ser da'wa Reîsêcuhmûrê Amerîqayê Wîlson me da'wa sulhê kir, yanî mutareke girêda, —ji ber me Bulxar mutareke kiribû— paşê Awistîrya û Alman jî mutareke kir. (215) Dêmek dinya ji hemama xwîne derket, hemî kes nifret ji yekdûkuştinê kir, her kes ji terefê xwe esbabê seadeta însanî fikir kirin. (216) Ji wan hemîyan fikra Wîlson durusttir e. Lewra ew dibêjit "her millet divêt bi serê xwe şola xwe çêket, kes xwe têkilê şola yê dî neket". Yanî millet muqedderata xwe bi destê xwe hell ket, çi milltê di xwe da dibînit bila bite hukumetek. (217) Li ser vê fikrê, em wê dibînin Erebb, Cihû, File, Gurcî. . . her yekê jibo xwe hukumetek çêkin, nuha şola xwe bi destê xwe çêdikin. (218)

(211) Di rîya wî milletî da: Yanî di rîya milletê Osmanî da. Wê demê ji Osmanîyan ra dihat gotin "Milletê Osmanî". Ji ber wê yekê nivîskar weha gotîye.

(212) Yanî, Osmanîyan çi ferman kir, me fermana wan pêkanî.

(213) Hetta: Tewr.

Vê herbê: Vî şerî. Mexsed ji şer, Şerê Cîhanî yê Pêşîn e.

Hîcret: Cîhilî, tengezarî.

(214) Mexlûb: Zorbirî. Nivîskar bi vê peyvê qesta Osmanîyan dike.

(215) Me da'wa sulhê kir: Me doza aştiyê kir, me aşti xwest. Nivîskar li vir jî qesta Osmanîyan dike.

Mutareke: Peymana agirberrînê.

Ji ber me: Berî me.

(216) Dêmek: Nexu, madem ku wisa ye, madem ku weha ye.

Nifret: Nevîn.

Yekdûkuştin: Hevkuştin, kuştina hev, kuştina yekdû.

Esbab: Piranîya "sebeb" e, bi mana "bone, havil, çare" ye.

Seadet: Bextyarî.

Yanî, her kes ji aliyê xwe ve li ser bone û havil û çare û rîya bextyarîya mirovan fikirî.

(217) Muqedderat: Qeder, pêşedem.

Çi milletê di xwe da dibînit: Çi neteweyê ku di xwe da hêz û tawan dibîne, çi neteweyê ku dişê û ji heq derdikeve.

Bite hukumetek: Bibe hukumetek.

(218) Li vir, di heqê sazîkirina dewleta Cihûyan, yanî Yahûdîyan da şaşîyek heye. Lewra dewleta wan sala 1948'an hat sazîkirin.

File: Ev piyvik di eslê xwe da bi mana "pêgirtîyê Îsa Pêxember, kesê ku li ser dînê Îsa Pêxember e" tê. Belam pirr caran di nava gel da ev nav wek navê Ermenîyan tê bi karanîn.

Belê em Kurd, heta nuha me his nekir ji ber destê hukumeta Tirkan derkevin, yanî ji menzûma Osmanîyan derkevin.(219)

Nuha em temaşe dikin, Wîlson dibêjit "cihê Tirk nebî nadine Osmanîyan". [15]Hal ew e ku cihê me dibêjin'ê "Kurdistan"; xeyrê du-sê me'mûran, ew jî ji ber me'mûrîyetê hatine cî bûne, bil wana çu Tirk nînin.

Wekî Tirk çunînin, ma Ermenî, mixeyn?(220) Hindî Ermenî ne, mîqdarê sedan pêncê me nînin. Mixeyn jî sedan du bi zor teşkîl diket.(221) Paş hingê, ji xeyrê Kurdan çu milletê dî çunînin. Wekî we ye, Kurdistan heqê Kurdan e, ji xeyrê Kurdan heqê kesê tê nîne.(222)

Sed heyf, me heta nuha xwe nedaye zanîn. Awrupa me nas nakin û me weha mezin nizanin û Kurdistanê têkilê Ermenîyan dizanin. Hetta, hindek xwedanxerez me ji Ermanîyan dizanin.(223)

Wekî me xwe daba zanîn lazimê sa'y û xîreta gelek nebû, bi hîmmeta hindik me dê heqê xwe daba zanîn (em ji sededa xwe derketin, qusûrê nefikirin).(224)

Belê, heqê Kurdan e Kurdistan. Ji xeyrê Kurdan çu kes xwedanheq nîne di Kurdistanê da.

Fikra Wîlson jî heqek daye me ku em di Kurdistanê bibine wxedan. Eger em nebine xwedan, qet şubhe nekin, Ermenî bit sedan dehêt me, dê bine xwedanê Kurdistanê û welatê me dê jibo xwe bistînin.(225)

Wekî we ye, çi mezin çi biçûk, hemî millet bi wezîfa xwe bizanin û dest şolê biket. Wextê westanê nîne, wextê xebatê ye. Xwedê muîn bit.(226)

17 Kanûna Berî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

(219) Menzûme: Kom, rêz, qor.

Menzûma Osmanîyan: Koma Osmanîyan, rêz û qora Osmanîyan.

(220) Wekî: Madem ku, li gora ku.

Mixeyn: Wekî dî, xeyn ji vana, ji bil vana.

(221) Teşkîl diket: Pêktîne.

(222) Wekî we ye: Madem ku wisa ye, li gora ku weha ye.

(223) Hetta: Tewr.

Xwedan: Xwedî.

Xwedanxerez: Xwedîxerez, kesê ku di heqê hin kesan da bi xerez difikire û tevdigere.

(224) Wekî me xwe daba zanîn: Eger me xwe dabûya zanîn, eger me xwe binasandina.

Sa'y: Xebat, cehd.

Seded: Babet.

(225) Dê bine xwedanê Kurdîstnê: Dê bibin xwedîyê Kurdistanê.

(226) Muîn: Alîkar.

Gelo rabin, zeman teng e(227)
 Xewa cehlê weha reng e (228)
 Mehûkirina wê bê deng e(229)
 Temaşe halê kewê şenge(230)
 Xwedaya, dijminan ceng e(231)
 Ji xew em têr nebûn ya Reb
 Xewa xeflet zebandin em(232)
 Ji vê esrê revandin em(233)
 Jibo cehlê xapandin em
 Ji dinyayê tefandin em
 Di bin zulmê civandin em
 Ji xew em têr nebûn ya Reb
 Heta kengê xewa xeflet!
 Heta kengê ji mehwîyyet,(234)
 ji birçîtî biçûk, kuflet
 mehû bit û hemî millet
 Ji xew em têr nebûn ya Reb
 Eger millet hemî bixwînin
 û emrê Heq ku cih bînin(235)
 û tovê rehmetê biçînin
 Wekî alem xwedanjîn in
 Ji hemîyan çêtir in, dibînin
 Ji xew em têr nubûn ya Reb

26 Çirîya Paşî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
 E. Rehmî

-
- (227) Gelo: Ev peyvikeka sazber e, ji peyvika "gel" û bangoka "o" pêkhatîye û jibo bankirinê ye; yanî "hey gel". Wek ku mirov bêje "xelko", yanî "hey xelk".
 (228) Cehl: Nezanî.
 Weha reng e: Rengê wê weha ye, awa û şîweyê wê weha ye, adetê wê weha ye.
 (229) Mehûkirin: Tunekirin, mirandin.
 (230) Wisa tê zanîn ku mana vê malikê weha ye: "Temaşe li hal û rewşa kewnêrê şeng bikin, ew jî ranakeve, ew jî hişyar e".
 (231) Xwedaya: Ev peyvikeka sazber e, ji peyvika "Xweda" û bangoka "ya" pêkhatîye û jibo bankirinê ye; yanî "Xwedêyo".
 (232) Zebandin em: Em zebûn kirin, em ji hêz xistin, em bê alîkarî hiştin, em neçar û bêhavlî kirin, em şerpeze kirin.
 (233) Ji vê esrê: ji vê sedsalê, ji vê demê.
 (234) Mehwîyyet: Tunebûn, pûçbûn.
 (235) Emrê Heq: Emrê Xwedê, fermana Xwedê.
-

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan "**Eqîda Kurdan**" namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer dansinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği "**Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler**" nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Seblürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 384'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 134'üncü nüshası çıktı. Nefîs makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.

Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İctihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JÎMAREYA 6'AN

6'NCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDİSTAN'DAKİ KENT SAKİNLERİ TÜRK MÜDÜR?

Birçoklarının düşüncesini önemli bir sorun olarak işgal eden bu konuya ilişkin birkaç söz yazmayı çoktan beri düşünürdüm. Hatta bu amaçla bazı şeyler de hazırlamıştım. Ne var ki onları yayınlayıp açıklamayı, durumun bir ölçüde gelişeceği zamana ertelemek gerekiyordu. Uygun zamanı bekliyordum. Bu sorun üzerine yapılacak tartışmanın bugünkü durumda yararlı olmayacağını düşünüyordum. Bundan ötürü, sorun üzerine yapılmakta ısrar edilen kışkırtmalara da önem verilmemesini istiyordum. Çünkü, herkesin pek ağır bir sinirsel yüküyle yüklü bulunduğu şu nazik dönemde, bu gibi yayınların, alışlageldiği gibi, bilimsel yönünü kaybederek kişisel küfürleşmelere sürükleneyeceği kanısındayım. Bu takdirde, tartışan iki tarafın, aynı işlerle ilgili ve fakat kardeş ayrımlarından kendisine bir zafer payı çıkarmak hesabıyla kararsız olan üçüncü kişiye başarı olanakları hazırlamaktan başka bir şey elde edemeyecekleri, güçlü bir olasılıkla akla gelmektedir.

Hatırlanmaya değer koşullar altında meydana gelip, ne yazık ki içtenliğini —bizim taraftan asla sebebiyet verilmediği halde— kısa bir zamanda yitiren Türk-Kürd yüce birliği, bize, istemleri uzlaştırma ve mukadderatı birleştirmek zorunluluğunda bulunduğumuzu ve siyasetin bugün dahi o zorunluluğun hayatî gereklerine uygun olması zorunluluğunun var olduğunu gösteriyor. Bunu bozmaktan sakınmalıyız. Oysa bu hayatî noktayı şimdiye kadar olduğu gibi bugün de kimse anlamadı, takdir etmedi. Osmanlılıkla temas ettiği tarihten beri yalnız kahr ve zulmünü, isyan ve taşkınlığını gördüğümüz unsurlar, yurdun gerçek hizmetçilerine tercih edildi. Osmanlı devletini oluşturan Müslüman unsurlardan sözedilirken dört yüz yıllık bir Osmanlılık hizmetçisinden, bu süre içinde bir kez bile ve fakat siyasal bir amaç altında bağlılık duygusu asla değişikliğe uğramamış gerçek bir birleşik unsurdan sözedilmedi. Fakat hiç bir zaman yanılmayan gerçek, kesin hükmünü göstermekte geç kalmadı; bu fikirlerdeki sapıklığın çöküşünü, pek acıklı ve üzücü maceralarla ve gürültülü bir biçimde duyurdu.

En kör gözlere bile bir ışık parıltısı yakabilecek kudretle ortaya çıkan bu gerçeğe rağmen, cahilce bir inat ile hâlâ o büyük hataları işlemekte devam edenlere bilmem ki ne demeli. Onlar ki İslâm ümmetinin kurtuluş çaresinin ve Osmanlı haklarının mümkün olduğu kadar korunması tedbirlerinin neye bağlı olduğuna ve hangi unsura dayanılarak elde edilebileceğine bir türlü akıl erdiremiyorlar. Anlamıyorlar ki, geçmişte olduğu kadar şimdi de aynı mukadderata bağlı ve gelecekte de aynı tehlikelere uğrayacak olan Türk ve Kürd milletlerinin başları üzerinde uçan ölüm fırtınalarıyla birlikte uğraşılması gereken bir dönemde bulunuyoruz. Zamanın olağanüstü nazik oluşu, ümmetin birliğini pekiştirmeyeceği aşikâr olan dedikodular üretmekten kaçınılmasını kulakları patlatacak bir şiddetle bağırmakta, bu defaki fırtınanın

öyle kolaylıkla geçirilebilecek türden olmadığı bazı etki ve belirtilerle kanıtlanmaktadır.

Durum bu iken, bana öyle geliyor ki, zulüm ve istibdad altında bunalan insanlığı bir süre ümit serapları arkasında koşturan teoriler gibi insancıl teoriler arasına alınacağı ne yazık ki gittikçe belli olan yeni ilkelerin, en yetkili ağzların açıklamalarıyla doğrulanan tehlikeli biçimlerle bir araya gelmesiyle, bizim için büsbütün başka bir niteliğe dönüşmek üzere bulunduğu şu tehlikeli dönemlerde, dört yandan yağan güç tüketici saldırılara göğüs germek konusunda yalnız ve pek yalnız kalan bu iki kötü talihli halkın birbirine kardeşçe sarılması gereği en az takdir edilmektedir.

Mevcut yanlış anlaşmalara bir yenisini ekleme haksızlığına girmekten sakınma isteği dolayısıyledir ki, bir kardeş milletin, ne yaptığını bilmeden Kürdistan üzerine döndürdüğü feci yazı oyunlarını yalnız üzüntü ve hayretle izlemeye, başka bir şey yapmamaya karar vermiştim. Bu karar kendimle sınırlı kalmamış, haklı ve esaslı incelemelere dayanan değerli görüşmelerin yayın alanına çıkmamasını sağlayacak ölçüde geniş sınırlara ulaşmıştı.

Fakat her türlü dikkatli davranmaya rağmen karşıt yayınların sürüp gitmesi, beni, yalnız bir maddeye özgü olmak üzere fikirlerimi açıklamaya zorladı. Belki gerçeğin ortaya çıkmasına vesile olur da, muhtaç olduğumuz dinginlik ve birliği pekiştirir düşüncesiyle, Kürdistan'daki kent sakinleri hakkındaki incelemelerimi birkaç satırla özetlemeyi uygun buldum.

*

İzleri eski zamanların karanlıklarında kaybolan ve fakat şimdiki Kürdistan'da egemenlik kurdukları tarihçe bilinmekte olan bazı eski hükümetleri burada tartışmaya gerek görmüyorum. Araştırmacıların, çaresizlik ve kaynak eksikliği dolayısıyla bir-iki kelimenin filolojik incelenmesine ya da elde ettikleri kırık-dökük birkaç heykelin gösterebildiği uydurma benzerliklere dayanarak o hükümetlerin şu ya da bu milliyete bağlı oluşunu belirleme yolunda ortaya koydukları tezlerle, olağanın üstünde bir önem verilmesi doğru değildir. Bu gibi konuların uzmanlarınca bilinmektedir ki, bu tezlerde gözle görülür bir benzerlik ve denklik mevcut olmadığı gibi, birbirine tam karşıt görüşlere de çokça rastlanmaktadır.

Bu nedenle, o hükümetler üzerindeki esrarlı karanlığı geleceğin gayretlerinin aydınlatmasına bırakarak, Arduhu ve Hitit devletleri cephesine asılmakta bulunan ve hem de Fino-Ugri dalına ait olan Turan çekici tablosunu şimdilik bir yana atmanın zorunluluğu vardır. Çünkü birçok açık belirtiler vardır ki, o hükümetlerin kurulup geliştiği bölgelerle oraların bugünkü perişan ve inleyen sakinleri arasında en güçlü bağların varlığına tanıklık etmektedir.

İran Kürdistanı da dahil olmak üzere Kürdistan ile Türkler arasında —milliyetlerini belirlemek için verilen hükümlerin sayısı kadar çok olan ve sayısı kesin olmayan eski çağ istilâcı kabileleri bir yana— ilk temasın, gerçek ve tarihsel temasın, ancak, İslâmiyetin doğuşuyla İran'ın büyük gücünün ve

hükümetinin tümüyle ortadan kalkmasından çok sonra meydana gelmiş olduğu bir gerçektir.

Ondan önce yer tutmak şanından olmayan Türk'ün göçü daima Azak'ın kuzeyinden geçmiştir. Olayları nisbeten daha doğru ve güvenilebilir bir şekilde aktarabilen İslâm tarihçileri, Kafkas eteklerindeki İslâm mücahitlerine karşı bazı Türk girişimlerini kaydetmişlerse de, dikkat çekici ilk Türk istilâ selinin Abbasî halifelerinden Harunürreşid zamanında meydana geldiğini bildirmişlerdir. Hazar Türklerinin Musul'a kadar sınırlarını genişletebilen bu hareketini hızla tepeleyen İslâm güçleri, onları Kafkas dağları üzerindeki ünlü Derben'in dışına atmış ve Türklerin hızla meydana gelen bu med ve cezir akını ile istilâ edilen topraklarda bir tane olsun Türk bırakmamışlardır. (183 H.) (236) Bu nedenle, bu dönem için Kürdistan'ın hiç bir noktasında Türk ve Türk'e ilişkin bir şey aramamak gerekir.

Ayrıntıları İslâm tarihlerinde esaslı bir şekilde mevcut olduğu üzere, hiç bir sosyal mevkiye sahip olmayan bir-iki Türk kölesinin Abbasî sarayında çalıştırılması, Ebu Cafer El-Mansur'un halifeliği döneminin olaylarından dır.

El-Mu'tasım Billâh zamanında zorunlu bir biçimde gerektiği için bunlardan sınırlı miktarda askerî birlikler oluşturulmuş ve sonra bu askerî örgütler genişletilmiştir. Her ne kadar macera peşinden dolaşan ya da millettaşlarının yararlandığı nimetlerden pay sahibi olmaya koşan fertlerin sürekli katılmalarıyla sayıları çoğalıyor idiyse de, çağın müzminleşmiş ihtilâllerini bastırmaya memur olduklarından, sürüp giden savaşlarla bir yandan da yok olup gidiyorlardı.

Bunlardan pek az kısmının yerlilerle evlendiğini kaydeden tarih, bu dönemde Abbasî devletinin egemenlik alanına bir Türk kabile ya da aşiretinin geçtiği konusunda tümüyle sessiz ve suskundur.

Ancak Hicretin 400'üncü yılına doğrudur(237) ki Mâveraünnehir'den kopan birçok Türkmen aşiretleri Azerbaycan otlaklarına, Şirvan sahralarına yerleştiler.(238) Bunlar İran ve Kürdistan'a yayılmaktan çok, Kürdistan'ın kuzeyinden hareketle Bizans topraklarına doğru yaklaşmaya devam ettiler. Daha sonra Selçuklulara katılarak Bizans imparatorluğuna başbelâsı olup kaldılar.

Konumuzla ilgili olan şu olayı bu vesileyle anlatmadan geçmeyeceğim:

Bilindiği gibi, Mervanî Kürd hükümetinin yönetim merkezi bugünkü Diyarbakir kenti idi.(239) Hicretin 380'inci yılında(240) kurulan bu hükümete saldıran Selçuklu hükümetinin kuruluş dönemini, Kürd'ün yurdunu terketmemekteki yüce geleneğini düşünerek, bugün bu kentin sakinlerine Türk-

(236) 197 numaralı dipnota bakınız.

(237) 198 numaralı dipnota bakınız.

(238) 199 numaralı dipnota bakınız.

(239) 200 numaralı dipnota bakınız.

(240) 201 numaralı dipnota bakınız.

tür diyen Diyarbekir evlâdlarına ne demek gerektiğini okuyucuların vicdanına bırakıyorum.(241)

Yukarıda belirtilen tarih özeti gösteriyor ki Hicretin V. yüzyılı(242) başlangıcınd Kürdistan kentlerinde ve köylerinde Türk yoktu.(243)

Acaba Kürdistan'ın kent adını verdiğimiz şehirleri o tarihte var mıydı?

Sayıları sınırlı olan Kürdistan kentlerinin kuruluş zamanları, hiç kuşku edilmez ki o tarihe, ondan pek çok daha gerilere, tarihin bilinmez derinliklerine kadar gider. Kimse inkâr edemez ki bu kentler, Hicrî V. yüzyıl başlarında meskûn idi ve sakinleri bir dil konuşur ve bir milliyete sahip idiler.

Bu nedenle, bu kentlerdeki halkın, kesin olarak Türkçeden başka bir dile sahip olduklarını, yukarıda belirtilen nedenlere dayanarak iddia edebiliriz. Bu da Kürdçeden başka bir dil değildi.

Sayın karşı çıkanlar, günümüzde bu kentlerde Türkçe konuşulmasını, sakinlerinin Türk olduğuna kanıt gibi tekrarlayıp duruyorlar. Bu iddiaları birçok açıdan çürüktür. Oralarda pek yeni bir hayata sahip olduğu ayrıntılarıyla açıklanan Türk varlığı ile tarihsel kıdemi kanıtlanmaya bile gerek göstermeyen Kürd varlığı arasındaki zaman boyutu, iddianın ne kadar çürük bir temele dayandığını göstermektedir. Kaldı ki herhangi bir dili konuşmanın, onun gösterdiği millî topluluktan gelmek demek olmadığı da ortadadır. Örneğin Türkçe konuşmak Türk olmayı kanıtlayabilseydi, yönetimi altında yaşadıkları egemenliklerin dillerini konuşan İsrail oğullarını mevcut milletler arasında taksim edebilmek gerçekten pek güç olurdu; ve bugün Türkçe konuşan Rumların, ana dillerinden bir sözcük bile bilmeyen bir kısım Ermenilerin hangi millî topluluğa katılabileceğini anlamak, çözümü güç bir problem olurdu. Örneklerimi genişletebilirim. Fakat şimdilik bu kadarını yeterli görüyorum.

Bu örnekler yeterli ölçüde kanıtlıyor ki, Türkçe konuşan her kişinin alına bir Türk etiketi yapıştırmak mantığa uygun değildir. Bundan başka, Kürdistan'da yapılmış ve on yıllık tarihe sahip yöresel inceleme ve gözlemlerim, oraları dolduran nüfusun saf ayar Kürd olduklarını itiraz kabul etmez bir biçimde ortaya koyan sonuçlara ulaşmıştır. Bunlardan her kent ve bölgeye ait olanları bir bir saymak çok uzun sürer. Bundan dolayıdır ki, hakkında en belirgin bilgiye sahip bulunduğum yalnız birini örnek olarak göstereceğim.

Size Bitlis kasabasını sunayım:

*

Buranın efsaneleşmiş bir tarihi vardır. Her yerden fazla Kürd olan aynı ilin merkezidir. Burada, kent halkı arasında Türk dilinin kullanılması dikkat çekicidir. Fakat halk Türk müdür?

Ben bu soruya cevap hazırlamak için bildiklerimi numara sırasıyla sırala-

(241) 202 numaralı dipnota bakınız.

(242) 203 numaralı dipnota bakınız.

(243) 204 numaralı dipnota bakınız.

yacak ve bunların karşılaştırılması ile gereken kararın verilmesini okuyucuların sağduyusuna ve iyi takdirine bırakacağım.

1-Bitlis kenti, pek kısa aralar sayılmazsa, Tanzimat'tan sonraki dönemlere kadar(1263) (244) Bitlis Kürd hükümetinin yönetim merkezi idi.

2-Kentleri oluşturan nüfus, genellikle komşu köylerin ahalisinin bilinen nedenler altında ve azar azar kente taşınmasıyla meydana gelir; bazen de siyasal nedenlere bağlı olarak ayrı bir milletin bireylerinden belirli kişilerin ailece kasabalara yerleştirildiği olur. Bu açılarından Bitlis'i incelersek:

A-Doğu, kuzey, güney ve batısındaki çevrede günlerce sayılan mesafeler içinde bir tane olsun Türk köyüne rastlanılamaz. Hatta Türk'le karışık köyler de yoktur. Ancak kuzeydoğuda ve iki konak mesafedeki küçük ve karma Ahlat kasabasında Türk'e rastlamak mümkündür.

B-Siyasal nedenler altında ya da başka bir nedenle birkaç Türk ailesinin toplu ya da ayrı ayrı olarak Bitlis'e geldiğine ya da getirildiğine ilişkin ne bir tarih bilgisi vardır ve ne de böyle bir olayın meydana geldiği işitilmiştir.

3-Son olaylardan önce Bitlis kasabasını dolduran ve Türkçe konuşan Kürdlerden herhangi bir ailenin soy zinciri, nihayet dördüncü babada yakın ve uzak bir Kürd kabile ya da köyüne ulaşır.

4-Kasabanın mahalle taksimatı, kent sakinlerinin gelmiş oldukları yerler olan Kürd köy ve aşiretlerinin adlarını taşır. Kızılmescid ve Taş mahallelerinin yalnız genel adları Türkçedir, mahallelerin ayrıldığı birimler (örneğin Mermût, Geboller. . . gibi) Kürdçedir.

5-Bitlis'te aile dili Kürdçe olduğu gibi, çarşı işleri de çoğunlukla Kürdçe cereyan eder.

6-Bütün medreselerin öğretim dili Kürdçedir.

7-Memlekette Türkçe okuyup yazanların tarihi kırk yılı geçmez. Daha eski tarihlerde Türkçeyi dil olarak bilen, yalnız Faik Han ve Müştak gibi bir-iki zat vardı.

8-Bitlis'te Türk dilini özel okul açarak öğreten zat, bugünkü Hizanî ailesinin ikinci babası olan rahmetli Hüseyin Fevzi Efendi'dir.

9-Kasabada bugün görünüşte yaygın bir yere sahip görülen Türkçenin nisbeten pek kısa bir zaman içinde bu kadar genişlemesi, hükümet yönetiminde benimsenen sert baskıdan meydana gelmiştir. Gerçekte Kürdistan için sürekli bir felâket niteliğine sahip bulunan memurların zulüm ve despotluğundan, daha önceleri olduğu gibi vilâyetlerin kuruluşundan sonra da bir türlü insancıl ve uygarca şekle yaklaşıtılamayan adaletsizliklerden insanların kendilerini ve ailelerini korumaları, en küçük maaşlı ve hatta fahrî bir memurluğa girmek için bile dil bilmek, hayatî bir zorunluluk halini almıştı. Resmî dil bakımından bu durum, sıradan insanlar için de aynıyle yürürlükteydi.

10-Genel hizmetler ve özellikle askerlik, dilin yaygınlaşmasında esaslı bir etmen olmuştur.

11-Kasaba halkından Kürdçe bilmeyenler, son zamanın yeni okullarına (244) 205 numaralı dipnota bakınız.

devam eden gençlerden, ülkenin genel hayatına katılmaya vakit bulamaya-
rak genç bir yaşta yurdu terketmeye mecbur kalanlardır. Bunların miktarı da
onlar hanesinin üzerine yükselemez.

12-Bitlis içinde Türk olarak, yalnız vilâyetin kuruluşundan sonraki dö-
ne- me ait olmak üzere, görevlerine son verilmiş memurlar ve emekli subaylar-
dan yerli kızlarla evli ve sayıları onu geçmeyen zatlar ile, daha eski bir ikamet
tarihine sahip iki aile vardır. Bunlar da Kızılmescid mahallesinde oturan Şef-
katlı ve Zeydan mahallesinde oturan Siraclar ailesidir, ki bunlardan birincisi-
nin nüfusu savaştan önce 16'ya ulaşmış, ikincisinin nüfusu ise 7'ye
düşmüştü.

13-Savaştan önceki son sayıma göre Bitlis'in merkez ilçesinin genel nüfusu
35.000 idi.

14-Bitlis ili hakkında benzerlerine oranla en ayrıntılı ve güzel bir eser ya-
yınlayan bir Rus generalinin dilimize de çevrilmiş bulunan incelemelerine
göre de, il içinde yalnız "beş yüz" Türk vardır.

15-Bitlis kasabası içindeki camiler, medreseler, türbeler. . . gibi yapılar, tü-
müyle Bitlis hükümdarlarına ait olup, mimarlık biçimlerinde de Türk ve
Arap stili dışında özelliklere sahiptirler.

Özetçesi, Bitlis kenti tümüyle "Kürd"dür ve diğer kentlerde de aynı du-
rum kesinlikle bir olgudur.

17 Aralık 334 (1918)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERE: BUGÜNKÜ GÖREVİMİZ

Milletlerin ve devletlerin mukadderatının söz konusu olduğu ve tartışıldı-
ğı ve her birinin geleceği hakkındaki hüküm ve kararın verilmek üzere bu-
lunduğu bir uygun vakitte, Kürdlerin varlık ve geleceğinin garanti altına alın-
masına tüm çabayı yoğunlaştırmak ümidiyle yayın alanına çıkan "Jîn" ga-
zetesini ilk sayısından itibaren izleyenlerdenim.

Sevinçle görülüyor ki gazete, çabasının amacı olarak Kürd edebiyat ve sos-
yolojisinin yükselişini daha ilk sayısında hareket kuralı olarak almış ve ta-
hammül omuzuna aldığı pek çetin bir görevi tüm ciddiyetiyle kavradığını,
peşpeşe yayınlanan sayıları ile bir kat daha kanıtlamıştır.

Kurucularını kutlar, başarıya ulaşmalarını dilerim.

Artık gizlenmesine ve başka biçimlerde yorumlanmasına imkân olmayan üzücü gerçeklerdendir ki, bugünkü halklar arasında kültür ve bilgi gibi konularda en geri kalan biz Kürdler, az bir zaman içinde kalkınıp gelişmeye, bilim ve kültürde yükselmeye yetenekli bir millet iken, ne yazık ki ileri gelenlerimizin ve dostlarımızın destek ve yardımından yoksunluk, bizi, bugün genel nüfusumuzla orantılı bir başarı ve gelişme düzeyine ulaşmaktan alıkoymuş ve cahillik denilen belâ, Kürd çevresinde daima ve her zaman bilimin önüne geçmiştir.

328 yılı(245) Temmuzunda idi ki ileri görüşlü ve halkına yardımcı olmak isteyen seçkin birkaç bilim ve kültür adamı, Kürdlüğün gelişme ve yükselmesini sağlamak amacıyla "**Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti**" adıyla bir edebiyat derneği kurmuşlar; Kürdlüğü tanıtmak, O'na layık olduğu sosyal mevkii kazandırmak üzere "**Hetawî Kurd**" ve "**Rojî Kurd**" gibi birtakım bilimsel gazeteler de faaliyet alanına girmişti. Ülke kültürü uğrunda yapılan olağanüstü hizmetlerinin önemsiz bir fert olarak daima ve her zaman tutkunu ve şükran borçlusu bulunduğum bu ümmet kurtarıcıları, bir kez nasip olan ziyaretten elde ettiğim bilgilere göre derneğin kuruluş ve devamı için bir hayli güçlüklerle katlanmış; usanmadan ve dinlenmeden, maddî ve manevî pek çok fedakârlığı göze alarak Kürdlere ve Kürdlüğe pek değerli iki ulusal kurum, iki değerli hediye armağan etmişlerdi.

Kuşkusuz parlak olan ve sevinçle karşılanan o millî girişim, lâayık olduğu başarıya ulaşmadan, her şeyde olduğu gibi savaşın yıkıcı darbesinden kurtulamamış; kurumlarını, örgütlerini, bütün varlıklarını korumak değil, terk ve ihmal etmek ve yurtserverce mücadelesinde faaliyetlerini durdurmak zorunluluğunu duymuştur.

Çünkü o sırada, henüz yeni kurulmuş olduğu için muhtaç olduğu düzeltmeler uygulanmış ya da izlenmeye başlanmış iken, kurucularının askerlik görevine çağrılarak görev alanından kaybolmaları ve ne yazık ki zenginlerimizin ilgi ve destek göstermeyişleri ya da başka nedenlerden dolayı çalışmalarını durdurmak zorunluluğunu duymaları nedeniyle, bu ümit ve arzu boş gitti ve yok oldu. Zamanın ihtiyaçlarına uygun olan bu dernek hakkında Kürd zenginlerinin, bilim adamlarının, zeki insanların ve bütün ilgililerinin dikkatlerini çekerim:

Kürdlük adına ilk girişim adımını atan ve pratikteki eserleriyle hayırlı başarılar gösteren o bilim ve kültür dünyasının yeniden diriltilmesi gerekir.

Pek düzenli ve ümit verici bir programla amaçlarına yürümeye ve kavuşmaya hazırlanan bu derneğin yüceltilmesi gerektiğini kanıtlayan bugünkü olaylar, bizleri, daldığımız uğursuz ve ağır bir gâflet getiren uykudan uyandıran birer acı ve acıtıcı uyanış vesilesidir.

Çünkü bilgi ve kültürün gelişmesini tek umut bilen bir Kürd öğrenci derneğinin altı yıllık çalışma hayatı, kuşkusuz bugün istenen ulusal gelişmeyi tatmin edebilmek ve sağlayabilmek kudretine elbette sahip bulunmuş olurdu.

(245) 207 numaralı dipnota bakınız.

Ne yazık ki ulusun kültürü için atılan ilk ilerleme adımını izleyememek, işe önem vermemek feci sonucu ile bugün acı çekiyoruz. Buna dayanarak tekrar ediyorum: Ümitsiz olmaya yer yok. Kürdlüğün ve gelecek kuşakların varlığını garanti altına almayı, mutluluk ve haklarını korumayı bilimin desteğine bırakmak ve emanet etmek, en önemli ve en gerekli görevlerimizdendir.

Umut, amaç, arzu Kürd gençliğini bir araya toplamak, bilgisizlik belâsını Kürdistan'dan def'etmektir.

Çünkü dönemimiz gelişme ve ilerleme dönemidir. Çalışmayı, gelişme ve ilerlemenin seli sürükler.

8 Aralık 334(1918), Fındıklı

Kürdzade
Kemal

* *
*

"Hêvî"nin attığı temelleri bir derece daha genişleterek "Kürd Neşriyat Cemiyeti" adıyla bir kurum meydana getirilmek üzere yapılan hazırlıklar, bir güce dönüşmeye yakın duruma gelmiştir. Kürd aydınları için geniş bir faaliyet ve pratik alanı sağlayacak olan bu derneğin kendisinden önceki benzerlerinin akıbetine uğramaması, milletin gayret ve onur sahibi fertlerinin her türlü yardımlarına bağlı bir sorundur. Bu konuda yol gösterme ve aydınlatma ihtiyacını özellikle belirtmeye gerek görüyoruz. Arzu buyuran zatlar, konunun ayrıntılarını öğrenmek için yönetim yerimize başvurabilirler.

JÎN

(246)

Kürd şairlerinden ünlü Nalî'nin kutsal Şam'dan memleketi olan Süleymaniye'ye yolladığı manzum mektubudur. Bile bile kalıp ölçüsünü, uyaklarını, söyleyiş özelliğini ve hatta çoğunlukla harf kalıplarını değiştirmeden çevril-

(246) . 208 numaralı dipnota bakınız

mesi, Türkçenin eski biçimini seçmekten başka türlü mümkün olamıyor. Bununla birlikte çeviri yapmak, her zaman, kavalı tersine çalmak gibidir. Orijinal metindeki ruhu okşayıcı nükteler, sözcüklerdeki sanat, cinas, isim ve fiillerin belli düzen içinde sıralanmaları çeviride duyulacak biçimde belirtilemez. Bununla birlikte yine de, ulusal duygularımızı okşadığı için çevirdim.

Süleymaniyeli
Tevfik

TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

Canım feda geçtiğin yerlere, ey hoşça esen yel
Ey Şehrezor kentinin bildik uydusu olan yel

Gizli lütfün canciğer arkadaşım, dostum benim
Sen estiğinde huzur esiyor yüreğimde benim

Eşişinle ruhu yelpazellersin zaman zaman(1) (247)
Ve soluğun gurur üflüyor kanıma kimi zaman

Yandı gönül için için, tutuştu sabrın barındığı yer
Sadece "ya Sabur" çekmek için bir köşecikte kaldı yer

Ah çekerken arkadaşım, gözyaşı dökerken eşim olan yel
Acı şu ah ve gözyaşlarıma da, pervasızca davran yel

Ahlarım gibi hızlı uğra yarimin yöresine
Gözyaşlarım gibi yetiş "Awî Pırdesûr" suyuna

Devrin acılarından yıkan o suda, tertemiz
Sevin ona kavuşmakla; o temizleyici, sen de temiz

Durma, oradan da koş yetiş Serçınar'a kadar(2)
Bir su ki çevresinde gül, şifalı bitki, nar ve çınarlar(3)

-
- (1) "Ruh" burada "seyir, yürümek" anlamındadır.
(247) Osmanlıca çeviride "seyir, yürümek" anlamında kullanılan bu dizedeki ilk "ruh" sözcüğü, tarafımızdan "esiş" olarak çevrildi.
(2) Serçınar, Süleymaniye'ye yakın büyük bir pınardır;
(3) suyundan bir ırmak meydana geliyor. Sürekli olarak yeşil ve neşeli bir yerdir.

O çeşmenin parlaklığı yer yer tıpkı güneş gibi
Duru bir nurun kaynamasıyla taşları billur gibi

Sanki bir aynaya yansımıştır gökyüzü
Ve orada sönüp uzanan bir ışık yıldızı

"Bekreco gibidir" derdim, tatlı olsaydı gözyaşlarım(4)
Ne'yleyim ki tatlı değil, acı ve tuzludur gözyaşlarım

Girme o amber kokan "Hâk-i duhul" köyüne(5)
uğramadan önce Süleymaniye kentine

Bir kent ki söz yok adalet, mertlik, dindarlık, ekin ve varlığına
Kemgözlerden korunması için "Şehrezor" denilir adına

Ağaçları ûd, yerleri gül, toprakları amber
Irmakları aynen nur, çakılları cevher

Akşamları gündüz, gündüzleri bahar, sabahları nur
Tozları amber, buharları koku saçan buhur

Hoşsohbet, akıllı ve dindardır oradaki halk
Hem anlaşılabilen, hem işleri yöneten bir halk

Ah, sevdiğim sokaklarını dolaşıver birer birer
Var mı şu garibi anan, aşağı yukarı bir soruver

Bak, "Serşeşam" köprüsü çatlayıp yıkılmış mı?(6)
Ve "Pîrmesûr"(7) ağacı bir yaşlı gibi düşmüş mü?

Hâlâ dostların yarenlik yeri mi "Kanîba"?(8) (248)
Dağıldı mı o sevinç dolu dostlar yoksa?

"Seywan"(9) yemyeşil mi Keywan kubbesi gibi?
Ah, mezarlar kaplamış mı yüzeyini yıldızlar gibi?

-
- (4) Bekreco, Serçınar ırmağından ayrılan bir ırmaktır.
(5) "Hâk-i duhul", Nalî'nin doğum yeri olan ve günümüzde Şehrezor'a bağlı bulunan bir köydür.
(6) "Serşeşam", Süleymaniye'nin bir mahallesidir.
(7) Süleymaniye'de bir ziyaretgâh.
(8) Ünlü bir gezinti yeri.
(248) Şiirin Osmanlıca çevirisinde "Kanîba" adı "Yelsuyu" olarak çevrilmiştir. Ancak biz Osmanlıcadan Türkçeye yaptığımız bu çeviride Kürdçe orijinal adın korunmasını uygun bularak "Kanîba" adını koyduk.
(9) Son zamanlarda mezarlık yapılan ünlü bir tepe.

"Kanîaskan" a yine geliyor mu ceylânlar?(249)
Yoksa kaçırdı mı o ceylânları yırtıcı hayvanlar?

"Tancerû"(10) ırmağının hâlâ berrak ve duru mudur akışı?
Yoksa toprağa tutsak olup bulanıklaşmış mı akışı?

Varlığım öyle inceldi ki tıpkı halal(11) ve hayal gibi
Ağızlara düşüp gönüllerde anımsanıyor muyum onlar gibi?

Gurbet sabrımı öylesine eritti ki
O da gözyaşlarımla akıyor gözlerimden su gibi

O asıl barınağıma dönmeme var mı izin?
Yoksa bekleyeyim mi kıyamet gününe değin?

Anlat ey yel o taş yürekli yare gizli gizli
De ki: Şevkinle uzaktan selâm yolluyor Nalî

(249) Şiirin Osmanlıca çevirisinde "Kanîaskan" adı "Ceylânbulâğı" olarak çevrilmişse de, biz Osmanlıcadan Türkçeye yaptığımız bu çeviride Kürdçe orijinal adı koruduk.

(10) "Tancerû" Süleymaniye'de Tac-ı Rebud ünlü ırmağıdır.

(11) Diş karıştırmak için kullanılan çöp tanesine benzer ot.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N H A Y A T

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürdlerde durûb-ı emsal Law Reşîd
Edebiyat-ı Kürdiyeden bazı numuneler ... M. M.
Wereqêk le refzî xatirat Mistefa Termo
Şerê topan xilas bû E. Rehmi
Xezel Qazîzade Letîf

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

(250) 2'yê Kanûna Paşîn 1919(2 Ocak 1919).

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

(2)(251) (✱)

Bazen bir taş parçası, bir kavmin ser-
güzeşt-i hayatını tarih efsanelerinden
daha belîğ anlatır.

S. T.

Küre-i Arz'ın âfâk-ı dûra-dûrunu serseri dalgalar gibi dolaşan avare "Arî-
ler" in, ta Afrika-i Şimalî'den Asya-i Vusta'ya hangi berzahtan geldiklerini
anlamıyorum. Bilâd-ı harreye alışan o kavmin Kafkas dağlarında —daha
devre-i telebbüse girmeden— çırılçıplak kışladıklarına akıl erdiremiyorum.
Fakat ulema-i tarih ekseriyetle ittifak ettikleri için körü körüne inanıver-
dim. İşte o ekseriyetin kavli bize anlatıyor ki, devr-i hacere'den beri Meyya-
farqîn ve Kafkasya'ya yayılan Arîlerin "Kardux" sülâlesinden Kürdler türe-
miş. Mamafih bana kalırsa, en mâkul ichtihad, Kürd şairi ve Kürdlüğün yegâ-
ne nevhakeri merhum Hacı Kadir'indir.

(251) Derginin aslında böyle başlıksız çıkmış olan, ancak başlık yerine parantezler içinde
bir "2" sayısıyla basılan bu yazı, derginin dördüncü sayısında "Jîn Mecmuası Vasıta-
sıyla Kurdiye Bitlisî Kardeşime" başlığıyla çıkmış olan yazının devamı ve ikinci
bölümüdür.

Var olsun biraderimiz Hayalî, (252) ki Hacı Kadir'i eserleriyle ihya ediyor. Merhum, bir manzumesinde diyor ki:

"Madem Nuh gemisi cebel-i Cudî'de kaldı ve o vakitten beri de Kürdler cebel-i Cudî etrafında ibka-i mevcudiyet etmişlerdir, tufandan beri Kürdler me'va-i asliyelerinde berkarardılar".

Velhasıl [2] ister Karduxî, ister Behramî, ister Medyalı, ister Nuhî olsunlar, bu kavmin şimdiye kadar teşkil ettikleri Eyyubî devletinden bed'en hadd-ü hesaba gelmeyen müteaddid ve mütenevvi' büyük ve küçük hükûmâtın tortusundan, son zamanda, yani takriben 1262—65 (253) tarihlerinde Bitlis'te, Hakkârî'de, Bohtan'da birer derebeyliği, Süleymaniye'de de bir hükûmet-i sağîre kalmıştı. Bitlis, Hakkârî, Bohtan'ın suret-i inkırazları cemiyetimizin neşriyat kısmında tedvin olunmak üzere, bu makalemi Babanlara müteallik hatîrât ve mahfuzât-ı zatiyeme hasrediyorum.

Benim tettebbuâtıma göre "Bebe" (254) hükûmeti, ikiyüz elli seneden fazla, evvelâ aşiret, sonra müstakil ve bir aralık arzu-i zatî ile mülhak ve fakat tarz-ı idarede yine müstakil hükûmet şeklinde yaşamıştır. Menşe', terakkî, tekâmül, tevakkuf, inhitat, inkıraz devreleri muntazaman tarih-i umumiye geçmemiş ise de, bu kayıtsızlık, onların temas ettikleri İran'ın tarih ve edibi-yatça devre-i inhitatta bulunmasından ve ahîren iltihak ettikleri Osmanlılı-ğın da halen ve hâlâ tarihe malik olmamasından neş'et ediyor. Şark ve Garb'ın hayli sahaif-i tarihiyesini işgal eden bu hükûmetin birçok menakıbı-nı, harikalar terennüm eden efsane-i şecaatını, hurafâta karışan dastan-ı bezm-ü rezmini, esatîri tanzîr eden miknetlerini menkulât-ı ecdaddan öğ-renmiş ve vakayiî eşhas ve zaman ve mekânını ezberlemiştim.

Abdurrahman Paşa'nın on bin atlı ile Bağdad'ı asirden (255) istirdad ile Saltanat-ı seniyyeye ihda etmesinde bir fevkalâdelik görmüyorum. İran or-dusunu "Merîwan"da Büyük Selim Bey, Osman Bey, Afganlı Ekrem Mela Hamza, Cıwamêr Axayê Rengîn gibi on iki dilâverin bir şeyhûnîyle (256) tar-ü mar eden o bahadîrların millî ve manzum neşaidini okurken, kendimi o "Diwazde Siware"nin (257) pîşrev-i hücumları ve mübeşşir-i zaferleri sana-cak kadar gurur-ı milliye kapılırdım.

Son hükümdar Ahmed Paşa'nın Nizam-ı Cedîd tertibiyle muntazam askerleri, (258) ordusu, kışlası, topu, tophanesi, gayet metîn ve adalete müs-tenid teşkilât-ı mülkiyesi var iken, kardeşleriyle ihtilâf yüzünden terk-i hü-kûmet ve Saltanat-ı Osmaniyeye ilticası ne kadar inkısar-ı hayali mucib ise, oraları [3] istilâyâ giden Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'ya karşı vatanını teslim-

(252) "Kurdîyê Bitlîsî" takmaadıyla yazmış olan Halil Hayalî'yi kastediyor.

(253) Miladî 1845—48 yılları.

(254) Doğrusu "Baban" olmalı.

(255) Doğrusu "âşîlerden" olmalı.

(256) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmıştır. Bunun bir dizgi hatasından ileri geldiği ve doğrusunun "kanlı savaşla" demek olan "şerr-i hûnîyle" olduğu anlaşılmaktadır.

(257) Kürdçe olan "Diwazde Siware"nin anlamı "On iki Atlılar" demektir.

(258) Nizam-ı Cedîd: "Yeni Düzen" anlamına gelen bu ad, Osmanlı padişahı Selim III döneminde kurulan yeni orduya verilen ad.

den imtina eden Ahmed Paşa'nın amcası Aziz Bey'in medîd ve şedîd müda-
faât ve mühacemâtını Celâledin Harzemî'ye benzetiyorum. Aziz Bey'in
azm-ü rezm-i merdanesi uğrunda on bir birader ve hayli tevabiiyle bilhücum
topların ağzına mızrak tıkayan büyük pederimin na're-i merdanesi, gâh-ü bî-
gâh kulaklarımı çınlatıyor.

Bu an'anât-ı milliyenin tarihçesi peşinde neler çektim. Eski şehirlerin me-
zar taşlarını okumak merakına düşmüştüm. Bir gün Süleymaniye'nin şî-
mal-ı şarkîsinde eski bir şehir harabesi olan "Mawet" karyesinde üstü yazılı
bir taş haber verdiler. Gittim, topraklar içinden küçük taşı çıkarttım. Bu bir
sade taş idi. Temizlettim, hayli müşkilâtla yazılarını hallettim. Tek arslan ar-
ması altında,

**"Ta ebed in asitan mamûr bad
Sahibeş ez asiman mansur bad"**

beytiyle "İskender bin İsmail Paşa Baban 937" (259) unvanı yazılı idi. Bu un-
van fikir ve tettebbuâtımı alt-üst etmişti. Ben, Baban taassubu nokta-i naza-
rından, Baban sülâlesi içinde İskender namını aramıyordum; İskender'i
Hristiyanlara veriyordum. İnkisar-ı hayal ile o taşın da kıymet-i tarihiyesi
kalmamıştı.

Bir sene sonra, 307 sene-i Rumiyesinin (260) Arabî Ramazanına müsadıf bil-
mem hangi ayı idi, Şehirpazar'ın (261) Alan cihetinde mazanne-i kiramdan
Şehabeddin namına mevsûm köyde bulunuyordum. Akşamüstü bir mushaf-ı
şerif istedim. Mushaf-ı şerifin ziyaretine benim gitmemi ihtar ettiler. Hoşuma
gitti. Zannettim ki tevkıyri alelumum masahıf-ı şerife için kullanıyorlar. Biz-
zat mushaf-ı şerifin mevzu olduğu yere gittim. Orası bir türbe idi. Büyük kıta-
da bir Kur'an-ı azîmüştan —bittabî elyazısı— rahlede duruyordu. Açtım; sağ-
dan birkaç sahife Arabî, Farisî tarihler, vakalar, tevellüdler yazılı idi. Bunlar
içinde gözüme ilişen bir fıkra, gayri ihtiyarî beni haykırtmıştı. O fıkra da,
Şeyh Şehabeddin Efendi hazretlerinin dokuz yüz kırk tarihinde dünyaya ge-
len oğlunun, Melik'ül-âdil ve'l-âlim ve'l-âmil İskender Paşa bin İsmail [4]
Paşa'nın devre-i adlinden bittetafûl hayrûlhalef olmak temenniyatı idi.

(259) Milâdî 1530 yılı.
Farsça olan yukarıdaki beytin Türkçesi şöyledir:

**"Bu eşik sonsuza dek bayındır ola
Sahibine göklerden zafer gele".**

- (260) Milâdî 1891 yılı. Buradaki 307 yılı, aslında 1307'dir. Eskiden, tarihlerde "bin"i göste-
ren ilk sayı genellikle atılır, ondan sonraki sayılar yazılırdı. Yazar da o usule göre yuka-
rındaki tarihi yazmıştır. Hatta kimi zaman, hem "bin"i gösteren sayı ve hem de
"yüz"ü gösteren sayı atılır, onlardan sonraki sayıların yazılmasıyla yetinilirdi.
- (261) Bu bölgenin Kürdçe orijinal adı "Şarbajêr"dir; yazar bu adı Türkçeye çevirerek
yazmıştır.

İşte bazen bir taş parçası, bir kavmin sergüzeşt-i hayatını efsanevî tarihlerden daha belîğ ifade eder. Ümid ederim ki o taş hâlâ mevcuddur ve mushaf-ı şerif de o türbede mahfuz kalmıştır. Fakat şu paşalık unvanının ta o zamanda kullanılması nereden gelmiştir? Bunu halledemedim.

Süleymaniyeli
• Tevfik

KÜRDLERDE DURÛB-I EMSAL (✱)

ZİRAÎ-RASADÎ

"Ewrê sor êvarê, cotê bavê beyarê; ewrê sor sibê, cotê bavê sifê".(262)
Akşamın kırmızı bulutundan sonra, çifti, daha işlenmemiş olan tarlaya götür. Sabahın kırmızı bulutundan sonra, çifti içeriye al.

"Sêzdeyê Hezîranê, garis ewêlî".
Haziran on üçünde, ki ekilmiş darılar.

"Gûzeweşîn, tov mereşîn".
Ceviz silkinmedikten sonra tohum atma.(263)

"Kanûn, befir tê qanûn".(264)
Kânun ayında kar yağması bekanundur.(265)

"Şubat befir tê qulat".(266)
Şubatta kar iri parçalarla yağar.

-
- (262) Bavê: Bavêje.
Sif: Sifik, sitareya ber derê malê. Li hin deran li dora wê dîwar tê avakirin, li hin deran jî dora wê vekirî tê hiştin. Ji sifikên dorvekirî ra "serder" jî tê gotin.
- (263) Doğru çeviri, "cevizlerin silkinme döneminde tohum serpmeye" şeklindedir.
- (264) Awayê rast, "befir tê bi qanûn"e. Mebest jî "qanûn", "awayê adetî û tabîî" ye. Yanî "di Kanûnan da berf bi awayê xwe yê adetî û tabîî dibare".
- (265) "Kânun" adı aslında bir ayın adı değil, hem Aralık ve hem de Ocak olmak üzere iki ayın ortak adıdır. Kürdçede bu iki ayı ayırt etmek için Aralık ayına, "İlk Kânun" demek olan "Kanûna Pêşîn" denir; Ocak ayına da, "Son Kânun" anlamına gelen "Kanûna Paşîn" denir. Eskiden Türkçede de buna benzer bir ayırım yapılır ve Aralık ayına "Birinci Kânun" demek olan "Kânun-ı Evvel", Ocak ayına da "İkinci Kânun" demek olan "Kânun-ı Sanî" denirdi.
- (266) Awayê rast, "befir tê bi qulat" e.

"Adar, dew li dar, emma li ne Hazirbo û Siwar, li Mosil û Jen-
gar".(267)

- [5] Martta ayrıan ağaçtadır, ama Hazirbo ve Siwar'da, (1) Musul ve Sencar'da değil.(270)

"Ne Adar e, ne Nîsan e; roja Feqîyê Teyran e".
Ne Marttır, ne Nisandır; Feqîyê Teyran'ın günüdür.

(Bu mesel, Martın 31'inci günü için îrad edilir. Yevm-i mezkûrın Mart ve yahud Nisana aid olmasında iştibah edilmesi üzerine, Feqîyê Teyran hazretlerine [6] atfedilerek, a'yad-ı milliye miyanına idhal edilmiş ve büyük Feqî'nin beynennas meşhur ve makbul olan namını tezkîr ve tebcîle vesile olmuştur.

Abdullah Cevdet Bey, Muhammed Feqîyê Teyran için, "Hakkâri sancağı-nın Muks karyesinde 702'de(271) tevellüd edip 757'de(272) orada vefat etmiş ve oraya defnolunmuştur; hikâyenuvis olup, resail-i manzumesi mevcut ve meşhurdur" diye kaydeder.

- (267) Emma li ne Hazirbo û Siwar: Bi gumana me li vir şaşîyeka rêzkirinê heye û awayê rast, "emma ne li Hazirbo û Siwar" e.
- (1) "Hazirbo" ve "Siwar", 7—8 saatlik "Başur-Bitlis Çayı"nın güzergâhı olan "Bitlis Boğazı"nın şimalinde kâin, sularının letafeti, havalarının ciyadetiyle makbul iki köydür. Mezkûr boğaz, aşair ve Ekradın memerr-i kadîmi olmak itibarıyla bervech-i âtî mevaki-i muayyene ve tarihiye ile tahdid edilir:(268)
Deşta Rehwayê: Boğazın şimalinde kâin Rahva ovası.
Teşrîk: Kasabanın şimal-i şarkisinde vaki, sivri tepeli dağ.
Sertaxê: Mahallebaşı.
Pira Erebi: Arab Köprüsü.
Newala Bêno: Kokulu Dere (arazi burkanî olmakla kükürt mürekkebatı kokar).
Taxşûd: "Textşûd"dan muharreftir. Kasabanın cenub mahallâtından bahçelik mahalledir ki Bitlis Hanları saraylarının enkazını muhtevî olup, müşarünileyh Hanların istiklal-ı tamlarını iktisabları tarihinde bu namla telkîb edilmiştir.
Ava Tal: Acı Su. Kasabanın bir saat kadar cenubunda, emraz-ı cildiyeye nâfi' kaplıcadır.
Kevirê Qul: Delikli Taş. Teressübât-ı kilsiyeden müteşekkil cesîm bir kayanın delinmesiyle hasıl olan tüneldir.
Gelîyê Gûzan: Cevizler Ormanı.(269) Enva-i eşcarı hâvî cesîm ormandır.
Zevîya Sor: Kırmızı Tarla.
Xana Duxanê: Mâruf Duxan hanı.
- (268) Bu dipnotun bundan sonra gelen ve yer adlarını içeren bölümü, derginin aslında metin içinde yer almıştır. Anlaşıldığına göre bu düzenleme bir yanlışlık sonucu olmuştur. Biz burada, dipnotun o bölümünü de dipnotun devamı olarak kendi yerinde yazdık.
- (269) Doğru çeviri, "Cevizler Boğazı"dır. Galiba, boğaz ormanlık olduğu için yazar tarafından adı böyle Türkçeye çevrilmiştir.
- (270) Doğru çeviri, "ama Hazirbo ve Siwar'da değil, Musul ve Sencar'da" biçiminde olmalıdır.
- (271) Milâdî 1302 yılı.
- (272) Milâdî 1356 yılı.

Filhakika, "mükâlemât"(dialognes) tarzındaki manzum ve selîs hikâyâtı, Kürdistan medreselerinin samimî mahfellerinde melâib-i lafziye için istimal olunduğundan başka kadınların bile vird-i zebanıdır. Meselâ bir münazarasında,

"Feqîyê pirr Siloqî!(1)
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqî me, tu çi zirzop î!?"(274)

(Ey Siloqî feqîsi!
Ben yağmur gibiyim, sen de dolu gibisin
Ben Feqî'yim, sen necisin!?) der).(275)

"Xaç-Xidir Nebî, şîv hebî taştê tunebî, wey li wî ku li mala xwe nebî, jina wî dibe jinebî".
İlka-i salîb fi'l-ma' günü, akşam yemeği olsun, varsın sabah [7] yemeği olmasın, yazık ona ki evinde olmaz, karısı dul kalır.

(Yevm-i mezkûrde dehşetli fırtına ve tipi olduğu için mesel zikredilir).

"Newroz, ecêb roz".
Newroz fevkalâde gündür.

"Heta se hestî nekojin, tav serîyan nesojin".
Köpek kemik kemirmedikten, güneş başı yakmadıktan sonra kış bitmemiştir.

(1) Siloqî, Bitlis ile Siirt arasında vaki köylerde tevattun edip, yazın şimal yaylalarına çıkar, erkek ve kadınlarının tenasüb-i endam ve güzellikleriyle mâruf bir aşirettir. Nakliyat işleriyle meşgul oldukları için iyi katır beslerler. Aşiretin en ileri gelen ailesi "Mala Silê" (Süleyman'ın Evi) namıyla benamdır ki, bu aileye mensub olanlar, —sair emsalleri gibi— "torun"(asîlzade), aşiret efradı ise "malbat"(Türkçede mukabili yoktur) sayılırlar. Mamafih, "asîlzade" olmayıp da "malbat" olan aşiret efradı, yine "aşir"likleriyle müftehir olup, onlar da "Kurmanc, raiye, köylü değildirler. (273)

(273) Eskiden Kürd soyluları, topraklarında çalıştırdıkları halka, köylülere "Kurmanc" dedikleri için, yazar da burada "Kurmanc"ı "köylü" anlamında kullanmıştır.

(274) Ev peyva Feqîyê, Teyran li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin:

"Feqîyê Silopî!
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqîyê Teyran im, tu çi zirzop î!?"

(275) Doğru çeviri, "ey-Siloqî feqîsi, ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqî'yim, sen ne zirzopsun!?"dur.

"Kanûn Şubatê ker kir, gîskî ser sergoyê wer kir".(276)
Kânun ayı(277) Şubat ayından borc etti, buzağıyı çöplükte devirdi.(278)

(Kânun-ı Sanînin 31'inci günü fırtına olmak hasebiyle mesel-i mezkûr zikredilir. Gûya yevm-i mezkûrde havanın bir müddet güzel devam etmesi üzerine ihtiyar kadın buzağısını çöplüğe çıkarmış ve ilân-ı şadimanî etmiş. Bunun üzerine hiddetlenen Kânun ayı, Şubat ayından bir gün borc ile fırtına yapmış ve buzağıyı mürd etmiştir).

"Zîp im zîpedar im, eger bibarim xweş buhar im, eger nebarim sermadar im".

Zîpim zîp tutucuyum, eğer rahmet yağarsam latif buhar olacağım, eğer rahmet yağmazsam kışım.(279)

("Zîp", Şubatın son çarşambasından itibaren bir hafta devam eden günlere tâbir olunur. Eyyam-ı menhûsedan mâdud olmakla, beynelaile dırıltı çık-mamasına, tatlı ve sair iyi yemekler yenmesine dikkat edilir. Meselin ifade-sinden de anlaşıldığı üzre, eğer eyyam-ı mezkûrede yağmur yağarsa baharın ibtida edeceğine, yağmazsa kışın devam edeceğine alâmet sayılır).

HADİSEVÎ

"Mam Remezan, me ga û golik bi der dan, em mane û ev cüz-dan".(280)

Amca Ramazan, öküz ve buzağıyı kaybettik, onlardan bize bir hatıra kaldı.(281)

(276) Ker kir: Kerî kir, parçe kir.

Awayê rast, "gîskî ji ser sergoyê wer kir" e.

(277) Buradaki Kânun ayından maksat Aralık ayı değil de, ikinci Kânun olan Ocak ayıdır.

(278) Doğru çeviri, "Kânun Şubatı böldü, tekeyi çöplükten devirdi"dir. Çünkü atasözünde geçen Kürdçe "kerkirin" bileşik fiili, "bölmek, parçalamak" anlamına gelir. Öte yan-dan, atasözünde geçen "gîsk" sözcüğü de, Kürdçede "buzağı" demek değil, "teke" de-mektir. "Buzağı"nın Kürdçe karşılığı ise "golik"tır.

Böylece, bu atasözünün çıkış nedeninin anlatıldığı bundan sonraki yazı parçasında ge-çen "buzağı" sözcüğü de yanlış kullanılmıştır; bunun yerine "teke" sözcüğünün kul-lanılması gerekirdi.

(279) Doğru çeviri, "eğer yağarsam güzel baharım, eğer yağmazsam soğuşum"dur.

(280) Ev peyva pêşîyan li hêlnê Kurdistanê weha tê gotin: "Mamê Remedan, ga û golik bi der dan, di dest da ma ev xebardan".

(281) Doğru çeviri, "amca Ramazan, öküz ve buzağılar elimizden gitti, biz kalmışız şu cüz-danla"dır.

Bu atasözünün bazı bölgelerde söylenen öbür şeklinin Türkçe çevirisi ise şöyledir: "Amca Ramadan, öküz ve buzağılar elinden gitti, elinde kala kala bir laflama kaldı". Buradaki "laflama"dan maksat "laf ebeliği, laf gevezeliği"dir.

[8](Geçmişe teessüf, zayıata karşı duyulan teessür makamında îrad edilm.).

"Şahîno şa ye, Aqûbo axa ye".

Şahin, Yakub'un ağa olmasından mahzuzdur.(282)

(Buradaki Şahin kurnaz bir hizmetçiyi, Yakub ise beceriksiz bir ağayı temsil ediyorlar).

"Hayê bi min hayê, ebrîşim hate ber livayê, liva ber ebrîşim nayê".(283)

Heyhat, ipek yünün karşısına kadar geldi de, yün ipeğin karşısına çıkmıyor.(284)

(Tevazu-i faziletkârane ile tefahur-ı zelîlaneyi ifade ediyor).(285)

"Bistire bistire, dengxweş!"(286)

Güzel sesle boyuna öt.

(Müz'ic ve sıda'âver beyanata karşı îrad edilir).(287)

"Hespê qule, mêrê file, seyê tûle, jê ra mebe ewle".(288)

Kule renkli ata, Ermeniye, zağar köpeğe itimad etme.(289)

(282) Mahzuz: Sevinçli, keyifli, keyfi yerinde.

(283) Awayê rast, "liva ber bi ebrîşim nayê" ye.

Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: "Hayê bi min hayê, hevîşim tê ber livayê, liva ber bi hevîşim nayê".

(284) Doğru çeviri, "ipek kuzu yününün yanına geldi de, kuzu yünü ipeğin yanına gelmiyor"dur. Çünkü Kürdçe "liva" sözcüğü, genel olarak yün demek değil, özel olarak kuzu yünü demektir.

(285) Yani, "erdem ve ağırbaşlılıktan meydana gelen alçakgönüllülük ile seviyesizlik ve değersizlikten meydana gelen böbürlenmeyi belirtiyor".

(286) Ev peyv li hêlên Kurdistanê weha tê gotin: "Bistire bistire, dengê te xweş e".

(287) Yani, "sıkıcı ve baş ağrıtcı sözlere karşı söylenir".

(288) Awayê rast, "pê mebe ewle" ye.

Ev peyva pêşîyan li gelek hêlên Kurdistanê weha tê gotin: "Hespê qule, mêrê file, tajî-yê tûle, şîl roj çîle, tu car pê mebe ewle".

(289) Kule (qule): Siyah ile sarı arasındaki renk.

Doğru çeviri, "kule renkli ata, Hristiyan adama ve zağar köpeğe itimad etme"dir. Yani bunlara güvenme. Atasözünde geçen Kürdçe "file" sözcüğünün Türkçe karşılığı "Ermeni" değil, "Hristiyan"dır. Bilindiği gibi "Ermeni" sözcüğü bir ulusun adıdır, "Hristiyan" sözcüğü ise Hazreti İsa'nın dinine bağlı olanların genel ve ortak adıdır. Bununla birlikte, Kürdistan'da halk arasında çoğu kez bu ikisi karıştırılarak, "file" sözcüğü "Ermeni" karşılığı olarak kullanılır; yani "file" derken "Ermeni" kastedilir. Yazar da, bu nedenle "file" sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak "Ermeni" yazmış olabilir. "Hristiyan" sözcüğünü yazması daha doğru olurdu.

"Boçika seyî têxe qalibî, dîsa gêr e, li milan e".(290)

Köpek kuyruğunu kalıba sok, yine eğri ve sırtının üzerindedir.

(Kabil olmayan hususât için zikredilir).(291)

"Eger hatî çengê min, bifikire rengê min".(292)

Eğer pençeme düşersen rengimi anlarsın.

"Milkan aş, aletan simteraş, mêran da ne li pêş ne li paş"(293)

Emlâk ve akar arasında değirmen, alât ve edevât içerisinde simteraş (atların turnaklarını kesip düzeltmeye mahsus olan alet), erkelerin de ne önü ne arkayı düşünenler makbuldürler.(294)

"Hîrç ku heye neyarê serdest e; hêk dike, çêzik dike".

Ayı, başı elinde bir düşman gibidir: icabında yumurtlar, icabında yavrular.(295)

(Düşmana itimad caiz olmadığını ifham ediyor).(296)

"Pîvaz pîvaz e, çi serî ye çi binî ye".(297)

[9] Soğan soğandır, başı dibi yoktur.

(Bir şahsın veya bir şeyin veyahud bir meselenin bayağılığını ilâm için istimal olunur).

"Mirin hebî, kalbûn tunebî".(298)

Ölüm olsaydı, ihtiyarlık olmasaydı.(299)

(290) Ev peyva pêşfyan li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: "Tu dûvê se heft sal têxî qalib, dema derxî dîsa xwar e".

(291) Yani, "Olanaklı olmayan hususlar için söylenir".

(292) Awayê rast, "bifikire li rengê min" e.

(293) Awayê rast weha ye: "Ji milkan aş, ji aletan simteraş, ji mêran mêrê ne li pêş û paş". Ev peyv li hêlîna jî weha tê gotin: "Ji milkan aş, ji hacetan simteraş, ji dostan dostê ne li pêş û paş".

(294) Doğru çeviri, "erkeklerin bir önde bir arkada olmayanları"dır. Yani "dönek ve tutarsız olmayanları".

(295) Doğrusu, "ayı zorba bir düşmandır"dır.

(296) Yani, "düşmana güvenmenin doğru olmadığını anlatıyor".

(297) Ev peyva pêşfyan li hêlîna jî weha tê gotin: "Serê pîvazê çi ye, binê pîvazê jî ew e".

(298) Ev peyva pêşfyan li hin hêlîna weha tê gotin: "Mirin hebe pîrî tunebe".

(299) Doğru çeviri, "ölüm olsun da ihtiyarlık olmasın"dır.

"Malxoyê min Xelo be, xwarina min çilo dibe".(300)

Kethüdamız Halo (iktidarsız adamdan kinayedir) olursa, yiyeceğimiz meşe yaprağı olur.(301)

"Kena bêaran derdikeve kuna dîwaran".(302)

Hayasız ve terbiyesizlere, duvar delikleri bile vesile-i hande olur.(303)

"Qûna tazî, tenbûr dixwazî".(304)

Açık hasret ile nağme istiyor.(305)

"Sal bi sal, xwezî bi parr".

Her sene, kendinden evvel geçen seneyi aratır.

"Mêr mêran nas dike, paldim jî qûna kerê".(306)

Erkek erkeği tanır, semer de merkebi.(307)

"Ez dibêjim nêr e, ew dibê bidoşe".

Ben "tekedir" diyorum, o "sağ" diyor.

(Anlatmak güçleştiği zaman îrad edilir).

(300) Awayê rast, "ku malxoyê min Xelo be, dê xwarina min çilo be" ye. Ev peyv li gelek hêlên Kurdistanê, weha tê gotin: "Ku mezinê me Silo be, dê xwarina me jî çilo be".

(301) Kethüda: Vekilharç, kâhya. Burada maksat aile reisidir. İktidarsız adamdan kinayedir: Gücsüz kişiyi dolaylı olarak anlatır.

(302) Awayê rast, "kena bêaran derdikeve ji kunên dîwaran" e.

(303) Vesile-i hande: Gülme vesilesi, gülüş nedeni.

(304) Awayê rast, "bi qûna tazî, tenbûr dixwazî" ye.

(305) Doğru çeviri, "çıplak kışla tambur istiyor" dur.

(306) Awayê rast, "mêr mêran nas dikan, paldim jî qûna keran" e.

(307) Doğru çeviri, "erkek erkeği tanır, semerin arka kayışı da eşeğin kıcını" dır.

EDEBİYAT-I KÜRDİYEDEN

BAZI NUMUNELER (✱)

2'NCİ ADEDİN 12'NCİ SAHİFESİNİN MÂBÂDİ [✱]

2-(310) Benimn Sevgilim her ceylân yavrusuna benzemez ve her tarz ve tavırda [10] ona benzetilmez. Belki yalnız güzellik ve melâhat münasebetiyle ve iffet ve ismetten mütevellid olan telâşî ve tevehhuşu itibariyle, ceylân yavru-ları miyanında "Harran" dağlarına gitmiş ve "hewşan" namıyla mâruf olan otun gölge ve tohumunu kasederken cenubdan vızan(311) rüzgârın şidde-tinden tohum-ı mezkûr dağılmış ve sukutundan hafif sesler hasıl ve yavru-nun kulağına vâsıl ve bir parça telâşına sebep olmuş ve bu küçük hadise aka-binde, Kürd atlılarından kahraman, serî' ve avcı bir müfrezenin sada-i silâh ve müdhiş sıyahını işiterek feveran-ı firara iltica eden ve sabah erken ezan za-manında "Bilêcan" dağının eski menzilgehlerine varmış olan ceylân yavru-suna benziyor.

MÎHRÎ [✱✱]

1— Le dinyay dîlberî da wextê xotbînî û hestî
Be carê mehw e, hem zindû dekeytin hestî û hestî

[✱] İtizar: "Jîn" cerîde-i ferîdesine ("Jîn" ferîdedir, değil mi ya!) arasında takdim-i makalât, her Kürd için farîze-i zimmet, ... (308) ve şu farîzenin eda ve bu vecîbenin îfası-na her milliyetperver hahan ve rağıbdır. Fakat maatteessüf ben uzun bir müddetten beri ve mesaib saikasıyla vazife-i nazîfemi îfa ve hissemend hazzımı istifade edemedim.(309) Heyet-i Muhtereme-i Tahrirîyesince hêvîdardır ki bir nü-kûl-ı emrazdan ağrazdan ileri gelmemiştir.

(308) Burada ve bu dipnotun bundan sonraki satırlarında bazı sözcükler, derginin aslında si-lik çıktıklarından, okunamadılar. Biz bu sözcüklerin yerine sıranoktalar koyduk.

(309) Burada okunamayan sözcüğün "Jîn" olduğu kuşkusuzdur.

(310) Bu parça, derginin ikinci sayısında yayınlanan yazının sonundaki Kürdçe şarkının ikinci bölümünün Türkçe çevirisidir.

(311) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmıştır. Bu, ya dizgi hatası sonucu böyle çıkmıştır ve doğrusu "esen" dir; ya da "vızıldamak" fiilinden gelen ve "vızıldayan" anlamında kullanılmış olan bir sözcüktür.

[✱✱] Şu gazelin maddesi zülûf, hal ve sureti hülya ve hayaldir. "Jîn" mecmuası ise "mirdin-jîn" ile uğraşıyor ve hiç bir vakit bir "mêrd" veya bir "jîn" e bakmaz ve belki de bu gibi şeylere asla tenezzül etmez. Binaenaleyh, bu gibi gazeller, "Jîn" mecmuasına suûd ede-mez ve sahaif-i kıymetdarında derc olunamazlar. Fakat şu gazelde millî üç beyit vardır ki, evvelen şu beyitlerin hatırı için ve saniyen gençliğe hatıra ve genc kari'lerimize nâ-çizane bir hediye olmak üzere "Jîn" mecmuasına takdim edildi.

- 2— Xuda hifzî bika, zor dîlîrîn û şox û xemmaz î
Ecayib denmey û serkêş û tund û şerker û mest î
- 3— Wekû gul'ateş î, wextê ke poşit bergî gulnarî
dilit sûtand û lêt sendim giranî-w bîr û serbestî
- 4— Le batî meyl û dildarî, debênim cewr û xeddârî
Le cêgey dilnewazî zor e xemzey çawî wek şestî
- 5— Be te'zîbî emin meqşûdî dîlber têgeyandin bû
ke min Kurd im, beşî min daîma her xwarî ye, pestî
- 6— Heqîqet heykelî em millete bêçare bîmar e
Birawe lêw û ezman'î, şikawe pê-w ser û dest'î
- 7— Le kin her kes eyan e halî ême, tûlî pê nawê
Nîfaq û buxzî xoman kafî ye bo ye's û bo sistî
- 8— Bes e, rût wermegêre, min be terzî kole natirsim
Helawestan be bala ta le bo min rif'et û hestî
- 9— Etoys bakit le çawî bed hebû ger lutuf key, Mîhrî
wekû bendî hemayil xoş dexate gerdinit destî

TERCÜMESİ

1— Gönül kapmak âleminde canib-i dilberanenizden eğer bir gösteriş ve kıyam vaki olacak olursa, şübhesiz, nimet-i muhabbetten bîhaber olanların mevcudiyetlerini imha ve sevda-i aşktan nâbûd olanların kemiklerini ihya eder.

[11] 2— Allah seni hıfzylesin!. . Sen bir cihette pek fazlaca gönül kapan ve tatlı ve tama'bahş lâfları söyleyen ve dîde-i güzîde ile îşarât-ı meveddet alâmât-ı idame ettiğin halde, diğer bir cihette hayretbahş bir televvün-i mizaca malik ve son derece cengçi, mütekebbir ve müstağnîsin.

3— Kırmızı gül gibi kırmızı elbiseyi giydikten itibaren ateş gibi gönlümü yaktın ve hürriyet, vekar ve fikrimi büsbütün selbettin.

4— Sevgililerden beklenen muhabbet ve nevaş yerine, bizim sevgilinin cefa ve gadrı çoktur. Nitekim taltîf makamında ok gibi gözlerden çıkan ve gazab ve tehdid ile bîçare gönlümü parçalayan bakışlar pek mebzuldür.

5— Bence muhakkaktır ki şu kadar tâzibden dilberin maksad-ı aslîsi, —ben Kürdüm ve âlem-i kâmeranî ve şadimanîde Kürdlerin hissesi ancak zillet ve mihnetten ibarettir— gibi ibretbahş bir dersi okutmak ve tar-ü mar fikirlerimi tenvîr etmektir.

6— Hakikat, Kürd milletinin heykel-i mânevîsi her türlü mesaibin tehacümünden nâtuvan ve her gûna mihnetlerin terakümünden felâketzede ve bîser-ü sâman olup, eşhas-ı maddiyesi gibi, erbab-ı adalet ve insafa hal-i pür melâlini söylememek ve bazû-i cidd-ü cehd ile hukuk-ı beşeriye ve meşruasını müdafaa etmemek ve meydan-ı tealî ve terakkîde tek bir adım bile atmak için el, ayak ve kafası kırık ve dudak ve dili kesilmiştir.

7— Ahval-ı fecîamız herkesçe ayan ve tatvîlden müstağnî, ve beyan etmeye muhtac değildir. Bilhasa ye's ve gevşeklik için esbab-ı muzır-ı hariciyeden maada, aramızdaki nifak ve hased kâfi ve vafidir.

8— Tâlim ve tenvîr makamında yaptığın harekât kâfidir. Maksad artık anlaşıldı. Binaberîn yüzünü benden çevirme ve küpeni bana gösterme, ve "seni de bu küpe gibi asacağım" diye tehdidât-ı zımniyede bulunma. Çünkü benim için öyle bir asılmak idam değil, bilakis rif'at ve mevcudiyetin zamânı ve rahat ve mes'ûdiyetin esas ve bünyanıdır.(312)

[12] 9— İsabet-i aynden(göz değmesi) korkma ve istediğin gibi gösteriş yap. Zira Mîhrî, rû-yi rızanı gördüğü zaman, nazartaşı ve nushaların bağı gibi ellerini boynuna kemal-i iftihar ile atar ve sen de elbette bed nazarların tesirâtından vareste kalırsın.

M. M.

(312) Buradaki "zamân" sözcüğü "vakit" anlamına değil, "güvence" anlamına gelmektedir. Arapça olan bu sözcük, aslında "damân"dır ve "d" harfi kalın okunur. Ancak Latin alfabesinde bu harf bulunmadığından, sözcük "zamân" biçiminde yazılır.

WEREQÊK LE REFZÎ XATÎRAT

Fîdayî çawait ezîzim, ewro ke halim perîşan e
Le dûrî to du dîdem xerqî xwên e, behrî Umman e

Eceb girzey dilim nada heda, şewgarî tenhayî
Nebatî qendî lêwî to deway bêçarey zeman e

Be naz satê were destê bine ser qelbî mecrûhim
Xenawî bê be sûrî pencekanit reng de mercane

Egerçî to le qewmî xwêşnîhadî pakî bêbak î
Bila canim li mal engo be, wa çend sal e mêhman e

Zibanit çunke nazanê be îma şerhî halî kird:
Kebab e cergî min bîbe, henasem bonî biryan e

Tebessum ke we derxe mu'cizê bo alemî ewro
Le huqqe şekker e zarit, leb û le'lit kanî dindan e

Nîqabî rût debênî, kun-kun e wek qelbî xwênînim
Bila xo şahidî sidq e, ke mecray tîrî mijgan e

Dirêjet(1) her wekû zulfî sîyahit maşa ber bunye
Ke qubbey sîneyî safit dukan û baxî seywan e

[13] Le seyrangahî gulxane ke hatî rojî pêncşembe
Bitî mexmûrî çawit şeqqî kird sed taq û kaşane

Dilit bestim be efsûn, ey kiçî Romî! Çi fettan î
Meger daykit etoy nêwna lebo telbîs û efsane!

Wekû ahûy Xeta gerçî etoy naroy le pêş aşiq
Xetay çawî seyad e, xo ke bilbil nayê hêlane

We fikrî şar le jêrdar e, gulî terd e çeman rojêk
Du lêwim bade le'lî leba toy bird, ne peymanê

Melahet xetm e ser to gerçî wek "nawit" le çaw dûr î
Lebo Şewqî du kulmî pirrfisûnit taze dêwan e

Qazîzade
Mistefa Terno

(1) Dirêje: Kadınların giydiği uzun eteklik.

ŞERÊ TOPAN XILAS BÛ ÎRO ŞERÊ QELEMAN E

Her kes mecbûr e muhazeza heqê xwe biket. Eger neket heqê jînê çunîne, bêhaq e. Hifza heqê bi du usûlan dibit. Yan dê bi qeweta destan, yanî bi wasita tîfing, top, bomba, tebancan bit; yan jî bi wasita îlmê huqûqê, bi tarîxê dibit.

Wextê top û tîfingan çû. Çunkî bi wê heq nayête îsbatkirin; belkî heq bi qewetê ye. Kîjka xalib ew xwedanheq e; kîjka mexlûb, bêqewet ew bêheq e.

Dêmek bi şerê topan heq îsbat nabit. (313) Me tecrube kir, welat bi xwîné şûst. (314) Hinde biçûk bêda û bab man, êrîm û êxsîr ketine kolanan; (315) hinde xanedan mehû bûn; hinde xanî, aîle belav bûn; perîşanî li ser perîşanî-yê; dîsa çu faîde nekir, hindîtir bû sebebê felaketê. Wekî we ye, şerê topan xilas bû. (316) Vê carê hemîyan [14] zanî, heq bi wasita alimîyê, qelemê dê bête hellkirin. (317) Hun di xezetan da dixwînin ku Meclisa Sulhê wa ye berhev dibit. (318) Hem xezetekê digot:

"Bîst û heştê Kanûna Ewîl Meclisa Sulhê dê dest şolê bike. Çu kesê da'wa-yek hebit bila newestit; mûcibê îlmê huqûqê, îlmê ezmanan, îlmê erdê, îlmê tarîxê. . . heqê xwe da'wa û bête wê meclisa ku umûm dinya li wê berhev dibin, heqê xwe îsbat biket û lê bibe xwedan". (319)

Da'wa top, tîfing, şeşderban, bombayan xilas. Da'wa qelemê ye. Qeweta îlm û zanîne hakim e li ser hemî tiştan. Divêt xwedanqelem bixebitin, xwedanpare hîmmetê bikin; hinde dane top, tîfingan, çarîka wê bidine îlm, qelem û xezetan. Çunkî hemî kesî tîzanî top, tîfing hindê qelemê şol naket. (320) Cihê bi topan hatine standin, bi qeleman vegêrane. Mesela Sirbistan, Belçîqa, Qeredax, Romanya bi topan hatine standin, bi qelemê vegêrane û hind dîtir milkstrandan bo xwe stand. (321) Hate zanîn ku şerê topan xilas bû, şerê qeleman e. Em jî hindêk xwedanqelem rêkine Awrupayê; bi qelema xwe bixebitin, heqê me îsbat bikin.

E. Rehmî

(313) Dêmek: Nexu, madem ku wisa ye.

(314) Mexseda nivîskar ji tecrubê, wisa tê zanîn ku tecruba Şerê Cîhanî yê Pêşîn e.

(315) Kolan: Kûçe.

(316) Wekî we ye: Madem ku wisa ye.

(317) Hellkirin: Saffîkirin.

(318) Meclisa Sulhê: Meclisa Aştîyê, ku piştê Şerê Cîhanî yê Pêşîn li Parîsê civîyaye. Navekî wê yê dî jî "Konferansa Parîsê" bû.

(319) Xwedan: Xwedî. Yanî, "li heqê xwe bibe xwedî, xwedîtî li heqê xwe bike".

(320) Tîzanî: Têgihîst, fam kir.

Hindê qelemê: Bî qasê qelemê.

(321) Sirbistan: Komara mezintirîn a Yugoslavyayê.

Qeredax: Hêleka Yugoslavyayê. Berî Şerê Cîhanî yê Pêşîn dewleteka xweser bû. Piştê sazûna Yugoslavyayê ew jî bû hêlek ji wê dewletê. Navê wê di zimanê Ewropîyan da "Montenegro" bû, belam Osmanîyan digot'ê "Qeredax".

XEZEL

Şairî Kurdan, meken behsî uzar û zulfî yar
Behsî behsêkî biken, bo Kurd l'eme-w paş bête kar

Taîfey Kurdan le Gurc û Ermenistan zortir e
Hakimî xoyan nebû, nêwyan nehate naw şimar

Taîfey Caf, seyidî Berzence, şêxî Taleban
Sed hezar nefsyar heye, bo dîn û dinya zor bekar

Sahibî qonax û sifre, sahib in'am û xuwan
Malî wan me'wa ye bo Îslam û bo Tirk û Tetar

[15] Maden û kanî kerem Kurd e, şecaet îrsîyan
Asîmanî mekremet, behrî sexa, eynî weqar

Rustemî gurd Kurd bû, Bermek Kurd û Meen Zaîd
Kurd bû, nêwî wan hemû sebt e le sefhey rojgar

Baxusûs şair le wan, bende kemê tadar bikem:
Mistefa Beg, Şêx Reza, Nalî, Wefayî û Çawmar

Alim û ellame exleb qewmî Kurdî bûn, wekû
Sa'dê Teftazanî û Seyid Şerîf, Melayê Hekar

Hezretî Miftî Zehawî, zû le Bexdaye debû
Alemî Îslam be fedl û îlmî wî girtî qerar

Heyderîzade cenabî Şeyxulîslamî enam
yanî Îbrahîm Efendî, qutb e bo cem'î kîbar

Kanî îlm û rojî daniş, gewherî behrî wucûd
Cûd'î, bexşîn'î be xerwar, fedl û îhsan'î be bar

Zatî wek Şêx Qadirî, teşrîf'î ewro l'êre ye
Cuz'î e'yan e, lakîn kull e bo Kurdî hejar

Behrî îrfan, eynî îhsan, sedrî dêwan, fexrî dîn
Nutfeyî Taha û Yasîn, ercumendî zîweqar

Şexsî wek Ebdussemed Melayî Kerkûkî, Xuda
umrî pê da, musteheq e Kurd be ew ken îftîxar

L'ew zemaney hate êre qet le min xafil nebû
Lutf û îhsan'î degel min bû, hemû rojê hezar

Ge dehat halî depirsîm, def'î xemî l'êm degirt
Ge deçûme menzil'î bo xwardinê şam û nehar

Sed hezar rehmet le ew bawke ke wî talîm kird
Sed hezar rehmet le em dayke ke wî hêna be kar

[16] Xo xusûs Mela Seîdî Kurd le Îslambole ye
Xoy bedî'î rûy zeman e ew melayî walatbar

Çak e ew zatane ewro firset e, hîmmet biken
Meclisêkî mun'eqid ken, ta nebê Kurd tar û mar

Her kesê tabî' nebê b'ew meclise, min zamin im
paş uqûbatêkî zor dênim û deydem le dar

Xo eger bêt û emin rahî biken, bo mulkî xom
Kurdî Êranîş hemû sef sef dekem her wek qitar

Her çilonê re'yî meclis bê wehayan pê delêm
Sed hezaran bayi' in bo emrî ew pîr û hejar

Ey Letîf, heyf e ke to l'êre xerîb û bêkes î
Wer ne, bo em mesele ferd î weku qutbî medar

Qazî Letîf

* *
*

(*)Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti namıyla, Kürd lisan, tarih ve coğrafyasıyla iktisadiyat ve ictimaiyatına dair tedkikat ve neşriyatta bulunmak ve Kürdler arasında ulûm-ı asriyeyi tâmim etmek üzere bir cemiyet-i ilmiye tesisi hakkındaki ihzarât hitam bulmuştur. Tasdik muamelesi hükümet-i seniyyeye arzedilmek için heyet-i idare intihab edilmek üzere alakadaranın Kânun-ı Sanînin onuncu cuma günü öğleden sonra saat ikide Divan-ı Muhasebat arka sokağında Behcet Paşa konağındaki "Kürdistan Cemiyeti" binasına teşrifleri mütemennadır.

ADRES:

Babıâî Cıvarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JİN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârîli Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan "**Eqîda Kurdan**" namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bîlcümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği "**Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler**" nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 384'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrîmizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 134'üncü nüshası çıktı. Neffis makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.

Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İctihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JIMAREYA 7'AN

7'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Bazen bir taş parçası, bir kavmin yaşam serüvenini tarih efsanelerinden daha düzgün biçimde anlatır.

S. T.

Yerküre'nin birbirinden uzak ufuklarını serseri dalgalar gibi dolaşan "Arîler"in, ta Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya hangi kıstaktan geldiklerini anlamıyorum. Sıcak ülkelere alışan o halkın Kafkas dağlarında —daha giyinme dönemine girmeden— çırılçıplak kışladıklarına akıl erdiremiyorum. Fakat tarih bilginleri görüş birliği ettikleri için körü körüne inanıverdim. İşte o çoğunluğun sözü bize anlatıyor ki, taş devrinden beri Meyyafarqîn ve Kafkasya'ya yayılan Arîlerin "Kardux" kolundan Kürdler türemiş. Bununla birlikte bana kalırsa, akla en yakın görüş, Kürd şairi ve Kürdlüğün tek ağıt yakını rahmetli Hacı Kadir'indir.

Var olsun kardeşimiz Hayalî (323) ki Hacı Kadir'i eserleriyle yeniden diriltiyor. Rahmetli, bir şiirinde diyor ki:

"Madem ki Nuh'un gemisi Cudî dağında kaldı ve o zamandan beri de Kürdler Cudî dağı çevresinde varlıklarını korumuşlardır, öyleyse tufandan beri Kürdler asıl yurtlarında karar kılmuşlardır".

Kısacası, ister Karduxlu, ister Behramî, ister Medyalı, ister Nuh soyundan olsunlar; bu kavmin şimdiye kadar kurduğu, Eyyubî devletinden başlayarak, sayılamayacak kadar çok ve çeşitli büyük ve küçük hükümetlerin tortusundan son zamanlarda yani yaklaşık olarak 1262-65(324) tarihlerinde Bitlis'te, Hakkâri'de, Bohtan'da birer derebeylik, Süleymaniye'de de küçük bir hükümet kalmıştı. Bitlis, Hakkâri, Bohtan'ın düşüş biçimleri, cemiyetiminizin yayın bölümünde hazırlanıp kitap haline getirilmek üzere, bu yazımı Babanlarla ilgili anılarıma ve saptamalarıma ayırıyorum.

Benim araştırmalarıma göre "Baban" hükümeti, 250 yıldan fazla, önce aşiret, sonra bağımsız ve bir aralık özel istekle ilhak edilmiş olarak ve fakat yönetim biçiminde yine bağımsız hükümet şeklinde yaşamıştır. Kuruluş, yükseliş, gelişme, duraklama, gerileme, düşüş dönemleri düzenli biçimde genel tarihe geçmemiş ise de, bu kayıtsızlık, onların ilişki kurdukları İran'ın tarih ve edebiyatça gerileme döneminde bulunmasından ve en son katıldıkları Osmanlılığın da halen ve hâlâ tarih sahibi olmamasından ileri geliyor. Doğu ve Batı'nın hayli tarih sayfalarını dolduran bu hükümetin birçok destanını, harikalar mırıldayan yiğitlik efsanelerini, masallaşmış olan cömertlik ve kahramanlık destanlarını, mitolojilere benzer kudretlerini, atalardan

(322) 251 numaralı dipnota bakınız.

(323) 252 numaralı dipnota bakınız.

(324) 253 numaralı dipnota bakınız.

aktarılanlarla öğrenmiş ve olayların kişilerini, zaman ve yerlerini ezberlemiştim.

Abdurrahman Paşa'nın on bin atlı ile Bağdad'ı isyancılardan geri alarak yüce Sultanlığa(325) armağan etmesinde bir olağanüstülük görmüyorum. İran ordusunu "Meriwan"da Büyük Selim Bey, Osman Bey, Afganlı Ekrem Mela Hamza, Cıwamêr Axayê Rengîn gibi on iki yiğidin, kanlı bir savaşla darmadağın eden o kahramanların ulusal ve manzum marşlarını okurken, kendimi o "Diwazde Siware"nin(326) saldırılarının öncüsü ve zaferlerinin müjdecisi sanacak kadar millî gurura kapılırdım.

Son hükümdar Ahmed Paşa'nın Nizam-ı Cedîd düzeniyle düzenli askerleri, (327) ordusu, kışlası, topu, tophanesi, gayet sağlam ve adalete dayalı sivil idaresi var iken, kardeşleriyle anlaşmazlık yüzünden hükümetini bırakıp Osmanlı Sultanlığına sığınması ne kadar hayal kırıklığına yolaçıcı bir olay ise, oraları işgal etmeye giden Başkomutan Ömer Paşa'ya karşı yurdunu teslim etmeyi reddeden Ahmed Paşa'nın amcası Aziz Bey'in uzun ve sert savunma ve saldırılarını Celâleddin-i Harzemî'ninkine benzetiyorum. Aziz Bey'in yiğitçe azim ve kahramanlığı uğrunda on bir kardeş ve birçok adamıyla saldırıya geçerek topların ağzına mızrak tıkayan büyük pederimin yiğitçe haykırışları vakitli-vakitsiz kulaklarımı çınlatıyor.

Bu ulusal geleneklerin tarihçesi peşinde neler çektim! Eski kentlerin mezar taşlarını okumak merakına düşmüştüm. Bir gün Süleymaniye'nin kuzeydoğusunda eski bir kent harabesi olan "Mawet" köyünde üstü yazılı bir taş haber verdiler. Gittim, toprakların içinden güçlükle taşı çıkarttım. Bu bir sade taş idi. Temizlettim. Hayli güçlükle yazılarını söktüm. Tek arslan arması altında,

**"Bu eşik sonsuza dek bayındır ola
Sahibine göklerden zafer gele"**

beyti ile "İsmail Paşa oğlu İskender Baban, 937"(328) unvanı yazılıydı. Bu unvan, düşünce ve araştırmalarımı alt-üst etmişti. Ben, Baban bağnazlığı açısından olacak, Baban hanedanı içinde İskender adını aramıyordum, İskender'i Hristiyanlara veriyordum. Hayal kırıklığı ile o taşın da tarihsel değeri kalmamıştı.

Bir yıl sonra, Rumî 307 yılının Ramazan ayına rastlayan bilmem hangi ayı idi(329), Şehirpazar'ın (330) Alan tarafında yüce ermişlerden Şehabeddin adıyla adlandırılmış köyde bulunuyordum. Akşamüstü bir Kur'an-ı kerim istedim. Kur'an-ı kerimin ziyaretine benim gitmemi hatırlattılar. Hoşuma

(325) Osmanlı devletini kastediyor.

(326) 257 numaralı dipnota bakınız.

(327) 258 numaralı dipnota bakınız.

(328) 259 numaralı dipnota bakınız.

(329) 260 numaralı dipnota bakınız.

(330) 261 numaralı dipnota bakınız.

gitti. Sandım ki yüceleştirmeyi genellikle Kur'an-ı kerimler için kullanıyorlar. Kur'an-ı kerimin bulunduğu yere bizzat gittim. Orası bir türbe idi. Orada, elyazması olan büyük boy bir Kur'an-ı kerim rahlede duruyordu. Açtım. Sağdan birkaç Arapça, Farsça tarihler, olaylar, doğum tarihleri yazılı idi. Bunlar içinde gözüme ilişen bir parça, elimde olmadan beni haykırtmıştı. O parça da, Şeyh Şehabeddin Efendi hazretlerinin 940(931) tarihinde dünyaya gelen oğlunun, "adaletli, bilgin ve bilgi doğrultusunda davranan Hükümdar İsmail Paşa oğlu İskender Paşa'nın adaletli döneminden yimserlik ümidiyle hayırlı evlât olması dileği" idi.

İşte, bazen bir taş parçası, bir halkın yaşam serüvenini mitolojik tarihlerden daha açık biçimde belirler. Ümid ederim ki o taş hâlâ bulunmaktadır ve o Kur'an-ı kerim de o türbede korunarak kalmıştır. Fakat şu "paşalık" unvanının ta o zamanda kullanılması nereden gelmiştir? Bunu çözemedim.

Süleymaniyeli
Tevfik

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ⁽³³²⁾

"Adar, dew li dar, emma ne li Hazirbo û Siwar, li Mosil û Jengar".
Martta ayran ağaçtadır, amma Hazirbo ve Siwar'da⁽¹⁾ Musul ve Sencar'da değil.

(331) Milâdî 1533 yılı.

(332) 110 numaralı dipnota bakınız.

(1) Hazirbo ve Siwar, Güney Bitlis Çayının geçtiği yer olan Bitlis Boğazının 7—8 saatlik kuzeyinde bulunan ve sularının güzelliği, havalarının hoşluğuyla makbul olan iki köydür. Adı geçen boğaz, eskiden beri aşiretlerin ve genel olarak Kürdlerin eski bir geçitidir. Boğaz şu belirli ve tarihsel yerlerle sınırlıdır:

Deşta Rehwayê: Boğazın kuzeyinde yer alan Rahva ovası.

Teşrîk: Kasabanın kuzeydoğusunda yer alan sivri tepeli dağ.

Sertaxê: Mahallebaşı.

Pira Erebe: Arap Köprüsü.

Newala Bêno: Kokulu Dere(arazi volkanik olduğu için, kükürt bileşikleri kokar).

Taxşûd: "Textşûd"un bozulmuş şeklidir. Kasabanın güney mahallelerinden biri olan bahçelik bir mahalledir. Bitlis Hanları saraylarının yıkıntılarını da içine alan bu mahalle, adı geçen Hanların tam bağımsızlıklarını kazandıkları tarihte bu adla anılmıştır. Ava Tal: Acı Su. Kasabanın bir saat kadar güneyinde bulunan ve cild hastahklarına yararlı olan bir kaplıcadır.

Kevirê Qul: Delikli Taş. Kireç tortularından oluşmuş iri bir kayanın delinmesiyle meydana gelen tüneldir.

Gelîyê Gûzan: Cevizler Ormanı.⁽³³³⁾ Çeşitli ağaçları içine alan büyük bir ormandır.

Zevîya Sor: Kırmızı Tarla.

Xana Duxanê: Bilinerr'Duxan hanı.

(333) 269 numaralı dipnota bakınız.

"Ne Adar e, ne Nîsan e; roja Feqîyê Teyran e".
Ne Marttır, ne Nisandır; Feqîyê Teyran'ın günüdür.

Bu atasözü, Martın 31'inci günü için söylenir. O günün Marta ya da Nisana ait olmasında kuşkuya düşülmesi üzerine, Feqîyê Teyran hazretlerine bağlanarak ulusal bayramlar arasına alınmış ve büyük Feqî'nin halk arasında ünlü ve saygın olan adının anımsanmasına ve yüceltilmesine vesile olmuştur.

Abdullah Cevdet Bey, Muhammed Feqîyê Teyran için şunları yazmıştır:
"Hakkâri sancağının Muks köyünde 702'de(334) doğup, 757'de (335) orada vefat etmiş ve oraya gömülmüştür. Hikâye yazarı olup, manzum küçük kitapları mevcut ve ünlüdürler".

Gerçekten, diyalog biçimindeki manzum ve akıcı hikâyeleri, Kürdistan medreselerinin içtenlikle dolu söyleşi meclislerinde kelime oyunları için kullanıldığından başka, kadınların bile dilinden düşmemektedir. Örneğin, bir tartışmasında şöyle demiştir:

"Feqîyê pirr Siloqî(1)
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqî me, tu çi zirzop î!"(337)

Yani, "hey Siloqî feqîsi; ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqî'yim, sen ne zirzopsun!"

(334) 271 numaralı dipnota bakınız.

(335) 272 numaralı dipnota bakınız.

(1) Siloqî, Bitlis ile Siirt arasında yer alan köylerde yaşayan ve yazın kuzey yaylalarına çıkan, erkek ve kadınlarının vücut uyumluluğu ve güzelliğiyle tanınan bir aşirettir. Ulaştırma işleriyle uğraştıkları için iyi katır beslerler. Aşiretin en ileri gelen ailesi, "Mala Silê"(Süleymanğiller) adıyla bilinir. Bu aileden gelenler, öteki benzeri aileler gibi "torun" yani "soylu", aşireti oluşturan bireyler ise "malbat"(Türkçe karşılığı yoktur) sayılırlar. Bununla birlikte, soylu olmayıp da "malbat" olan aşiret bireyleri de, yine aşirete bağlı olmalarıyla övünüp, onlar da "Kurmanç, reaya, köylü" değildirler.(336)

(336) 273 numaralı dipnota bakınız.

(337) Ev peyva Feqîyê Teyran li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin(Feqîyê Teyran'ın bu sözü Kürdistan'ın bazı yörelerinde şöyle denir):

"Feqîyê Silopî!
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqîyê Teyran im, tu çi zirzop î!"

Yani, "hey Silopî feqîsi; ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqîyê Teyran'ım sen ne zirzopsun!"

* *
*

"Xaç-Xidir Nebî, şîv hebî taştê tunebî, wey li wî ku li mala xwe nebi, jina wî dibe jinebî".

Haçın suya atılış günü, akşam yemeği olsun da varsın sabah yemeği olmasın, yazık o kimseye ki evinde olmaz, öylesinin karısı dul kalır.

Sözü edilen gün korkunç fırtına ve tipi olduğu için bu atasözü söylenir.

* *
*

"Newroz, ecêb roz".

Newroz olağanüstü bir gündür.

* *
*

"Kanûn Şubatê ker kir, gîskî ser sergoyê wer kir".

Ocak ayı Şubat ayından borç etti, buzağıyı çöplükte devirdi.(338)

Ocak ayının 31'inci günü fırtınalı olduğu için adı geçen atasözü söylenir. Adı geçen gün, sözde havanın bir süre güzel geçmesi üzerine yaşlı bir kadın buzağısını çöplüğe çıkarmış ve sevincini belirtmiş. Bunun üzerine sinirlenen Ocak ayı, Şubat ayından bir gün borç alarak fırtına yapmış ve buzağıyı bu fırtınada öldürmüştür.

* *
*

"Zîp im zîpedar im, eger bibarim xweş buhar im, eger nebarim sermadar im".

Zîpim zîp tutucuyum, eğer yağmur olarak yağarsam güzel bir bahar olurum, eğer yağmur olarak yağmazsam kışım.

"Zîp", Şubatın son çarşambasından başlayarak bir hafta süren günlere denir. Bu günler uğursuz günlerden sayıldığı için aile içinde dırıltı çıkmamasına, tatlı ve diğer güzel yemekler yenmesine dikkat edilir. Bu atasözünün anlatışından da anlaşılacağı gibi, eğer o günlerde yağmur yağarsa baharın başlayacağına, yağmazsa kışın devam edeceğine işaret sayılır.

(338) 278 numaralı dipnota bakınız.

"Mîlkan aş, aletan simteraş, mêran da ne li pêş ne li paş".(339)
Gelir getiren mülkler arasında değirmen, araç ve gereçler arasında
da atların tırnaklarını kesip düzeltmeye özgü "sımteraş", erkekler
arasında da önü ve arkayı düşünmeyenler makbuldür.(340)

"Pîvaz pîvaz e, çi serî ye çi binî ye".
Soğan soğandır, başı dibi yoktur.

Bir kişinin ya da bir şeyin ya da bir sorunun bayağılığını belirtmek için
kullanılır.

KÜRD EDEBİYATINDAN BAZI ÖRNEKLER

2'NCİ SAYININ 12'NCİ SAYFASININ DEVAMI [*]

2-(342) Benim sevgilim her ceylân yavrusuna benzemez ve her tarz ve ta-
vırda ceylân yavrusuna benzetilemez. Olsa olsa, yalnız güzelliği dolayısıyla,
bir de namusluluğundan ve masumluluğundan doğan telâş ve ürkekliği nede-
niyle; ceylân yavruları arasında Harran dağlarına gitmiş ve "hewşan" adıyla
bilinen otun tohum ve gölgesine yönelirken, güneyden esen rüzgârın şidde-
tinden ötürü adı geçen tohum dağılmış ve düşüşünden meydana gelen hafif
sesler ceylân yavrusunun kulağına ulaşmış ve biraz telâş etmesine neden ol-
muş ve bu küçük olaydan sonra Kürd atlılarından oluşan kahraman ve hızlı
bir avcı birliğinin silâh seslerini ve müthiş haykırışlarını işiterek, kurtuluşu
çabucak kaçmakta bulan ve sabah erken ezan zamanında Bilêcan dağının
eski konak yerlerine varmış olan ceylân yavrusuna benzeyebilir.

(339) Li jêrenota 293'yan binêrin.

(340) 294 numaralı dipnota bakınız.

[*] Özür dileme: Eşsiz gazete "Jîn"e ("Jîn" eşsizdir, değil mi ya!) arasına yazılar sunmak,
her Kürd için ödenmesi gereken bir boyun borcudur, ... (341) ve bu borcun
ödenmesine ve bu görevin yerine getirilmesine her milliyetsever istekli ve arzuludur.
Fakat üzülerek belirtmeliyim ki ben uzun bir süreden beri ve felâketlerin
dürtüsüyle, bu temiz görevimi yerine getiremedim ve payıma düşen nasibimi elde ede-
medim. "Jîn" in Sayın Yazı Kurulundan ümit edilir ki hastalıkların
engellenmesinden garazlardan ileri gelmemiştir.

(341) 308 numaralı dipnota bakınız.

(342) 310 numaralı dipnota bakınız.

*

ÇEVİRİSİ(343)

1— Gönül kapmak âleminde siz dilber tarafından eğer bir gösteriş ve kal-kış meydana gelecek olursa, kuşkusuz, sevgi nimetinden habersiz olanların varlıklarını yok eder ve aşk sevdasından yok olanların kemiklerini diriltir.

2— Tanrı seni korusun. Sen bir yandan pek fazlaca gönül kapıp, tatlı ve ar-zu verici sözler söylediğin, eşsiz gözlerinle sevgi belirtisi işaretleri sürdürdü-ğün halde, bir yandan da şaşılacak biçimde bir huy değişikliğine sahipsin ve son derece kavgacı, kendini beğenmiş ve tokgözlüsün.

3— Kırmızı gül gibi kırmızı elbiseni giydikten sonra, ateş gibi gönlümü yaktın ve özgürlüğümü, ağırbaşlılığımı ve düşüncemi büsbütün ortadan kaldırdın.

4— Sevgililerden beklenen sevgi ve gönül alma yerine, bizim sevgilinin cefa ve baskısı çoktur. Nitekim gönül alma konusunda, gözlerinden ok gibi çıkan ve öfke ve tehdit ile zavallı gönlümü parçalayan bakışlar alabildiğine çoktur.

5— Bence hiç kuşku yoktur ki, bu kadar işkenceden dilberin asıl amacı, "sen Kürdsün, mutluluk ve sevinç dünyasında Kürdlerin payı ancak aşağı-lanma ve eziyetten ibarettir" gibi ibret verici bir ders vermek ve darmadağın düşüncelerimi aydınlatmaktır.

6— Gerçekten de Kürd milletinin manevî yapısı, her türlü saldırılar yü-zünden güçsüz ve her çeşit eziyetlerin birikiminden ötürü felâketzede ve pe-rişan olup, maddî kişiliği gibi, adalet ve insaf sahiplerine perişan halini söyle-memek, uğraş ve çaba pazusu ile meşru insanlık haklarını savunamamak, yükselme ve gelişme alanında tek bir adım bile atamamak için el, ayak ve ka-fası kırılmış, dudak ve dili kesilmiştir.

7— Feci durumumuz herkesçe bilinmektedir; uzun uzadıya anlatmaya ve açıklamaya gerek yoktur. Özellikle umutsuzluk ve gevşeklik için, zararlı dış etkenlerden başka, aramızdaki nifak ve kıskançlık yeter de artar bile.

8— Öğretme ve aydınlatma konusunda yaptığın hareketler yeterlidir. Maksat artık anlaşıldı. Bu nedenle, yüzünü benden çevirme ve küpeni bana

[**] Bu gazelin maddesi zülûf ve ben, biçimi ise düş ve hayaldir. "Jîn" dergisi ise, "ölüm-yaşam" ile uğraşır ve hiç bir zaman bir "erkek" ya da bir "kadın" a bakmaz ve hatta bu gibi işlere tenezzül bile etmez. Bu nedenle, bu gibi gazeller "Jîn" dergisinin katına yükselip çıkamaz ve O'nun değerli sayfalarında yer alamazlar. Ne var ki bu gazelde ulusal nitelikte üç beyit vardır. Önce bu beyitlerin hatırı için ve sonra da gençliğe bir anı ve genç okuyucularımıza ufak bir armağan olmak üzere "Jîn" dergisine sunuldu.

(343) Şiirin Kürdçesi yazının aslında yer aldığı için, burada onu yeniden yazmaya gerek gör-medik ve yalnız, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirisini bugünkü Türk-çeye çevirmekle yetindik.

gösterip "seni de şu küpe gibi asacağım" diye üstü kapalı tehditlerde bulunma. Çünkü benim için öyle bir asılmak idam değil, bilakis yükseliş ve varoluşun güvencesi, rahat ve mutluluğun temeltasıdır.

9— Nazar değmesinden korkma ve istediğin gibi gösteriş yap. Çünkü Mihrî, yüzünü hoşnut gördüğü zaman nazartaşı ve muskaların bağı gibi kollarını boynuna büyük bir memnunluk ve kıvançla atar ve sen de öylece kemgözlerin etkilerinden uzak kalırsın.

M. M.

* *

*

Kürd dili, tarihi ve coğrafyası ile ekonomi ve sosyolojisine ilişkin incelemelerde ve yayında bulunmak ve Kürdler arasında çağdaş bilimleri yaygınlaştırmak üzere, "**Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**"(344) adıyla, bir bilim derneği kurulması konusundaki hazırlıklar son bulmuştur. Onaylanma işleminin yüce hükümete sunulabilmesi için yönetim kurulunu seçmek üzere ilgililerin Ocak ayının 10'uncu cuma günü öğleden sonra saat 2'de, Divan-ı Muhasebat'ın(345) arka sokağında bulunan Behcet Paşa Konağı'ndaki "**Kürdistan Cemiyeti**"(346) binasına onur vermeleri dileğimizdir.

(344) "**Kürd Kültür ve Yayınları Genelleştirme Derneği**" demektir.

(345) Sayıştay demektir.

(346) "**Kürdistan Derneği**" demektir. Bununla kastedilen dernek, "**Kürdistan Tealî Cemiyeti**"dir.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N H A Y A T

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 ”

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürd ve Türk birliği	Süleymaniyeli Vedad
Kürd mühacirleri ne halde?	Abdurrahim Rahmi
Kürd gençlerine	Siverekli Hilmi
Girdî Seywan	Yamülkîzade
Bir Kürd çocuğunun ihtisasâtı	Süleymaniyeli Mahmud Nejad
Kürdlerde durûb-ı emsal	Law Reşîd
Jibo nesla têt	E. Rehmî
Piçikokek îbret	Ebdurrehîm Rehmî

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 "

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD—TÜRK BİRLİĞİ (*)

Edîb-i âzam Namık Kemal'in irşadâtıyla menkıbe-i celâdeti ebediyyen Osmanlıların. sîne-i iftiharına nakşedelmış olan Celâleddin-i Harzemî, Tatarların gerdbad-ı hevlengizleriyle Hindistan'a sürüklenmiş ve oralarda hasret-i vatan çilesini doldurmuştu.(925) (347)

Cengiz Han'ın kaziye-i vefatı, Celâleddin'in ruha-i vatan fikrini ihya etti. Tarihin meşhur sîmaları içinde Celâleddin'e has olan çâlâkî-i hareket, pek az zamanda onu "Kîc-i Mukran" tarîkiyle İsfahan'a yetiştirdi. Bu sür'at-ı hareketini Kemal-i İsfahanî şu beytiyle tavsif ediyor:

"Ki bud cuz tu zı şahan-ı rûzgâr ki dad
Kazîm-i esp zı Bedlîs û ab ez Uman!"

(Senden başka şahân-ı zamanın hangisine müyesser olmuştur ki atına Bitlis'te yem versin ve Umman'da sulasın!.)

(347) Buradaki "925" rakamı, öyle anlaşılıyor ki Celâleddin'in Tatarlara yenilip Hindistan'a çekildiği tarihi gösteriyor. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmış olduğu anlaşılıyor. Çünkü Celâleddin'in Tatarlara yenilmiş olduğu tarih, Hicrî takvime göre 618, Milâdî takvime göre de 1221'dir.

Moğolların zalam-ı nâhemvarından ürkmüş ve zulm-ı nâpaydarından bıkmış olan İsfahanlılar, pek büyük bir meserretle o namdarı karşılamış ve o milletin tercüman-ı hoşhanı olan o şair-i şirin'edâ Kemal, tehniyet-i kudûmünü bir kasîde-i garra ile îfa eylemişti. Kasîdenin bir-iki beytini numune olarak tercüme ediyoruz:

[2] "Basît-i rû-yi zemîn baz geşt abadan
Be yümn-i saye-i çetr-i hüdayegân-ı cihan

Tu umr-i Nuh biyabî ez an ki der âlem
İmaret ez tu pedîd amed ez pes tufan

Tu dad minber-i İslâm bestey zı salîb
Tu ber guruft-ı nâkus ra ez ca-i ezan"

(348) (Yeksan ve harab olmuş yeryüzü, cihan padişahının şemsiyesi gibi zıll-ı meymenet temin eden kudûmüyle mâmur oldu.

Sen ömr-i Nuh'a layıksın. Çünkü tufandan sonra nasıl Nuh dünyayı imar etti ise, sen de Moğol tufanından sonra imar ettin.

Sen İslâm minberlerinin öcünü salîbden aldın. Ezan yerlerinde nakusları kaldırdın.)

Az müddet zarfında eser-i hayat göstermeye çabalayan İran'ın mukadderat-ı ezeliyesinden yahud o hamiyet-i mücesseme Celâleddin'in kendisini toplamak nasıbsızlığından olmalı kı, Cengiz'in varisi Kaan Oktay, Celâl'in yine derbederliğini ihzar etmek için Sunay ve Cermaun gibi en güzîde namdarlarından iki kumandanın maiyetinde bir ordu sevketti. Celâl, şahin gibi bir hamle-i berkiye ile kinini biraz o koca ordudan şeyhûn (349) suretiyle aldıktan sonra, cibâl-ı menâadan müteşekkil, istihkâmât-ı tabiiyesiyle tedafüî vaziyete müsaid Kürdistan cihetine savuştu.

İlk görüldüğü saha Ahlat havalisi idi. Ahlat o tarihte Bitlis Hakimi Melik Eşref'in kardeşi Mecdüddin'in muhafazası altında idi. Şark ve Garb'ın namdarlarını yıldırılmış ve yıldırım gibi düşmanlarının kuvve-i mâneviyesini kırmış olan Celâleddin'in debdebe-i şecaatı bile Kürd kafasına ilka-i haşyet etmemiş olmalıdır ki Ahlat Muhafızı Mecdüddin, koca Celâleddin'e boy ölçmeye kalkışmış ve bittabî mağlub olmuştur. Meydan-ı harbdan münhezimen Ahlat'ın iç kalesine doğru ricat eden Mecdüddin, her nasıl bir fikre müstenid ise tahassundan sarfınazarla Sultan Celâleddin'in penahına sığınmış ve fevkalâde mazhar-ı [3] hürmet olmuştur. Fakat Ahlat kaledarı,

(348) Farsça olan yukarıdaki üç beytin yazar tarafından yapılmış Osmanlıca çevirisi olan bu paragrafı ve bundan sonraki iki paragrafı, yazının esas metninden ayırt edilsin diye biz parantezler içine aldık.

(349) 256 numaralı dipnota bakınız.

Melik Eşref'in bendegânından İzzeddin'in, istiman perdesi altında Celâleddin Şah'a tertib ettiği suikasd hissölunarak huzura çıkacağı sırada derdest olunmuş ve bunda Mecdüddin'e de bir leke-i hıyanet sıçrayarak o da İzzeddin'le beraber habse atılmıştı. Bu sıralarda idi ki Celâleddin'in zelzele-i zuhurüyle titremiş ve o ateşpare-i celâdetin velvele-i vağasına tâbâver olamayacağını düşünmüş ve Şam padişahından istiane etmiş olan Bitlis Hakimi Melik Eşref, muavenetine gelen Şam ordusuyle beraber Muş sahrasında Celâleddin-i Harzemî'ye meydan okumuştı. Moğol'un bîpayan ordusunu mağlub etmek azm-i bülendine malik olan Celâleddin, bu orduya irae-i satvetten çekinmemiş ise de, çi çare ki hastalığı, hırs-ı dilâranesine galebe etmiş ve tedafüî vaziyetle Ahlat'a ricat etmiştir.

Daima bar-ı gam üzerine insafsızcasına bir zamîme kondurmaya alışmış olan bu çark-ı dûn, diğer taraftan da Aymas Bahadır'ın kumandası altında bir Moğol ordusunun takarrubunu ihzar ve bu suretle iki ateş arasında kalan Celâleddin, bîkarar ve artık Moğol ordusuna teslim olmaktan ise Bitlis Hakimine ilticayı bil'ıztırar ihtiyar etti. Bitlis Hakimi, Kürdlere has olan bir şîme-i mihmannuvazâne ve civanmerdane ile o şah-ı hamiyetpenahı istikbal ve kızını peşkeş ederek onu damad etmekle ebedî bir nam-ı bülend istihsal etmiştir. Bu suretle birlik rabitasını teşkil eden Kürdler, Sultan Selim'in ufak bir meyliyle Saltanat-ı seniyyeye arz-ı teslimiyet etmiş ve ilel'ebed bu rabıta-ya sadık kalmıştır.

Süleymaniyeli
İsmail Vedad

[4] KÜRD MÜHACİRLERİ NE HALDE? (✱)

”.. Akrabamızdan yalnız Hurşid, İhsan, Mehmed Beyler sıhhatte olup selâm-ı mahsus etmekte. Biraderim İhsan Bey ilkbahardan beri memlekete avdet etmiş ise de, nerelerde olduğundan bîhaberim. Resul Bey, keza Kadir Bey sizlere ömür. Biraderi Osman Bey, Üremar aşireti reisi Soto Ağa'nın nezdinde. . . Said Bey'in hanesinden ferd-i vahid kalmamıştır. Ubeydullah Bey'in küçük mahdumü, siz sağ olasınız. Bilumum karyemiz ahalisinden on nüfus mikdarında ancak kalmışlardır. . Şimdilik, kışın hulûlü münasebetiyle memlekete gidemeyeceğimizden, mecburen bahara kadar burada vakit geçireceğiz. . .”

*

Ey, hâk-i izmihlâle serilen beşeriyeti düşünüp dest-i muaveneti uzatmak isteyen, girdabe-i felâkete düşen bîçaregâna merhamet eden insanlar! Sizler da-ima hakikatı arıyorsunuz. Hilâl-ı Ahmerler, Salîb-i Ahmerler, Cemiyet-i Hayriyeler, fukaraperver cemiyetler teşkil ediyorsunuz ve bunlarla, felâkete mâruz kalan her ferdin musîbetine iştirak etmek istiyorsunuz.

Evet, siz beşeriyetin en yüksek tabakasısınız ve size bütün zîhayatlar medyun-ı şükrandır.

Yalnız bir şey arz etmek istiyorum: Siz, seslerini çıkarabilecek derecede felâkete mâruz kalanların imdadına koşuyorsunuz! Acaba onlardan daha mağdur ve felâketin en derin kuyusuna düşen mazlumîni, ah-ü enînini yetiştiremeyecek derecede sesleri kısılanları niçin aramıyorsunuz? Yoksa bu bîçarelerden mâlumatınız mı yok?

Çoktan beri gazete sayfaları Ermeni, Rum mühacirlerinden bahseden yazılarla dolup taşıyor. Evet, şu makalelerle beşeriyetin saadetini tahayyül eden hiss-i merhamet sahibleri rikkat-ı kalbiyelerinin haili zail olmuş, kalemlerini bağlayarak [5] bîperva bağırıyorlar. Fakat bu esbab-ı felâkette en çok ezilmiş bir milleti unutuyorlar, yahut unutmak istiyorlar.

Felâketin tam mânasıyla duçarı olup seslerini işittirecek yer ve yar bulamayan, daima talihin şiddet-i istibdadına boyun eğen ve her vakit mâsum ve ismetleri derecesinde mağdur bulunanlardan bahsedilmiyor. Madem ki maksad insaniyete hizmettir, şu halde birtakımlarını benimseyerek diğer mazlumlar unutulmalı mı?!

Yalnız benimsenilip muhafaza edilenlerin hukuklarını dğil, belki bîtaraf bir nazarla, hırs ve garezden salim ve insanın gözlerini bütün dumanlarıyla bürüyen kanlı tefekkürlerden âzade bir insaniyetperver olarak, Şeyh Sadî hazretlerinin,

**"Benî Adem âza-i yekdigerend
Ki der aferîneş zı yek gevherend**

**Çu uzvi be derd avered rûzigâr
Diger uzveha ra nemaned karar**

**Tu ki'z mihnet-i digeran bîgami
Neşayed ki namet nehit Ademî" (350)**

neşîdelerini okuyarak hepsine birden ağlamalı, feryad etmeli; âlâm ve ekdarına iştirak edip yaralarına deva bulmalı; felâketlerinin, mağduriyetlerinin önünü almalı; hakikî dest-i mürüvvet uzatılmalı. Hakikî medeniyetin şanına layık olan işte budur.

Ey muhterem gazete muharrirleri! İşte üç gün evvel akrabamdan aldığım 19 Teşrin-i Evvel 334(351) tarihli mektubun birkaç fıkrasını ince yazı ile nazar-ı dikkat-ı aliyyenize arz ediyorum.

Evvelâ mektubun sahibini size tanıştırmak istiyorum. Şu mektubun sahibi, âlem-i medeniyete Harunürreşid, Me'mun gibi dâhîler yetiştiren, dört yüz senelik bir müddet âlem-i İslâma halifelik yapan ve bilahare Hülâgü fitne-i nâgihanesiyle Kürdistan dağlarına iltica ederek, 1263(352) senesine kadar "Hakkârî Sülâlesi" namıyla Çölemerg ve Başkale kalelerinde hükmeden ve yüzlerce medrese, cami, köprü gibi âsâr-ı hayriye vücade getiren sülâle-i tahire-i Abbasiyeye mensub Hacı Tayyar Beyzade Mehmed ve Safi Beylerdir ki bugün birtakım emanetlerle, o sülâleye mensub olduklarını isbata muktedirler.

[6] Heyet-i İctimaiyenin en yüksek mevkiinden sevk-i talihle sukut edip, bugün Van vilâyetine tabi "Gevâr"dan "Erbil"e kadar servetlerinden bir şey kurtaramayarak bin türlü meşakk-ı seferiye ile mühacir olmuşlardır.

Bunların bir derece sahib-i servet oldukları halde düştükleri varta-i felâket, diğer bilumum Kürd mühacirlerine numune-i kıyas olabilir. Acaba, hangi milletten olursa olsun, yüzyirmi haneli bir köyden on nüfus kaldığını başka

(350) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

**"İnsanoğulları birbirlerinin organlarıdır
Çünkü yaradılış yönünden aynı maddedendirler**

**Bir organ derde uğradığı zaman
Öbür organlar da rahat edemezler**

**Sen eğer, başkalarının acılarından etkilenmezsen
Adının insan olmasına layık değilsindir".**

(351) Milâdî takvime göre 19 Ekim 1918.

(352) Milâdî 1847.

bir milletin sergüzeşt-i masaibinde okumak mümkün müdür? Bunlar ne oldu? Niçin mahvoldu? Bunların hesabını kimler verecek? Mes'ûlleri kimlerdir? Ermeni, Rum mühacirlerine Amerika'dan oluklarla muavenet akıyor!! Bunlara kim bakacak? Kimler muavenet edecek? Yoksa bunlar beşer değil mi? Eyvah, kalanlar da bu suretle mi mahvolup gidecek!?

Hele şu yazının son fıkrası: "Mecburen bahara kadar burada vakit geçireceğiz"! Acaba bahardan sonra nereye gidecekler? Tehayyül ettikleri evleri, kâşaneleri birkaç kibrite kurban edildi. Tarlaları ekecek kollar munkarız olmuş; toprakları kazacak mandalar, öküzler, esterler ve bargirleri Tekâlîf-i Harbiye toplamış; kalanlardan bile eser yok; sabanlar, çift âlât ve edevâtı, arabalar, kışın soğuk günlerinde elbisesiz, çıplak harb eden zavallı askerlere kömür vazifelerini îfa ettiler, yemek kazanları kaynattılar. Koyun sürüleri yok; bütün iki kurtlar tarafından parçalandılar.

Ey muhterem gazeteciler! Şu mektubda hal-i sefaletlerini ayanen okuduğunuz felâketdîdelerin dereler gibi akan gözyaşlarını, vicdanlarınızdan fevran edecek sada-i hakla dindirmeye sizi dâvet ediyorum.

Bunların, emsalleri gibi bir insan, bir mahlûk-ı Huda addedilerek haklarında o suretle muamele edilmesini, sönmüş ocaklarının, yıkılmış han-ümanlarının imarını, ilkbahara kadar hayatlarının temini esbabının istikmalini alâkadarandan müstereken taleb ediniz. Âlem-i medeniyete bağırınız ki: Yirminci asrın vicdan ve imanı, [7] mazlumîn-i beşeriyet hakkında ayrı ayrı telâkkiyâta tabi olunacak devrin, yaşadığı günlerden çok geride kaldığını görmek istiyor.

Hakkârili
Abdurrahim Rahmi

KÜRD GENCLERİNE (❖)

Gençler! Evet, size hitab ediyorum. Ceraid-i havadisi tâkib etmiyor musunuz? Beş-altı vilâyet sekenesinin, (353) üç milyondan fazla bir nüfus-ı İslâmiyenin, sizi doğuran, büyüten, elhaletü hazihi yaşatan mader vatanın mukadderâtı mevzu-i bahs oluyor. Kafkaslarda, Irak ve Arabistan'ın ateşin çölllerinde, Galıçya ve Çanakkale'nin cehennemî siperlerinde feda-i hayat eden yüzbinlerce vatandaş, Kürdistan'ın ulvî seması altında garib kalan altun ovalar, yüksek dağlar ve behişt ormanlar, bütün o sönmüş han-ü manlar, yıkılmış mezarlar size bağıyor; size, tahsil görmüş evlâdlarına ref'i avaz-ı şikâyet ediyor; sizden imdad bekliyor. "Kaleminizle, cesaret-i medeniyenizle, bütün faaliyet-i milliyenizle çalışmanın zamanı gelmiştir ve belki geçmiştir" diyor!

Gençler! Bütün ümid-i vatan şimdi sizdedir.

Evet, Kürdistan'ın hayatı mevzu-i bahstir. Sakın aldatıcı hülyalar peşinde koşmayınız. Bugün size terettüb eden vazifeler gayet mühimdir. Mühlik anlar, pek mühim günler yaşıyoruz. Uyumayınız!

Cihan huzurunda, tarih sahifelerinde şaibesiz kalmak istersek ihtilâfları, suizanları, hodbinlikleri terk etmeliyiz. Artık insaf!

Yanlış hülyaların, küçük düşüncelerin bugünkü âkıbetini dikkatle mütalâa [8] ediniz. Yekdest ve yek'aheng olmaya çalışınız. Yarın in'ikad edecek Sulh Umumî Kongresinde, mahşer-i ümemde bütün dünyanın, bütün milletlerin hasenât ve seyyiât hesabı görülecektir. Herkes, her millet, kendi hakk-ı hayatını iddia edebilecektir. Umum Kürdlük namına olmasa bile, bari bir mevki-i müşkilde kalan, vahîm saatler geçiren Türkiye Kürdlerini bir mevt-i muhakkaktan, bir sefalet-i ebediyeden kurtarmaya gayret ediniz! Şerait-i salife tahtinde hayat-ı sabıkamızı yaşamak, ahass-ı âmâlımızdır. Fakat bu mümkün olmazsa, zinhar boynumuza bir zincir-i esaret koydurmayalım. Bu harbde vesair zamanlarda gördüğümüz ve çektiğimiz mezalim ve safaletlerden daha şenî, hatta imha-i tam ile neticepezîr olacak bir hayata dahil olma ihtimalimiz, gayri varid değildir. Artık bizi biz kurtarabileceğiz!

Sana, senden gerek âlemde ger imdad lâzımsa

Başkalarının metâına râğbet zamanı geçti. Bazılarının fikirlerini işgal eden hayalât-ı vâhiyeden teberri ediniz. Yalnız kendi milletiniz için çalışınız. Unutmayınız ki bizim de bugüne kadar ihmal edilmiş vâsi' bir lisanımız, zengin bir tarihimiz vardır. İşte size bir düstur-i felâh: Faaliyet ve teşebbüs!

Çenberlitaş, 19 Teşrin-i Sanî 334(1918)

Siverekli
Hilmi

(353) O zamanki vilâyetlerin, yani illerin sınırları çok geniş olduğundan ve o zamanki bir vilâyet bugünkü birkaç vilâyeti içine aldığından, yazar Kürdistan'ı "beş-altı vilâyet" olarak göstermiştir.

GİRDÎ SEYWAN (1) (✱)

Ben orayı, anayurdumda, Şehrezor'da bulunan o yeri pek çok anar ve ararım. Bazen esen bir rüzgâr bana oranın, o cennet yurdun taze [9] ve rengâ-reng çiçeklerinin, hoşbû çimenlerinin, lâtif erguvanlarının rayiha-i tayyibelerini getirir.

Oooh, o muattar çiçeklerin, o ruhnevaz kokuların, o zümrüd-fâm çimenlerin tahassür-i derunîsiyle her zaman inlerim.

Çünkü oradaki sema, oradaki zıya, oradaki hava başkadır. Maî ve açık semasının üstünde şehbal-ı zerîninden penbe, eflâtun, sarı zıyalar saçan güneş en kasvetli kalblere güşayış, en deva-nâpezîr derdlere deva verir. Orada her şey, bana başka gelir ve öyle görünür. Onun için ben orayı her an anar ve ararım.

Goyje'deki(2) o ceddinden kalan aşıyanemde ruhfeza sabah olur, bahar kuşlarının ruhnevaz şakırtıları beni tatlı uykumdan uyandırırken, güneşin Mazelan(3) dağlarına uran in'ikâsâtı gözlerimi kamaştırırken, o hayat-ı taze içinde mesrurane kalkardım. Asabî bir isti'cal ile giyinir, Girdî Seywan'a, o ruhum gibi sevdiğim hâb-ı ebedî yatağına giderdim. Zümrüdün çimenlere bürünüp yükselen tepeyi tırmanırken yüreğimde hüzn-alûd bir çarpıntı duyardım. O yolların manzara-i dilkeşası, mahall-i maksudun hüzn-feza teveccühü, yüreğimde garib bir halecan husule getirirdi.

Yol kenarlarına kanatlarını döken erguvanlı,(354) lütufkârane temayülle-riyle güneşin hararetinden beni himaye ederlerken, ben onları severek, kokarak, fazla sakan (355) çiçeklerini koparır, birer demet yapardım.

Yolumun tarafeyninde, orada çökmüş bir taş, burada zemin ile bir olmuş bir toprak kütlesi, daha ötede bir kabrin yanında Kur'an tilâvetlerini ve bazen de meşhur Davudî sesiyle etrafı çınlatıp dehşetler ilka eden "Mela Mihemedê [10] Denggewre"nin(4) aşırı dinler, bazen kendimi o sükûn-i ebedîye dalmış kadar sakin ve dünyaya lâkayd görürdüm. Nihayet ceddimin, ceddemin kabri yanına gelmiş bulunurdum.

Onların kabri mahsuslarının dibine diz çöküp hınçkırdığım zaman, hayatımda en mesud bir günümü yaşadığıma hükmederdim. Fevkımda sallanan erguvan dallarına hicranlarımı söyleyen kuşlar benim Fatihamı dinler ve sanki benim ile derûnî dua ederlerdi. Ben saatlarce orada mebhût kalır ve

(1) Girdî Seywan, Süleymaniye'nin bir tepe üzerindeki mezarlığıdır.

(2) Goyje, Süleymaniye'nin, Goyje dağlarına izafeten büyük bir mahallesidir.

(3) Mazelan, Süleymaniye'nin Goyje ve Mazelan dağları arasındaki vadide bina olunmuştur.

(354) Bu sözcük dergide böyle çıkmıştır. Ancak bunun bir dizgi hatasından ileri geldiği, doğrusunun "erguvanlar" olduğu anlaşılmaktadır.

(355) "Kokarak" ve "sakan" sözcüklerinin dizgi hatası sonucu böyle çıktıkları, doğrusunun "koklayarak" ve "sarkan" olduğu açıktır.

(4) Mela Mihemed, Süleymaniye'nin sadasıyla meşhur hafızı olup, "Denggewre" lakabıyla müsemmadır.

başımı kaldırdığım zaman o kuşçagızların beni yalnız halime terkettiklerini ve sanki mevcudiyetlerinden rahatsız olmamı düşünmüşler gibi hiç hissettirmeden uçup gittiklerini görürdüm. O zaman erguvan dallarının lâtif gölgeleri altında ellerimi semaya doğru kaldırarak Hâlıkımdan, kabirlerdeki insancıklar ve ecdadım için rahmetler diler ve ıslak gözlerimle onlara son farîza-i hürmeti ifa eder ve onların ruhlarından milletimin ve milliyetimin yükselmesi için istimdad eder ve bu hususta niyât-ı hâlise ve sadıka ile çalışacağımı ahd-ü peyman eder ve Kürd'ün mazîsini tahattur eder, hale bakar, istikbali tefekkür ederek avdete başladım.

Tepeyi çıkarken duyduğum çarpıntı, bu defa da kalbimde tatlı ve pek tatlı bir ihtisas vücûda getirdiğini ve bunun da "ümidvar" olmak olduğunu görür gibi olurdum.

İşte şimdi, o Firdevs misalı memlekette geçirdiğim günlerimi düşünüyordum. Ruhumdaki mûnis hatırâtını dinliyordum. Sonra, artık Kürd'ü, Kürdistan'ı düşünecek, İstanbul makarr-ı Hilâfette büyük bir cemiyet meydana geldiğini, daha başka ve mühim teşebbüslere başladığını görüyorum.

28 Kânun-ı Evvel sene 34(1918), Nişantaş

Yamûlkîzade
A. A.

[11] BİR KÜRD ÇOCUĞUNUN İHTİSASÂTI (*)

Sevgili Kürdistan'ıma

Ah ey vatan, ey sahe-i gam, kişver-i pür-hun
Ey yavrusunu gaib eden mader-i mahzun

Nafhan beni efsunluyor ey duhme-i ecdad
Ruhum mütesellî oluyor ettikçe seni yad

Îmana tekâmül veriyor hâkini sevmek
Ömr-i ebedîdir yoluna canımı sermek

O karlı tepende güneş oldukça derehşan
elmas gibi parlar, ne güzel servet-ü sâ mân

Yelda-i gamı nur-ı hayalinle geçirdim
Şimdi ararım fecrini, deycuru bitirdim

Ah, hep sana gelmek, sana koşmaktı hayalim
Lâkin beni kış bağladı, yok şimdi mecalım

Kavuşmadan ölsem, cesedim dağlara kalsın
Her şam-ü seher yad ile bûy-i vatan alsın

Yavrularım istemişsin, hepsi de hazır
Kim yollayacak? Onları sormaz bile. (356)

Onlar yalnız bir nakarat ile öterler
Tehcîr için tekbîri de zahir unuturlar

Lâkin senin evlâdlarının azmi metîndir
Her azm-ü iradetlinin âtîsi emindir

Çıplak da, yayan da sana doğru geliyorlar
Dağlarda o karlarda da ekser donuyorlar

Yoldan çekil ey ah ile çabuk eriyen kar
Sen de yıkıl ey fırtına! Ey şems, sen ol yar

[12] Ah anne, güzel anne! Şu çocuklara söyle:
Hâlâ süreceksin mi şu nifak ortada böyle!

5 Kânun-ı Sanî sene 335(1918), Bursa'dan

Süleymaniyeli
Mahmud Nejad

(356) Bu dize, derginin aslında böyle eksik olarak ve sonunda iki nokta ile çıkmıştır.

KÜRDLERDE DURÛB-I EMSAL (❖)

"Mîrim, heliz bûrî"

Beyim, raziyane geçkindir.

(Raziyane, mâlum olan şüceyredir ki geçkin olduğu nisbette salabeti artar. Meselin, raziyane isteyen bey için darbedildiği muhtemeldir. Avdet ihtimali olmayan hususât için darbedilir).(357)

"Ka ya te bû, ma kadîn jî ya te bû!"

Saman senindi, samanlık da senin mi idi!

(Çok yiyip nefesi tıkanmış oburlar hakkında müstameldir).(358)

"Yek mal e, dozde malxo!"

Bir evdir, on iki kethüdası var!

(Bir işe karışanların taaddüdü takdirinde teşevvüş-i umûr hasıl olacağına işrab ediyor).(359)

"Qiyasa teşkê li meşkê dîke"

Baldır ve tulum kıyası yapıyor.(360)

(Yanlış kıyas yapılıp keyfiyet tahrif ve te'vil olunurken söylenir).

"Ritilê te bila ser tuxtê wî be!"(361)

[13] Varsın senin batman(altı kıyye-i atîk)ın da öbürünün tuxt(rub'-ı kıyye-i atîk)u üzerine gelsin!(362)

(Pervasızlığı ifade ediyor).

(357) "Heliz" sözcüğü, ayrıca, mevsimi geçmek üzere olan hasad, bağbozumu, tohum ekme gibi işler için de kullanılır. Bu atasözü, bu ikinci anlamda, bir işin mevsiminin geçmesinden sonra o işi yapmaya kalkışanlar hakkında da söylenir.

(358) Müstamel: Kullanılan şey. Yani öyleleri hakkında kullanılır.

(359) "İşrab" sözcüğü, derginin aslında böyle çıkmıştır. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı, doğrusunun "işaret" olduğu kuşkusuzdur.

(360) Yani, baldır ile tulumu birbirine kıyas ediyor, birbiriyle karşılaştırıyor.

(361) Awayê rast weha ye: "Ritila te bila li ser tuxta wî be".

(362) Kıyye: Eski bir ağırlık ölçüsü. Önceleri 1 kilo 282 gram ölçüsündeydi; daha sonra kiloyu karşılayacak biçimde ayarlanmıştır.

Kıyye-i atîk: Eski kıyye, 1 kilo 282 gramı karşılayan kıyye.

"Çi qa serê me mezin dibî, çavê me ecêban dibînî!"
Başımız büyüdükçe gözümüz garibeler görüyor!(363)

"Pîr limêj be îniyê, şemiyê zaf".(364)
İhtiyar kadının gönlü namaz kılmakta olsun; cuma, cumartesi çok.

(Meramın lüzumunu bildiriyor).(365)

"Cîyê ku agir tune ye, dû dernayê".(366)
Ateş olmayan yerde duman tütmez.

"Golikê rêxo garanê xirab dike".(367)
Fena buzağı sürüyü bozar.(368)

"Hespê çê bila pêxwas be".
İyi at olsun da nalsız olsun.

"Gava ku nêçîra min tê, gûyê tajîyê min tê".
Vakta ki ava rastlarım, tazımın pislîği gelir.(369)

(Fena tesadüfât için zikredilir).(370)

"Kewê çê di qefesê da kifş e".
İyi keklik kafeste iken anlaşılır.

"Hingivê dobe ye, di eyarê seyî da yel"
Dobe(eritilip mumu alınmış balın tasallub etmesi)dir, fakat köpek tulumundadır!

(Güzel bir sîmada fena kalb, hasîs adamda servet, bahîl adamda ilim ve sair için darbedilir).

"Jin û mêr, tevr û bêr".

[14] Karı ile kocayı kazma ile kürek — yani mezar — ayırır.

(363) Garibeler: Garip şeyler, garip olaylar, garip işler.

(364) Awayê rast weha ye: "Pîr bi nimêj be îni û şemî zaf in". Ev peyva pêşîyan li hêlnê Kurdistanê jî weha tê gotin: "Ku pîr bi nimêj be roj dirêj e".

(365) Yani, önemli olan şeyin istek ve meram olduğunu, yapılacak işlerde isteğin gerekliliğini bildiriyor.

(366) Ev peyv li hin hêlan jî weha tê gotin: "Cîyê ku agir lê tune be, dû jê ranabe".

(367) Ev peyv li hêlna weha ye: "Çêleka rêxo navê garanê xirab dike".

(368) Doğru çeviri, "sürekli dışkı eden buzağı"dır.

(369) Yani, tazımın dışkı edesi gelir.

(370) Yani, kötü tesadüfler, kötü rastlantılar için söylenir.

"Kî xwarîye savarê, bila ew biçe hewarê!"

Bulgur pilâvını kim yemişse imdada o gitsin!

(Bitlis kasabası civarında kâin "Balikan" nam karye ahalisi, beynelekrad hamakatlarıyle mârufurlar. Ahali-i mezkûre namına birçok hikâyât nakledilir. Bir ziyafette sofraya dâveti unutulmuş birisi, o esnada köye hücum eden eşkiyaya karşı herkesin gittiği halde onun neye gitmediği sual edilmesi üzerine, özüünü îmaen meseli darbeylemiştir).

"Wezreba, çêtir e ji bav û bira!"

Cenub rûzgârı baba ve kardeşten daha iyidir.

(Mesel-i mezkûr, koyun taciri bir babanın, cenub rûzgârı eserse koyunları otlağa çıkarabileceğinden ve bu yüzden tezyîd-i servet ettikten sonra kızının düğününü yapacağından bahseylemesi üzerine, kızı tarafından darbedilmiştir).

"Mezin li malan, biçûk li banan".

Büyüklerin evde söylediklerini küçükler damlarda ifşa ederler.

"Deynekirin zêr e".

Sükût altındır.(371)

"Dolab hebs e, teşî reqş e, neqş hews e".(372)

Çıkrık mihnettir, teşî(yün eğdikleri iye) rakıs ve eğlencedir, nukuş ve gergef arzu ve zevke tabidir.

HATİME

Bâlâya naklolunan Kürdçe durûb-ı emsal, Kürdistan'ın muhtelif muhîf ve mehafilinde istimal olunan binlercesinin en müntahab ve mükemmel olanları değildir. Evvelce de arzetmiş olduğum üzere, bunları tertib ve neşirden gaye, ilmî hizmetle millî gayrettir. Filhakika, durûb-ı emsalın az [15] çok mahiyet-i âliyeleri kabil-i inkâr olmadığı gibi, asırlardan beri kudret-i milliyesini muhafaza eden "Kürd milleti"ni böylece yar-ü ağyara tanıtmak da faideden hâlî değildir. Meselâ bu vadide yazılabilecek **"Kürdlerde Edebiyat", "Kürdlerde Musikî", "Kürdlerde Raks", Kürdlerde Tezyînât ve Melbusât"** gibi geniş ve müfîd, aynı zamanda milletimizin yüzünü ağartacak mevzular olur ki erbab-ı himmetin hedef-i âmâlî olsun!

Law Reşîd

(371) Sükût: Suskunluk, susmak.

(372) Peyvika "neqş" di kovarê da weha bi tîpa "q" derketîye. Lê belê awayê rast bi tîpa "x" ye, yanî "nexş". Lewra ev peyvîk di eslê xwe da peyvîkeka Erebtî ye, dema ku ketîye zîmanê Kurdî, "q" ya wê gerîyaye "x" û peyvîk bûye "nexş". Wek ku peyvîka "weqt" a Erebtî di Kurdî da bûye "wext".

JİBO NESLA TÊT

Sado!(1)

Gerçi tu biçûk î, natuwan î(373)
Lakîn sibehê tu qehreman î

Îroke tu şîrmij î, biçûk î
Paş panzdeyî canfîda peyik î(2)

Ez dê bimirim, biçim ji دنیا
Lazim wetenî bikî tu îhya(375)

Hêvîya min tu yî ku ez dibêjim
Derd û eleman hemî de dirêjim(376)

Em milletekî cesûr û şuc'an(377)
Sahibsefeqet û muhibbê însan(378)

Eslî û necîb, hem zekî ne(379)
Lakîn di dinê, me heq çunîne(380)

Çunkî me ulûm, fen, sin'et(381)
[16] hêlane di nav kûra cehalet

(1) Xwarzayê min e.

(373) Natuwan: Bêtawan, bêhêz, bêtaqet, bêqewet.

(2) Peyik, "çalak" manasîna müstameldir.(374)

(374) Yanî, peyvika "peyik" bi mana "çalak" tê bi karanîn.

(375) Îhyakirin: Vejandin, gîhandina jînê ji nû ve.

(376) Peyvika "de" di vê malika helbestê da zêde dixuye û manayek nade. Dibe ku ji şaşîya rêzêkirinê weha derketibe û rastê wê "te" be; yanî, ez derd û eleman hemî li te dirêjim.

(377) Cesûr: Wêrek.

Şuc'an: Mêrxas, dilêr, egît.

(378) Sahibsefeqet: Xwedîsefêqet, dilovan, dilşewat.

Muhibbê însan: Mirovevîn, kesê ku mirovan dievîne.

(379) Eslî û necîb: Esilza, ji esl û kokeka pak û paqij, ji cîyê bicî.

Zekî: Jîr.

(380) Yanî, di dinê da heqê me tune, em bêheq in, bêpar in.

(381) Ulûm: Pîranîya "îlm" e.

Fen: Teknîk, zanîna li ser alet û hacet û makînan.

Sin'et: Pîşe.

Fikra me ilim ku serf û nehwi in(382)
Bil wana funûn sefîl, mehw in(383)

Xizan, feqîr, bêtîcaret
Goya ku feqîrî bo me rif'et(384)

Bêdewletî fexrek e jibo me(385)
Hê ya me be musrifî nedome(386)

Kîsikê me vekirî ye bo zîyaat(387)
Bo menfeeta umûm, heyhat(388)

girtî ye, bi sed benan şidandî
Bêhîmmetî ye ku em zebandî

Sed zêrî bi sifrekê zîyafet
îsraf-î dîkin jibo sefahet

Sed pare ji medresê, qebahet(389)
xasma jibo mekteba seadet(390)

-
- (382) Serf û nehwi: Du şaxên rêzimana Erebi ne. Berê li nav Kurdan ew her du şax gelek meqbûl bûn.
Yanî, li gora fikra me îlm û zanîn tenê serf û nehwi in, ji me we ye ku ew her du şax tenê îlm in û ji bil wan tu îlmekî dî tune.
- (383) Funûn: Piraniya "fen" e.
Sefîl: Nizim, kêmrûmet, kêmqedir.
- (384) Rif'et: Bilindayî, serbilindî, serfirazî, şeref.
Yanî, mirov dibêje qey ku em xizanî û feqîrîyê jibo xwe şerefek û serbilindîyek qebûl dîkin.
- (385) Fexr: Pesin, tiştê ku mirov pê dipesine.
- (386) Musrifî: Mesrefa zêde, xerckirina mal û dirav jibo tişt û karên tewş û bêfêde.
- (387) Zîyaat: Zayîkirin, windakirin, xerckirina ne di cîyê xwe da, xerckirina jibo tişt û karên tewş.
- (388) Umûm: Gişt, giştî.
Heyhat: Dûr, dûriya ji tiştêk.
Yanî, jibo menfeeta giştî em diravê xwe xerc nakin, em ji wê yekê dûr in, devê kîsikê me jibo menfeeta giştî girtî ye.
- (389) Pare: 1— Dirav. 2— Di dewra Osmanîyan da yekîtîyeka dirav bu, rûmeta sed pareyî du quriş û niv bû. Li vir mexseda hozên ew e.
Medrese: Xwendegeh, dibistan.
- (390) Mekteba seadet: Dibistana bextyarîyê, xwendegeha ku ji mirov ra bextyarî tîne.
Mana van her du malikan bi tevayî weha ye: Em xerckirina sed pareyî jibo xwendegehek, xasma jibo wan xwendegehên ku ji mirov ra bextyarî tînin, qebahet û qusûr û kêmayî dibînin; em dibêjin qey ku xerckirina diravan di rîya xwendegehan da mirov biçûk dixê û qedrê mirov nizim dike.

Destê me vekirî ye, pirr sexî ne(391)
Bo menfeeta umumî nîne

Tenê jibo navekî mucerred(392)
bo menfeeta xesîs û hem bed(393)

3 Kanûna Paşî 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

PÎÇIKOKEK ÎBRET

Ey gelû hevalan!(394)

Dinya bi çavlêkirî ava bûye.(395) Mirov çav hevalê xwe diket; ew çawa dixebitit, mirov jî divêt wisa, belku gelektir xebitit.

[17] Malûmê we ye, di Kurdistanê da du millet hene. Yek milletê me, yek jî milletê Filan. Em wê dibînin û di xezetan dixwînin, xebata wan bi şev û roj, mirov lê heyran dimîne. Her rojê xezetekê, her rojê mecmûekê, her rojê kitêbekê derêtxin.(396)

Xwedanqelemê wan bi qelemêd xwe, xwedanîlmê wan bi îlmê xwe, xwedantifingê wan bi zora destan û eşqîyatîyê, xwedansîyasetê wan bi ezmanê xwe, dewletmendê wan bi dewleta xwe, xwedanbanqe bi parêd xwe.(397)

Wehasil, çiyê wan heyî jibo milletê wan e. Yanî millet bi hemî tiştê wan faîdê dibînit.

Ew wekî me mêrêd xwe di rîya bêfaîde nadine kuştin; parêd xwe badîhewa îsraf nakin; bê menfeet sa'yê nakin.(398)

(391) Sexî: Merd, ciwamêr.

(392) Mucerred: Rût, tewş, bêfêde.

(393) Xesîs: Bêrûmet, adî, bêqedir.
Bed: Xirab, nebaş.

(394) Gelû: Gelî.

(395) Çavlêkirî: Çavnêrî, ku mirov çav bide tişte, tişte bibîne.

(396) Mecmû: Kovar.

(397) Ezman: Ziman.

Dewlet: Hebûn, malhebûn, serwet.

(398) Badîhewa: Mift, belaş.

Sa'y: Xebat, cehd.

Hal ew hal e, mêrêd me bi yekdû kuştinê dimirin; parêd me bo leyzbazan, mitirban, derwêşan, perû û xelatan, mêhvanîyan, rişwetan diçin; ezmanê me bi xeybeta yekûdû şil dibit.(399)

Ev e halê me, ev e halê wan. Ew dixebitin, em radizên. Kesê nexebitit heqê jînê çunîne.

Ji van xeberan hate zanîn em çend qeder paşvemayî ne û reqîbê me çend qeder pêşveçûyî ne.(400) Eve jibo me sebebê îbretê ye. Eger em jê piçikokek îbretê bigirin, em ji her wekî hemîyan dê bigîhîne miraza xwe.(401)

Xwedê arîkar bit, amîn. Belê, ji bîr nekin, Xwedê di Qur'anê da emir kirîye: "We en leyse lî'l-însanî îlla ma sea".(402)

7 Kanûna Paşî 35(1919)

E. Rehmî

* *
*

İTİZAR (✱)

Geçen haftaki 7'nci nüshanın mürettib hataları sehven tashih edilmeden neşredildiğinden dolayı, kariîn-i kirama beyan-ı itizar eyleriz.

(399) Xeybet: Peyivîna li dijê kesek dema ku ew ne hazir be.

(400) Çend qeder: Çi qas.

(401) Miraz: Mirad, daxwaz.

(402) Yanî, "ji mirov ra ji bil xebata mirov tiştek tune".

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZÎ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

(*) "**Dar'ul-Hikmet'il-İslâmiye**" âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bed'üzzaman Said-i Kurdî hazretlerinin telifâtından "**İşârât'ül-İ'caz fî Mezann'il-Îcaz**" namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz'edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan "**Eqîda Kurdan**" namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği "**Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler**" nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Seb'ülürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 386'ncı nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 136'ncı nüshası çıktı. Neffis makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.

Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İctihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JIMAREYA 8'AN

8'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRD—TÜRK BİRLİĞİ

Büyük edebiyatçı Namık Kemal'in yönlendirmesiyle, yiğitlik destanı Osmanlıların göğsüne kıvançla nakşedilmiş olan Celâleddin-i Harzemî, Tatarların korkunç kasırgasıyla Hindistan'a sürüklenmiş ve orada yurt özlemi çilesini doldurmuştur.(925) (403)

Cengiz Han'ın ölümü olayı, Celâleddin'in yurdu kurtama düşüncesini yeniden diriltti. Tarihin ünlü simaları içinde Celâleddin'e özgü olan hareket çabukluğu, pek az zamanda onu, "Kâc-i Mukran" yoluyla Isfahan'a yetiştirdi. Bu hareket hızını, ünlü Kemal-i Isfahanî şu beytiyle niteliyor:(404)

"Senden başka, zamanın padişahlarından hangisine mümkün olmuş ki atını Bitlis'te yemlesin ve Umman denizinde sulasın!"

Moğolların çarpık karanlığından ürkmüş ve süreksiz zulmünden bıkmış olan Isfahanlılar, pek büyük bir sevinçle o ünlüyü karşılamışlar(405) ve o milletin güzel sesli tercümanı olan o şirin sözlü şair Kemal, gelişini parlak bir kaside ile kutlamıştır. Kasidenin bir-iki beytini örnek olarak çeviriyoruz:(406)

"Yıkıntıya dönmüş Yeryüzü, dünya padişahının şemsiye gibi uğurlu gölgesinin gelişiyile yeniden bayındır oldu.(407) Sen Nuh ömrüne layıksın.(408) Çünkü tufandan sonra nasıl ki Nuh Peygamber dünyayı yeniden bayındır hale getirdiyse, sen de Moğol tufanından sonra dünyayı yeniden bayındır ettin. Sen, İslâm minberlerinin öcünü haçtan aldın ve ezan yerlerinden çanları kaldırdın".

Az süre içinde yaşam eseri göstermeye çabalayan İran'ın ezeli mukadderatından, ya da canlı bir hamiyet olan Celâleddin'in kendisini toplamak nasipsizliğinden olmalı ki Cengiz'in varisi Kaan Oktay, Celâl'in yine derbederliğine yolaçmak için Sunay ve Cermaun gibi seçkin ve ünlü iki kumandanının emrinde bir ordu sevketti. Celâl, şahin gibi bir yıldırım hamlesi ile kinini o koca ordudan kanlı bir biçimde biraz aldıktan sonra, sarp dağlardan oluşmuş doğal istihkâmlarıyla savunma durumuna elverişli Kürdistan tarafına savuştu.

(403) 347 numaralı dipnota bakınız.

(404) Şiirin Farsça orijinali derginin aslında yer aldığı için, biz onu burada yeniden yazmaya gerek görmedik ve yalnızca, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirisini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

(405) "Ünlü"den maksat Celâleddin'dir.

(406) 404 numaralı dipnota bakınız.

(407) "Dünya padişahı"ndan maksat Celâleddin'dir.

(408) "Nuh ömrü"nden maksat uzun ömürdür. Kur'an-ı kerimde, Nuh Peygamber'in 950 yıl yaşadığı bildirildiği için, "Nuh ömrü" çok uzun yaşamayı simgeleyen bir deyim olmuştur.

İlk görüldüğü alan, Ahlat dolayları oldu. Ahlat o tarihte Bitlis Hükümdarı Melik Eşref'in kardeşi Mecdüddin'in komutası altında idi. Doğu ve Batı'nın ünlülerini yıldırması ve düşmanlarının moralini yıldırmaya gibi yıkılmış olan Celâleddin'in yiğitlik debdebesi bile Kürd'ün kafasına korku salamamış olmalıdır ki, Ahlat Kumandanı Mecdüddin, koca Sultan Celâleddin'le boy ölçüşmeye kalkışmış ve tabii ki yenilmiştir. Savaş alanından, yenilgiye uğramış olarak Ahlat'ın iç kalesine doğru geri çekilen Mecdüddin, her nasıl bir düşünceye dayalı ise, kaleye kapanıp orada istihkâma çekilmekten vazgeçerek Sultan Celâleddin'in yanına sığınmış ve olağanüstü bir saygı görmüştür. Fakat Ahlat kalecisi, Melik Eşref'in adamlarından İzzeddin'in aman isteme perdesi altında Celâleddin Şah'a karşı düzenlediği suikast sezilerek huzura çıkacağı sırada yakalanmış ve bunda Mecdüddin'e de bir ihanet lekesi sıçrayarak o da İzzeddin'le birlikte hapse atılmıştır. Bu sıralarda idi ki, Celâleddin'in ortaya çıkmasının yarattığı depremden titremiş ve o yiğitlik ateşinin savaş velvelesine dayanamayacağını düşünmüş ve Şam padişahından yardım istemiş olan Bitlis Hükümdarı Melik Eşref, yardımına gelen Şam ordusu ile beraber Muş ovasında Celâleddin Harzemî'ye meydan okumuştur. Moğol'un arkası kesilmeyen ordusunu yenmek gibi yüksek bir azme sahip olan Celâleddin, bu orduya gücünü göstermekten çekinmemiş ise de, ne çare ki hastalığı, yiğitlik hırsını bastırmış ve savunma durumuna geçerek Ahlat'a geri çekilmiştir.

Sürekli olarak gam yükünün üzerine insafsızca bir ek yük daha kondurmaya alışmış olan bu alçak felek, öbür yandan da, Aymas Bahadır'ın kumandası altında bir Moğol ordusunun yaklaşmasına yolaçmış ve böylece iki ateş arasında kalan Celâleddin, kararsızlıktan ve Moğol ordusuna teslim olmaksansa Bitlis Hükümdarına sığınmayı zorunlu olarak seçmiştir. Bitlis Hükümdarı, Kürdlere özgü olan bir yüksek konukseverlik ve mertlikle o büyük gayretli şahı karşılamış ve kendisine kızını vererek onu damad edinip, ebedî bir yüce ün elde etmiştir. Böylece birlik bağını kuran Kürdler, Sultan Selim'in ufak bir eğilimiyle yüce Sultanlığa(409) teslim olmayı sunmuş ve sonuza dek bu bağa bağlı kalmıştır.

Süleymaniyeli
İsmail Vedad

(409) 325 numaralı dipnota bakınız.

KÜRD GÖÇMENLERİ NE DURUMDA?

”.. Akrabamızdan yalnız Hurşid, İhsan, Mehmed Beyler sağlıklı olup özellikle selâm ederler. Kardeşim İhsan Bey, ilkbahardan beri memlekete dönmüş ise de nerelerde olduğundan habersizim. Resul Bey ile Kadir Bey, sizlere ömür. . Kardeşi Osman Bey, Uremar aşireti reisi Soto Ağa’nın yanında. . Said Bey’in ailesinden tek kişi kalmamıştır. Ubeydullah Bey’in küçük oğlu, siz sağ olarsınız. Tüm köy halkımızdan 10 kişi kadar ancak kalmışlardır. Şimdilik kışın başlaması dolayısıyla memlekete gidemeyeceğimizden, zorunlu olarak bahara kadar burada vakit geçireceğiz. .”

*

Ey, bitkin durumda yere serilen insanlığı düşünüp yardım elini uzatmak isteyen, felâket girdabına düşen çaresizlere acıyan insanlar! Sizler hep gerçeği arıyorsunuz; Kızılaylar, Kızılhaçlar, hayır dernekleri, yoksullara yardım dernekleri kuruyorsunuz ve bunlarla, felâkete uğrayan insanların felâketini paylaşmak istiyorsunuz.

Evet, siz, insanlığın en yüksek tabakasısınız ve size tüm canlılar teşekkür borçludur.

Yalnız bir şey arzetmek istiyorum: Siz, seslerini çıkarabilecek ölçüde felâkete uğrayanların imdadına koşuyorsunuz! Acaba onlardan daha mağdur olan ve felâketin en derin kuyusuna düşen mazlumları, ah ve iniltisini yetiştiremeyecek ölçüde sesleri kısılanları niçin aramıyorsunuz? Yoksa bu çaresizlerden haberiniz mi yok?

Çoktan beri gazete sayfaları Ermeni ve Rum göçmenlerinden sözeden yazılarla dolup taşıyor. Evet, bu makalelerle insanlığın mutluluğunu düşleyen merhamet duygusu sahiplerinin yufka yürekliliklerinin perdesi ortadan kalkmış; kalemlerini bağlayarak pervasızca bağırıyorlar. Fakat bu felâketler nedeniyle en çok ezilmiş bir ulusu unutuyorlar, ya da unutmak istiyorlar.

Tam anlamıyla felâkete uğrayıp seslerini işittirecek yer ve dost bulamayan, daima talihin sert baskısına boyun eğen ve her zaman masum olan ve namuslulukları ölçüsünde mağdur bulunanlardan birtakımlarını benimseyerek diğer mazlumlar unutulmalı mı?!

Yalnız benimsenilip korunanların haklarını değil, tersine, tarafsız bir bakışla, hırs ve garezden uzak ve insanın gözlerini bütün dumanlarıyla bürüten kanlı düşünce biçimlerinden uzak bir insansever olarak, Şeyh Sadî hazretlerinin,

**”İnsanoğulları birbirlerinin organlarıdır
Çünkü yaradılış yönünden aynı maddedendirler**

**Bir organ derde uğradığı zaman
Öbür organlar da rahat edemezler**

**Sen eğer, başkalarının acılarından etkilenmezsen
Adının insan olmasına layık değilsindir”**

şiiirlerini okuyarak, hepsine birden ağlamalı, feryad etmeli; acı ve kederlerini paylaşp yaralarına ilâç bulmalı; felâketlerinin, mağduriyetlerinin önünü almalı; gerçek yardım elini uzatmalı. Gerçek uygarlığın şanına layık olan, işte budur.

Sayın gazete yazarları! İşte üç akrabamdan aldığım 19 Ekim 334 tarihli(410) mektubun birkaç fıkrasını ince yazı ile yüksek dikkatinize sunuyorum.

Önce mektubun sahibini size tanıtmak istiyorum. Bu mektubun sahibi, uygarlık dünyasına Harunürreşid, Me'mun gibi dâhîler yetiştiren, 400 yıllık bir süre İslâm dünyasına halifelik eden, daha sonra ansızın kopan Hülâgü belâsıyla Kürdistan dağlarına sığınarak 1263(411) yılına kadar "Hakkâri Handedanı" adıyla Çölemerg ve Başkale kalelerinde hüküm süren ve yüzlerce medrese, cami, köprü gibi hayır eserleri meydana getiren, temiz Abbasî soyundan gelme Hacı Tayyar Beyzade Mehmed ve Safi Beylerdir ki, bugün bir takım emanetlerle o sülâleye mensup olduklarını kanıtlayabilirler.

Sosyal yapının en yüksek mevkiinden talihin dürtüsüyle düşüp, bugün Van iline bağlı Gevar'dan Erbil'e kadar servetlerinden bir şey kurtaramayarak, bin türlü yolculuk güçlükleriyle göç etmişlerdir.

Bunların bir ölçüde varlık sahibi oldukları halde düştükleri felâket bataklığı, öteki tüm Kürd göçmenlerine örnek bir ölçü olabilir. Acaba, hangi milletten olursa olsun, 120 haneli bir köyden 10 kişinin kaldığını başka bir milletin felâketli serüvenlerinde okumak mümkün müdür? Bunlar ne oldu, niçin mahvoldu? Bunların hesabını kimler verecek, sorumluları kimdir? Ermeni ve Rum göçmenlerine Amerika'dan oluklarla yardım akıyor!! Bunlara kim bakacak, kimler yardım edecek? Yoksa bunlar insan değil mi! Eyvah, kalanlar da bu şekilde mi yok olup gidecek?

Hele şu yazının son fıkrası: "Zorunlu olarak bahara kadar burada vakit geçireceğiz"! Acaba bahardan sonra nereye gidecekler? Düşledikleri evleri, konakları birkaç kibrite kurban edildi. Tarlaları ekecek kollar yok olmuş; toprakları kazacak mandaları, öküzleri, katır ve atları Savaş Vergileri Dairesi toplamış; kalanlardan bile eser yok; sabanlar, çift araç ve gereçleri, arabalar, kışın soğuk günlerinde elbisesiz, çıplak savaşıyan zavallı askerlere kömür görevi yaptılar, yemek kazanları kaynatıldılar. Koyun sürüleri yok; iki ayaklı kurtlar tarafından parçalandılar.

Sayın gazeteciler! Bu mektupta sefaletli durumlarını açıkça okuduğunuz felâketzedelerin dereler gibi akan gözyaşlarını, vicdanlarınızdan fıskırarak hak sesiyle dindirmeye sizi çağırıyorum.

(410) 351 numaralı dipnota bakınız.

(411) 352 numaralı dipnota bakınız.

Bunların, benzerleri gibi insan, Tanrı'nın yaratıkları sayılarak haklarında öylece işlem yapılmasını, sönmüş ocaklarının, yıkılmış ev-barklarının bayındır duruma getirilmesini, ilkbahara kadar yaşamlarının sağlanması için gerekli malzemelerin tamamlanmasını ilgililerden ortaklaşa isteyiniz. Medenî dünyaya bağırarak deyiniz ki: XX. yüzyılın vicdan ve inancı, mazlum insanlar hakkında ayrı ayrı anlayışlara bağlı olunacak dönemin, yaşadığımız günlerden çok geride kaldığını görmek istiyor.

Hakkârîli
Abdurrahim Rahmi

KÜRD GENÇLERİNE

Gençler! Evet, size sesleniyorum. Haber gazetelerini izlemiyor musunuz? Beş-altı ilin nüfusunun,(412) üç milyondan fazla bir İslâm nüfusunun, sizi doğuran, büyüten, şimdiki durumda yaşatan anayurdun mukadderatı söz konusu oluyor. Kafkaslarda, Irak ve Arabistan'ın ateş gibi çöllerinde, Galiçya ve Çanakkale'nin cehenneme benzer siperlerinde yaşamlarını feda eden yüzbinlerce yurttaş, Kürdistan'ın yüce gökleri altında garip kalan altın ovalar, yüksek dağlar, cennet gibi ormanlar, bütün o sönmüş ev-barklar, yıkılmış mezarlar size bağırıyor; size, öğrenim görmüş evlâtlarına şikâyet sesini yükseltiyor; sizden imdad bekliyor; "kaleminizle, medeni cesaretinizle, tüm ulusal eylemlerinizi çalışma zamanı gelmiştir ve belki geçmiştir" diyor!

Gençler! Yurdun tüm ümidi şimdi sizdedir.

Evet, Kürdistan'ın yaşamı söz konusudur. Sakın aldatıcı düşlerin ardından koşmayınız! Bugün size yönelen görevler son derece önemlidir. Tehlikeli anlar, pek önemli günler yaşıyoruz. Uyumayınız!

Cihan huzurunda, tarih sayfalarında lekesiz kalmak istersek anlaşmazlıkları, kötü kuşkuları, kendini beğenmişlikleri bırakmalıyız. Artık insaf!

Yanlış hülyaların, küçük düşüncelerin bugünkü sonucunu dikkatle inceleyip gözden geçiriniz! Bir tek el ve bir tek ses gibi birlik olmaya çalışınız! Yarın toplanacak olan Genel Barış Kongresinde, milletlerin mahşer gibi toplanacağı o yerde bütün dünyanın, bütün milletlerin iyilik ve kötülüklerinin hesabı görülecektir; herkes, her millet, yaşam hakkını iddia edebilecektir. Tüm Kürdlük adına olmasa bile, bari, güç bir durumda kalan, vahim saatler geçiren Türkiye Kürdlerini muhakkak bir ölümden, ebedî bir sefaletten kurtarmaya gayret ediniz! Eski koşullar altında geçmiş yaşamımızı yaşamayı özellikle arzu ediyoruz. Fakat bu mümkün olmazsa, sakın boynumuza bir

(412) 353 numaralı dipnota bakınız.

esaret zinciri koydurmayalım! Bu savaşta ve başka zamanlarda gördüğümüz ve çektiğimiz zulüm ve sefaletlerden daha iğrenç, hatta tam yok olma ile sonuçlanacak bir yaşama girmemiz olasılığı yok değildir. Artık bizi, biz kurtarabileceğiz!

Sana senden gerek âlemde ger imdad lâzımsa

Başkalarının metahına ilgi gösterme zamanı geçti. Bazılarının fikirlerini işgal eden boş hayallerden arınınız! Yalnız kendi milletiniz için çalışınız! Unutmayınız ki bizim de bugüne kadar ihmal edilmiş geniş bir dilimiz, zengin bir tarihimiz vardır. İşte size bir kurtuluş formülü: Eylem ve girişim!

Çenberlitaş: 19 Kasım 334(1918)

Siverekli
Hilmi

GİRDÎ SEYWAN⁽¹⁾

Ben orayı, anayurdumda, Şehrezor'da bulunan o yeri pek çok anar ve ararım. Kimi zaman esen bir rüzgâr, bana oranın o cennet yurdun taze ve renkreng çiçeklerinin, güzel kokulu çimenlerinin, iç açıcı erguvanlarının hoş kokularını getirir.

Oooh, o hoş kokulu çiçeklerin, ruhları okşayan o kokuların, zümrüt renkli o çimenlerin derin özlemiyle her zaman inlerim. Çünkü oradaki gökyüzü, oradaki güneş ışığı, oradaki hava başkadır. Mavi ve açık gökyüzünden, altın kanatlarının tüylerinden pembe, eflâtun ve sarı ışıklar saçan güneş, en sıkıntılı gönüllere açılım, en derman kabul etmez derdlere derman verir. Orada her şey bana başka gelir ve başka görünür. Onun için ben orayı her an anar ve ararım.

Atamdan kalan Goyje'deki⁽²⁾ o yuvamda, cana can katan sabah olurken ve bahar kuşlarının ruhları okşayan o şakırtıları beni tatlı uykumdan uyandırırken, güneşin Mazelan⁽³⁾ dağlarına vuran yansımaları gözlerimi kamaştırırken, o taze yaşam içinde sevinçli sevinçli kalkardım. Sinirli bir çabuklukla giyinir, Girdî Seywan'a, canım gibi sevdiğim o ebedî uyku yatağına giderdim. Zümrüt rengindeki çimenlere bürünüp yükselen o tepeyi tırmanırken, yüreğimde üzüntüyle karışık bir çarpıntı duyardım. O yolların gönülleri çe-

(1) Girdî Seywan, Süleymaniye'nin bir tepe üzerindeki mezarlığıdır.

(2) Goyje, Süleymaniye'nin, adını Goyje dağlarından alan büyük bir mahallesidir.

(3) Mazelan, Süleymaniye'nin Goyje ve Mazelan dağları arasındaki vadide kurulmuştur.

ken manzarası ile, gittiğim yerin üzüntüyü artırıcı durumu ve o üzüntüyle oraya yönelişim, yüreğimde garip bir titreyiş meydana getirirdi.

Kanatlarını yol kenarlarına geren erguvanlar, iyiliksever eğilimleriyle beni güneşin sıcaklığından korurlarken, ben onları severek, koklayarak fazla sarkan çiçeklerini koparır, birer demet yapardım.

Yolumun her iki yanında, şurada çökmüş bir taş, şurada yerle bir olmuş bir toprak kütesini görür, daha ötede bir mezarın yanında Kur'an okuyuşlarını ve kimi zaman da ünlü Davudî sesiyle etrafı çınlatıp dehşetler saçan Mela Mihemedê Denggewre'nin(4) okuduğu Kur'an bölümlerini dinlerdim; bazen de kendimi, o ebedî sessizliğe dalmış kadar sakın ve dünyaya kayıtsız görürdüm. Sonunda atamın ve ninemin mezarlarının yanına varırdım.

Onların mezarlarının dibine diz çöküp hıçkırıldığım zaman, yaşamımda en mutlu bir günümü yaşadığım kanısına varırdım. Üzerimde sallanan erguvan dallarına derdimi anlatan kuşlar, Fatihamı dinler ve sanki benimle birlikte içlerinden dua ederlerdi. Ben saatlerce orada suskun kalırdım. Başımı kaldırdığımda o kuşçağızların beni yalnız halime terkettiklerini ve sanki varlıklarından rahatsız olabileceğimi düşünmüşler gibi hiç ses çıkarmadan uçup gittiklerini görürdüm. O zaman erguvan dallarının iç açıcı gölgeleri altında ellerimi gökyüzüne doğru kaldırarak Yaratıcı'mdan, mezarlardaki insancıklar için ve atalarım için rahmetler dilerdim. Derken, ıslak gözlerimle onlara olan son saygı görevimi yerine getirir, onların ruhundan milletimin ve milliyetimin yükselmesi için yardım diler ve bu konuda içten ve dosdoğru niyetlerle çalışacağıma söz verirdim. Sonra da, Kürd'ün geçmişini anımsar ve şimdiki duruma bakar ve geleceği düşünerek oradan dönerdim.

Tepeyi çıkarken duyduğum çarpıntı, bu kez de yerini, gönlümde duyduğum tatlı ve pek tatlı bir duyguya bırakırdı; bunun da "ümitli olma" duygusu olduğunu görür gibi olurum.

İşte şimdi, o cennet gibi memlekette geçirdiğim günlerimi düşünüyordum, ruhumdaki o sevimli anılarını dinliyordum. Sonra, Halifelik merkezi İstanbul'da, artık Kürd'ü ve Kürdistan'ı düşünecek büyük bir derneğin kurulmuş olduğunu, daha başka ve önemli girişimlere başlanacağını görüyordum.

28 Aralık, yıl 34(1918), Nişantaş

Yamülkîzade
A. A.

(4) Mela Mihemed, Süleymaniye'nin güzel sesiyle ün yapan hafızdır ve "Denggewre" sanıyla adlandırılmıştır.(413)

(413) Denggewre: Ulu sesli, yüce sesli.

BİR KÜRD ÇOCUĞUNUN DUYGULARI

Sevgili Kürdistan'ıma

Ah, ey yurt, ey gam meydanı ülke ki bulanmış kana
Ey yavrusunu kaybeden üzüntülü ana

Ey atalar türbesi, soluğun büyülüyor beni
Ruhum avunur benim, andıkça seni

İnanca olgunluk veriyor toprağını sevmek
Sonsuz bir ömürdür yoluna canımı sermek

Parladıkça güneş o karlı tepende
Ne güzel servet, elmas gibi parlar alnında

Uzun gam gecesini hayalinin ışııyla geçirdim
Şimdi fecrini ararım, karanlığı bitirdim

Ah, hep sana gelmek, sana koşmaktı hayalim
Lâkin beni kış bağladı, yok şimdi mecalım

Kavuşmadan ölsem, cesedim dağlara kalsın
Her akşam ve seher yel ile vatan kokusunu alsın

Yavrularını istemişsin, hepsi de hazır
Kim yollayacak? Onları sormaz bile. (414)

Onlar yalnızca bir nakaratla öterler
Göçe zorlarken tekbir getirmeyi de galiba unuturlar

Ama azimleri sağlamdır evlâtlarının senin
Geleceği güvencelidir her azimli ve iradelinin

Çıplak da, yaya da sana doğru geliyorlar
Dağlarda, o karlarda çoğunluk donuyorlar

(414) 356 numaralı dipnota bakınız.

Yoldan çekil ey ah ile eriyen kar
Sen de yıkıl ey fırtına, ey güneş sen ol yar

Ah, anne, güzel anne, şu çocuklara söyle:
Hâlâ sürececek mi şu nifak ortada böyle!

5 Ocak, yıl 335(1919), Bursa'dan

Süleymaniyeli
Mahmud Nejad

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ (415)

"Mîrim, heliz bûrî".

Beyim, raziyane geçkindir.

"Raziyane", bilinen bir ağaççıktır ki geçkin olduğu oranda katılığı artar. Bu atasözünün, raziyane isteyen bey için söylenmiş olduğu olasılığı vardır. Geriye gelme, geriye dönme olasılığı bulunmayan konular için söylenir.

* *
*

"Yek mal e, dozde malxo!"

Bir evdir, on iki aile reisi var

Bir işe karışanların sayısının çoğalması durumunda, işlerin karmakarışık olacağına ve işlerde karışıklık baş göstereceğine işaret ediyor.

* *
*

"Qiyasa teşkê li meşkê dike".

Baldır ve tulumu birbiriyle karşılaştırıyor.

Yanlış karşılaştırma yapıp, durum bozulurken ve konu saptırılırken söylenir.

(415) 110 numaralı dipnota bakınız.

* *
*

"Ritilê te bila ser tuxtê wî bel!"

Varsın senin batmanın (altı eski kıyye) da öbürünün tuxtu (eski kıyyenin dörtte biri) üzerine gelsin.

Pervasızlığı belirtiyor.

* *
*

"Hingivê dobe ye, di eyarê seyî da ye!"

Dobedir (eritilip mumu alınarak katılaştırmış bal), fakat köpek tulumundadır!

Güzel bir yüzde fena kalp, bayağı bir adamda zenginlik, cimri bir adamda bilim ve bunlara benzer durumlar için söylenir.

* *
*

"Kî xwarîye savarê, bila ew biçê hewarê!"

Bulgur pilâvını kim yemiştir imdada o gitsin!

Bitlis kasabasının yakınlarında bulunan "Balikan" adlı köyün halkı, Kürdler arasında aptallıklarıyla tanınırlar. Adı geçen köyün halkı üzerinde birçok fıkra anlatılır. Bir ziyafet sırasında sofraya çağırılması unutulmuş birisi, o sırada köye saldıran eşkiyaya karşı herkes gidip de kendisinin niçin gitmediği sorulunca, mazeretini belirtmek için bu sözü söylemiş ve böylece bu söz bir atasözü durumuna gelmiştir.

* *
*

"Wezreba, çêtir e ji bab û bira!"

Güney rüzgârı baba ve kardeşten daha iyidir.

Bu atasözü, koyun tüccarı bir babanın, güney rüzgârı eserse koyunları otlağa çıkarabileceğinden ve bu nedenle zenginliğini artırdıktan sonra kızının düğününü yapacağından söz etmesi üzerine kızı tarafından söylenmiş ve böylece bir atasözü durumuna gelmiştir.

"Dolab hebs e, teşî reqş e, neqş hews e".(416)

Çıkırık can sıkıcıdır, "teşî" denilen ve yün eğirmekte kullanılan iye rakıs ve eğlencedir, nakışlar ve gergef ise istek ve zevke bağlıdır.

SONUÇ

Yukarıya aktarılan Kürdçe atasözleri, Kürdistan'ın çeşitli çevrelerinde kullanılan binlercesinin en seçkin ve mükemmel olanları değildir. Önce de arzettiğim gibi, bunları derleyip düzenlemekten ve yayınlamaktan amaç, bilimsel bir hizmet ile ulusal bir gayrettir. Gerçekte, atasözlerinin az-çok yüksek nitelikleri inkâr edilemeyeceği gibi, yüzyıllardan beri ulusal kudretini koruyan Kürd ulusunu böylece dosta-düşmana tanıtmak da yararlıdır. Örneğin bu alanda yazılabilecek **"Kürdlerde Edebiyat"**, **"Kürdlerde Müzik"**, **"Kürdlerde Görgü Kuralları"**, **"Kürdlerde Raks"**, **"Kürdlerde Süsleme ve Giyim"** gibi geniş ve yararlı, aynı zamanda ulusumuzun yüzünü ağartacak konular olur ki, himmet sahiplerinin arzularının yöneleceği amaç olsun!

Law Reşîd

ÖZÜR DİLEME

Geçen haftaki sayı, dizgi hataları yanlışlıkla düzeltilmeden yayınlandığından dolayı, saygıdeğer okuyuculardan özür dileriz.

"Dar'ul-Hikmet'il-İslâmiye"nin(417) saygıdeğer üyelerinden ve Kürdistan'ın ünlü bilim adamlarından olan Bediüzzaman Said-i Kürdî hazretlerinin eserlerinden olan **"İşarât'ül-İ'caz fi Mezann'il-Îcaz"** adlı kutsal tefsir kitabı yayınlanmış bulunmakta ve Şark Kütüphanesinde(418) satılmaktadır. Bilimsel alanlarda uğraş verenlerin birer tane edinmelerini tavsiye etmeyi görev sayarız.

(416) Li jêrenota 372'yan binêrin.

(417) "İslâm Felsefesi Okulu" demektir.

(418) Şark Kütüphanesi: Doğu Kitabevi.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N H A Y A T

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürd tarihinden Baban Hanedanı	Aziz
Kürdistan ve Kürdler	Kâmran Bedirhanî
Kürdçe lisanımız	İsmail Vedad
Bir mektub	
Bêhêvî nebin	E. Rehmî
Âsâr-ı eslâfdan	Meşwî
Welat	E. Rehmî

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 "

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD TARİHİNDEN BABAN HANEDANI (*)

Muharriri:
Yamülkîzade Aziz

Zaman-ı kadîmden beri "Şehrezor" denilmekle mâruf olup, bilahare idare-i Osmaniyyede Musul vilâyetine tabi olarak "Süleymaniye sancağı" (419) namıyla tevsîm edilen havalîde uzun müddet icra-i hakimiyet eden bu aile (420) hakkındaki mâlumât, altıncı asr-ı Hicrî (421) nihayetlerinde "Mîr Muhammed" namında bir sergerdenin, iki bin kadar maiyeti atlısıyla Kürdistan-ı İran'de Erdelan cihetlerinden Bît-wên[*] taraflarına geçerek o

(419) Sancak: Osmanlı devleti dönemindeki uygulamada yer alan bir yönetim bölümü. "Vilâyet" denilen il ile "kaza" denilen ilçe arasında yer alan sancak, görev ve yetki bakımından vali ile kaymakam arasında bir konumda olan "mutasarrıf" tarafından yönetilirdi.

(420) "Bu aile"den maksat, Baban ailesidir.

(421) Milâdî takvime göre XII. yüzyıl.

[*] Bît-wên: Kerkük sancağına tabi Ranya kazasıdır.

havalîyi istilâ ve civarlarındaki aşairi kendilerine rabt ve makarr-ı idarelerini Pişder'de[**] tesis ve tavattun etmeleriyle başladığı, bazı resail-i kadîme-i Kürdiye ve Fûrsiyede mûndericidir.

Aileye lakab olan "Baban" sıfatının ise, Mîr Muhammed'in Feqî Ahmed namında bir oğlu olduğu ve bu oğlunun tâbii bulundukları İran hükümetinin açtığı bir muharebeye Dareşmaneli[***] atlılarla iştirakinde gösterdiği hademât ve cesareten, İran [2] hükümdarının makam-ı taltifte "baba, baba" lafzıyla sergerdenin sırtını okşaması, ailenin bundan sonra lakabını teşkil ettiği, Süleymaniye Cami-i Kebir Kütübhanesinde bulunan elyazma risalelerden birinde muharrerdir.

Tevatüren de, İranîlerin Ruslarla vukua gelmiş bir muharebelerinde Feqî Ahmed iştirak etmiş ve bir Rus prensesini esir etmiş ve bu prensesle teehhülü için pederinden istirhamde bulunduğu sırada pederinin "baba" diyerek kendine cevap vermesi, ailenin bu isimle yadını mucib olduğu beynelekrad şayıdır.

Sultan Salahaddin-i Eyyubî hazretlerinin aşireti olan(422) Nureddin namındaki aşiret rüesasından birinde mevcut elyazma diğer bir risale de, Mukrî hakimleriyle Baba hakimlerinin birbirine sulben akraba oldukları muharrerdir.

Ben burada, bu karabet ve ismin nereden geldiğini, herkesten ziyade daha iyi bilmeleri tabîî olan muhterem Baban ahfadının bu hususu etraflıca tenvîr buyurmalarıyla mufassal bir Şehrezor tarihinin meydana getirilmesine bırakarak, Aşair ve Mühacirîn Müdîriyet-i Umumiyesinin neşrettiği "Kürdler" nam eserinde, "Bebe kelimesinin çocuk mânasına gelerek Tükçe olduğu ve bu sebeble sülâlenin Türk olduğuna kuvvetli bir delil teşkil ettiğini", Türkçülük ve Turancılık eserine tevfikân ailenin Türk olduğunu ileriye sürerek İran'dan geldiklerine dair bahsedilmediği garabetini yazdıktan sonra sadede rücu ediyorum.

Mîr Muhammed'in vefatında, ilim ve fıkha aşinalığından Feqî Ahmed namıyla müstehir mahdumü Mîr Ahmed riyasete geçip, etrafındaki aşairi taht-i itaate almaya uğraşmış ve birçok seneler bu suretle ömürgüzar olduktan sonra, pek müsinn bir halde terk-i hayat etmiştir. Feqî Ahmed'den sonra mahdumü İsa re's-i idareye geçmiştir. Mîr İsa, şecaat ve besaleti ile bütün etrafta tanınmış bir nadire-i ceng olduğundan, bazı aşair kendiliklerinden dehalet ve itaate gelmişlerdir.

Mîr İsa'nın vefatında mahdumü Mîr Mahmud idareyi ele almıştır. Fakat Mîr Mahmud'un nisbeten genç yaşta bulunmasından bilistifade "Zend" aşireti isyan [3] ile cizyelerini vermekten imtina eylemişlerdi. Mîr Mahmud, kâfi mikdarda süvari ile bunlar üzerine yürümüş ve lâyıkiyle te'dîbâtı icra ve tahsilâtı icra edecek iken meydan-ı mârekede şehid olmuştur. Mîr Mah-

[**] Pişder: Süleymaniye sancağına tabi Mâmûre kazasıdır.

[***] Dareşmane: Pişder civarında bir mevkidir.

(422) Doğrusu "aşiretinden olan" olmalıdır.

mud'un şehadetiyle derakeb küçük biraderi Mîr İbrahim kumandayı deruhde eylemiş ve galibiyetini büyülterek "Zend" aşiretinden "Surdaş" nahiyesini zabt ile makarr-ı idaresini oraya nakletmiştir.

Mîr İbrahim Surdaş'ta bir müddet icra-i hükümet ve cizyeler için bazı usuller vaz'ettikten sonra vefat etmiş ve mevkiini mahdumü Mîr Ömer'e bırakmıştır.

Mîr Ömer zamanında Şehrezor'un Gulanber ve havalîsi zabt olunarak Baban mülkü büyümüştür. Mîr Ömer'den sonra biraderi Mîr Hasan zimam-ı idareyi ele almış, birçok kabail ve aşairle muharebeye tutuşmuştur. Bu muharebâta nihayet kendisi de şehid olduğundan, mahdumü Mustafa re's-i kâre geçmiştir.

Mîr Mustafa, pederinin başladığı mücadelâtı idame ederek üç seneye yakın bir müddet uğraşmış ve nihayet düşmanlarını dehaletе mecbur etmiş, "Pêncwîn" tarafını yed-i tasarrufuna geçirmiş, sonra da terk-i hayat eylemiştir.

Mîr Mustafa'dan sonra mahdumü Mîr Osman re's-i idareye geçmiş ve "Mawet"i zabt ile makarr-ı idaresini oraya nakletmiştir. Mîr Osman, zaman-ı hükümetinde "Bane" ve "Serdeşt" memleket ve nevahîsini Benî Erdelanlardan kâmilten zabt ve tasarrufuna geçirmiş ve hududunu bu suretle büyüttükten sonra hakimiyetinin âtîsini temin için birtakım nizamname ve usuller vaz'ına başlamış; birçok imaretler inşa, mescidler bina ettirmiştir. Adaletkârane icraat ve harekâtından dolayı birçok kesian kendiliklerinden havza-i hükûmetine dahil olarak, nüfus ve kudretini gittikçe tezyid etmişlerdir.

Mîr Osman'ın vuku-ı vefatı üzerine mahdumü Mîr Hüseyin re's-i idareyi ele almış ve şimdiki Süleymaniye şehrinin altı-yedi saat kadar şimalinde "Qelaçolan" veya "Karaçolan" denilen mevkide, yüksek dağlar arasında [4] Kürdçe "dağbademi" manasına gelen "Çuwalan" namında bir kale bina ve makarr-ı idareyi oraya nakletmiştir.

Qelaçolan mevkii şimdiki halde küçük bir köy halinde kalmış ise de, aşağıda beyan edileceği vechile o zamanlarda pek mâmur bir şehir halini almış ve kalesi de yüz sene kadar Baban Kürdlerine me'men teşkil ederek birçok muharebâta mühim rol oynamıştır.

Mîr Hüseyin uzun seneler yaşamış ve bu zamanda Qelaçolan'ı imar ile vakit geçirmiş, ufak-tefek müsademâtta bulunmuştur. Vefatında, mahdumü Mîr Ahmed mevki-i serkare geçmiştir.

Mîr Ahmed, Erdelan'lerle hoş geçinmeyi kendine siyaset ittihaz etmiş ve bunun için Sendc'e(423) giderek onlarla da görüşüp aradaki münâfereti ref'e çalışmış ve ondan sonra hükümet-i İraniyeye karşı isyan hazırlıklarına başlamıştır.(424)

(423) Bu ad, derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi hatası sonucu böyle çıktığı, doğrusunun "Senendec" olduğu kuşkusuzdur. "Senendec", Doğu Kürdistan'da bulunan bir kentin adıdır.

(424) Buradaki "isyan" sözcüğü, "meşru bir yönetime karşı girişilen başkaldırma" anlamına değil, "işgale karşı girişilen ayaklanma, ihtilâl" anlamındadır.

Bu zamanda İran tahtında, birçok şehzadegân ve ekâbiri katil ve zulüm ve gaddarlığında şöhret bulan Safevî ailesinden Şah Abbas-ı Sanî bulunuyordu. Bunun harekâtı ve evamir-i zalimanesi Kürdistan'da da icra olunuyordu.

Mîr Ahmed istihzaratta bulunurken hastalanmış ve fikrini oğlu Mîr Süleyman'a söyleyerek vefat etmiş olduğundan, Mîr Süleyman re's-i idareye geçer geçmez pederinin vasiyetini yerine getirmek için hazırlığında devam etmiş ve isyan emarelerini göstereceği sırada İran tac-ü tahtına Şah Süleyman cülus etmişti. İran'da vukua gelen bu tebeddül hengâmında Hakimliğin hududu,(425) Serdeşt dahil olmak üzere bunun şimali, şarkan Sendec'in yakınında bulunan İran hududu, cenuben Zehab dahil olmak üzere Kermansâhan vilâyeti, garben hükümet-i Osmaniyenin Kerkük toprağı teşkil ediyordu.

Mîr Süleyman, icraata, evvelâ civarındaki bağı bazı aşairi tamamıyla itaate almak, reislerini tebdil ve kendine tabi ederek kuva-i mevcudesini tezyîdle başladı. Bu hususta Benî Erdelanîlerin bazı rüesasından da mühim muaveneetler gördü. [5] Sonra, şimdiki Süleymaniye şehri ile Karaçuvalan(426) arasında "Süleymanâbâd" namında bir diğer kaleyi bina ve namıyla tevsîm etti. Bundan sonra, Şah Süleyman'ın kendisi olduğunu ileri sürerek livai isyanı ref' ve Kermansâh vilâyetine doğru akınlar tertib etti. Mezhebce bir olan hükümet-i Osmaniyeye de temayülünü göstermeye başladı.

Şah Süleyman Han, Kürdistan'da gittikçe büyümekte olup son zamanda bütün vilâyât-ı garbiyeyi karıştıran kıyamların müsebbibi olan Mîr Süleyman'ın te'dîbi için Sipehsâlâr-ı İran Rüstem Han'ı en güzîde beş bin süvarisiyle memur etti. Rüstem Han Şehrezor hududuna vardığında, evvelâ sözbilir kimselerle, Süleyman Han'ın meseleden vazgeçmesini, arada dökülecek birçok kanlara sebebiyet vermemesini, hükümet-i İranıyeye dost olmasını haber göndermiş ise de, Mîr Süleyman Han bu haberi şiddetle reddetmiş ve her iki tarafın müsademâtına sebebiyet vermiştir.

Binlerce süvarinin iştirak ettiği bu muharebe pek dehşetli olmuş ve niha yet tali-i harb, müsademenin ortalarına doğru İranîlerin zırhlı süvarilerden mürekkekb kısmına teveccüh etmiş bulunuyordu. Baban süvarilerinin bir şihab-ı sâkıb gibi aculâne akınları, ahval-ı harbiye tavazzuh etmeden saf-saf yaptıkları hücumları, İranîlerin ateş saçan okları ve kılınç işlemez zırhları karşısında eriyip gitmişti.

Bu miyanda Mîr Süleyman'ın şehadeti bütün Baban süvarilerini darmadağın bir halde bırakarak İran süvarilerinin Şehrezor'a yayılmalarını mucib oldu.

Sipehsâlâr'ın muzafferden avdetinde, Şah-ı İran Süleyman Han tarafından büyük hil'atlere nail ve hususiyet-i şehriyariye mazhar olmuş ve hatta kendisini paytahttan üç konak ilerde karşılayarak büyük iltifatlara garketmiş idi.

(425) "Hakimlik"ten maksat Baban Hükümdarlığı, yani Baban devletidir.

(426) Bu ad yukarıda "Karaçolan" şeklinde geçti.

Şah Süleyman, Şehrezor'u ilhak-ı memalik edemeyeceğini bildiği için Mîr Süleyman merhumun mahdumu Ahmed'e Şehrezor hakimliğini yeniden bahşetti.

[6] Mîr Ahmed, Süleymanâbâd'da sandali-i fermanrevaya kuud ile icra-i hükme ve hükümet-i İraniye ve Osmaniye ile temin-i münasebât-ı dostaneye muvaffak olmuş ve memleketini tanzime çalışmıştır.

Mîr Ahmed'in vefatında, mahdumu Mîr Süleyman re's-i idareye geçti.

(Mâbâdı var)

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER (*)

Türkiya Kürdistanını vücuda getiren Van, Mâmuretülaziz, (427) Diyarbekir, Bitlis, Erzurum vilâyetlerinde yaşayan Kürd ve Ermeni milletlerinin nüfusu, iktisadî ve tarihî mevcudiyet ve mevkileri hakkında bîtaraf bazı Avrupa ulemasının efkârını mütalâa etmek istiyoruz.

Bu, şübhesiz faidelidir. Halihazırdaki siyasî cereyanlar ne olursa olsun, nasıl bir istikamet tâkib ederse etsin, hak ve adalet düsturlarının, bütün Avrupa devletlerince muta' olan ve ezcümle, yüksek darülfunun kürsüsünden sandali-i riyasete geçen, mahbub-ı insaniyet, Cemahir-i Müttefika-i Amerika Hükümeti Reis-i âlîsi Wilson cenablarının şayan-ı hayraniyet mefkûresinde bulunan âdil ve yüksek hakikatin, bütün haksız endişelere, temayüllere te-fevvuk edeceği muhakkaktır.

Bu itminan ile, talebinin meşruiyetine, esasât-ı hakka istinadına kani bulunan mazlum ve hukuku mağsub milletler müsterih bulunuyorlar. Şimdi, beş senelik kan fedakârlıklarından, bu kere mihver-i siyaset, siyasî entrikalara değil, adle ve hakka müteveccih bulunuyor. Haktan başka istinadgâhı bulunmayan biz de, ebedî ve ezelî hakikatin [7] nur ve nariyle meşbû' olarak bu tedkikatımızı yapıyoruz. Şimdilik Paul Imbert, Pazilov, Bofyar Raylet, Sykes gibi müdekkiklerin eserlerinden bazı kısımları kari'lerimizle beraber mütalâa eyleyelim.(428) Hakk-ı tarihiyi tedkik eden satırlardan başlıyorum:

Mâzînin bir Ermenistanı ile bugünkü Ermenilerin alâka-i tarihiyelerini kabul etmek bir cinnettir; ve hiç bir müverrih-i hazır(moderne) de mâzînin

(427) Mâmuretülaziz: Kuzey Kürdistan'ın "Xarpêt" (Harput) kentine Araplar tarafından eskiden verilen ve Osmanlılar döneminde de kullanılan ad. Daha sonra Türkler bu adı "Elazığ" biçiminde değiştirdiler.

(428) Bu tümcede ve yazının bundan sonraki bölümlerinde geçen yabancı adların çoğunun orijinal yazılış biçimlerini, yani Latin harfleriyle yazılış biçimlerini saptayamadık. Bu nedenle bu adları, Osmanlıcada Arap harfleriyle yazılıp okunduğu biçimde yazdık. Bu yazılış biçimi ise, çoğunlukla orijinal yazılış biçiminden farklı olur.

bu şeklini reddedemez. Herhangi bir müdekkik, ister Fransız, ister İngiliz olsun, hatta isterse Rus müverrihi bulunsun, sanatkâr bir müverrih olmak ve tarafgâr bir diplomat olmamak şartıyla, Ermenistan-ı kadîm hakkında yazacağı tarih, Asur salnamelerinin söyledikleri şeyleri tekrar etmektir.

Sahne-i siyasette, bu hakikat-i mâziye tahrif edilecek, gûya ilmî nazariyele-re müstenid bir siyaset-i hakgûyane tâkib edilmek isteniyor. Bittabı' bu, bir komedyadan başka bir şey addolunamaz.

Bugünkü Ermeniler için bir hükümet teşkil etmek, hiç bir kaide-i esasiye-ye istinad etmez.

Hatta Arnavudluk meselesiyle Ermenistan'ı aynı şey addeden **"Noye Wremiye"** gazetesi pek ziyade tecahül ediyor.

Yeni hükümet için kudret-i tazyikiyeye malikiyet lâzımdır. Ermeniler ise bundan tamamıyla mahrum bulunuyorlar.

Ermeniler, tesis etmek istedikleri hükümetin hakimiyetini ve Kürdlerin bu hükümete itaatini temin edebilecek kuvvetlerden de tamamıyla mahrum bulunuyorlar. Kürdler her yerde bir ekseriyet-i katiye teşkil ederler. Bu cihe-ti yalnız Türk istatistikleri değil, belki bütün Avrupa seyyahları, süyyah-ı coğrafiyûnu ve mesail-i iktisadiye ile alâkadar olan ecnebi konsolosları itiraf etmektedirler.

Hatta Rus muhtasırlarından Pazilov bile, **"Kürdistan"** namıyla yazdığı bir kitabda; "Mezopotamya'nın üzerindeki vâsi' ovaya hakim bir vaziyette bulunan Ermenistan, bu isim ile yad olunmaya layık değildir. [8] Çünkü bu kıtada iki Ermeniye mukabil on Kürde tesadûf ediliyor. Memleketin istikbal-i iktisadîsi, Kürdlerin temeddünleri zamanına muallaktır. Kürdsüz Ermeni, pek mahdud bir dairede çalışmaya mahkûm olur ve vâsi' imarlara teşebbüs etmek kudretine malik olamayacağından, memleketin hayat-ı iktisadîsini inkişaf ettiremez" diyor.

Berlin Kongresinden mukaddemki Türkiya-Rusya muharebesinde Ermenistan'da seyahat etmiş olan bir İngiliz, bu kıtanın Kürdleri hakkında pek ziyade mühim bazı mâlûmât-ı ahlâkiye verdikten sonra diyor ki:

"Buralardaki Ermeni namını taşıyan Hristiyanlar, nüfus-ı mahallînin humüs mikdarını teşkil etmektedirler. Hiç bir yerde kesretli bir surette bulunmamaktadırlar".

Sonra, Metdelse namındaki diğer bir İngiliz ise, tarih-i mukaddeste okuduğu Ermeniler hakkında bir fikre malik olarak bu kıtaya (429) geldiği zaman hayrette kalmış olacak ki; "Ermenistan'daki Ermenilerin kısm-ı âzamı İslâm ve sülûsü Hristiyan olmak üzre üç milyona karîb bir yekûnde bulunuyorlar. Lâkin kıtanın her şehrinde ekseriyeti İslâmlar teşkil ettiklerinden, Hristiyanların bir kuvvet-i tedafüyesi yoktur" diyor, ki bu âlim, Kürdleri de "Müslüman Ermeni" etmiştir. Zaten bu şübheyi diğer bir kitabında izah ederek İslâmların alâmet-i tefrik olmak üzre kendilerine Kürd ismi verdiklerini izah ediyor.

(429) Sözlük anlamı "parça" demek olan "kıta"dan maksat, Kürdistan bölgesidir.

Hatta Bizans devrine kadar gidilecek bile olsa, bu ekseriyet-i mahalliye'nin Ermenilerde olmadığı görülüyor ki, o mâzîde de Ermenistan böyle idi.

Şimdi bugünkü Ermenistan'ı öğrenmek istiyoruz. Bugün Bogus Nobar Paşa'dan sonra Rusya Hariciye Nâzırının bile tasdik ettiği bu ekalliyet, birçok Ermenilerin hicretlerinden mütevellid değildir. Çünkü, Berlin Kongresini [9] Müteakib ilk Ermeni kıyamında, bir Ermeni heyet-i ruhaniyesinin İngiltere'ye verdiği bir nüfus istatistikinde de diyordu ki:

"Türkiya'nın vilâyât teşkilâtıyla tarihin Ermenistan hududu addettiği mıntakadan sarfınazar edilerek, Erzurum vilâyeti etrafına Harput'tan, Diyarbekir'den, Van'dan, Sivas'tan birer kısmın zammıyla küçük bir mıntaka teşkil edilecek olursa, böyle bir hudud içinde İslâm-Hristiyan arasında bir müsavât-ı nüfusî kabil olabilir. Hatta Hristiyan nüfusunun ekseriyeti teşkil etmesi de mümkündür".

Öyle anlaşıyor ki katliamlar, Ermeni nüfusunu azaltmamış.

Buna binaen anasır-ı sairenin — Kürdlerin — ekseriyet-i hazırası, mâzînin ekseriyetinden mütevelliddir. Bu cihet hakkında hiç bir kelime-i inkâriye söylenmemelidir.

(Bonyar Wayle'in bedî' fikri)

Şimdi kari'lerimizi, Avrupa siyasetinin en gizli safahâtını tedkik eden Paul Imbert'in "**Osmanlı İmparatorluğunun Teceddüdü**" unvanlı kıymetdar ve mâlumât-ı ciddiye muhtevî kitabını mütalâaya dâvet edeceğiz.

Kâmran Âlî Bedirhan

—Daha bitmedi—(430)

(430) Burada "daha bitmedi" değilmişse de, bu yazının devamı derginin bundan sonraki sayılarından hiç birinde yayınlanmamıştır. Bunun nedeni de bilinmemektedir.

KÜRDÇE LİSANIMIZ (✱)

Sevgili "Jîn" mecmuamıza geçen hafta Bitlis'e aid bir fıkra-i tarihiye takdim etmiştim.(431) Milletimin hayat-ı tarihiyesine, müteallik fıkrayı, tab'ından sonra kendim bile okuduğum zaman hissiyatımı bir fahr-ü gurur kapladı. Titriyordum. Küçük yaşta başımda bir büyüklük kanı kaynaşıyordu ve o dakikada isterdim ki [10] bütün Kürd nesli, yahud benim istilahımca "Jön Kürdler", böyle ideallere, böyle duygulara tebaan menakıb ve efsane-i ecdadla ruhları titresin, kanları oynasın. Bu hafta için Hakkâri hakimlerinin menakıbını yazacaktım. Bir-iki satır yazdıktan sonra, oranın Kürdçe lûgatı dolayısıyla daha mühim bir mevzu hatırıma geldi.

Evet, lisan meselesi!

Şimdi bizim amca Hayalî Bey,(432) benim şu bahsi karıştırdığımı görür görmez bermutad asabîleşecek, bana nisbet babama da kızacak ve diyecek ki: "Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemeyit-i hamuşanı dururken meydan çocuklara kalır mı?"

Fakat varsın O, babamla beraber kudamaperestlikte şeyhülmütaassibîn olsunlar; biz Law Kürdler,(433) inşallah yakın bir zamanda, onların metrûk, mehtûk, mensî, sinsi bıraktıkları lisanımızı dirilteceğiz. Ve... isterlerse azarlasınlar; lisanımızı, âlem-i medeniyette kolayca okunacak, anlaşılacak bir şekl-i huruf ve imlâ ile düzeltereğiz! Şimdi, ben isterim, yahut biz gençler isterdik ki lisan hakkında Kürd münevverleri, Kürd duyguluları arasında tahrirî bir müdavele-i fikir açılsın. Ha! Amcam diyecek ki: "Lisan meselesi münhasıran cemiyetimizce düşünülecektir".

Hayır, müsaade buyursunlar, mesail-i umumiye inhisara alınamaz. Onlar bir kere kendilerine bir program çizsinler ve gazete ile bize anlatsınlar ki kanaat getirelim. Ötekiler gibi programsız, gayesiz, fenersiz, karanlığa düşmesinler. Bakınız benim ilk okuduğum kitab, Arabça bir tasrif idi,(434) hiç unutmam, "program vacibdir" diyor. Hatta Arabçası bu olacak: "Lemma kane min'el-wacibi ala talibi külli şey'in en yetesawwere zalike's-şey'e ewwelen".(435)

İşte öyle, programla işe başlasınlar. Babam, Kürdlerin kablettarih mevcud olduklarını isbata çalışıyor. Ben ise, kablettarih Kürd lisanı mevcud olduğunu Avrupa'nın en yeni ve en muteber eserleriyle isbat edeceğim.

İlm-i elsinenin son devre-i tedkik ve tettebbuda kesbettiği şekil, herhalde

(431) Derginin bundan önceki 8'inci sayısında "Kürd-Türk Birliği" başlığıyla yayınlanan yazıyı kastettiği anlaşılmaktadır.

(432) 252 numaralı dipnota bakınız.

(433) Law Kürdler: Genç Kürdler, ya da yazarın deyimiyle "Jön Kürdler".

(434) Tasrif: Arap dilbilgisinin sözcük yapılarını ve fiil çekimlerini konu alan bir bölümü. Bu bölüme "sarf" adı da verilir.

(435) Bu cümlemin Türkçe çevirisi şöyledir: "Herhangi bir şeyin isteklisinin önce o şeyi tasarlaması gerekli olunca".

büyük bir mahiyeti haizdir. Bittahlil anlaşılmıştır ki beşeriyet, ilkin devre-i [11] taklidî (işaretle anlaşmak), sonra devre-i lafzî (sesle anlatmak) halinde yaşamış ve daha sonra lugat devrine girmişlerdir. Lugat bahsinde ruh-ı mesele ile temas ediyoruz. Onlar lugatı ikiye bölmüşler.

Birincisine "Arîler", "Aryan", yahut daha doğrusu "Yafes bin Nuh" unvanını vermişler; onu da Cenubî, Şimalî diye ikiye ayırıyorlar:

Cenubî, Sanskrit ki Hind, Fürs, Afgan, Kürd, Ermeni, Buhara (dikkat buyurunuz, bu tertibi aynen me hazlarımdan alıyorum). Yani Kürdistanî,(436) Hind ve Fürs gibi en kadîm lisanlarla tev'emdir. Maksadım bu noktayı tavihtir. Yoksa, lisan meselesini, vakt-i merhununa tâlîkan, böyle hünerli makalelerle değil, ilmî, ağırbaşlı kelimelerle yazacağım. Şimdi pek muhtasar geçeceğim. Cenubîyi söyledimdi.

Şimalî ise, aslı Latin, fûruâtı Fransız, İtalyan, İspanyol, Portugal,(437) Yunan-ı kadîm ve akvam-ı saire-i mâlumenin kullandıkları lisandır.

Gelelim nufanın(438) ikinci faslına: İkinci fasıl, Samîlerin lugatıdır. Kıdemce, tekâmülce, medeniyetçe faiktir. Tevrat'ın İbranîce olması, bu lisanın fazlını gösteriyor. Ve bugün âsâr-ı atîka ile sabittir ki ilk medeniyet Babil, Asur, Finike'den başlamıştır.

Hulasa, bu kadar teşettüt-i elsin ve tahaluf-ı şivenin değiştirdiği şekil ve lehce ne kadar bozuk olursa olsun, herhalde vukufa müstenid bir dikkatle, fûruâtın hangi asıllara raci' olduğu anlaşılır. İlerde birtakım mukayese-i lugat ve kelimâtla isbat edeceğim ki, Arabça nasıl İbranîden me'huz ve hâlâ da aralarında bir rabıta-i ubuvvet ve uhuvvet mevcud ise, Farisî de Istahr-ı Fars'ın paytaht ittihazından sonra Pehlevî'den alınmıştır. Halbuki Kürdçe, Farisîden pek eski ve Pehlevîcenin amcasıdır. Bunu da en eski Zend ve Pehlevî lisanlarının Kürdçe ile tahlilât-ı masdariyesini icra etmekle isbat ederim. Kürdçe mevcud olan farktan ziyade tahaluf-ı şive, Arabçanın başından geçen macera-i tahriften ziyade değildir. Bugün bir karpuz alacak olursanız, her memlekette başka bir ismi olduğu için [12] adını anlatamazsınız; meğer ki on altı ismini bilesiniz; bu da uzun bir meseledir.(439)

Benim tedkikatım, Kürdçenin başlı başına gayet eski ve esaslı bir lisan olduğu kanaatini çoktan vermiştir. Kürdçe âsâr-ı edebiyeyi de babam tercüme etsin ve bu kavmin âsâr-ı edebiyesi meydana çıksın.

Genc Kürdlerden
İsmail Vedad

(436) Kürdistanî: Kürdistan'da konuşulan dil, Kürdistan dili, Kürdçe, Kürd dili.

(437) Portugal: Portekiz.

(438) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi hatası olduğu kuşkusuzdur. Çünkü bu sözcüğün hiç bir anlamı yoktur. Doğrusunun, "dillerin" anlamına gelen "lugâtın" olduğu anlaşılmaktadır.

(439) Yazar, 16 Arap ülkesinin her birinde karpuzun başka bir adla adlandırıldığını belirtmek istiyor.

JİN HEYET-İ İDARESİ CANİB-İ ÂLÎSİNE (✽)

Muhterem Efendim!

Va'dımdaki sebatsızlık dolayısıyla cemiyet-i muhteremenize karşı ciddi, vicdanen mahcub ve müteessireyim. Bu vazife-i mukaddesenin icrasına mani birkaç sebep var ki, arzetmekle affınıza mazhar olmak ümidi beni tesellîyab ediyor. Birincisi: Hedef olduğum harîk-i hanümansûz, müfekkiremi perişan ve mevcudiyetimi karanlıklara boğmuştur. İkincisi: Bu felâket-i uzmanın tesir-i tahribkârîsiyle birkaç zamandan beri esir-i firaş bulunmaktığım. Üçüncü (ve en mühim mazeretim şudur): Necîb ve şecî' milletimin büyüklüğüne karşı birkaç satır yazamamak bedbahtlığı.

Kürdüm. Kürdlüğümle müftehireyim. Maalesef vatanımdan, ölüm felâketiyle pek küçük iken ayrıldım. Milletime aid tettebbuâtım, tedkikatım, mâlûmâtım mefkud olduğundan, "Jîn" gibi bir risale-i mübeccelenin, mantıksız, değersiz, fersude yazılarımla sahifesini kirletmek istemediğimden, bu şeref-ten mahrum kaldım. Vâsi' zekâların, münevver fikirlerin tulûâtı arasında şu kıymetsiz yazılarım, fuzulî bir yer [13] işgal etmiş olacaktır. Oh. . Ben isterdim ki karalayacağım satırlar hissiyatımın tercümanı olsun ve hakikî bir mâna ifade etsin. Kürdlüğün terakkî ve tealîsi, en celî emeğimin kuvve-i kalemiyeden mahrumiyetim hasebiyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim emellerim kalbimde boğuluyor.(441)

Ah, ben ne kudsî emellerle muallimeliğe çalıştım. Bütün o emelim husul bulduyse de arzum vechile muktedir bir muallime olamamak bedbahtlığıyla mâlûlüm. Vatanımın, namuskâr milletimin ihmal edilen zavallı yavrularının nimet-i maariften hissemend olduğunu görmek ateşiyle yanarım. Nesl-i âtîmizi, bütün hukuk-ı beşeriye ve şahsiyesine malik, münevverül'efkâr görmek isterim. Emellerim pek çok. İnşallah bunlar sa'yınızla ve azminizle ve şu teşebbüs-i ulvînzle husul bulacaktır.(442)

(440) Zeyrek: İstanbul kentinin en eski semtlerinden birinin adı.

(441) Bu cümlede bir düşüklük görülüyor. Anlaşıldığına göre, mektubun yazarı olan bayan öğretmen şunları söylemek istemiştir: "Kürdlüğün terakkî ve tealîsine karşı, ve, en celî emeğim olan kuvve-i kalemiyeden mahrumiyetim hasebiyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim emellerim kalbimde boğuluyor". Bunun bugünkü Türkçeye çevirisi şöyledir: "Kürdlüğün gelişme ve yücelmesine karşı, ve, en belirgin emeğim olan kalem gücünden yoksunluğum nedeniyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim ümitlerim yüreğimde boğuluyor".

(442) "Azminizle" sözcüğü derginin aslında "azmimizle" biçiminde çıkmıştı. Diğer iki sözcük ikinci şahıs çoğul zamiriyle çıktığına göre, bunun da böyle olması gerektiği ve dizgi yanlışlığı sonucu öyle çıktığı açıktır. Bu nedenle, biz onu da doğru biçimi olan "azminizle" biçiminde yazdık.

İlmen, fazlen pek d n bir mevkide olduğumdan, cesaretsizliğim m zur g r ls n. Mektebime l ften irsal buyurulan risale-i kıymetdarınız, beni hazinelerden m stağn  kılıyor. Minnetdar ve m teŐekkireyim. Senelerden beri kalbimde m terakim duygularımı, K rdl Đe karşı hissiyat-ı am kamı, milliyet ve hukuk d vasıyla yanan dimağımın hut t-ı kasveteng zini tezy n ve taltif eden "J n" ve bu mukaddes vazifenin ağırlığını cenah-ı p rvekarıyla taşıyan eller ve bunu intişare h dim ve m teŐebbis v cudlarla ne kadar m ftehir olsam azdır.

Milliyetperver, azimk r, hukukŐinas, sebatk r milletimin Őu sa'yı semeresiz kalmayacaktır. Hukuku gasb, fazaili ketm-  ihfa edilmiş, mayası merdlik ve doğrulukla mezc olunmuş bir milletin  t sinden eminim. B yle cemiyete Cenab-ı Hak da zah r olacağı b Őtibahtır.

Sizleri b t n mevcudiyetimle tebrik ve tes'id ve muvaffakiyetinizi temenni eder, affımın istirfhamıyla takdim-i ihtiram t eylerim efendim.

Midyalı
Tanin Monlazade
Bir Muallime

[14] BÊHÊVÎ NEBÎN

Bêhêvî nebin esla
ji merhemeta Mewla
Qur'anê azîmuşşan
"La teqnetû" got lewra(443)

Sa'y û amelêt ciddî(444)
mizgînî ye bo a'mal(445)
Xasma niyetek saf e
efradê hemî fe'al(446)

Her kes di wezîfa xwe
lazim xebitin şev-roj
Yek sanîye bêfêde
zayî' diketin sed roj

Zehf bûne reqîbêt me (447)
Wê dixebitin daîm
Îman kirîye hemîyan
tewfîq bi me qaîm(448)

Rîya me nuha girtî
rîya heq e, bê perwa
Tesdaîq diket her kes
Hem razî ye pê Mewla

Fekirin xeberê pîran(449)
paşê sa'y û tedbîran
"Xwedê bi me ra yar bî
şûrê me bila dar bî"

28 Kanûna Berî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

(443) "La teqnetû": Bêhêvî mebin.

(444) Sa'y û amel: Xebat.

(445) A'mal: Piranîya "amel" e.

(446) Fe'al: Jêhatî, xebatkar.

(447) Reqîb: Dijmin.

(448) Tewfîq: Lêkanîna şolek li gora daxwaza mirov.

(449) Fekirin: Bifikirin, binêrin.

ÂSÂR-I ESLÂFDAN

Lebşeker, ta key le hesret xalî mişkînit dilim
daxdar û xeste bê wek "lam û elf û lam û hê"(450)

Lale ruxsarim le sayey eşkî xwînîn rengewe
Çunke rûsûr im le qabî "eyn û şîn û qaf û tê"(451)

[15] Eşqit ey can, minî riswayî alem kirduwe
Çunke însaf-i benî bo "Mîm û şîn û waw û yê"(452)

Meşwî emro zor nexoş e, qet şîfay nayê be hîç
ger şîfay nebêtin be boy ew zulf û egrîceyê

DİĞER

Be nûrî bade keşfî zulmetî teqwa nekem çî b'kem
Be şem'êkî weha çarey şewêkî wa nekem çî b'kem

Legel destî min'a rêknakewê zinnarî zulfî yar
Wekû Şêx îxtîyarî mezhebî Tersa nekem çî b'kem

Le rêy ew şoxe da xom kird be xak, pêy piya nenam carêk
Desa xakî hemû alem be ser xom da nekem çî b'kem

Le ser to'm duşmin e alem, qezîyem manîulcem' e
Ke terkî to nekem, terkî hemû alem nekem çî b'kem

Ewa Leyla be rojî heşir da derwa dilî Mehwi(1)
Heta qamî qiyamet ah û waweyla nekem çî b'kem

Meşwî Suleyman

(450) Çuwar tîpî "lam" û "elf" û "lam" û "hê" be rênûsî Erebi wuşey "lale" pêkdênin.
(451) Çuwar tîpî "eyn" û "şîn" û "qaf" û "tê" be rênûsî Erebi wuşey "eşqit"(evînî to) pêkdênin.

(452) Çuwar tîpî "Mîm" û "şîn" û "waw" û "yê" be rênûsî Erebi naznawî şair Meşwî pêkdênin.

Wa dîyar e l'êre da heley çap rûy dawê. Rastî beyteke le we ye b'em core bêt: "Çunke însafit nebû bo Mîm û şîn û wawê û yê".

(1) Merhûm, evail-i hayatında lakabı "Meşwî" iken, avahirde "Mehwî" olmuştur.

WELAT

Îroke di qelbê me hemîyan evînîyek heye, agirek heye ku em daîma bi wê eşqê, bi wê evînîyê disojin; û ji ber wî agirî em ne xwedanmal in, ne xwedan-kur in, ne xwedanheyat in. Welhasil hemî tiştê xwe em hazir in di wê rê da bidin.

[16] Ew çi eşq e , çi evînî ye?
Elbet evînîya welat e .

Lewra ew wextê min li welat derbaz kirî, çu caran ji bîra min naçit; hemî wextan li pêş çavê min e. Ew zozanê reng reng di gulan da xemilî, ew sosin û beybûnêd taze di bin kewîyêd berfê derketî,(453) ew hewayê saf bi wan bêhnna, numûnekê ji cennetê ye.

Ew kerîyê pezî, wextê dikalin, alametê masûmîyeta Kurdan e.

Li hemî deran zozan hene, li hemî deran pez heye. Ez nizanîm ji ber çi, hindê wan zozanan, wan çîyan, wan pezan li min şîrîn nayêtin.(454)

Nizanîm. . . Belku biçûkatîyê daîma digel wan buhartîye, sera hindê; (455) yan jî wekî Xweda afirandî, weha şîrîn afirandîye; yan jî kesêd li wê da bi ez-manê min xeber didin û bab û birayê min li wê ne, ji ber wî qasî. Welhasil ez tîna gîhîm.

Tenê agirekî, eşqekê çar rexê mîlakê min werhatîye;(456) daîma disojit, diqelînit. Wextê behsê welat dikin, ez texmîn dikim wê li ber şolek mezin westame; di rîya wê şolê, wê xebatê canê xwe bidim, bimirim, jibo min mezinahîyek e, fexrek e. Temaşe dikim, rîya mirinê nabînim.

Derhal dangekî ji wicdana xwe dibihêm ku:

”Aqilê xwe berhev ke; wextê mirinê nîne, wextê jînê ye”.

Li ser vê nesîhetê çavê xwe vedikim, çar terefêd xwe dinihêrim. Tiştê jibo jînê lazîm, zehf kê mînim.

Di navbeyna ”Jîn-mirinê” westam; muteheyir(457) û dûmayî, herdu destê xwe daye cênîgan, xeman dikim.

(453) Kêwî: Peleyê berfê yê ku dora wî gişt reş bûye û ew tenê maye.

(454) Hindê wan: Bi qasê wan.

(455) Bi gumana me peyvikên ”sera hindê” şaş hatine çapkirin û rastê wan ”ji ber hindê” ye. Yanî ji ber wê yekê.

(456) Werhatîye: Werbûye, belav bûye.

(457) Muteheyir: Şaş, şaşmayî, heyirî.

Di wî halî da min dît ji oda dîtir dengê Qur'anê têt. Min guhdarî kir; sûreyê "Tenzîl" dixwînin. Ayeta "La teqnetû mîn rehma'tillah. ."(458) guhê min ket.

Bi wê mizgînîyê ez rabûm, xerîta welatê xwe vekir, navêd bajaran û gundan min xwend û bi wê mutesellî bûm.(459)

26 Kanûna Paşî 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

-
- (458) "La teqnetû mîn rehma'tillah": Ji rehmeta Xwedê bêhêvî mebin, ji dîlovanîya Xwedê hêvîya xwe mebin.
- (459) Mutesellî bûm: Min xwe tesellî kir, min di ber dilê xwe da, min tesellî da xwe, min dil da xwe.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

"Dar'ül-Hikmet'il-İslâmiye" âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bediüzzaman Said-i Kürdî hazretlerinin telifâtından "İşarât'ül-İ'caz fi Mezann'il-İcaz" namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz'edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârîli Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan "Eqîda Kurdan" namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği "Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler" nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 29'uncu numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 387'nci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Çıraklar Mektebi Mecmuası'nın ikinci nüshası, birçok güzîde makaleleri hâvî olarak neşretmiştir. Kari'lerimize tavsiye eyleriz.

"**Habl-ı Metîn**" isminde bir mecmua-i İslâmiye neşretmiş. Kari'lerimize tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JIMAREYA 9'AN

9'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRD TARİHİNDEN BABAN HANEDANI

Yazarı:
Yamülkîzade Aziz

Eski zamandan beri "Şehrezor" adıyla bilinen ve daha sonra Osmanlı yönetiminde Musul iline bağlanarak "Süleymaniye sancağı(460) adıyla adlandırılan yörede uzun süre egemenlik eden bu aile(461) hakkındaki bilgilerin, Hicrî VI. yüzyıl(462) sonlarında Mîr Muhammed adında bir elebaşının emrindeki iki bin kadar atlı ile İran Kürdistanında Erdelan yörelerinden Bîtwên[*] yörelerine geçerek oraları ele geçirip o dolaylardaki aşiretleri kendine bağlaması ve yönetim merkezini Pişder'de[**] kurup hep birlikte oraya yerleşmeleri ile başladığı, bazı eski Kürd ve Fars kitapçıklarında yer almaktadır.(463)

Ailenin tanındığı "Baban" lakabına gelince; Mîr Muhammed'in Feqî Ahmed adında bir oğlunun, bağlı bulundukları İran hükümetinin açtığı bir savaşa Dareşmaneli[***] atlılarla katıldığında gösterdiği yararlık ve cesaretten ötürü, İran hükümdarının, gönlünü okşamak için "baba, baba" diyerek elebaşının sırtını okşaması sonucu bu sözün bundan sonra aileye lakap olduğu, Süleymaniye Cami-i Kebir Kütüphanesinde bulunan elyazması kitapçıklardan birinde yazılıdır.

Yaygın söylentilere göre de, İranlıların Ruslarla yapmış oldukları bir savaşa Feqî Ahmed de katılmış ve bir Rus prensesini esir alarak, bu prensesle evlenebilmek için babasından izin rica etmesi üzerine babası, "baba" diyerek kendisine cevap vermiştir. Bu sözün ailenin bu adla anılmasına yolaçmış olduğu, Kürdler arasında yaygındır.

Sultan Salahaddin-i Eyyubî hazretlerinin aşiretinden olan Nureddin adındaki aşiret liderlerinden birinde bulunan elyazması bir başka kitapçıkta da, Mukrî hükümdarları ile Baban hükümdarlarının birbirine soyca akraba oldukları yazılıdır.

Ben burada, bu akrabalık ve adın nereden ve nasıl geldiğini, herkesten daha iyi bilmeleri doğal olan sayın Baban torunlarının bu konuyu tüm yönleriyle aydınlatmalarıyla ayrıntılı bir Şehrezor tarihinin meydana getirilmesine bırakıyorum. Burada, Aşiretler ve Göçmenler Genel Müdürlüğünün yayınladığı

(460) 419 numaralı dipnota bakınız.

(461) 420 numaralı dipnota bakınız.

(462) 421 numaralı dipnota bakınız.

[*] Bîtwên: Kerkük sancağına bağlı Ranya ilçesidir.

[**] Pişder: Süleymaniye sancağına bağlı Mamure ilçesidir.

(463) Burada ve bundan sonraki paragraflarda kullanılan "kitapçık" sözcüğü, "risale" sözcüğünün karşılığı olarak çevrilmiştir.

[***] Dareşmane: Pişder dolaylarında bir yerdir.

diği "Kürdler" adlı kitapta, "Bebe sözcüğünün çocuk anlamına gelerek Türkçe olduğunu ve bunun da hanedanın Türk olduğuna güçlü bir kanıt oluşturduğunu" Türkçülük ve Turancılık eserine dayanarak ailenin Türk olduğunu ileri sürerek, İran'dan geldiklerinden sözedilmediği garipliğini yazdıktan sonra konuya döneceğim:

Mîr Muhammed ölünce, bilim ve İslâm hukukunu bildiği için "Feqî Ahmed" adıyla ün yapan oğlu Mîr Ahmed başa geçip, çevresindeki aşiretleri egemenliği altına almaya uğraşmış ve birçok yıllar bu şekilde geçirdikten sonra pek yaşlı bir durumda ölmüştür. Feqî Ahmed'den sonra oğlu İsa yönetimin başına geçmiştir. Mîr İsa, yiğitlik ve kahramanlığı ile bütün çevrede tanınmış; eşi pek az bulunan bir savaşçı olduğundan, bazı aşiretler kendiliklerinden merhamet dilemeye ve boyun eğmeye gelmişlerdir.

Mîr İsa'nın ölümünde oğlu Mîr Mahmud yönetimi ele almıştır. Fakat Mîr Mahmud'un nisbeten genç yaşta bulunmasından yararlanan Zend aşireti ayaklanarak vergilerini vermeyi reddetmişti. Mîr Mahmud, yeterli miktarda atlı ile bunların üzerine yürümüş ve gerektiğinde onları cezalandırıp vergilerinin alınmasını sağlayacak iken çarpışma alanında şehid olmuştur. Mîr Mahmud'un şehid olmasından hemen sonra küçük kardeşi Mîr İbrahim kumandayı üzerine almış ve galibiyetini büyüterek Zend aşiretinden Surdaş bölgesini ele geçirip, yönetim merkezini oraya nakletmiştir.

Mîr İbrahim Surdaş'ta bir süre hükümet ettikten ve vergiler için bazı usuller koyduktan sonra ölmüş ve yerini oğlu Mîr Ömer'e bırakmıştır.

Mîr Ömer zamanında Şehrezor'un Gulanber ve dolayları ele geçirilerek Baban toprakları büyümüştür. Mîr Ömer'den sonra kardeşi Mîr Hasan yönetim dizginlerini ele almış, birçok kabile ve aşiretlerle savaşa tutuşmuştur. Bu savaşların sonunda kendisi şehid olduğundan, oğlu Mîr Mustafa işbaşına geçmiştir.

Mîr Mustafa, babasının başladığı mücadeleleri sürdürerek, üç yıla yakın bir süre uğraşmış ve sonunda düşmanlarını af dilemek zorunda bırakmış, Pëncwîn dolaylarını yönetimi altına geçirmiş, sonra da ölmüştür.

Mîr Mustafa'dan sonra oğlu Mîr Osman işbaşına geçmiş ve Mawet'i ele geçirerek yönetim merkezini oraya taşımıştır. Mîr Osman, hükümeti zamanında Bane ve Serdeşt ülkesi ve dolaylarını Erdelan oğullarından tümüyle zabt ederek yönetimine geçirmiş ve sınırlarını böylece büyüttükten sonra, egemenliğinin geleceğini güvence altına almak için birtakım tüzükler ve usuller hazırlayarak yürürlüğe koymaya başlamış, birçok hayır kurumu kurmuş, camiler yaptırmıştır. Adaletli icraat ve hareketlerinden dolayı, birçok kişi kendiliklerinden hükümetinin nüfuzu altına girerek nüfus ve gücünü gittikçe artırmışlardır.

Mîr Osman'ın ölümü üzerine oğlu Mîr Hüseyin yönetim başına geçmiş ve şimdiki Süleymaniye kentinin 6—7 saat kadar kuzeyinde "Qelaçolan" ya da "Karaçolan" denilen yerde, yüksek dağlar arasında, Kürdçe "dağbademi" anlamına gelen "Çuvalan" adında bir kale yaptırıp yönetim merkezini oraya taşımıştır.

Qelaçolan, şimdiki durumda küçük bir köy olarak kalmışsa da, aşağıda belirtileceği gibi o zamanlarda pek bayındır bir kent durumuna gelmiş ve kalesi de yüz yıl kadar Baban Kürdlerine güvenlik yerini oluşturmuş, birçok savaşta önemli rol oynamıştır.

Mîr Hüseyin, uzun yıllar yaşamış ve bu süre içinde Qelaçolan'ı imar ederek vakit geçirmiş, ufak-tefek çarpışmalarda da bulunmuştur. Ölümünde, oğlu Mîr Ahmed yönetimin başına geçmiştir.

Mîr Ahmed, Erdelanîlerle iyi geçinmeyi kendine siyaset edinmiş ve bunun için Senendec'e giderek onlarla da görüşüp aradaki karşılıklı hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmaya çalışmış ve ondan sonra İran hükümetine karşı ayaklanma hazırlıklarına başlamıştır.(464)

Bu zamanda İran tahtında, birçok soylu ve ilerigeleni öldürmede, zulüm ve gaddarlıkta ün kazanmış bulunan Safevî ailesinden Şah Abbas II. bulunuyordu. Onun zalimce hareketleri ve emirleri Kürdistan'da da yürütülüyordu.

Mîr Ahmed hazırlıklarda bulunurken hastalanmış ve düşüncesini oğlu Mîr Süleyman'a söyleyerek vefat etmiş olduğundan, Mîr Süleyman yönetimin başına geçer geçmez babasının vasiyetini yerine getirmek için hazırlıklarını sürdürmüş ve ayaklanma belirtilerini göstereceği sırada İran tahtına Şah Süleyman çıkmıştır. İran'da meydana gelen bu değişiklik sırasında Baban Hükümdarlığının sınırları, Serdeşt dahil olmak üzere buranın kuzeyi, doğuda Senendec'in yakınlarında bulunan İran sınırı, güneyde Zehab olmak üzere Kermanshah ili, batıda ise Osmanlı hükümetinin Kerkük toprağına kadar uzanıyordu.

Mîr Süleyman, önce, yörelerdeki bazı dikkafalı aşiretlere tümüyle boyun eğdirmekle, bu aşiretlerin liderlerini değiştirip kendine bağlı kılmakla ve böylece var olan gücünü artırmakla işe başladı. Bu konuda Erdelan oğullarından da bazı önemli destekler gördü. Sonra, şimdiki Süleymaniye kenti ile Karaçuvalan (465) arasında "Süleymanâbâd" namında bir başka kale yaptırıp kendi adıyla adlandırdı. Bundan sonra, Şah Süleyman'ın kendisi olduğunu öne sürerek isyan bayrağını kaldırdı ve Kermanshah iline doğru akınlar düzenledi. Mezhepçe bir olan Osmanlı hükümetine de eğilimini göstermeye başladı.

Şah Süleyman Han, Kürdistan'da gittikçe büyümekte olan ve son zamanlarda bütün batı illerini karıştıran ayaklanmaların yolaçıcısı Mîr Süleyman'ı cezalandırmak için İran başkumandanı Rüstem Han'ı en seçkin beş bin atlısıyla görevlendirdi. Rüstem Han, Şehrezor sınırına vardığında, önce, sözbilir kimselerle Süleyman Han'a haber göndererek bu işten vazgeçmesini, iki taraf arasında bunca kan dökülmesine yolaçmamasını, İran hükümetiyle dost olmasını istediye de, Mîr Süleyman Han bu isteği sert bir biçimde reddetti ve iki tarafın çarpışmasına neden oldu.

(464) 424 numaralı dipnota bakınız.

(465) 426 numaralı dipnota bakınız.

Binlerce atının katıldığı bu savaş pek şiddetli olmuştu ve sonunda savaşın talihi, çarpışmanın ortalarına doğru İranlıların zırhlı süvarilerden oluşan bölümüne dönmüş bulunuyordu. Baban süvarilerinin delici bir şimşek gibi aceleci akınları, savaşın nasıl gelişeceği henüz aydınlanmadan saflar halinde yaptıkları hücumlar, İranlıların ateş saçan okları ve kılıç işlemez zırhları karşısında eriyip gitti.

Bu arada Mîr Süleyman'ın da şehid olması, bütün Baban atlılarını darma-dağınık bir durumda bırakarak İran atlılarının Şehrezor'a yayılmalarına yolaçtı.

Başkumandan, zafer kazanmış olarak geri döndüğünde, İran Şahı Süleyman Han tarafından kendisine büyük hediyeler verildi ve Şah'ın has adamı olma onuruna kavuştu ve hatta Şah, kendisini başkentin üç konak ilerisinde karşılayarak büyük iltifatlara boğdu.

Şah Süleyman, Şehrezor'u kendi topraklarına katamayacağını bildiği için, rahmetli Mîr Süleyman'ın oğlu Mîr Ahmed'e Şehrezor hükümdarlığını yeniden bahşetti.

Mîr Ahmed, Süleymanâbâd'da hükümdarlık sandalyesine oturarak hüküm sürmeyi, İran ve Osmanlı hükümetleri ile dostça ilişkiler sağlamayı başardı ve ülkeyi düzene koymaya çalıştı.

Mîr Ahmed'in ölümünde, oğlu Mîr Süleyman yönetimin başına geçti.

(Devamı var)

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER

Türkiye Kürdistanını oluşturan Van, Mamuretulaziz,(466), Diyarbakir, Bitlis, Erzurum illerinde yaşayan Kürd ve Ermeni uluslarının nüfusu, ekonomik ve tarihsel varlık ve konumları hakkında yansız bazı Avrupa bilim adamlarının görüşlerini gözden geçirmek istiyoruz.

Bu, kuşkusuz yararlıdır. Şimdiki siyasal akımlar ne olursa olsun, nasıl bir yön izlerse izlesin; hak ve adalet ana kurallarının, bütün Avrupa devletlerince kabul edilen ve örneğin yüksek üniversite kürsüsünden başkanlık sandalyesine geçen, insanlık sevgilisi, Amerika Birleşik Devletleri hükümeti yüksek Başkanı Wilson'un hayranlığa değer düşüncesinde bulunan adaletli ve yüksek gerçeğin bütün haksız kaygılara ve eğilimlere üstün geleceği kuşkusuzdur.

(466) 427 numaralı dipnota bakınız.

Bu güvenle, talebinin meşruluğuna ve haklı temellere dayandığına inanan mazlum ve hakları gasbedilmiş milletler rahat bulunuyorlar. Şimdi, beş yıllık kan fedakârlıklarından sonra, bu kez siyasetin eksenini entrikalara değil, adalete ve hakka yönelmiş bulunuyor. Haktan başka dayanağı bulunmayan biz de, ebedî ve ezelî gerçeğin ışık ve ateşiyle dolu olarak, bu incelemelerimizi yapıyoruz. Şimdilik Paul Imbert, Pazilov, Bofyar Raylet, Sykes gibi araştırmacıların eserlerinden bazı bölümleri okuyucularımızla birlikte gözden geçirelim.(467) Tarihsel hakkı inceleyen satırlardan başlıyorum:

Geçmişin Ermenistanı ile bugünkü Ermenilerin tarihsel ilişkilerini kabul etmek bir çılgınlıktır; ve hiç bir çağdaş tarihçi de geçmişin bu şeklini reddedemez. Herhangi bir araştırmacının, ister Fransız, ister İngiliz olsun, hatta ister Rus tarihçisi olsun, usta bir tarihçi olmak ve yan tutan bir diplomat olmamak koşuluyla, eski Ermenistan hakkında yazacağı tarih, Asur yıllıklarının söyledikleri şeyleri yinelemek olacaktır.

Siyaset sahnesinde, yukarıda geçen bu gerçek saptırılarak, sözde bilimsel teorilere dayalı doğruyu savunacak bir siyaset izlenmek isteniyor. Tabii ki bu, komedyadan başka bir şey sayılamaz.

Bugünkü Ermeniler için bir hükümet kurmak, hiç bir temel tabana dayanmaz.

Hatta Arnavutluk sorunu ile Ermenistan'ı aynı şey sayan "Noye Wre-miye" gazetesi, durumu pek fazla bilmezlikten geliyor.

Yeni bir hükümet için baskı gücüne sahip olmak gerekir. Ermeniler ise bundan tümüyle yoksun bulunuyorlar.

Ermeniler, kurmak istedikleri hükümetin egemenliğini ve Kürdlerin bu hükümete itaat etmesini sağlayabilecek güçlerden de tümüyle yoksun bulunuyorlar. Kürdler her yerde kesin bir çoğunluk oluşturuyorlar. Bunu yalnız Türk istatistikleri değil, tüm Avrupa seyyahları, coğrafya seyyahları ve ekonomik sorunlarla ilgili olan yabancı konsoloslar da itiraf ediyorlar. Hatta Rus ekonomistlerinden Pazilov bile, "Kürdistan" adıyla yazdığı bir kitapta şöyle diyor:

"Mezopotamya'nın üzerindeki geniş ovaya hakim durumda bulunan Ermenistan, bu ad ile anılmaya layık değildir. Çünkü bu bölgede iki Ermeniyeye karşılık on Kürde rastlanılıyor.

Ülkenin ekonomik geleceği, Kürdlerin uygarlaşması zamanına bağlıdır. Kürdsüz Ermeni, pek sınırlı bir alanda çalışmaya mahkûm olacağından ve geniş bayındırlık işlerine girişme gücüne sahip olamayacağından, ülkenin ekonomik yaşamını geliştiremez".

Berlin Kongresinden önceki Türkiye-Rusya savaşı sırasında Ermenistan'da seyahat etmiş olan bir İngiliz, bu bölgedeki Kürdler hakkında, ahlakla ilgili pek çok önemli bazı bilgiler verdikten sonra diyor ki:

"Buralardaki Ermeni adını taşıyan Hristiyanlar, yöresel nüfusun beşte bir kadarını oluşturmaktadırlar; hiç bir yerde çoğunluk olarak bulunmamaktadırlar".

(467) 428 numaralı dipnota bakınız.

Sonra, Metdelse adındaki başka bir İngiliz ise, kutsal tarihte okuduğu Ermeniler hakkında bir görüşe sahip olarak bu bölgeye geldiği zaman şaşır kalmış olacak ki şöyle diyor:

”Ermenistan’daki Ermeniler, büyük bölümü Müslüman ve üçte biri Hristiyan olmak üzere, üç milyona yakın bir sayı oluşturunlar. Fakat, bölgenin her kentinde çoğunluğu Müslümanlar oluşturduklarından, Hristiyanların bir savunma gücü yoktur”.

Bu bilgin, Kürdleri ”Müslümen Ermeni” saymıştır. Zaten bu kuşkuyu başka bir kitabında açığa vurarak, Müslümanların ayırım belirtisi olmak üzere kendilerine ”Kürd” adını verdiklerini belirtiyor.

Hatta Bizans dönemine kadar bile gidilecek olsa, bu yöresel çoğunluğun Ermenilerde olmadığı görülüyor ki, o geçmiş dönemde de Ermenistan böyle idi.

Şimdi bugünkü Ermenistan’ı öğrenmek istiyoruz:

Bugün Bogus Nobar Paşa’dan sonra, Rusya Dışişleri Bakanının bile onayladığı bu nüfus azlığı, birçok Ermeninin göç etmesinden meydana gelmiş değildir. Çünkü Berlin Kongresini izleyen ilk Ermeni ayaklanmasında, bir Ermeni dinî heyetinin İngiltere’ye verdiği bir nüfus istatistiğinde deniliyor ki:

”Türkiye’nin iller örgütü ile tarihin Ermenistan sınırı saydığı bölge bir tarafa bırakılarak, Erzurum ili çevresinde Diyarbekir’den, Van’dan, Sivas’tan birer parçanın katılmasıyla küçük bir bölge oluşturulacak olursa, böyle bir sınır içinde Müslüman-Hristiyan arasında bir nüfus eşitliği mümkün olabilir; hatta Hristiyan nüfusunun çoğunluğu oluşturmaları da mümkündür”.

Öyle anlaşıyor ki kitle kıyımları Ermeni nüfusunu azaltmamıştır. Bu nedenle, öteki unsurların (Kürdlerin) şimdiki çoğunluğu, geçmişin çoğunluktan meydana gelmiştir. Bu nokta hakkında hiç bir inkâr sözü söylenmemelidir.

Bonyar Wayle’in güzel görüşü.

Şimdi, okuyucularımızı, Avrupa siyasetinin en gizli evrelerini inceleyen Paul Imbert’in ”Osmanlı İmparatorluğunun Yenilenmesi” adlı değerli ve ciddi bilgileri içeren kitabını gözden geçirmeye davet edeceğiz.

(Daha bitmedi) (468)

Kâmran Âlî Bedirhan

KÜRÇE DİLİMİZ

Sevgili "Jîn" dergimize geçen hafta Bitlis'e ilişkin bir tarihsel öykü sunmuştum.(469) Ulusumun tarihsel yaşamına ilişkin o fıkra'yı basılmasından sonra kendim bile okuduğum zaman duygularımı bir kıvanç ve gurur kapladı. Titriyordum. Küçük yaşta başımda bir büyüklük kanı kaynaşıyordu ve o dakikada isterdim ki tüm Kürd soyunun ya da benim deyimimle "Jön Kürdler" in, böyle ideallere, böyle duygulara uygun olarak, ataların övgüleri ve efsaneleri ile ruhları titresin, kanları oynasın.

Bu hafta için Hakkârî hükümdarlarının övgülerini yazacaktım. Bir-iki satır yazdıktan sonra, oranın Kürdçe sözcükleri dolayısıyla daha önemli bir konu hatırıma geldi.

Evet, dil sorunu. .

Şimdi bizim amca Hayalî Bey, (470) benim bu konuyu karıştırdığımı görür görmez, her zamanki gibi sinirlenecek, bana nispet babama da kızacak ve sesi sadası çıkmayan "Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti dururken meydan çocuklara kalır mı?" diyecek.

Fakat varsın O, babamla birlikte kodamanlık taslamada bağnazların piri olsunlar; biz genç Kürdler, onların sinsice, terkedilmiş, çiğnenmiş, unutulmuş olarak bıraktıkları dilimizi inşallah yakın bir zamanda dirilteceğiz. Ve, isterlerse azarlasınlar; dilimizi, uygarlık dünyasında kolayca okunacak, anlaşılacak bir harf ve imlâ biçimiyle düzeltereğiz.

Şimdi, ben isterim ya da biz gençler isterdik ki dil konusunda Kürd aydınları, Kürd duyguları arasında yazılı bir görüş alış-verişi açılsın. Ha, amcam diyecek ki: "Dil sorunu sadece derneğimizce düşünülecektir".

Hayır, müsaade buyursunlar, genel sorunlar tekele alınamaz. Onlar bir kez, kendilerine bir program çizsinler ve gazete ile bize anlatsınlar ki inanam. Ötekiler gibi programsız, amaçsız, fenersiz, karanlığa düşmesinler. Bakınız, benim ilk okuduğum kitap, Arapça bir dilbilgisi kitabı idi, hiç unutmam, "program gereklidir" diyor; hatta Arapçası şu olacak:(471) "Herhangi bir şeyin isteklisinin önce o şeyi tasarlaması gerekli olunca".

İşte öyle, programla işe başlasınlar. Babam, Kürdlerin tarihöncesi var olduklarını kanıtlamaya çalışıyor. Ben ise, Kürd dilinin tarihöncesi var olduğunu, Avrupa'nın en yeni ve en güvenilir eserleriyle kanıtlayacağım.

Filolojinin son inceleme ve araştırma döneminde kazandığı şekil, herhalde büyük bir niteliğe sahiptir. Çözümlemelerle anlaşılmıştır ki insanlık, önce taklit (işaretlerle anlaşma) dönemini, sonra da söz (sesle anlatma) dönemini yaşamış ve daha sonra dil dönemine girmiştir. Dil konusunda, sorunun canalcı noktasına değiniyoruz. Dil bilimcileri, dili ikiye ayırmışlardır:

(469) 431 numaralı dipnota bakınız.

(470) 252 numaralı dipnota bakınız.

(471) Derginin aslında Arapçası yer alan bu sözü biz Türkçeye çevirip Türkçe çevirisini buraya aldık.

Birincisine "Arîler", "Aryen", ya da daha doğrusu "Nuh'un oğlu Yafes" adını vermişler; onu da "Güney" ve "Kuzey" diye ikiye ayırıyorlar.

Güney, Sanskritçedir ve Hintçe, Farsça, Afganca, Kürdçe, Ermenice, Buharaca bu gruba girmektedirler (dikkat buyurunuz, bu düzenlemeyi aynen yararlanıldığım kaynaklardan alıyorum). Demek oluyor ki Kürdçe, Hintçe ve Farsça gibi en eski dillerin ikiz kardeşidir. Benim de amacım, bu noktayı açığa çıkarmaktır. Yoksa, dil sorununu, zamanı gelince böyle hünerli yazılarla değil, blimsel ve ağırbaşlı sözcüklerle yazacağım. Şimdi, pek kısa ve öz geçeceğim. Güney grubunu söyledimdi.

Kuzey grubu ise, aslı Latince olan ve dalları Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, eski Yunanca ve bilinen diğer halkların kullandıkları dillerdir.

Gelelim, dillerin ikinci bölümüne:

İkinci bölüm Samî dilleridir; bunlar eskilik bakımından, evrimleşmiş olması yönünden ve uygarlıkça üstündür. **Tevrat**'ın İbranîce olması, bu dilin üstünlüğünü gösteriyor; ve bugün eski eserlerle kanıtlanmıştır ki ilk uygarlık Babil, Asur ve Fenike'den başlamıştır.

Kısacası, dillerin bu denli dağınıklığının ve şivelerin bu denli ayırım göstermelerinin değiştirdiği biçim ve lehçe ne kadar bozuk olursa olsun; herhalde, bilgiye dayalı bir dikkatle, dalların hangi köklere bağlı olduğu anlaşılır. İlerde, diller ve sözcükler arasındaki birtakım karşılaştırmalarla kanıtlayacağım ki, Arapça nasıl İbranîceden alınmışsa ve hâlâ da aralarında bir babalık ve kardeşlik bağı mevcut ise; Farsça da, Fars İstahrî'nin başkent yapılmasından sonra Pehlevîceden alınmıştır. Oysa Kürdçe, Farsçadan pek eskidir ve Pehlevîcenin amcasıdır. Bunu da, en eski Zend ve Pehlevî dillerinin Kürdçe ile masdarlarını tahlil ederek kanıtlayacağım. Kürdçede var olan ve farklılıktan çok şivelerin değişikliği biçiminde görülen durum, Arapçanın başından geçen tahrif macerasından fazla değildir. Bugün bir karpuz alacak olursanız, her bir ülkede bir adı olduğu için, adını anlatamazsınız; meğer ki 16 adını bilirsiniz. Bu da uzun bir iştir.(472)

Benim incelemelerim, Kürdçenin başlı başına, son derece eski ve esaslı bir dil olduğu inancını çoktan vermiştir. Kürdçe edebiyat eserlerini de babam çevirsin. Ve bu halkın edebiyat eserleri böylece meydana çıksın.

Genç Kürdlerden
İsmail Vedad

(472) 439 numaralı dipnota bakınız.

JİN YÖNETİM KURULU YÜCE TARAFINA

25 Ocak 34(1918), Zeyrek(473)

Saygıdeğer Efendim!

Sözümde duramamam dolayısıyla, saygıdeğer derneğinize karşı gerçekten, vicdanen mahcup ve üzgünüm. Bu kutsal ödevi yapmama engel olan birkaç neden var ki, bunları arzetmekle affınızı kazanma ümidi beni avutuyor.

Birincisi, hedef olduğum ve evimi-barkımı yakan yangın. Bo olay, düşünme yeteneğimi perişan etmiş ve benliğimi karanlıklara boğmuştur.

İkincisi, bu büyük felâketin yıkıcı etkisiyle birkaç zamandan beri yatağa düşmüş olmam.

Üçüncüsü (ve en önemli mazeretim budur), soylu ve yiğit ulusumun büyüklüğüne karşı birkaç satır yazamama talihsizliği.

Kürdüm. Kürdlüğümle kıvanç duyuyorum. Ne yazık ki yurdumdan, ölüm felâketiyle pek küçükken ayrıldım. Ulusuma ilişkin araştırmalarım, incelemelerim, bilgilerim bulunmadığından ve "Jîn" gibi yüce bir derginin sayfalarını mantıksız, değersiz, köhne yazılarımla kirletmek istemediğimden, bu onurdan yoksun kaldım. Geniş zekâların, aydın düşüncelerin doğuşu arasında bu değersiz yazılarımla, fuzulî bir yer işgal etmiş olacaktır. Oh. . Ben isterdim ki karalayacağım satırlar duygularımı dile getirsin ve gerçek bir anlam belirtsin. Kürdlüğün gelişme ve yücelmesine karşı, ve, en belirgin emeğim olan kalem gücünden yoksunluğum nedeniyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim ümitlerim yüreğimde boğuluyor.

Ah, ben ne kutsal ümitlerle öğretmenliğe çalıştım. Bugün o ümidim gerçekleşiyse de, özlediğim biçimde güçlü bir bayan öğretmen olamamak bahtsızlığıyla hastalıklıyım. Yurdumun, namuslu milletimin ihmal edilen zavallı yavrularının bilgi nimetinden paylarını aldıklarını görmenin ateşiyle yanarım. Gelecek kuşaklarımızı, tüm insanlık ve kişisel haklarına sahip, aydın görüşlü olarak görmek isterim.

Ümitlerim pek çok. İnşallah bunlar, çabanızla, iradenizle ve şu yüce girişiminizle gerçekleşecektir.

Bilgi ve fazilet bakımından pek aşağı bir düzeyde olduğumdan, cesaretsizliğim mazur görülsün. Okuluma lütfedilip gönderilen değerli derginiz, beni hazinelere muhtaç olmaktan çıkarıyor. Minnettarım ve teşekkür ederim. Yıllardan beri yüreğimde birikmiş olan duygularımı, Kürdlüğe karşı derin duygularımı, milliyet ve hukuk sorunu ile yanan beynimin sıkıntılı çizgilerini süsleyip yumuşatan "Jîn"le, bu kutsal görevin ağırlığını güçlü kolların-

(473) 440 numaralı dipnota bakınız.

da taşıyan eller ve bunu yayınlamaya hizmet eden ve girişimde bulunan vücutlarla ne kadar kıvanç duysak azdır.

Milliyetçi, iradeli, hakbilir ve kararlı ulusumun bu çabası meyvesiz kalmayacaktır. Hakları gasp, üstün yetenekleri gizlenip gözardı edilmiş, mayası mertlik ve doğrulukla yoğrulmuş bir ulusun geleceğinden eminim. Böyle bir topluma Cenab-ı Hakk'ın da yardımcı olacağı kuşkusuzdur.(474)

Sizleri tüm benliğimle kutlar, başarıya ulaşmanızı diler, affımın istihhamıyla saygılar sunarım efendim.

Midyalı
Tanin Monlazade
Bir Bayan Öğretmen

(474) Buradaki "toplum" sözcüğü, mektubun orijinalindeki "cemiyet" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Aslında, Arapça bir sözcük olan "cemiyet", Osmanlıcada hem "toplum" ve hem de "dernek" anlamına gelir. Bu nedenle, mektubu yazan bayan öğretmen, bu "cemiyet" sözcüğünden Kürdistan Tealî Cemiyeti'ni de kasdetmiş olabilir. Ancak, bu sözcüğün geçtiği paragrafta hep Kürd ulusundan sözettiği için, "cemiyet" sözcüğünden Kürd toplumunu kasdetmiş olması, kanımızca dalia yakın bir olasılıktır.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Hazreti Mevlâna Halid M. Nejad Tefîk
Kürdistan
Deng E. Rehmî
Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti Beyannamesi
Weten M. Şewqî

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

"KÜRDİSTAN" REFİKİMİZ İNTİŞAR ETTİ(*)

Öteden beri teşkilât-ı ilmiyece pek çok himmete muhtac olan mâsum Kürdistan'ımızın inkişafı uğrunda erbab-ı cehd-ü gayretin çektikleri mezahim, hep birtakım gazez-kâr pençelerden daima hebaya uğruyordu. Artık bu defa ilim elektrikleri yakılmaya müsaade olunmuş ve Kürd münevveranında birdenbire şehrah-ı terakkîye atılmak için mevzun bir hareket müşahede edilmektedir. İşte bundan dolayı, "Kürdistan" isminde bir refikimizin intişarını haber alır almaz, içimiz dışımıza sığmaz derecede fahr-ü mübâhat ettik. Birçok muktedir kalemilerin yardımıyla neşreden birinci nüshasını bütün kari'lerimize tavsiye eyler ve devam-ı muvaffakiyetini Cenab-ı Hak'dan niyaz eyleriz.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF VE NEŞRİYAT CEMİYETİ'NDEN(*)

Şubatın yedinci cuma günü öğleden sonra saat birde, cemiyet efrad-ı muhteremesi ile, kaydolunmak arzusunda bulunan zevâtın, Cağaloğlu'nda vaki "Kürdistan Cemiyeti" binasına teşrifleri mütemennadır.

ABONELERİMİZE (*)

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, "5"inci nüshamızda merciinin nazar-ı dikkati celbedildiği halde hâlâ tevâlî ediyor. Binaenaleyh, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise, numrolarını hemen idareye bildirmelerini rica eyleriz.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD BÜYÜKLERİNDEN

HAZRETİ MEVLÂNA HALİD (*)

Bir milleti toplu olarak bir gaye peşinde istekle koşturabilecek kuvvet, ancak dindir. Dinsizlik ahlaksızlığı tevlîd eder. Ahlaksızlık, her kavmi inkıraz uçurumlarına doğru sürükler. Temayülât-ı vicdaniye, arzu-i kalbiye hilâfına, cebren bir milleti tahakküme ram için kullanılan kılıç, tüfeng, habs gibi vesait-i terhibiye ve tazyikiye, korkunun, memnuiyetin devam ettiği müddet kadar payidar olur; belki de sonraları bir aksülamel hasıl eder. Fakat din muhabbetiyle, vicdan arzusuyla rabt-ı kalb edenler, ümidlerini zaten ahrete bağladıklarından, o rabita mezara kadar devam edecektir. Rabita-i diniye ile tanınmış pîşevalar, cihangirlerden ziyade huşû' ile yad olunurlar. İrşadât-ı diniye tarîkiyle feth olunan gönül iklimleri, asakir-i muhafızaya muhtac değildir. Mânevî eserler lâyemuttur.

Ezmine-i kablettarihiyede bile mevcudiyeti sabit olan Kürd kavmi içinde, cildleri dolduracak hükümetler, hükümdarlar gelmiş geçmiş olduğu halde, Salahaddin-i Eyyubî müstesna olmak üzere, hiç biri âsâr-ı muhallemde bırakmamıştır. Çünkü hüküm-i cebbaraneleri, ancak kalemrev-i hükümetlerine

inhisar eyleyerek, bir Gavs-i Geylanî, bir Şah-ı Nakşibend kadar âfâk-ı dûrda bile [2] muhibb-ü hevahah kazanmamışlardır. Halbuki hâk-i Kürdistan'da zuhur ve bütün hıttâ-i İslâmiyeye ifaza-i nur eyleyen Pîr-i Zülcenahayn(475) Mevlâna Halid(kuddise sırruhu), ismi nisbetinde "Halidî" bir nam-ı ebedî kazanmıştır.(476)

Müşarünileyh, Hazreti Şah-ı Nakşibend'in hankah-ı tarîkatını,

"Hazihi cennâtu Adnin fedhulûha halidîn(477)

nakş-ı nigârıyla âbâd ettiği gibi,

"Bâkî kalan bu kubbede, bir hoş sada imiş"(478)

fehvasınca, edebiyatça muhalled eserler bırakmıştır. Şiirtabiat olan tabiat-ı şairanesi, hubb-i vatan, hissiyat-ı milliye teraneleriyle terennüm eylerken,

"Tu kuca ve Kâbul ve Gazne ve hâk-i Kandeher!" (479)

-
- (475) Pîr-i Zülcenahayn: Nakşibendî tarikatının Halidî koluna bağlı olanlar tarafından bu kolun kurucusu olan Mevlâna Halid'e verilen ve "Çifte Kanatlı Üstad" anlamına gelen unvan. Sözlük anlamı "çifte kanatlı" demek olan "zülcenahayn" sözcüğü, tasavvufî bir terim olarak kullanılmakta ve şu iki anlama gelmektedir: 1- Hem dünya ve hem de din işleri konusunda geniş bilgisi olan kimse. 2- Hem görünüşte ve hem de iç dünyasında mutlu olan kimse.
- (476) Halidî: Nakşibendî tarikatının Mevlâna Halid tarafından kurulan kolu. Arapça olan bu sözcüğün sözlük anlamı ise "ölümsüz" demektir. Yazar, bu sözcüğü kullanmakla hem Mevlâna Halid'in kurduğu tarikat kolunun "Halidî" adıyla anıldığına işaret etmiş, hem de Mevlâna Halid'in bu kolu kurmakla ölümsüz bir ad kazanmış olduğunu belirtmek istemiştir.
- (477) Ölümsüz Kürd şairi ve düşünürü Melayê Cizîrî tarafından bir şiirine bir dize olarak ahnan bu Arapça cümlemin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Bunlar Adn cennetleridir; onlara ölümsüz olarak giriniz".

Yani, Mevlâna Halid, Nakşibendî tarikatının Halidî kolunu kurarak insanları o kola girmeye bu sözlerle çağırmıştır.

- (478) Osmanlıca olan bu dizinin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Bu gök kubbesi altında arda kalan, bir hoş yankıymış".

Yani, insanın ardında kalan tek şey, insanın bıraktığı iyi ündür.

- (479) Farsça olan bu dizinin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Sen nerde, Kâbul ve Gazne ve Kandeher toprakları nerde!"

Kâbul, Afganistan'ın başkentidir; Gazne ve Kandeher da bu ülkede yer alan ve ortaçağda önemli birer kültür merkezi olan iki kenttir.

Mevlâna Halid, Kürdistan üzerine yazdığı bu dizede, Kürdistan'ın o kentlerden daha güzel olduğunu belirtmiştir.

(480) diyarlarında daima aşk-ı vatanla ağlamış, firak-ı vatanla da ağlarken göz-yaşlarını yine vatanın güzel çeşmelerine benzeterek teskîn-i âlâm etmiştir:

**"Bekrecoyî şud zı du çeşmem revan ez hûn-i dil
Akıbet kerdem deva dağ-ı firak-ı Serçınar".(481)**

Ve sonra diğer gazelinde:

**"Hun-i dilem, nesîm-i saba gamgüsar şû
Ber Deşt-i Şehrezor men rehğüzar şû".**

(Kan ağlıyor gönül, ey saba gel inayet et
Ah, uğra Şehrezor'a(1) da, benden ziyaret et).

**"Gam ber dilem nuşest çu Gudrûn zı dağ-ı hicr
Ey çeşmesar-ı çeşm, tu hem Serçınar şû".**

(Guadrûn dağı(2) gibi gam ile sislidir gönül
Ey gözler, eşk-i hicr ile siz Serçınar(3) olun).

Müşarünileyhin lisan-ı azbûlbeyan-ı Farisîde bülend ve garra bir divanı ve lisan-ı maderzadî olan Kürdçe manzum bir hayli measir-i irfanı var. Garami-yatta şiirin ekanîm-i selâsesinden(482) olan

[3] **"Der şiir seh ten peyemberanend
herçend ki lâ nebiyye bâdî**

**Evsaf-ü kasaid-ü gazel ra
Firdevsî-ü Enverî-ü Sâdî"(483)**

(480) Burada, dizgi hatası sonucu meydana geldiği anlaşılan bir eksiklik göze çarpmaktadır. Kanımızca, yukarıdaki dizeden sonra cümle şöyle sürmelidir: "diyerek gurbet diyarlarında. . ."

(481) Farsça olan bu beytin Türkçe çevirisi şöyledir:

**"Yüreğimden akan kan Bekreco ırmağı olup iki gözümünden aktı
Ve onunla, Serçınar'dan ayrılığın acılarını dindirdim".**

(1) Şehrezor, Süleymaniye'nin nam-ı kadîmidir.

(2) Guadrûn dağı, Süleymaniye havalisinde bir dağdır. Tepesinde evliyadan Ömer Guadrûn medfun olduğundan, o nam ile yad olunur.

(3) Serçınar, Süleymaniye'nin şimalinde bir çeşmedir.

(482) "Ekanîm-i selâse"nin sözlük anlamı "üç temel unsur" demektir. Bu iki sözcük, Hristiyanların dinsel inancında bir terim olup, "İsa, Meryem ve Kutsal Ruh" anlamına gelmektedir. Aşağıdaki şiirde adı geçen üç şair de şiir sanatında bu üçlüye benzetilmiştir.

(483) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

**"Gerçi Peygamber 'benden sonra peygamber yok' demişse de
üç tane peygamber vardır şiirde**

**Firdevsî, Enverî ve Sâdî'dir onlar
ve peygamberdirler kaside, gazel ve tasvirde".**

Sadî kadar selîs ve sehl-i mümteni' parçaları bulunur. Meselâ,

**"Be mi'mar-ı gamet nur sahtem virane-i hud ra
Be yadet Kâbe kerdem akıbet buthane-i hud ra"(484)**

sunuhâtı, tanzîr olunmaz şahbeytlere dendir. Felsefede kuvvetli, tasavvufta bâlâ, bilhassa na't ve aşk-ı Nebevîde Camî'yi(485) geçmiş, İsmet-i Buharî ile hemterane ve hemkarîn bulunmuştur. **"Heft Bend-i Mavlâna"**(486) na-mıyla meşhur na'tı, sidre-i Şah-ı Levlâk'ta(487), Ravza-i Mutahharanın(488) minare-i şerifinde harika tarzında müezzin tarafından temcîd yerine teren-nüm edilmiştir.

İlerde, ruhaniyetinden bilistimdad, âsâr-ı edebiyesini tab'ü neşretmek ce-miyetimizin (489) nuhbe-i mukarrarâtından bulunduğundan, şimdilik bir gazelinı teyemmünen gazetemize derc, ve mahza o kutb-ı daire-i irşadın hem-şehrisi bulunmak şerefiyle gazelinin tahmîsine(490) cesaret eden bir Süley-maniyelinin tahmîsiyle tercüme ediyoruz. Tercümede dahi, Nalî'nin man-zumesini tercüme ettiğimiz zaman söyledığımız gibi, veznini, ahengini ve mümkün olduğu kadar kafiyesini bozmamak için sıkıntılı bir mahdudiyeti, nâçar kabul ediyoruz:

1

Mevc-i in tufan esas-ı İsa berhemzen bud
Gerdbadeş karvan-ı ömür ra rehzen bud
Huşk hahed geşt her ca sebze-ü gülşen bud
Saye-i in harka-i nilî ki ra me'men bud
Ya der in dünya kuca asayış yekten bud

(484) Farsça olan bu beytin Türkçe çevirisi şöyledir:

**"Senin derdinin mimariyle ışıklandırdım viranemi
Senin hatıranla, soununda Kâbe'ye çevirdim puthanemi".**

- (485) Na't: Sözlük anlamı "övgü" demek olan bu sözcük, terim olarak "Peygamber hak-kında şiir şeklinde yazılan övgüler, medhiyeler" anlamında kullanılır.
Camî: XV. yüzyılda yaşamış ünlü İranlı şair.
- (486) **"Mevlâna'nın Yedili Gazeli"** demektir.
- (487) Şah-ı Levlâk: Hazreti Muhammed'in bir unvanı. Bir kutsal sözde Allah tarafından Hazreti Muhammed'e, "sen olmasaydın, sen olmasaydın ben evreni yaratmazdım" an-lamına gelen "levlâke, levlâke le ma halaktü'leflâke" denildiği için, Hazreti Muham-med'e "Şah-ı Levlâk" denilir.
- (488) **"Temiz Bahçe, Pâk Bahçe"** anlamına gelen **"Ravza-i Mutahhara"**, terim olarak Hazre-ti Muhammed'in türbesi için kullanılır.
- (489) **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti'**ni kastediyor.
- (490) Tahmîs: Bir şiirin her beytine üçer dize katarak beyitleri beşer dizeli kıtalar durumu-na getirmek.

Aher ey dil, fikir bayed kerd ruz-i vapesin
 Gustecu çend ez pey-i dünya ve ta key terk-i din
 Hud gürüftem filmesel keşti şeh-i ru-yi zemin
 Çeşm-i ibret bergüşa ve tak-ı Kisra ra bîbin
 Perdedarış ankebut ve bum nevbetzen bud

- [4] Ez Süleymanî ki rand-ı hükm-i hud ber hak-ü bad
 Şah-ı Cemşid-ü Skender, ta Püşnek-ü Keykubad
 Refte didem her ki amed, mürde didem her ki zad
 Gerdeş-i gerdun hezaran hanedan berbad dad
 Ne hemin bed-mihriyeş ba tu'st ya ba men bud

Namdaran-ı ki iklim-i suhan bığürüftend
 Cümle ki reften ve ender hak ru bînühüftend
 Ehl-i irfan enderin mana bîbin, çun gufteend
 Tacdaran-ı ki ber evreng-i zerîn hufteend
 Nik Bıniger ta ku çaşan menzil-ü mesken bud

Ne sevad-ı hatt-ı muşkin mand ve ne hüsn-i çu mah
 Sebz geşte ber ser-i hak semenbûyan-ı giyah
 Çun şehid erbayedet bi renc-i kes reften bı rah
 Paye hak aheste neh Halid, ki in hak-ı siyah
 Ez gubar-ı mehruyan-ı siminten bud

* *

*

1(491)

Mevc-i tufan-ı cihan, bünyad-ı İsa sarsıyor
 Gerdebadî, kârvan-ı ömrü yoldan ayırıyor
 Nerde görse bir yeşil gülşen kurutmak istiyor
 Gölgesi mühlik, şu mavi kubbede barınmıyor
 .Adetullah kimseyi dünyada rahat koymuyor

(491) Bu bölüm, yukarıdaki şiirin Osmanlıca çevirisidir.

- [5] Ey gönül, madem ki var önünde rûz-ı vapesîn
 dünyevî işlerle nasıl eyliyorsun terk-i din
 Sanki oldun padişah ya dâhî-yi rû-yi zemin
 Tak-ı Kisra'ya nazar kıl, levha-i ibret-karîn:
 Perdedarı hep örümcek, bûm-ı nevbet çalışıyor

Tut Süleyman'dan ki emriyle dönerdi hâk-ü bâd
 Sonra ta Cimşid-ü İskender, Püşnek-ü Keykubad
 Her gelen geçti, doğan öldü, ekin oldu hasad
 Nice binler han-ü man söndürdü çark-ı gec-nihad
 Sanma zulmü tek sana yahut bana hasr eyliyor

Saha-i irfanda fazl ile olanlar namidar
 göçtüler kâşaneden, toprakta etmişler karar
 Pek güzel tasvir eder dünyayı bu kavl-ı kibar:
 "Dün sedef karyolasında güç yatan bir tacidar
 şimdi bir zulmet-feza toprak içinde yatıyor"

Söndü hep, topraklara kalb oldu hüsn-i pür-fusun
 Kabre bak; altı cesed, üstü çiçek; ibret-nümun
 O çiçekler anneler gözünden akmış eşk-i hun
 Hızlı basma yere Halid, şu topraklar bütün
 hep güzel tenler gubarından terekküb eyliyor

Süleymaniyeli
 M. Nejad Tefvik

Kürdistan, şümüllü mânasıyle "Kürdler memleketi"dir. Ermeni ovasına payandalık eden Toros dağının bir kısmını ihtiva eden bu memleketi, Batmansu ve Bohtansu ve Dicle'ye akan diğer nehirlerle, ıssız dağlık araziye bir taraftan diğer tarafa kat'eden ve büyük İran yaylasının münteha-i garbîsini tahdîd eden Büyük ve Küçük Zab nehirleri irva eder.(492)

NÜFUSU

Kürd nüfus-ı umumiyesi, 1.650.000'i Türkiye Kürdleri,(493) 800.000'i İran Kürdleri ve 50.000'i Rusya Kürdleri olmak üzere iki buçuk milyonu mütecaviz olduğu muhtemeldir.(2) Fakat şayan-ı itimad istatistik yoktur. Kısm-ı âzamı nefis-i Kürdistan'da bulunmakla beraber, Kürdler müteferrik olarak garbde Sakarya nehrinden(494) şarkta Rumye gölüne(495) ve şimalde Kars'tan cenubde Sincar dağına kadar yayılmıştır. Bundan başka, Horasan'da(496) tecerrüd halinde Kürdler bulunmaktadır. Kürdlerin münkasım bulunduğu aşiretler, bazı cihetten İskoçya kabilelerini andırır. Bu aşiretlerden pek azının nüfusu on bini geçer. Diğerleri, vasatî olarak üçer bindir. Meskûn ve raî Kürdler(yerli), kışın köylerde oturur ve yazın kendi meralarında çadır kurarlar. Bunlar, ahalinin mütezayyd bir ekseriyetini teşkil etmektedir.

Göçebe tesmiye olunan Kürdler, daima haymenüşin olup, en zengin ve müstakil bir kitledir. Bunlar Mayıs'tan Teşrin-i Evvele kadar yaz mevsimini dağlarda ve yüksek ovalarda geçirirler ve kışı Dicle sahillerinde ve Sincar dağının şimalindeki büyük ovada imrar ederek, buralarda sürülerini ra'y etmek hakkını Şemmer Arablarından satın alırlar. Her aşiretin hususî meralar-

-
- (1) "Encyclopedia Britanica"dan telhîsan naklolunmuştur.
 (492) Bu cümledeki "kat'eden" sözcüğü dergide "kat'eder" şeklinde çıkmıştı. Kanımızca öyle çıkması, bir dizgi hatası sonucu olmuştur. Bu nedenle, doğru şekli olan "kat'eden" şeklinde yazdık.
 (493) Burada sözü edilen "Türkiye Kürdleri"nden maksat, o dönemde Kürdistan'ın Osmanlı egemenliğindeki bölümünde yaşayan Kürdlerdir. Kürdistan'ın bu bölümü o dönemde henüz üçe bölünmemişti. Bilindiği gibi bu bölüm, I. Dünya Savaşından sonra üçe bölündü.
 (2) Bu tahmin hakikatin pek çok mâdûnunda olup, Kürd nüfusu laakal beş milyonu teca-vüz eder. İleride bunu izah edeceğiz.

(JİN)

- (494) Sakarya nehri: Türkiye'nin kuzeybatı bölgesinde bulunan ve Karadeniz'e akan ırmak.
 (495) Rumye gölü: Bundan maksat Urmiye gölü olsa gerektir. Bu göl İran'ın batı bölgesinde yer almaktadır.
 (496) Horasan: Asya'da bulunan coğrafî bir bölge. Günümüzde doğu kesimi Afganistan'ın, kuzey kesimi Sovyet Türkmenistan Cumhuriyeti'nin, batı kesimi de İran'ın egemenliği altında bulunmaktadır.

rı olup, diğer aşiretlerin [7] buralara tecavüzü daima muhasamaya vesîle teşkil etmektedir. Göçme zamanlarında, Kürdlerin gazve itiyadları dolayısıyla, geçtikleri yerlerde Müslüm ve Hristiyan ahaliyi ızrar ederler ve bu hal bir şikâyet menbaı teşkil eder. Türkiye’de meskûn Kürdler(497) vergi verirse de, göçebeler yalnız ağnam resmi tediye eder ve bu resim onların yazlık meralarına giderken Dicle’yi esna-i ubûrlarında cibayêt edilir.

AHLAK VE TABİATLARI

Kürd, saf ve açık havadan ve dağların nâmahdud serbestîsinden zevk duyar. O, nadir olarak katırcı veya devevidir. Kürdlerin, ihtimal ki layık olmadıkları fena bir şöhretleri vardır. Türklere lisan cihetiyle, İranlılara da mezheb ihtilâfı yüzünden yabancı kaldıklarından, her tarafta bir adem-i itimadla görülürler ve âdetâ müzmin bir hal-i harbde imiş gibi yaşarlar. Tabîîdir ki bu şerait tahtinde tabiat-ı insaniyenin hasail-i hamîdesi, inkişafa mazhar olamaz. Bunun için Kürdler haşîn ve itaatsizdirler.

Bir Kürd aşiret reisinin ihtimal ki en büyük evsaf-ı mümeyyyesi, ecdadına karşı gururudur. Bu his, birçok ahvalda mübalâğakâr bir mahiyette görülür. Filhakika, halihazırdaki aşiret teşkilâtı, pek kadîm bir zamana irca edilemez. Onuncu asırda Arab müverrihi Mes’udî’nin zikretmiş olduğu onsekiz aşiretten bugün yalnız iki veya üç aşiret ismi mâruftur.

Bununla beraber, 14’üncü asr-ı Milâdîye aid olup Quatremere(Katrmer)in (1) tercüme ettiği şecerede mâruf pek çok esamî mevcut [8]olduğuna bakılırsa, nisbeten(498) birtakım Kürd hanedanının Benî Ümeyye halifelerine mensub olduğunda şübheye mahal bırakmıyor. Halbuki eski Sohranları temsil eden Süleymaniye’nin Baban reisi ve Goranların bir fer’ine mensub

(497) "Meskûn" sözcüğü burada yanlış kullanılmıştır. Doğrusu "sakin"dir. Arapça olan bu her iki sözcükten "meskûn"ün anlamı "ikamet edilen yer" demektir; "sakin" sözcüğü ise "ikamet eden" anlamına gelir. Bu nedenle, "Türkiye’de ikamet eden Kürdler" anlamına gelen "Türkiye’de sakın Kürdler" diye yazılması gerekirdi.

(1) Muharririn sahife 305, aded 13 notice etextraits des m-ss müracaat edilmesi. Ondördüncü asr-ı Milâdîye aid bu eserde zikr-ü tâdad olunan Kürd aşairinden, elhaletü hazîhi, âtîdeki esamîyi derc edebiliriz:

Dartang Goraniyeleri (şimdiki Goranlu), Hemedan dağlarındaki Zengiyeler şimdi Kermanshah’da bulunuyorlar. Kerkük ve Erbil’in Hasanânîleri şimdi Dersim dağlarında bulunuyorlar ve bidayeten Horasan’dan geldikleri mütevatirdir. Şeklâbâd ve Tilhaf-tûn Sohriyeleri şimdiki Sohranlar olup, Süleymaniye Babanları bu sülâleden gelmişlerdir. Hincarın dağları Zerzarîleri şimdiki Eşno Zerzarları (Muharririn tedkik ettiği Kele-i Şîn, ve Sidek sütunlarından istihrac edildiğine göre). Çölemerkebiye, Çölemergiler, neseben Halife Mervan bin Hakem’e mensub oldukları söyleniyor.

Hakkâriye, Arab coğrafyasına göre zozanda sakın Hakkârililer.

Bohtiye(Bokhtieh), şimdiki Bohtanlılar. Rûwadî(Rowadi), Salahaddin bu kabileyeye mensub idi. Bunlar vaktiyle Erbil kalesini müdafaa eden Rewandîler olmak muhtemeldir. Bunlardan başka yirmi isim daha zikredilmiş ise de, imlâ hatalarından dolayı hüviyetlerini tahkik etmek mümkün olamamıştır.

(498) Nisbeten: Nisbetçe, neseb olarak, soyca.

Sine'nin (2) Erdelan(499) reisi, laakal beşyüz senelik kadîm bir şecere gösteriyorlar. Pek az zaman evveline kadar, şarkta büyük Kürd reislerinden birisinin, Ehl-i Salîb devrinde Salahaddin'i andıran bir haşmet ve azametle, etrafındaki güzîde ve kibarlardan ve zırhlar giyinmiş, boyunlarına attıkları ipek mendille ellerinde harbe, mızrak ve kılınc taşıyan genç Kürd silâhşorlarından mürekkeb maiyetini görmek ne kadar nazarrübâ ve zevkâver idi.

Cahil ve saf olmakla beraber Kürdler fıtratan zekidirler. Sinîn-i ahîrede tahsil ve terbiye görmüş Kürdler, sultanın zîr-i idaresinde sadrazamlık da dahil olmak üzere büyük vazaif-i resmiye işgal ettiler. **Tevrat**'ın Türkçeye tercümesine yardım ettikleri gibi, bir gazete de neşrettiler. Erkekleri levend, çevik ve kuvvetli olup, boyları nadir olarak pek uzundur. Kadınları peçe [9]taşımaz, serbest yaşamak hakkına maliktir. Kürd, neslen mütekebbir, sadık ve misafirperverdir. Şeref ve namusu huşunetle ve fakat taassubla telâkkî eder. Bununla beraber Kürd üzerinde şeyhlerin nüfuzu çok olup, taassubları tahrik edilince fitrî tabiatı kendisini kıyama sevkeder. Kürdlerde askerlik ve intizam ruhu mevcut ise de, nizam ve kanunla mukayyed hademât-ı askeriye karşı adem-i muhabbet duyarlar. Kürdistan, masal ve menakıb-ı ecdad cihetiyle zengindir. Ve eski zamanlardan kalma kasîde ve gazelleri, cazibedar ve hazîn bir sada ile tegannî edilir.

-
- (2) 16'ncı asr-ı Milâdîde yazılmış "**Şerefname**" nam Kürd tarihinde; Cengizîler saltanatının nihayetine doğru, Diyarbekir valilerinin neslinden gelip neseben meşhur Ahmed bin Mervan'a mensub olan Baba Ardîlan nam zatın Goranîler arasında bir müddet kaldıktan sonra Şehrezor havalisini zabtettiği ve tedricen tevessu' ederek İran "Kürdistan"ını zîr-i hakimiyetine alan Ardelan aile-i hükümdarîsini tesis eylemiş olduğu zikredilmiş olmasına göre, Safevîler devrine irca edilmiş oluyor.
- (499) Derginin değişik sayılarındaki değişik yazılarda bu ad bazen "Erdelan", bazen de "Ardelan" şeklinde geçmektedir. Aslında "Ardelan" olan bu ad, halk arasında hem bu şekliyle, hem de "Erdelan" şeklinde söylenmektedir. Biz de, adın dergide geçtiği şeklini koruyarak, nerede nasıl geçiyorsa orada öyle Latin harflerine çevirdik. Değişik şekillerdeki yazılışının nedeni işte budur.

DENG

Dengek ji xiraba wetenê min dike qazî(500)
Dengê çi ye? Ew kund e weya teyreki bazi

Ya dengê yetîman e li ber bager û befran
ji serman lerizin, bê cil û sol mayine, tazî?(501)

Bê xwarin û zad in, hemî birsî ne-w sefîl in
jîna xwe peşîman, hemî mirinekê razî(502)

Pez çûne, dewar mirine, li ku ma dew, rîçal?
Gamêş mirine, gasin, cot, nîr, birazî!(503)

Nav agirê zulmê hemî sotin, nuha bêşûn
Gerdûm, erebe, malê, şe ne xwelîyekê tazî

Belku xwelî jî bagerekê anî belav kir
Da'wa çi ye?
Meznûn kî ye?
Ma qey heye qazî!(504)

2 Şewat 335(1919)(505)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(500) Xirabe: Kavi, wêran.

(501) Lerizin: Dilerizin.

(502) Jîna xwe peşîman: Ji jîna xwe poşman.
Mirinekê razî: Bi mirinek razî.

(503) Birazî: Ev jibo bankirinê ye. Yanî, ey birazayê min!

(504) Meznûn: Berguman, kesê ku tê gumankirin ku ew sûcdar e.

(505) Şewat: Meha Sibatê. Dibe ku ev peyvik di eslê kovarê da bi şaşîya rêzkirinê weha hatibe çapkirin, dibe jî ku hozanê hêja Evdîrehîm Rehmî navê meha Sibatê bi zanîn "Şewat" danîbe; ev ihtîmaî nêzîktir e; lewra di dûwayîya helbesteka wî ya di jimareya 11'an da jî navê meha Sibatê "Şewat" derketîye.

[10] KÜRD TAMİM-İ MAARİF CEMİYETİ BEYANNAMESİ (*)(*)

Cemiyetimizin teşekkülünden maksad, yalnız mesaî-yi siyasiye ile idame-i mevcudiyetine imkân tasavvur olunamayan milletimizi, istikbale mâtuf ve tamamıyla ilmî bir esas dahilinde asrî kabiliyetlerle techizdir.

Filhakika bu nokta-i nazardan, bedbaht Kürd kavmi, yirminci asr-ı terakkîde ağılanacak, şînaver bir vaziyete maliktir. Yarınki cidal ve rekabet sahasında hak ve hayatına tevcih edilecek mühacemât-i imhakârâneye karşı silâh-ı müdafaadan bilküllüyle mahrumdur.

Evlâd-ı Adem'in küşad ettikleri râyât-ı milliyet altında, —tesadüfün asırlarda birden ancak akvamın pîşgâh-ı istifadesine vaz'ettiği— fırsatlardan hisse-i intifanı(506) koparmaya şitaban oldukları bir devirde, ne elîm suitalıhtır ki, bizler, müvacehe-i medeniyette iddia-i istihkak edebilmek için çok ve büyük müşkilâta mâruz kalıyoruz.

Diyorlar ki milletlerin berat-ı hak ve istihkakı, cereyan-ı asra hempa bir lisan ve tarihe, bugünkü mânasıyle millî müesseselere malikiyettir.

Adaleti tevzî' eden dar-ı hak ve emane duhulü temin edebilen nişan-ı ruh-sat, varak-ı huviyet yalnız bunlardır.

Cahilâne ve müfrit iddialardan sarfınazarla itiraf edelim ki Kürdlüğün bu cihetteki noksanı azîm ve elîmdir.

Böyle olmakla beraber, vehle-i ûlâda büyük görünen şu noksan, hakikî olmaktan ziyade zahirîdir. Çünkü bugün bir hazine-i telifâta malik bulunmama felâketi, Kürdlere göre gayri kabil-i tâmir bir ziyan teşkil etmekten çok uzaktır. Milletın kabiliyât-ı hulkiyesi, lisanın vus'atı, kavaid-i sarfiye ve nahviyesinin irae ettiği kemal ve intizam, onu, az bir himmet ve zaman sarfıyla, elsine-i haziranın ekserine nasib olmayan bir paye-i tekemmüle ırkaya müsa-id bir haldedir.

[11] Milletlerin şu ihtiyar toprağa aid mesaîye hitam vererek semalarla uğraşmaya başladıkları asırlarda, medeniyet-i beşeriyenin ilk temeltaşı olan lisanla, onun tanzîm ve tensîki ile uğraşmak fecî'dir. Fakat bu noksanı, sevad-ı âzam-ı millete tahmîl ederek onları mes'ûl tutmak, bu yüzden hukuk-ı insaniye ve tabiiyelerini tahdîd veya gasbe kendinde bir hak görmek, şîme-i adalet ve insaniyetle istihzadan başka bir şey değildir.

(506) Bu sözcük derginin aslında "itfanı" biçiminde çıkmıştı. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle çıktığı açıktır. Çünkü, Arapça olan "itfa" sözcüğü "söndürme" demektir ki bu anlam buraya hiç uygun düşmemektedir. Yine Arapça olan "intifa" sözcüğü ise "yararlanma" anlamına gelmektedir ve buraya uygun düşen de budur. Biz de bu nedenle, sözcüğün doğru biçimi olan "intifa" yazdık.

Evet, bugünkü haliyle dahi akvam-ı hazıra lisanlarından ekserine iddia-i rüchan edebilecek bir vus'at ve mükemmeliyete malik dilimizi, muktaza-i asra muvafık bir şekilde tedvîn edemediğimiz, bir hakikat, hem de acı bir hakikattır. Ancak, daha bir asır evvele kadar feyizbar bir inkişaf-ı edebiye malik olduğunu bizlere intikal edebilen klasik müellefâtından istidlâl ettiğimiz Kürd lisanı, baht-ü talihin müsaadesizliğine inzımam eden bazı avamil-i inhiyat elinde bugünkü vaz-ı tereddiye biliztirar dahil olmuştur.

Onun hal-i mazîsine karşı tevcih edilen haksız hücumlara en birinci silâh-ı müdafaası, kudret-i tekâmülünü sifra indiren o müessirâtın devir devir her millet tarih ve hayatı üzerinde aleniyen icra-i faaliyet etmiş olmasıdır, ki o da, kuva-i milliyeyi yed-i tagallüblerinde tutan ulema ve ümeranın, ihtilâf-ı turuk ve mezahib ve tatmîn-i hırs-ı hakimiyet gibi esbab-ı şikak ve nifakı cerr-i menafie vesîle ittihaz etmekle asa-i milliyeti inşikak ettirmelerinden ibarettir.

Menafi-i şahsiyelerini milletin itaat-i mutlaka ve binaenaleyh cehl-i amîkinde arayıp bulan bu iki zümre, bütün kudret-i faaliyetleriyle, kitle-i millet arasında mevcudu idame ve yeniden icad ve ikame suretiyle, âdad-ı nifakı aleddevam teksîr ettiler.

Her nerede bir parça nur, bir ufak emare-i felâh gördülerse oraya savlet etti; ellerinde tuttukları ve yalnız mahv-ü tahrîb yolunda kullandıkları kör ve kara kuvvetle her teşebbüsü imha ve her lem'ayı itfa eylediler. Analarından, ellerinde, zavallı milletin sırtından istîfa-i istihkak edecek birer ferman-ı muvâsât ile doğduklarına kail bu yadigârlar, bâtılın teyîd-i hükümrânîsi [12] için hakkın zulumât-ı cehl içinde boğulmasını, milletin tam mânasıyle behimî bir hayatla imrar-ı zendegânîsini teşvîk eyledi ve muvaffak da oldular.

Büyüğe itaati en gayri kabil-i feramûş ve şayan-ı imtisal bir anane suretinde tebcîl eden terbiye-i milliye, hamele-i ulûme hürmet ve inkıyadı erkân-ı imandan addettiren telkinât-ı diniye, Kürd'ün saf ve samimî vicdan ve muhîtinde öyle bir tarz-ı kabule mazhar olmuştu ki, en bâriz hakikatleri bağırان sada-i îkaz, hiç bir kulakta bir zerre in'ikâs tevlîd etmeden sönüyor ve ekseriya kailinin cebhe-i ismet ve imanına kızgın ve fakat kara bir damga-i küfr-ü lânet dâvet etmekten de halî kalmıyordu.

İşte Kürd bugüne kadar, pek ince ve avam-firîb bir tarzda tertib ve tatbik edilen, icabında en ağır ukubât-ı dünyeviye ve uhreviye ile de teyîd ve tahkîm edilegelen bu şebeke-i dalal ve iğfalın daire-i teng-ü tarında esir ve habersiz yaşadı; ne lisan ve ne tarihini, ne de hayatını düşünemedi; beşeriyeti evc-i âlâ-i saadete çıkaran harekât-ı medeniyeyi, hatta gözü önünde, komşusu nezdinde cereyan eden hadisât-ı umran-ü irfanı görmedi, göremedi; gözü bağlı, beyni kilitli, inkıraz uçurumu kenarında cehîm-i mev'ûde doğru koştu. Nihayet, hamza-i hakikate çarpan başı elleri içinde, mütehayyır, endişenâk bir halde, işte şimdi bir parça düşünmek, biraz etrafı tedkîk-ü temaşa etmek ihtiyacını hissetti.

İlk dakika-i bidarî, O'na, neşr-i hakaika muktedir olduğu kadar setr-i hakikate de vasıta olabilen velvele-i matbuât arasında kendi sesinin hiç çıkmadığı,

en kudsi haklarının böyle bir dellâl-ı müdafaadan mahrumiyet dolayısıyla duçar-ı zıya' olduğu netice-i müdhîşesini öğretti. O, bu kadar fecî' ve hayat-güzar tecarüb-i güzışteden bir ders-i ibret bidalette noksanı anlar gibi oldu.(507)

Bütün mesail-i asriyenin medar-ı hall-ü akdi medeniyet-i haziranın matalıb-ı ictimaiyesine muvafık teşkilât icrasıyle Kürd, mevcudiyet-i hayatiyesine savlet eden mehalik-i müstakbeleğe karşı koymak istedi. Zannolunurdu ki, masaib-i [13] güzıştenin meş'ûm dâîleri, bir deri ve kemikten ibaret kalan bünye-i millîden hakk-ı(!) intifa'larını artık aramayacaklar; düne kadar mahsul-ı mesaîsine vâzi'ülyed oldukları canlı sefalet iskeletlerini bu defa âtiyen yine görmek üzre, kabil-i teneffu' bir vaz-ü hale koymaya çalışacaklar.

Heyhat! Kemîngâhında sayd-ı fırsata murtakıb ve bu intifa'dan dört yıldan beri temadî eden bir mahrumiyetin verdiği şiddet-i iftiras ile hücumla başlamış tatlı hülyaları, millet ve milliyet etrafında görülen rengin rüyaları bir hamlede perişan ve sernügün kılmıştı. Uzun senelerin bar-ı fesadını hâmil, mütezellil bir hayat-ı tebaiyetin sürüklediği heyakil-i riya-âlûd, mütebasbıs tebessümlerle, zincir-i itaatin halkalarını artırmaya başlamışlardı.

Samîm-i vicdandan akseden bir duygu ile, seyyiât-ı maziye defterlerine intikali zannolunan eski lakaydî ve ihmallerin, fiilî mümanaatların yine îras-ı hasar, tahrib-i âmâle başladığına, mü'lim birçok kanaatler fedasından, kıymetli zamanlar zıyaından sonra iman eden münevveran-ı millet, istikbalin karanlık girdabları içinde kaynamaya namzed Kürd varlığını kurtaracak tedabîre bilâ perva tevessülü kararlaştırdılar.

*

Bu âzimane ve fakat pek korkunç müşkilâtla mali' karardan, "**Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**" meydana geldi. Şeref-i muhatebelere mazhar olduğumuz bütün milletdaşlarımızı aynı emel ve his ile müteharrik görmek bize en kuvvetli teşvîk vesailini ihzar ettiğinden, cemiyeti, kavî bir itmi'nan ile huzur-ı millete takdim edebilmek cesaretine malik olduk. Cemiyetin hudud-ı faaliyetini tayin ederken, teşrîk-i mesaî ve izaai kuvvet ve zamandan başka mahsul vermediği kiraren tecrübe edilmiş bulunan siyasî çalışmaların netayic-i menfiyesini nazar-ı intibahe alarak, tamamen ilmî ve katiyen gayri siyasî bir programın saha-i fiile ihracını hedef-i mesaî ittihaz etmeye karar verdik.

Bizden evvel aynı ihtiyacı idrak ve bu uğurda fedakârane bezl-i mesaî eyleyen milletdaşlarımızın zikr-i cemilini yad ve onların devam-ı faaliyetlerini

(507) Kanımızca bu son cümlede bir dizgi yanlışlığı olmuştur ve doğrusu şöyle olmalıdır: "O, bu kadar fecî' ve hayatgüzar tecarüb-i güzışteden bir ders-i ibret noksanını bidalette anlar gibi oldu". Bunun Türkçe çevirisi şöyledir: "O, bu kadar feci olan ve yaşam boyunca görülen geçmiş deneylerden bir ibret dersi alınmadığı eksikliğini başlangıçta anlar gibi oldu".

kesr-ü ibtal [14] eden avamilin bize de pabend-i muvaffakiyet olmaması duasını dermiyan ederek şunu arzedelim ki, irşad ve muavenetlerine eşedd-i ihtiyac ile muhtac bulunduğumuz erkân-ı milliyemiz, bu mes'ûliyetli ve calib-i sevab teşebbüsâta karşı bundan evvelki vaz-ı bîkaydîlerini muhafazada ısrar etmeyecekler ümidindeyiz. Zira, bizden evvelki teşebbüslerin duçar-ı akamet olması sebebi, hiç şübhe edilmez ki tecrübesizliğin dâvet ettiği hataya icraiye alâkadaranın ihmal ve lâkaydîsinin inzimamıdır ve bunun mahsul-ı elîmi, bugün yüreklerimizi parçalayan hüsrân-ı millî oldu.

Lâkin şimdi eminiz ki vazî' ve emîr her Kürd, bugünkü fecayı-i milliyenin verdiği bar-ı elem altında inliyor; mazîden nedamet, halden tevehhuş etmekle beraber, istikbalin milletlere mev'ûd ba'sü bâdelmevtinden kat-ı ümid etmiyor.(508) Bütün Kürdleri zîr-i tesirinde yaşattığını gördüğümüz telâfî-i mâfat arzusuna rabt-ı faaliyet etmekledir ki, Kürd lisan, tarih ve ulûm-ı asriyeye aid ihtiyaçlarını müstemirren tâkib ve izaleye muvaffakiyet ümidini taşıyan cemiyetimiz, âlîcenab milletimizden, muhtacı olduğumuz maddî mânevî muavenetlerin ibzal ve israfını ricaya cesaretyab oldu.

Me'yûs olmamak ve bir azm-i ateşin-i millî ile çalışmak şartıyla, muvaffak olacağımıza iman-ı kavî ile mü'min bulunuyoruz.

Cemiyet, bir zamandan beri ilâ maşaallah(509) intişar eden "Jîn" mecmuasını zîr-i idaresine alarak, bu vasıta ile bütün milletdaşlarını imtihan-ı sa'y-ü sebat ve meydan-ı kerem ve sehavete dâvet ediyor. Tefvîk Allah'tandır.

Cemiyetin, sırasıyla saha-i fiile çıkarmaya azmettiği programı zîrde derc olunmuştur:

PROGRAM

- 1- Haftalık bir mecmua-i ilmiye neşredecek.
- 2- Bilumum Kürd üdeba, şuara, ulemasının Kürd lisanıyla meydana getirdikleri müellefât, divan ve eş'arı doğru ve nefîs bir surette tab'ettirecek.
- [15]3- Bütün Kürd lehcelerini ihtiva etmek üzere bir Kürdçe lugat kitabı tertib ve neşredecek.
- 4- Mevcuda göre sarf ve nahv kitaplarından münasiblerini tab'ettirecek.(510)
- 5- Kürd lisanıyla tedrisât-ı ibtidaiyeyi temin için lâzım gelen kitapları neşredecek.
- 6- Muhtelif lehcelere aid olanları birer fasıl teşkil etmek üzere bir Kürdçe durûb-ı emsal mecmuası tertib ve neşredecek.
- 7- Her mahaldeki Kürd âdât ve ananâtına dair mâlumât cem'edecek ve Kürd masal, hikâye ve avam şarkıları toplanacaktır.

(508) Ba'sü bâdelmevt: Ölümünden sonraki diriliş.

(509) İlâ maşaallah: Tanrı dileyinceye kadar.

(510) Sarf ve nahv: Arap dilbilgisinin iki dalı. Bunlardan "sarf", sözcüklerin yapısını ve fiillerin çekimini konu alır. Bu dala "tasrif" de denir. "Nahv" ise cümle kuruluşlarını, sözcüklerin cümle içindeki işlevlerini ve genel olarak sözdizimini konu alır. Burada ise, Kürd dilbilgisinin sarf ve nahvinin kasedilmiş olduğu kuşkusuzdur.

8- Kürd tarih ve coğrafya-i kadîm ve cedîdine dair müellefât meydana getirecektir.

9- Şark ve Garb lisanlarından Kürdistan ve Kürdlere dair mevcut müellefâtı tercüme ve neşredek.

10- Kürd milletine mensub rical-ı maziye ve haliyenin tercüme-i hallerini neşredek.

11- Yerli ve ecnebî âsârını ihtiva etmek üzere, cemiyet merkezi ile icab eden mahallerde kütübhaneler açacak.

12- Gece dersleri açacak.

13- Kürdlerle meskûn manatıka heyet-i tedkîkiye izam edecektir.

14- Cemiyet için bir matbaa tesisine çalışmak.

15- Kürd ameale arasında ihtiyat sınıfları ve kooperatif teşkilâtı yapmaya çalışacak.

16- İstanbul'da sefîl ve sergerdan dolaşan Kürd çocuklarından mümkün olan mikdarını muhtelif esnaf nezdine çıraklığa verecek, bunların muntazaman devamını temin için icab eden masarısı tesviye edecektir.

17- Kürd yetim ve sahipsiz çocuklarına mahsus leyî bir sanayi mektebi küşadına çalışacak.

[16]18- Yetim ve sahipsiz Kürd kızlarına sanayi-i beytiye, hizmetçilik tâlim etmek üzere, bir leyî kız mektebi açmaya gayret edecektir.

19- Kürd erkek ve kadınlarının kullandıkları eşya-i zatiye ve beytiye ile yerli her nevi âlât ve edevattan terekkeb etmek üzere bir müze tesisine çalışacak.

20- Bir Kürd darülmuallimîni tesisine çalışacak.

WETEN

Le xilqetî Hezretî Adem, ke însanî hazirî hemû newey wî ne, dinya weku le **Kitêbî Muqeddes** da nusrawe, serapa çol û dêm û lêrewar bû. Be xeyrî wişe-wişî ba û gurre-gurî re'd û xure-xurî çom û deryayan û zirîwe-zirîwî da' banyan ştekî dî le ser ew erze wesîe nebû. Serapa çolî wahidul-qehhar. . .

Ewî demî Hezretî Adem hate ser ew erze çoley û be muqtezeyata îradey Xuday, me'mûr bû ke be ewladî xoy ew sehay wasîey mamûr bikatin, ta weku le nêw zurriyetî wî da hendêk wehdanîyetî Xuday bizanin, wucûdî wî teqdîs biken. . Hedîsî qudsî ye, Xuda deferîmûwê: "Kuntu kenzen mexfiyyen, fe eredu en u'refe". Yanî emîn weku xezîney pêşçawan win bûm û keyfim lê bû ke ebdî min bîmnasin. Da'we bû ke dinyam xelq kird.

Ca le ber sirrî îlâhî bi zemanêkî kem le dayk û babêkî zor kes peyda bûn û sebir sebir rûy dinyayan dagirt. Bela, ewan weku ême xanû ne şaryan nebû, cotyan nedezanî, lîbasyan de ber da nebû. Weku meymûnan be mîwey daran û regî gîyayan be rê deçûn. Ê le ber şîddetî sermay zistanî û germî hawînî û wehşetî dirindan zoryan mirdin, mutefferiq bû. Ê eger ew însane zeîfane be ew corey maban û lebo muhafezey heyatî xoyan le quwwey aqlîyan îstîfade nekirdibaye, ewroke mumkin bû însanêk de ser dinya nebî.

—Dûmahîk heye—

M. Şewqî

ADRES:

Babıâli Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâli Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

"Dar'ül-Hikmet'il-İslâmiye" âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bediüzzaman Said-i Kurdî hazretlerinin telifâtından "İşarât'ül-İ'caz fi Mezann'il-İcaz" namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz'edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan "Eqîda Kurdan" namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği "Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler" nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 30'uncu numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 388'inci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Çıraklar Mektebi Mecmuası'nın 3'üncü nüshası güzîde makaleleri hâvî olarak neşretmiştir. Kari'lerimize tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JÎMAREYA 10'AN

10'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

"KÜRDİSTAN" ARKADAŞIMIZ YAYINLANDI

Öteden beri bilim örgütlerinin himmetine pek çok ihtiyacı olan mâsum Kürdistan'ımızın gelişmesi uğrunda çaba ve gayret sahiplerinin çektikleri zorluklar, hep birtakım gazezkâr pençelerden daima boşa çıkıyordu. Artık bu kez bilim elektriklerinin yakılmasına müsaade edilmiştir; Kürd aydınlarında da birdenbire gelişme ve ilerleme yoluna atılmak için ahenkli bir hareket görülmektedir. İşte bundan dolayı, "Kürdistan" adında bir arkadaşımızın yayımlandığını haber alır almaz, içimiz dışımıza sığmaz ölçüde kıvanç ve gurur duyduk. Birçok güçlü kalemlerin yardımıyla yayınlanan birinci sayısını bütün okuyucularımıza tavsiye eyler ve başarılarının sürekliliğini Cenab-ı Hak'tan dileriz.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF VE NEŞRİYAT CEMİYETİ'NDEN

Şubatın yedinci cuma günü öğleden sonra saat birde, derneğin sayın üyeleri ile, kaydedilmek arzusunda bulunan zatların Cağaloğlu'nda bulunan "Kürdistan Cemiyeti" binasına onur vermeleri dileğimizdir.

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım sayıların yerine ulaşmadığı şikâyeti, beşinci sayımızda ilgililerin dikkati çekildiği halde hâlâ sürüp gidiyor. Bu nedenle, abonelerimize ulaşmamış sayılar varsa, numaralarını hemen yönetime bildirmelerini rica ederiz.(511)

(511) "Yönetim"den maksat "Jîn" dergisinin yönetimidir.

KÜRD BÜYÜKLERİNDEN HAZRETİ MEVLÂNA HALİD

Bir ulusu toplu olarak bir amacın peşinde istekle koşturabilecek güç ancak dindir. Dinsizlik ahlaksızlığı doğurur. Ahlaksızlık ise, her ulusu çöküntü uçurumlarına doğru sürükler. Vicdanî eğilimlere ve gönül arzusuna aykırı olarak bir ulusu zorla egemenlik altına alıp bağımlı kılmak için kullanılan kılıç, tüfek, hapis gibi terör ve baskı araçları, korkunun ve yasağın sürdüğü süre kadar kalıcı olur; sonraları ise bir tepki bile doğurabilir. Fakat din sevgisiyle ve vicdan arzusıyla gönüllerini birbirlerine bağlayanlar, ümitlerini zaten ahrete bağladıklarından, o gönül bağlılığı mezara kadar sürecektir. Dinsel bağlarla tanınmış önderler, dünyaya egemen olmaya çalışanlardan daha çok saygı ile anılırlar. Dinsel yönlendirmelerle fethedilen gönül ülkeleri, koruyucu askerlere gereksinme göstermez. Manevî eserler ölümsüzdür.

Tarihöncesi dönemlerde bile varlığı sabit olan Kürd ulusu içinde ciltleri dolduracak hükümetler ve hükümdarlar gelmiş geçmiş olduğu halde, Salahaddin-i Eyyubî dışında hiç biri ölümsüz eserler bırakmamıştır. Çünkü zora dayanan iktidarları, ancak hükümetlerinin egemenliği altındaki yerlere özgü kalmış; geniş ufuklarda bir Gavs-ı Geylânî, bir Şah-ı Nakşibend kadar seven dostlar bile kazanamamışlardır.

Oysa Kürdistan topraklarında meydana çıkan ve bütün İslâm dünyasına nur saçan Pîr-i Zülcenahayn(512) Mevlâna Halid, kendi adıyla anılan ve kendi adı gibi ölümsüz olan "Halidî" adını kazanmıştır.(513)

Kendisi, Hazreti Şah-ı Nakşibend'in tarikat tekkesini,

"Bunlar Adn cennetleridir; onlara ölümsüz olarak giriniz" (514)

nakışlarıyla yeniden kurduğu gibi,

"Bu gök kubbesi altında arda kalan, bir hoş yankıymış"(515)

sözü uyarınca, edebiyat alanında da ölümsüz eserler bırakmıştır. Şair yaradılışlı olan Mevlâna Halid, bu şair yaradılışıyla, yurt sevgisini millî duygularla mırıldanırken,

"Sen nerde, Kâbul ve Gazne ve Kandeher toprakları nerde!" (516)

(512) 475 numaralı dipnota bakınız.

(513) 476 numaralı dipnota bakınız.

(514) 477 numaralı dipnota bakınız.

(515) 478 numaralı dipnota bakınız.

(516) 479 numaralı dipnota bakınız.

diyerek, gurbette hep yurt tutkusu ile ağlamış, yurt ayrılığı yüzünden ağlar-
ken de gözyaşlarını yine yurdun güzel çeşmelerine benzeterek acılarını yatış-
tırmıştır:(517)

**"Gözlerimden akan kan Bekreco ırmağı olup iki gözümden aktı
Ve onunla, Serçınar'dan ayrılığın acılarını dindirdim".**

Ve sonra, başka bir gazelinde şöyle demiştir:

**"Kan ağlıyor gönül, ey saba yeli gel de lütfet
Ah, uğra Şehrezor'a(1) da benim yerime ziyaret et**

**Gudrûn dağı(2) gibi kaplanmış gönül gam sisleriyle
Ey gözler siz Serçınar(3) olun, ayrılık gözyaşlarıyla".**

Kendisinin, tatlı bir anlatım dili olan Farsça ile, değeri yüce ve parlak bir
divanı, anadili olan Kürdçe ile de bir hayli şiirleri vardır. Sevgiye ilişkin ko-
nulara şiirin en büyük üçlüsü(518) olan ve

**"Gerçi Peygamber 'benden sonra peygamber yok' demişse de
üç tane paygamber vardır şiirde**

**Firdevsî, Enverî ve Sadî'dir onlar
ve peygamberdirler kaside, gazel ve tasvirde"**

şiirinde adları geçen şairlerden Sadî'ninkiler kadar duru ve çetin-kolay par-
çaları vardır.(519) Örneğin,

**"Senin derdinin mimarıyla ışıklandırdım viranemi
Senin hatıranla Kâbe'ye çevirdim sonunda puthanemi"**

gibi duygu ürünleri, benzeri yazılamaz olan başşiirlerdendir.

(517) Aşağıdaki beytin ve bu yazıda yer alan diğer bütün şiirlerin Farsça orijinali derginin
aslında yer aldığı için, biz onları ayrıca buraya almaya gerek görmedik ve sadece, yazar
tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirilerini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetin-
dik. Yazarın Farsça orijinallerini aktarmakla yetindiği ve Osmanlıcaya çevirmediği
beyit ve kıtları da Farsçadan Türkçeye çevirip sadece çevirilerini burada yazdık.

- (1) Şehrezor, Süleymaniye'nin eski adıdır.
- (2) Gudrûn dağı, Süleymaniye yöresinde bir dağdır. Tepesinde ermişlerden Ömer Gud-
rûn gömülü olduğundan, o adla anılır.
- (3) Serçınar, Süleymaniye'nin kuzeyinde bir çeşmedir.
- (518) 482 numaralı dipnota bakınız.
- (519) Bu cümledeki "çetin-kolay" deyimini, yazının aslındaki "sehl-i mümteni" deyiminin
karşılığı olarak kullandık. Osmanlıcada bir edebiyat terimi olarak kullanılan "sehl-i
mümteni" deyimini, "kolay görüldüğü halde taklidedilmesi çok güç olan söz, yazı ya
da şiir" anlamına gelir.

Mevlâna Halid, felsefede güçlü, tasavvufta yüce, özellikle Hazreti Peygamber'e olan tutku ve övgüde Camî'yi(520) geçmiş ve Buharalı İsmet ile aynı düzeyde bulunmuştur. "Heft Bend-i Mevlâna"(521) adıyla ünlü övgü şiiri, Hazreti Peygamber'in yüce makamında, O'nun pâk türbesinin kutlu minaresinde sabah namazından önce müezzin tarafından ilâhî yerine, olağanüstü bir şekilde okunmuştur.

İlerde, ruhaniyetinden medet umarak edebî eserlerini basıp yayınlamak derneğimizin ideal kararlarından biri olduğundan, şimdilik, bir gazelini uğurlu olsun diye gazetemizde yayınlıyor, ve sadece doğru yolun göstericisi olan o kutbun hemşehrisi olmak onuru ile gazelinin tahmisine(522) cesaret eden bir Süleymaniyelinin tahmisiyle birlikte çeviriyoruz. Bu çeviride de, Nalî'nin şiirini çevirirken söylediğimiz gibi ölçüsünü, ahengini ve mümkün olduğu kadar kafiyesini bozmamak için sıkıntılı bir sınırlandırılma içinde olmayı çaresiz kabul ediyoruz.

1

Dünya tufanının dalgaları İsa'nın bünyesini sarsıyor
Kasırğa, ömür kervanını yoldan ayırıyor
Nerde görse bir yeşillik, bir güllük, kurutmak istiyor
Gölgesi bile tehlikeli, şu mavi kubbede barınılmıyor
Tanrı'nın âdetidir, kimseyi dünyada rahat koymuyor

2

Ey gönül, madem ki var önünde en son gün(523)
dünya işleri yüzünden nasıl terk ediyorsun dini
Sanki Yeryüzünün padişahı ya da dâhîsi mi oldun
Baksana Kısra'nın kubbesine ve ibret verici şu manzaraya:
Perdecisi örümcek olmuş ve baykuş ötüyor üzerinde

3

Al Süleyman'dan örnek, ki emriyle dönerdi Yer ve rüzgâr
Sonra Cimşid, İskender, Püşnek ve de Keykubad
Her gelen geçti, her doğan öldü, ekinler biçildi
Nice binlerce ocak söndürdü şu mayası bozuk felek
Sanma ki zulmü tek sana ya da bana özgüdür

(520) 485 numaralı dipnota bakınız.

(521) 486 numaralı dipnota bakınız.

(522) 490 numaralı dipnota bakınız.

(523) "En son gün"den maksat kıyamet günü, ahrettir.

Bilgi alanında erdem ile ün yapanlar
 göçtüler konaklardan, toprakta kılmışlar karar
 Pek güzel tasvir ediyor dünyayı şu yüce söz:
 "Dün sedef karyolasında güç yatan bir taçlı
 şimdi karanlık dolu bir toprağın içinde yatıyor".

Söndü, hepten toprağa dönüştü büyüleyici güzellikler
 Mezarlara bak; altı ceset, üstü çiçek; ibret örneği bu
 Annelerin gözünden akmış kanlı yaşlardır o çiçekler
 Hızlı basma yere Halid, bu topraklar tümüyle
 hep güzel tenlerden meydana gelen tozlardan oluşuyor

Süleymaniyeli
 M. Nejad Tevfik

Kürdistan, geniş kapsamlı anlamıyla "Kürdlerin ülkesi"dir. Ermeni ovasının dayandığı Torosdağlarının bir kesimini içine alan bu ülkeyi Batman suyu, Botan suyu ve Dicle'ye akan öbür ırmaklarla, ıssız dağlık araziye bir baştan bir başa kat'eden ve büyük İran yaylasının batı ucuna sınır oluşturan Büyük ve Küçük Zab ırmakları sular.

NÜFUSU

Kürdlerin genel nüfusunun, 1 milyon 650 bini Türkiye Kürdleri,(524) 800 bini İran Kürdleri ve 50 bini de Rusya Kürdleri olmak üzere, iki buçuk milyonu geçtiği muhtemeldir.(2) Bununla birlikte, güvenilir istatistikler yoktur. Büyük bölümü Kürdistan topraklarında yerleşik bulunmakla birlikte, Kürdler dağınık olarak batıda Sakarya ırmağından(525) doğuda Urmiye gölüne(526) ve kuzeyde Kars'tan güneyde Sincar dağına kadar yayılmışlardır. Bundan başka, Horasan'da(527) da soyutlanmış durumda yaşayan Kürdler bulunmaktadır. Kürdlerin ayrıştıkları aşiretler, bazı yönlerden İskoçya kabilelerini andırır. Bu aşiretlerden pek azının nüfusu 10 bini geçer. Diğerleri ortalama olarak üçer bindir. Yerleşik ve çoban(yerli) Kürdler, kışın köylerde oturur ve yazın kendi otlaklarında çadır kurarlar. Bunlar, halkın gittikçe artan bir çoğunluğunu oluşturmaktadırlar.

Göçebe diye adlandırılan Kürdler, daima çadırlarda yaşayıp, en zengin ve bağımsız bir kitledir. Bunlar Mayıs'tan Ekim'e kadar yaz mevsimini dağlarda ve yüksek ovalarda geçirirler; kışı ise Dicle kıyılarında ve Sincar dağının kuzeyindeki büyük ovada geçirerek, buralarda sürülerini otlatmak hakkını Şemmer Araplarından satın alırlar. Her aşiretin kendine özgü otlakları vardır ve diğer aşiretlerin buralara el uzatmaları her zaman düşmanlığa yolaçar. Göç zamanlarında Kürdler, saldırganlığa olan alışkanlıkları dolayısıyla, geçtikleri yerlerde Müslüman ve Hristiyan halka zarar verirler ve bu durum bir şikâyet kaynağı oluşturur. Türkiye'de yerleşik Kürdler vergi verirlerse de, göçebeliler yalnız hayvan vergisi öderler; bu vergi, onların yazlık otlaklara giderken Dicle'yi geçişleri sırasında kendilerinden alınır.

(1) "Encyclopedia Britanica"dan özetlenerek alınmıştır.

(524) 493 numaralı dipnota bakınız.

(2) Bu tahmin gerçeğin pek çok altında olup, Kürd nüfusu en az beş milyonu geçer. İlerde bunu açıklığa kavuşturacağız.

(JİN)

(525) 494 numaralı dipnota bakınız.

(526) 495 numaralı dipnota bakınız.

(527) 496 numaralı dipnota bakınız.

Kürd, saf ve açık havandan ve dağların sınırsız özgürlüğünden zevk duyar. O, nadir olarak katırcı ya da devecidir. Kürdlerin, ihtimal ki hakketmedikleri fena bir ünü vardır. Türklere dil bakımından, İranlılara da mezhep anlaşmazlığı yüzünden yabancı kaldıklarından, her tarafta kendilerine güvensizlik duyulur ve âdeta müzmin bir savaş durumunda imişler gibi yaşarlar. Doğaldır ki bu koşullar altında, insanlık karakterinin güzel yanları gelişme ortamı bulamaz. Bunun için Kürdler haşin ve dikbaşlıdırlar.

Bir Kürd aşiret reisinin belki de en büyük belirleyici niteliği, atalarına karşı duyduğu gururdur. Bu duygu, birçok durumda abartmalı bir nitelikte görülür. Gerçekte şimdiki aşiret örgütleri pek eski bir zamana kadar uzamaz. X. yüzyılda Arap tarihçisi Mes'udî'nin yer vermiş olduğu 18 aşiretten bugün yalnız üç aşiretin adı bilinmektedir.

Bununla birlikte, Milâdî XIV. yüzyıla ait olup Quatremér tarafından(1) çevirisi yapılmış olan soyağacında bilinen pek çok adın mevcut olduğuna bakılırsa, birtakım Kürd hanedanının soyca Emevî halifelerine mensup olduklarında kuşkuyla yer yoktur. Oysa eski Sohranları temsil eden Süleymaniye'nin Baban lideri ve Goranların bir koluna mensup Sine'nin (2) Erdelan(528) lideri en azından 500 yıllık eski bir soyağacı gösteriyorlar.

Pek az süre öncesine kadar, Doğu'da büyük Kürd liderlerinden birisinin, Haçlı seferleri döneminde Salahaddin'i andıran bir görkem ve ululukla, çevresindeki seçkin ve ileri gelenlerden, ve zırhlar giyinmiş, boyunlarına attık-

(1) Yazarın sayfa 305, sayı 13 notice etextraits des m-ss başvurulması. . Milâdî XIV. yüzyıla ait bu eserde belirtilip sayılan Kürd aşiretlerinden şimdiki durumda şu adları belirtiriz:

Dertang Goranîyeleri(şimdiki Goranlu), Hemedan dağlarındaki Zengiyeler şimdiki Kermanshah'ta bulunuyorlar. Kerkük ve Erbil'in Hasanânîleri şimdi Dersim dağlarında bulunuyorlar ve başlangıç olarak Horasan'dan geldikleri yaygın bir biçimde söylenmektedir. Şeklâbâd ve Tilhaftûn Sohrîyeleri şimdiki Sohranlar olup, Süleymaniye Babanları bu soydan gelmişlerdir. Hincarîn dağları Zerzarîleri, şimdiki Eşno Zerzaları(yazarın incelediği Kele-i Şîn ve Sidek sütunlarından çıkarılan anlamlara göre) olmalıdır. Çölemerkebiye, yani şimdiki Çölemerglilerin soyca Halife Mervan bin Hakem'e mensup oldukları söyleniyor.

Hakkârîye, Arap coğrafyacılarına göre yaylada yaşayan Hakkârîlilerdir. Bohtiye(Bokhtieh) de şimdiki Bohtanlılardır. Rûwadî(Rowadî)lilerin de bir zamanlar Erbil kalesini savunan Revandîler olması muhtemeldir. Salahaddin-i Eyyubî bu kabileye mensup idi.

Bunlardan başka, 20 kadar aşiret adı daha yazılmışsa da, imlâ hatalarından dolayı kimliklerini araştırıp incelemek mümkün olamamıştır.

(2) Milâdî XVI. yüzyılda yazılmış "Şerefname" adlı Kürd tarihinde, Cengizlilerin saltanatının sonlarına doğru, Diyarbekir valilerinin soyundan gelip soyca ünlü Ahmed bin Mervan'a mensup olan Baba Ardîlan adlı zatın, bir süre Goranîler arasında kaldıktan sonra Şelrezor dolaylarını ele geçirdiği ve giderek genişleyerek İran Kürdistanını egemenliği altına alan Ardelen hükümdar ailesini kurmuş olduğu anlatılmış olmasına göre, Safevîler dönemine kadar uzamış oluyor.

(528) 499 numaralı dipnota bakınız.

ları ipek mendillerle, ellerinde süngü, mızrak ve kılıç taşıyan genç Kürd silâhşorlarından oluşan maiyetini görmek ne kadar gözalıcı ve zevk verici idi!

Kürdler bilgisiz ve saf olmakla birlikte, doğuştan zekidirler. Son yıllarda, öğrenim ve eğitim görmüş Kürdler, padişahın yönetimi altında, sadrazamlık da dahil olmak üzere büyük resmî görevlerde bulundular; Tevrat'ın Türkçeye çevrilmesine yardım ettikleri gibi, bir gazete de yayınladılar.

Kürd erkekleri gözalıcı ve yakışıklı, çevik ve güçlü olup, boyları nadir olarak pek uzundur. Kürd kadınları ise peçe taşımazlar ve serbest yaşama hakkına sahiptirler.

Kürd, soy olarak gururlu, doğru ve konukseverdir. Şeref ve namusu konusunda katı ve bağnaz bir anlayışa sahiptir. Bununla birlikte, Kürd'ün üzerinde şeyhlerin nüfuzu çoktur ve bağnaz yönleri kıskırtılınca, doğuştan olan karakteri kendisini başkaldırmaya iter. Kürdlerde askerlik ve düzenlilik ruhu var ise de, düzenli ve kanunla sınırlı askerî hizmetlere karşı hoşnutsuzluk duyarlar.

Kürdistan, masal ve atalara ait destanlar bakımından zengindir. Ve eski zamanlardan kalma kaside ve gazelleri, çarpıcı ve hazin bir sesle şarkı olarak söylenir.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF CEMİYETİ BİLDİRİSİ

Derneğimizin kuruluşundan amaç, yalnız siyasal çalışmalarla varlığını sürdürmesine imkân düşünümeyen milletimizi geleceğe dönük ve tümüyle bilimsel bir temel üzerine çağdaş yeteneklerle donatmaktır.

Gerçekte bu yönden, talihsiz Kürd halkı, gelişme çağı olan XX. yüzyılda ağlanacak, matem tutulacak bir duruma sahiptir. Yarınki mücadele ve rekabet alanında hak ve yaşamına yöneltilecek yokedici saldırılara karşı savunma silâhından tümüyle yoksundur.

İnsanoğullarının, açtıkları milliyet bayrakları altında, rastlantının yüzyıllarda ancak bir kez milletlerin önüne yararlanmaları için koyduğu fırsatlardan yararlanma paylarını koparmaya koştukları bir dönemde, ne acıklı kötü talihtir ki, bizler uygarlık karşısında hak iddia edebilmek için birçok büyük güçlüklerle uğruyoruz.

Diyorlar ki: "Milletlerin hak ve istihkak sahibi olmalarının belgesi, çağın akışına uygun bir dil ve tarihe, bugünkü anlamıyla ulusal kuruluşlara sahip olmaktır".

Adaleti dağıtan hak ve güvenlik binasına girişi sağlayabilen ruhsat belgesi, kimlik kâğıdı yalnız bunlardır.

Bilgisizce ve aşırı iddialardan vazgeçerek itiraf edelim ki, Kürdlüğün bu yöndeki eksikliği büyük ve acıdır.

Böyle olmakla birlikte, ilk bakışta büyük görünen bu eksiklik, gerçek olmaktan çok, yüzeyseldir. Çünkü bugün, yazılmış kitaplardan oluşan bir hazineye sahip bulunmamak felâketi, Kürdlere göre tamiri mümkün olamayan bir zarar meydana getirmekten çok uzaktır. Milletın yaradılıştan gelen yetenekleri, dilin genişliği, dilbilgisi kurallarının gösterdiği mükemmellik ve düzgünlük, onu bir gayret ve zaman harcanarak, bugünkü dillerin çoğuna nasip olmayan bir gelişmişlik aşamasına yükseltmeye elverişli bir durumdadır.

Milletlerin şu yaşlı toprağa ilişkin çalışmalara son vererek göklerle uğraşmaya başladıkları şu çağlarda, insan uygarlığının ilk temeltaşı olan dil ile, onun düzenlenmesi ve uyumlandırılması ile uğraşmak fecidir. Ne var ki bu eksikliği milletin çoğunluğuna yükleyerek onları sorumlu tutmak, bu yüzden insancıl ve doğal haklarını sınırlandırmaya ya da zorla ellerinden almaya kendinde bir hak görmek, adalet ve insanlığın özellikleriyle alay etmekten başka bir şey değildir.

Evet, bugünkü durumuyile dahi mevcut halkların dillerinin çoğuna karşı üstünlük iddia edebilecek bir genişlik ve mükemmelliğe sahip olan dilimizi çağın gereklerine uygun bir biçimde toplayıp derleyemediğimiz bir gerçek, hem de çok acı bir gerçektir. Ancak, daha bir yüzyıl öncesine kadar verimliliği dolup taşacak kadar edebî bir gelişmeye sahip olduğunu bizlere ulaşabilen klasik eserleriyle kanıtladığımız Kürd dili, şans ve talihin elverişsizliği ve buna eklenen bazı düşünüş etkenleri yüzünden bugünkü düşük duruma zorunlu olarak girmiştir.

Onun eski durumuna karşı yöneltilen haksız saldırılara en birinci savunma silâhı, onun gelişme gücünü sıfıra indiren o etkenlerin dönem dönem her milletin tarih ve yaşamı üzerinde açıkça etki yapmış olmasıdır. O etken de, ulusal güçleri zorbaca ellerinde tutun ulema(529) ve beylerin, tarikat ve mezhep anlaşmazlığı ve egemenlik kurma hırsını doyurma gibi parçalama ve nifak nedenlerini çıkar elde etmek için araç olarak kullanıp milliyet birliğini parçalamalarından ibarettir.

Kişisel çıkarlarını milletin kayıtsız şartsız boyun eğmesinde ve buna bağlı olarak da derin biçimde bilgisiz kalmasında arayıp bulan bu iki zümre, tüm aktif güçleri ile, millet kitlesi arasında mevcut olan nifakın nedenlerini sürdürerek ve yenilerini icadedip ayakta tutarak nifak sayılarını sürekli olarak çoğalttılar.

Her nerede bir parça ışık, ufak bir kurtuluş belirtisi gördülerse oraya saldırdılar; ellerinde tuttıkları ve yalnız tahrip ve yoketme yolunda kullandıkları kör ve kara kuvvetle her girişimi yok ettiler ve her parıltıyı söndürdüler. Zavallı milletin sırtından tüm haklarını ele geçirmelerini gerektiren birer yardım fermanı ellerinde olduğu halde analarından doğduklarına inanan bu

(529) "Bilginler" anlamına gelen "ulema" sözcüğü, o dönemde yalnız din adamları için kullanılırdı. Biz de yanlış anlamaya meydan vermemek için bu sözcüğü aynen kullandık.

müzelikler, bâtılın egemenliğini pekiştirmek için hakkın bilgisizlik karanlığı içinde boğulmasını, milletin tam anlamıyla hayvansal bir yaşamla ömrünü geçirmesini teşvik ettiler ve bunu başardılar da.(530)

Büyüğe boyun eğmeyi unutulması olanaksız olan ve uyulması gereken bir gelenek şeklinde yücelten ulusal terbiye, bilim adamlarına saygıyı ve uyulmayı imanın temel kurallarından saydıran dinsel öğretiler, Kürd'ün saf ve samimi vicdan ve çevresinde öyle bir tarzda kabul görmüştü ki en belirgin gerçekleri bağırarak uyarı sesleri, hiç bir kulakta bir zerre yankı yaratmadan sönüyor ve çoğu kez bu sesin sahibinin namuslu ve imanlı alnına kızgın ve fakat kara bir küfür ve lânet davet etmekten de geri kalmıyordu.

İşte Kürd, bugüne kadar, pek ince ve demagogik bir biçimde düzenlenip uygulanan, gerektiğinde en ağır dünya ve ahret cezaları ile de pekiştirilip sağlamlaştırılabilen bu saptırma ve aldatma ağının dar ve karanlık sınırları içinde esir ve habersiz yaşadı; ne dilini, ne tarihini ve ne de yaşamını düşünebildi; insanlığı mutluluğun en yüce basamağına çıkaran uygarlık hareketlerini, hatta gözü önünde, komşusunun yanında olup biten bayındırlık ve blimsel gelişme olaylarını görmedi, göremedi; gözü bağlı, beyni kilitli, yok olup tükenmenin uçurumu kenarında, kendisine vad edilen cehenneme doğru koştu. Nihayet katı gerçeğe çarpan başı elleri arasında, şaşkın ve kaygılı bir durumda, işte şimdi bir parça düşünmek, biraz çevreyi inceleyip gözden geçirmek ihtiyacını duydu.

Uyanışın ilk dakikası, O'na, gerçekleri yayınlamaya gücü yettiği kadar gerçekleri örtbas etmeye de araç olabilen basının gürültüleri arasında kendi sesinin hiç çıkmadığı, en kutsal haklarının böyle bir savunma tellalından yoksunluk dolayısıyla kayba uğradığı korkunç sonucunu öğretti. O, bu kadar feci olan ve yaşam boyunca görülen geçmiş deneylerden bir ibret dersi alınmadığı eksikliğini başlangıçta anlar gibi oldu.

Kürd, tüm çağdaş sorunların düğümleme ve çözülme platformu olan, çağdaş uygarlığın sosyal gereklerine uygun örgütlenmeleri gerçekleştirerek, yaşamsal varlığına saldıran gelecekteki tehlikelere karşı koymak istedi. Sanılırdı ki yaşanan felâketlerin uğursuz tellâlları, bir deri bir kemikten ibaret kalmış olan millî yapıdan yararlanma haklarını(!) artık aramayacaklar; düne kadar el koymuş oldukları canlı sefalet iskeletlerini, gelecekte yine görmek üzere, bu kez yararlanılacak bir durum ve konuma koymaya çalışacaklardır.

(530) Bu cümledeki "yardım fermanı"ndan maksat, "kendilerine halk tarafından yardım yapılmasını gerektiren ferman"dır. Biz "yardım" sözcüğünü, bildirinin aslında kullanılan "muvasât" sözcüğünün karşılığı olarak kullandık. Arapça olan bu sözcük "yardım etme" anlamına gelmektedir. Ancak burada kasdedilen, genel bir yardım değil, halkın onlara yardım etmesidir. Bildirinin bu bölümünün akışından da bu açıkça anlaşılmaktadır.

Bâtıl: Doğruya ve gerçeğe ters düşen, boş, çürük, temelsiz fikir ya da inanç.

Hakk: Doğru, gerçek, sağlam temellere dayanan fikir ya da inanç. Bu sözcük aslında başka anlamlara da gelirse de, buradaki anlamı budur.

Arapça olan "bâtıl" ve "hakk" sözcüklerinin Türkçede tam karşılıkları bulunmadığı için, biz çeviride ikisini aynen kullandık.

Nerdeee! Pususunda avının üzerine atılma fırsatı kollamış ve bu yararlanmadan dört yıldan beri süregelen yoksunluğun verdiği saldırganlığın şiddetiyle saldırıya başlamış tatlı düşleri, millet ve milliyet çevresinde görülen renkli rüyaları bir hamlede perişan ve başaşağı kılmıştı. Uzun yılların çürümüşlük yükünü yüklenmiş aşağılık bir uyduluk hayatının sürüklediği riyakâr heykeller, yaltakçı sırtımlarla, boyun eğme zincirinin halkalarını artırmaya başlamışlardı.

Vicdanların ta içinden yansıyan bir duygu ile, geçmiş günah defterlerine geçtiği sanılan eski kayıtsızlık ve ihmallerin, fiilî engellemelerin yine zarar getirmeye, umutları yıkmaya başladığına, acıklı birçok kanaatların feda edilmesinden, değerli zamanların kaybolmasından sonra inanan millet aydınları, geleceğin karanlık anafoları içinde kaynamaya aday olan Kürd'ün varlığını kurtaracak önlemlere pervasızca başvurmayı kararlaştırdılar.

*

Bu kesin ve fakat korkunç güçlüklerle dolu karardan, **"Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti"** meydana geldi. Kendilerine seslenme onuruna eriştiğimiz bütün millettaşlarımızın aynı umut ve duygu ile davranmakta olduklarını görmek, bize en güçlü teşvik olanaklarını hazırladığından, derneği güçlü bir güvenle milletin huzuruna sunabilme cesaretine sahip olduk. Derneğin çalışma sınırlarını belirlerken, birlikte çalışma ve güç ve zaman kaybindan başka ürün vermediği defalarca denenmiş olan siyasal çalışmaların olumsuz sonuçlarını dikkate alarak, tümüyle bilimsel olan ve kesinlikle siyasal olmayan bir programın eylem alanına çıkarılmasını çalışma amacı olarak almaya karar verdik.

Bizden önce aynı ihtiyacı duymuş ve bu uğurda fedakârca çaba harcamış olan millettaşlarımızın iyiliklerini anarak ve onların çalışmalarının sürekliliğini kırıp yok eden etkenlerin bizim de başarımızı engelleyici ayakbağı olmaması için dua ettiğimizi belirterek şunu arz edelim ki:

Yönlendirmelerine ve yardımlarına son derece ihtiyaç duyduğumuz millî ileri gelenlerimiz, bu sorumlu ve sevap kazandırıcı girişimler karşısında, bundan önceki kayıtsız durumlarını korumakta diretmeyecekler ümidindeyiz. Çünkü, bizden önceki girişimlerin sonuçsuz kalmasının nedeni, hiç kuşkusuz, tecrübesizliğin yolaştığı uygulama hatalarının yanı sıra, ilgililerin ihmal ve kayıtsızlıkları idi. Ve bunun acı ürünü, bugün yüreklerimizi parçalayan millî hüsrân oldu.

Ancak, şimdi eminiz ki, gerek sıradan olan ve gerekse bey olan her Kürd, bugünkü ulusal faciaların verdiği acının yükü altında inliyor; geçmişten pişmanlık duymakla ve şimdiki durumdan ürkmekle birlikte, geleceğin uluslara vadettiği ölümden sonraki dirilişten ümidini kesmiyor. Bütün Kürdleri etkisi altında yaşattığını gördüğümüz "kaybolanı telâfi arzusu"na bağlı olarak faaliyet göstermekledir ki, Kürd'ün dile, tarihe ve çağdaş bilimlere ilişkin ihtiyaçlarını sürekli olarak izlemeyi ve onları ortadan kaldırmayı başaracağı ümidini taşıyan derneğimiz, onurlu milletimizden, muhtaç olduğumuz

maddî-manevî yardımların bollatırılmasını rica etmek cesaretini kendinde buldu.

Ümitsiz olmamak ve ateşli bir millî azimle çalışmak koşulu ile, başarıya ulaşacağımıza güçlü bir inançla inanmış bulunuyoruz.

Dernek, bir süreden beri yayınlanmakta bulunan ve Tanrı dileyinceye kadar yayınlanacak olan "Jîn" dergisini yönetimi altına alarak, O'nun aracılığıyla bütün millettaşlarını çaba ve kararlılık sınavına ve bağış ve cömertlik meydanına davet ediyor. Başarı Allah'tandır.

Derneğin sırasıyla uygulama alanına çıkarmaya azmettiği programı aşağıda gösterilmiştir:

PROGRAM

- 1- Haftalık bir bilimsel dergi yayınlayacaktır.
- 2- Tüm Kürd edebiyatçılarının, şair ve bilginlerinin Kürd dili ile meydana getirdikleri eserlerini, divan ve şiirlerini doğru ve nefis bir biçimde bastıracaktır.
- 3- Bütün Kürd lehçelerini içermek üzere bir Kürdçe sözlük kitabı düzenleyip yayınlayacaktır.
- 4- Var olan dilbilgisi kitaplarından uygun olanlarını bastıracaktır.
- 5- Kürd diliyle ilköğretimi sağlamak için gerekli olan kitapları yayınlacaktır.
- 6- Değişik lehçelere ait olanları birer bölüm oluşturacak biçimde bir Kürdçe atasözleri dergisi düzenleyip yayınlayacaktır.
- 7- Her yöredeki Kürd gelenek ve törelerine ilişkin bilgiler toplayacak ve Kürd masal, hikâye ve halk şarkılarını toplayacaktır.
- 8- Kürd tarihi ve eski ve yeni coğrafyası konularında eserler meydana getirecektir.
- 9- Doğu ve Batı dillerinden Kürdistan ve Kürdler konusundaki mevcut eserleri çevirip yayınlayacaktır.
- 10- Kürd ulusuna mensup geçmiş ve şimdiki kişilerin biyografilerini yayınlayacaktır.
- 11- Yerli ve yabancı eserleri içermek üzere dernek merkezi ile gereken yerlerde kütüphaneler açacaktır.
- 12- Gece dersleri açacaktır.
- 13- Kürdlerle meskûn bölgelere inceleme heyetleri gönderecektir.
- 14- Dernek için bir matbaa kurmaya çalışacaktır.
- 15- Kürd işçiler arasında yedek sınıflar ve kooperatif örgütleri kurmaya çalışacaktır.
- 16- İstanbul'da sefalet içinde ve başıboş dolaşan Kürd çocuklarından mümkün olan miktarını çeşitli esnafın yanına cıraklığa verecek, bunların düzenli olarak devamını sağlamak için gerekli harcamaları karşılayacaktır.
- 17- Kürd öksüz ve sahipsiz çocuklarına özgü bir gece sanat okulunun açılmasına çalışacaktır.

18- Öksüz ve sahipsiz Kürd kızlarına ev sanatları ve hizmetçilik öğretmek üzere bir kız gece okulu açmaya gayret edecektir.

19- Kürd erkek ve kadınlarının kullandıkları kişisel eşya ile ev eşyasından ve her çeşit yerli araç ve gereçlerden oluşacak bir müze kurmaya çalışacaktır.

20- Bir Kürd öğretmen okulu kurmaya çalışacaktır.

BELAVOKA KOMELA KURD JÛBO BELAVKÛRÛNA ZANÛNÊ

Amanc ji sazkirina komela me ev e ku, em neteweyê xwe yê ku bêmi-kûn e ku tenê bi xebata sîyasî hebûna xwe bidomîne, jibo pêşedemê temamen li gora bingegehên zanyarî, bi hêginiyên hevdem techîz bikin.

Bi rastî ji vî alî ve, di sedsala XX. da ku dema pêşketinê ye, neteweyê Kurd ê bextreş di rewşeka wisa da ye ku divê ku mirov ji wê rewşê ra bigirê û şîn bike. Di meydana têkoşîn û hevbezîya sibeyîn da, neteweyê Kurd, li dijê wan êrîşên tunekar ên ku dê li ser heqê wî û jîyana wî bên kirin, ji çekê berxwedanê bi temamî bêpar e.

Di vê demê da ku ewladên Adem alayên neteweevînîyê vegirtine û di binê wan alayan da dibezin da ku parên xwe yên mefadarîyê ji wan fersendan hil-qetînin û bistînin ku tesaduf di sedsalan da ancax carek jibo mefadarîyê tîne ber neteweyan; aha di vê demê da, çi şanseki xirab ê azarde ye ku em, jibo doz-kirina heqê xwe li pêşberê medenîyetê, rastê gelek alûzîyên mezin tîn.

Dibêjin ku: "Berata heq û îstîhqaqa neteweyan, hebûna tarîxê ye û hebûna zîmanekî wisa ye ku beranberê cereyana demê be; yanî hebûna sazhgehên ne-teweyî ye".

Tenê ev in ku ji mirov ra dibin kaxidê huwîyetê û nîşana destûra ku mirov dikare bi wê têkeve wî xanîyê heq û emanê yê ku edaletê belav dike.

Bê ku em îddîayên cahilkî û dersînor bikin, divê ku em li xwe bên mikurê ku ji vî alî ve kêmayîya Kurdîtîyê mezin û azarde ye.

Digel ku weha ye jî, ev kêmayîya ku di nihêrtina pêşîn da mezin dixuye, ne kêmayîyeka rastîn e; lê di rû da ye. Lewra îro, ku em ne xwedîyê xizneka wisa nin ku ew ji pirtûkên nivîsî pêkhatîye û ev yek jibo me felaketek e, ev felaket nikare ji Kurdan ra zîyaneka wisa bîne ku tamîra wê bêmi-kûn be. Ew hêginiyên netewe yên ku ji xwîyê wî tîn, fireyîya zimên û têkûzî û sererastîya bingehekên rêzîmanê, dest didin ku bi serfkirina xebateka hindik û zîmanekî hindik, mirov bikare zimên bigîhîne gîhanekeka pêşketinê ya wisa ku ev gîhanek nebûye qismetê piranîya zîmanên nuhayîn.

Di van deman da ku neteweyên di dûwayî li xebata xwe ya li ser vê axa pîr anîne û dest bi xebata li ser asîmanan kirine, tişteki dilêşîn e ku mirov hêj bi zîman û sererastkirina zîman û wekhevkirina zîman xerîk be; lewra zîman, di hîmê medenîyeta mirovîyê da kevirê pêşîn e. Lê belê, eger mirov vê kêmayî-yê têxe stûyê piranîya netewe û netewe ji vê kêmayîyê berpirsyar bidêre, û ji rûyê vê kêmayîyê mirov sînorkirin yan jî xesbkirina mafên netewe yên miro-vî û tabîî ji xwe ra heq bibîne, ev yek ji bil tinazkirina bi taybetîyên edaletê û mirovîyê nabe tişteki dî.

Belê, zîmanê me yê ku wisa fire û wisa têkûz e ku tewr bi rewşa xwe ya îro-yîn jî dikare doza bilindîyê li ser piranîya zîmanên gelên nuhayîn bike, me ew

li gora daxwaza vê demê berhev nekirîye û di pirtûkan da çap nekirîye. Ev rastî ye, tewr rastîye ka tal e jî. Em ji wan eserên Kurdî yên klasîkî yên ku gîthane dewra me têdigîjin ku zimanê Kurdî heta sedsalek berê jî, di meydana bêjeyî da xwedîye pêşveçûneka bibereket bûye. Lê belê, ji rûyê desnedana bext û şans, û li rexê vê desnedanê ji rûyê hin faktorên paşketinê, zimanê Kurdî ji neçarî ketîye rewşa xwe ya daketî ya îroyîn.

Li dijê wan êrîşên ku li ser rewşa zimanê Kurdî ya mêjin tên kirin, çekê zimên ê berxwedanê yê pêşîn ev e ku, ew faktorên ku qudreta têkûzîya wî daxistine sifirê, di hin dewran da li ser tarîx û jîyana her neteweyek bi eşkerayî karrewa bûne. Ew faktor jî ev e ku, ew mela û mîrên ku hêzên neteweyî di destê xwe yê zordar da girtine, semedên parçebûn û cudayîyê yên wek cudayîya terîqetan û mezheban û wek têrkirina îhtîrassa fermanrewayîyê, kirine wasta berhevkirina liştan û bi wî awayî yekîtiya netewewînîyê parçe kirine.

Ev her du celebên ku liştên xwe yên şexsî di îtaeta netewe ya bêsînor da û di nezanîya wî ya kûr da dîtine, jibo ku rewşa hazir bidomînin û rewşên nû jî îcat bikin û li ser lingan bihêlin, di nava netewe da her tim jimareyên dubendîyan zêde kirine.

Li kêderê parçeyek ronayî, nîşaneka biçûk jibo rizgarîyê dîtine, êrîşê wê derê kirine; ew hêza kor û reş a ku di destê xwe da girtine û tenê di rîya tune kirinê û wêrankirinê da bi kar anîne, bi wê hêzê her teşebbus tune kirine û her çirûsk vemirandine. Ev bermayîyên dewrên berîn ên ku wisa bawer dikin ku heqê wan e ku ji piştî neteweyê reben alîkarî bistînin, dibêjin qey dema ku ew ji dîyên xwe bûne di destê wan da fermana standina alîkarîyê ji netewe hebûye. Jibo pîtbûn û zexmbûna fermanrewayîya neheqîyê, ew xebitîne da ku heqî di tarîtiya nezanîyê da bifetise û netewe bi temamê mana peyvikê bi jîyaneka heywankî jîyana xwe bibûrîne; di vê yekê da bi ser jî ketine.

Ew terbiya neteweyî ya ku îtaeta ji mezinan ra toreya şayantirînê peyrewîyê qebûl dike û bilind digire û qet nabe ku bê ji bîr kirin, her weha ew şîretên dînî yên ku rêzdarî û îtaeta ji aliman ra wek ruknekî îmanê têw dikin; di wijdana Kurd a saf û jidil da û li dorhêlên Kurd bi awayekî wisa hatibû qebûl kirin ku, ew dengê balkêşîyê ku diqîrîya û rastîyên eşkeratirîn digotin, bê ku di tu guhek da bi qasê zerreyek dengan bide, vedimirî. (531) Tewr gelek caran jî dibû sebebê ku enîya xwedîyê wî yê bawerdar û namûskar bi damxa kufrê û lanetê ya sor û reş dihat damxekirin. (532)

Ew torra avarêtîyê û xapandinê ku bi awayekî hûr û kûr û gelxapîn hatibû pêkanîn û vegirtin, û dema ku pêwîst bûya bi cezayên dinê û axretê yên diwartirîn dihat zexmkirin û pîtkirin, Kurd heta îro di nava wê torra teng û tarî da dîl ma û bêxeber jîya; ne li ser zimanê xwe û dîroka xwe, ne jî li ser jîyana xwe fikirî; ew tevgerên medenî yên ku mirovî gîhandine tepela bextyarîyê ya bilintirîn, tewr ew bûyerên avakirinê û zanîne yên ku li ber çavê wî û li nik

(531) Me peyvika "dorhêl" di beranberê peyvika "muhît" a Erebi da bi kar anî. Me peyvika "dengan" di beranberê peyvika "în'îkas" a Erebi da bi kar anî.

(532) Peyvika "sor" li vir bi mana "germ" e û di beranberê peyvika "kızgın" a Tirkî da hatîye bi karanîn. Wek ku mirov dibêje "şîşa sor".

cîranê wî diqewimîn, nedîtin û nekarî bibîne.(533) Lewra çavê wî girti bû, mejîyê wî jî kilîtîkirî bû; bi çavê girtî û bi mejîyê kilîtîkirî, li qeraxê nişîvê tunebûnê, ber bi cehennema wa'dkirî dibezîya. Di dûwayîyê da ku serê wî li rastîya hişk ket, serê xwe da navbera destên xwe û bi awayekî şaşmayî, di rewşeka bitatêl da, nuha îhtîyac pêjn kir ku piçek bifikire, qasek li dora xwe te-maşe bike û dorhêlên xwe di çavê xwe ra derbas bike.

Deqîqa pêşîn a hişyarîyê ev dûwayîka mudhîş hînê wî kir ku, ew tiştên çapkirî yên ku çî qas dikarin rastîyan belav bikin ew qas jî dikarin jibo poşana rastîyê bibin wasîte, di nava welwela wan da dengê wî qet dernakeve û ji rûyê bêparîya ji delalekî berxwedanê yê weha, mafên wî yên muqeddestirîn dikin winda bibin.(534) Di despêkê da, wek ku kêmayîya derxistina dersa îbretê ji wan tecrubên derbasbûyî yên trajîk û umirbûrîn fam bike.(535)

Ew talûkên hatî yên ku dê êrîşê ser hebûn û jîyana Kurd bikin, Kurd xwest ku li dijê wan talûkan di ber xwe bide, û xwest ku ew berxwedan jî bi kar-rewayîya vêkxistinên wisa be ku ew li gora daxwazên komelî yên medenîyeta nuhayîn bin; lewra medenîyeta nuhayîn, meydana safîkirina hemî şolên hevdem e. Texmîn dihat kirin ku ew kesên bêyom ên ku bûbûn sebebê wan musîbetên derbasbûyî, dê ji bunya neteweyî ya ku hestî û postekî tenê maye, êdî heqê(!) mefadarîya xwe nexwazin; dîsa texmîn dihat kirin ku ew, dê bixebitin da ku wan îskeletên sefaletê yên jîndar ên ku heta duh dest didan ser berê xebata wan, têxin rewşeka wisa ku di pêşedemê da dîsa wan bibînin û hingê bikarin ji wan mefadar bibin.(536)

Ji kuuuu! Ew xiyalên wan ên şîrîn ên ku di kozîkên xwe da fersenda nêçîrê dipan, bi dijarîyeka wisa êrîş kirin ku ew dijarî jî bêparîya liştê ya çar salan dihat, û ew xewnên rengîn ên ku bi netewe ve û bi neteweevînîyê ve dihatin dîtin, di wê êrîşê da bi yek hamleyek perîşan û sernixûn kirin. Ew heykelên durû yên rûmetnîzm ên ku barê pûçîtî û genîtîya salên dûr û dirêj li pişt wan bû û ji alîyê jîyana peyrewîyê ya rûmetketî ve dihatin kaşkirin, bi devbeşîyên rîyakarkî, dest bi zêdekirina xelekên zincîrê stûxwarîyê kiribûn jî.

Bi wê pêjna ku ji kûrana wijdanê rû dida texmîn dihat kirin ku, ew bêberpirsyarî û îhmalkarî û ritimkarîyên berê, dê êdî têkevin defterên gunehên mêjîn. Lê belê wan bêberpirsyarî û îhmalkarî û ritimkarîyan dîsa dest bi be-

(533) Me peyvika "tepel" di beranberê peyvika "ewc" a Erebi da bi kar anî.

(534) Me peyvikên "tiştên çapkirî" di beranberê peyvika "metbûat" a Erebi da nivîsî. Ev peyvik ketibû zimanê Osmanî, bi piranî jibo rojname û kovaran dihat bi karanîn; belam di eslê xwe da pirtûk jî dikevin ber mana wê.

Me peyvika "poşan" di beranberê peyvika "setr" a Erebi da nivîsî.

Peyvika "delal" li vir bi mana "wasîte" ye û ji peyvika "dellal" a Erebi hatîye. Ew peyvik, ku di eslê xwe da bi mana "rêbir" e, di zimanê Osmanî da bi mana "kesê ku di kirîn û firotinê da wasîtetî dike" hatîye bi karanîn. Peyvika "dellal" di Tirkîya nû da bûye "tellal".

(535) Me peyvika "umirbûrîn" di beranberê peyvika "hayatgûzar" a ji Erebi û Farisî pêkhatî nivîsî. Yanî, ew tecubên ku umrek bûrandine, bi qasê umrek dom kirine.

(536) Wisa tê zanîn ku mexsed ji "kesên bêyom", ew mela û mîr in ku li jor rexne li wan hatin xistin. Mexsed ji "îskeletên sefaletê yên jîndar" jî gelê Kurd e.

lavkirina zîyanan û wêrankirina hêvîyan kir. Ronakbîrên netewe yên ku piştê fîdakirina gelek qenaetan û piştê windakirina gelek wextên birûmet bi vê yekê bawer kirin, biryar dan ku jibo rizgarîya hebûna Kurd bêtîrskî tedbîrên pêwîst bistînin; lewra hebûna Kurd di talûkê da ye û dibe ku di nava gerînekên pêşedemê yên tarî da bikele û winda bibe.

*

Ev biryara ku vîndarkî bû, lê belê tijî alûzîyên bitirs bû, ji vê biryarê **"Komela Kurd jibo Belavkirina Zanîne û Weşanan"** (Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti) hat meydana. Em dibînin ku hemî hevneteweyên me yên ku deykirina li wan ji me ra şeref e, bi eynê hêvî û pêjnê tevdigerin; ev yek jî jibo me dibe wasîta teşwîqê ya xurttirîn. Ji ber vê yekê, me cesaret kir ku em komelê bi dilhêsayîyeka xurt pêşkêşê pêşberê netewe bikin. Dema ku me sînorên xebata komelê kifş kirin, me bala xwe da dûwayîkên neyîn ên xebata sîyasî ya ku bi caran hatîye tecrubekirin ku, ji bil hevkarîyê û windakirina hêzê û zeman tu hilberîyek nade; û me biryar da ku amanca karê me ev be ku em bernameka temamen zanyarî û qutûbîrî ne sîyasî pêkbînin û derxin meydana xebatê. (537)

Ew hevneteweyên me yên ku berî me bîr bi eynê îhtîyacê birine û bi fîdakarî xebitîne, em wan bi qencî bi bîr tînin û em dua dikin ku ew faktorên ku xebatên wan pûç û betal kirin, ew faktor ji serketina me ra jî nebin benên lîngan. Em vê yekê jî raber bikin ku, ew ruknên me yên neteweyî yên ku em bi awayekî diwartirîn muhtacê rêbirîya wan û alîkarîya wan in, em hêvîdar in ku ew, li hemberê van teşebbusên biberpirsyarî û bisewab, di parastina rewşên xwe yên berê yên bêberpirsyarkî da îsrar nekin. (538) Lewra qet nayê gumankirin ku, semedê ku teşebbusên berî me stêvr mabûn, li rexê şaşîyên ku ji bêtêcrubetîyê dihatin, sersarî û îhmalkarîya kesên pêwend bûn jî. Û be-
vê yekê yê azarde, ew xusrana neteweyî ye ku îro dilê me parçe dike.

Belam nuha em ewle ne ku, çi kesên ji rêzê û çi mîr, her Kurdek di binê barê azarên trajedîyên neteweyî yên îroyîn da dinale. Digel ku her Kurdek ji rewşa mêjîn poşman e û ji rewşa nuhayîn jî nefret dike, tu Kurdek hêvîya xwe ji vejîna piştê mirinê ya ku pêşedemê bi neteweyan ra qewl kirîye, nabirre. Em dibînin ku daxwaza "telafîya tiştên fewitî", Kurd hemî xistine binê tesîra xwe û wan di binê tesîra xwe da dijîne. Komela me hêvîdar e ku, tenê eger mirov xebatê bi wê daxwazê ve girêde mirov dikare îhtîyaca Kurdan a bi zimên, bi tarîxê û bi zanînen hevdem tim taqîb bike û bersîva wê îhtîyacê bide, wê îhtîyacê ji meydana rake. Ji ber vê yekê, komela me cesaret kir ku ji neteweyê me

- (537) Me peyvika "neyîn" di beranberê peyvika "menfî" ya Erebi da bi kar anî. Me peyvika "qutûbîr" di beranberê peyvika "qet'î" ya Erebi da bi kar anî. Ev, peyivikeka sazber e û ji kokên peyvikên "qutbûn" û "bîrrîn"ê hatîye sazîkirin.
- (538) Wisa tê zanîn ku mexsed ji "ruknen me yên neteweyî", zana û xwenda û dewlemend û malmezînen Kurdan bûye.

yê qedirbilind tika bike ku ew, alîkarîyên xwe yên maddî û manewî yên ku em muhtacê wan in, bi ciwamêrî serf bike.

Em bi bawerîyeka xurt bawer dikin ku, bi şertê ku em bêhêvî nebin û bi vîneka agirîn a neteweyî bixebitin, em'ê bi ser kevin.

Komele, kovara "Jîn" a ku ji demeka berîn ve derdikeve û heta ku Xwedê bivê dê derkeve, digire binê kargêrîya xwe; bi vê wasîtê hemî hevneteweyên xwe dixûne îmtîhana xebat û sebatê û meydana ciwamêrî û merdîtîyê. Rastanîn û lêkanîn ji Xwedê ye.

Bername ku komele divê ku têxe meydana xebatê û bi dor pêkbîne, li jêr cî girtiye:

BERNAME

1- Komele dê kovareka zanyarî ya hefteyî biweşîne.

2- Ew pirtûk û dîwan û helbestên ku hemî bêjezan û hozan û zanyarên Kurd bi zimanê Kurdî afirandine, komele dê wan bi awayekî rast û bedew bide çapkirin.

3- Komele dê ferhengê Kurdî sererast bike û biweşîne; hemî zarên Kurdî dê di wê da cî bigirin.

4- Ji pirtûkên rêzimanê yên heyî kîjan di aqil da be, komele dê wan bide çapkirin.

5- Jibo pêkanîna dersên bi zimanê Kurdî di xwendegêhên pêşîn da, komele dê pirtûkên pêwîst biweşîne.

6- Komele dê kovareka peyvên pêşîyan ên Kurdî sererast bike û biweşîne; peyvên pêşîyan ên ku di zarên cure-cure da tên gotin, ên her zarek dê di kovare da beşek pêkbînin.

7- Komele dê haydarîyên li ser adet û toreyan Kurdî yên her hêlek berhev bike; her weha, dê çîrok û kurteçîrok û stranên gelî yên Kurdî berhev bike.

8- Komele dê li ser cografya û tarîxa Kurd a mêjîn û nû pirtûkna bîne meydanê.

9- Ew pirtûkên ku bi zimanên Rojhilat û Rojava li ser Kurdistanê û Kurdan hene, komele dê wan wergerîne û biweşîne.

10- Kurdên naskirî yên mêjîn û nuhayîn, komele dê serpêhatîyên wan biweşîne.

11- Komele dê di merkeza xwe da û li cîyên pêwîst pirtûkxanên ji pirtûkên herêmî û bîyanî pêkhatî veke.

12- Komele dê dersxanên şevîn veke.

13- Ew hêlên ku Kurd li wan dijîn, komele dê heyetên lêgerînê bihinêre wan hêlan.

14- Komele dê bixebite jibo ku çapxaneyek ji xwe ra saz bike.

15- Komele dê bixebite ku di nava karkerên Kurd da sinifên îhtîyatî û vêkxistinên kooperatîf pêkbîne.

16- Ew zarûkên Kurdan ên ku li Stanbolê ketine sefaletê û serî li wan gerî-

yaye û bêhişkî digerin, komele dê mîqdarê mimkun ji wan bi şagirdî bide bal dikandarên cure-cure û jibo ku ew bi dûzen biçin ser karê xwe, komele dê mesrefa pêwîst jî bide.

17- Komele dê bixebite ku Xwendegeheka şevîn a pîşe jibo zarûkên Kurdan ên sêwî û bêkes veke.

18- Komele dê hêz bide xwe ku jibo keçên Kurd ên sêwî û bêkes xwendegeheka keçan a şevîn veke da ku di wê xwendegehê da keç hînê pîşeyên malan û hînê xizmetkarîyê bên kirin.

19- Komele dê bixebite ku muzeyek saz bike; ew muze dê ji tiştên şexsî û yên malan ên ku mêr û pîrekên Kurd bi kar tînin û her tewir alet û edewatên herêmî bê sazkin.

20- Komele dê bixebite ku xwendegeheka mamostayan a Kurdî saz bike.

TÊDAYÎYA CİLDÊ DİDUYAN

*

İKİNCİ CİLDİN İÇİNDEKİLER

JİMARE 6 * SAYI 6

RÛPEL(539)

Kürdistan'daki şehirler sekenesi Türk müdür?	333
Kürdlere: Bugünkü vazifemiz	339
Mektub-ı manzum	341

*

Halê me yê hazir	346
Selaya şevê	348

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürdistan' daki kent sakinleri Türk müdür?	352
Kürdlere: Bugünkü görevimiz	357
Manzum mektup	359

JİMARE 7 * SAYI 7

Süleymaniyeli Tevfik'in başlıksız yazısı	365
Kürdlerde durûb-ı emsal	368
Edebiyat-ı Kürdiyeden bazı numuneler	375

*

Wereqêk le refzî xatirat	378
Şerê topan xilas bû, îro şerê qeleman e	379
Xezel	380

(539) Li jêrenota 196'an binêrin (196) numaralı dipnota bakınız)

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Süleymaniyeli Tevfik'in başlıksız yazısı	384
Kürdlerde atasözleri	386
Kürd edebiyatından bazı örnekler	389

JİMARE 8 * SAYI 8

Kürd-Türk birliği	395
Kürd mühacirleri ne halde?	398
Kürd gençlerine	401
Girdî Seywan	402
Bir Kürd çocuğunun ihtisasâtı	403
Kürdlerde durûb-ı emsal	405

*

Jibo nesla têt	408
Piçikokek îbret	410

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürd-Türk birliği	414
Kürd göçmenleri ne durumda?	416
Kürd gençlerine	418
Girdî Seywan	419
Bir Kürd çocuğunun duyguları	421
Kürdlerde atasözleri	422

JİMARE 9 * SAYI 9

Kürd tarihinden Baban Hanedanı	427
Kürdistan ve Kürdler	431
Kürdçe lisanımız	433
Bir mektub	436

Bêhêvî nebin.....	438
Âsâr-ı eslâfdan.....	439
Welat	440

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürd tarihinden Baban Hanedanı	444
Kürdistan ve Kürdler	447
Kürdçe dilimiz	448
Bir mektup	452

JİMARE 10 * SAYI 10

"Kürdistan" refîkimiz intişar etti	456
Hazreti Mevlâna Halid	457
Kürdistan	463
Deng	466
Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti Beyannamesi	467
Weten	472

WERGERAN*ÇEVİRİLER

"Kürdistan" arkadaşımız yayınlandı	476
Hazreti Mevlâna Halid	477
Kürdistan	480
Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti Bildirisi	483

*

Belavoka Komela Kurd jibo Belavkirina Zanîne	489
--	-----

آدرس :

باب عالی جواری ابوالسعود جاده سنده نجم استقبال مطبوعه سنده (ژین)
اداره خانه سی
توزیع محلی
باب عالی جاده سنده یکی شرق کتابخانه سی

دارالحکمة الاسلامیه اعضای گرامندن و گردستان علماء مشهوره سندن
بدیع الزمان سعید کردی حضرت تلبیسک تألیفاتندن (اشارات الاحجاز فی مظان الاحجاز)
نامنده کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیلرک شرق کتبخانه سنده
صائقه در متفیین علمک برر دانه ایدنمی توصیه سی وظیفه عد ایدرز .

کرد لسانک قواعد لغوی سنده دائر مقدمه المرقان نامنده بر رساله
نشر ایدلشد . اداره خانه مزده و شهزاده باشنده فوتویراتیف شر کنی
جوارنده محاف حمدی افتدی دکاشنده بولنور .

(ژین نشریاتندن)

هیئت تحریریه مزدن حکاری عبدالرحیم رحمی افتدی طرفندن نظاماً
قلعه آلتان (عقیدا کوردان) نامنده کی کوردجه منظوم علم حال موقع انتشاره
وضع ایدلشد . بالجله کورد قرده شلریمزه برر دانه سنک ایدنمی توصیه
ایلرز وینه مومی الیهک طریزونده نشر ایتدیکی (اسیر بر جوجفک باشنه
کلر نام رساله سیله برلکده اداره مزده بولنور .

هفته لک غزته نک ۳۰ نجی نومروسی انتشار ایتدی . بلک مهم و مفید
مقالاتی حاویدر .

سیل الرشاد جریده اسلامیه سنک ۳۸۸ نجی نسخی قیمتدار مقاله لرله
انتشار ایتدی .

چراقلر مکتبی مجموعه سنک ۳ نجی نسخی بر چوق کزیده مقاله لر
حاوی اولارق نشر ایتشد . قارلریمزه توصیه ایلرز .

۱۸ — یتیم و صاحبسز کورد قیزلرینه صنایع یتیمه ، خدمتجیلک تعلیم ایتمک اوزره برلیلی قیز مکتبی آجغه غیرت ایده جکدر .

۱۹ — کورد، ارکک و قدینلرینک قوللاندقلری اشیای ذاتیه و یتیمه ایله برلی هر نوع آلات و ادواتدن ترکیب ایتمک اوزره برموزه تاسیسه جالیشحق .

۲۰ — بر کورد دارالمعلمینی تاسیسه جالیشحق .

وطن

له خلقت حضرت ادم، که انسان حاضری هو نهومی وینه ، دیناوه کوله کتیب مقدسدانو سراده سراپا چول و دیم ولیره وار یو . . . بغير وشه وش باو، کره گری رعد و خره خری جوم و دریایان، وزیر یومه زیروی داهایان ، شتیکی دهی له سراوارضه وسیعه موجود نیو . . . سراپا چول وحدالقههار . . .

اوی دمی حضرت ادم هاته سراوارضه چوله و به مقتضایانا اراده خدای ، مأمور بوکه به اولاد خوی او صحرای واسمه معمور بکاتن ؛ تاوه کوله نیو ذریقی ویدا هندیک وحدانیت خدای بزاتن ، وجود وی تقدیس بکن . . . حدیث قدسی ، خداده فرموی : « کنت کنزا محفیا ، فاردت ان اهرف » یعنی امن و ده کو خزینه یش جاوان وُن بوم و کیفم لیوکه عیدمن بمناسن . . . داوه بوکه دنیا م خلق کرد . . .

جالبر سرالهی بزمه مانیکی کم له دایک و یاییکی زوورکس پیدابون و صبر صبر روی دنیا یان دا کرت . بلا او ان و ده کو ایله خانونه و شاریان نیو ، چوقی یان نه ده زاتی . لباسیان ده بردانه بو ، وه کومیمونان به میوه داران ورک کیایان بهری ده چون . . . وله برشدت سرمای زیستانی و گرمی هاوینی ، ووهشت درندان زووریان مرون ، متفرق بو . . . واکر او انسان ضعیفانه به او جورده مایان وله بو محافظه حیات خویان له قوه عقلیان استفاده نه کرد بایه ، اوروکه ممکن بو انسانیک دسر دنیا بی . . . دوماهیک هیه م . شوقی

نجم استقبال مطبوعه سی مدیر مسئول : حمزه

- ۳ — بوتون کرد لهجه‌لری احتوا ایتمک اوزره بر کردجه افت کتابی، ترتیب ونشر ایده‌جک .
- ۴ — موجوده کوره صرف ونحو کتابلرندن مناسبلری طبع ایتمیره‌جک
- ۵ — کرد لسانیه تدریسات ابتدائیه‌ی تأمین ایچون لازم کلن کتابلری نشر ایده‌جک .
- ۶ — مختلف لهجه‌لره عائد اولانلری برر فصل تشکیل ایتمک اوزره بر کردجه ضروب امثال مجموعه‌سی ترتیب ونشر ایده‌جک .
- ۷ — هر محله‌کی کورد عادات وعنئانه دأر معلومات جمع ایده‌جک وکورد ماصال ، حکایه وعوام شرقیلری طوبیلانه‌جقدر .
- ۸ — کورد تاریخ و جغرافیای قدیم و جدیدنه دأر مؤلفات میدانه کتیرجکدر .
- ۹ — شرق و غرب لسانلرندن کوردستان و کوردلره دأر موجود مؤلفاتی ترجمه ونشر ایده‌جک
- ۱۰ — کوردملته منسوب رجال ماضیه وحالیه‌نک ترجمه‌حاللری نشر ایده‌جک
- ۱۱ — یرلی واجنبی آقارینی احتوا ایتمک اوزره جمعیت مرکزیه ایجاب ایدن محللرده کتابخانه‌لر آچاجق .
- ۱۲ — کیجه درس‌لری آچاجق ،
- ۱۳ — کوردلره مسکون مناطقه هیئت تدقیقه اعزام ایده‌جکدر .
- ۱۴ — جمعیت ایچون بر مطبعه تأسیسه چالشمق ،
- ۱۵ — کورد عمله اراسنده احتیاط صنف‌لری وقوئور اتیف تفکیلاتی یایمقه چالیشه‌جق ،
- ۱۶ — استانبولده سفیل وسرکردان طولاشان کورد چوجقلرندن بمکن اولان مقداری مختلف اصناف‌زدینه چراقلفه ویره‌جک، بوتلرک منتظم‌ادوامی تأمین ایچون ایجاب ایدن مصارفی عسویه‌ایده‌جکدر
- ۱۷ — کورد یتیم وصاحبسز چوجقلرینه مخصوص لیلی بر صنایع مکنی کشادینه چالیشه‌جق ،

ایدن عوامت بزده بایند موفقیت اولماسی دعاسی در میان ایده رک شونی
 عرض ایده مکه : ارشاد و معاونت لریه اشد احتیاج ایله محتاج بولوندیغمز
 ارکان منیه مری بومشولیتی و جالب ثواب تشبثاته قارشى بوندن اولکی وضع
 بی قیدیلیری محفظه ده اصرار ایتمه جکله امیدنده یز . زیرا : بزدن اولکی
 تشبثلرک دوچار عقامت اولسی سببی هیچ شبهه ایلمز که تجربه سزلکک
 دعوت ایتمیکی خطایى اجرائییه علاقه دارانک اهان ولاقیدیسک انضامیدر
 و بونک محمول الیى بوکون یورکر مری بارجه لایان خسران ملی اولدی .
 لکن شیمدی امیزکه : وضع و امیر هر کورد بوکونکی فایع ملیه نک
 ویردیکی بارام آلتنده ایکلیور . ماضیدن ندامت ، حالدن توحش ایتمکله برابر
 استقبالت ملتله موعودبعث بعدالموتندن قطع امید ایتمیور . بوتون کوردلری
 زیر تاثیرنده یشاندیغی کوردیکمز تلافی ماقات آرزوسنه ربط فعالیت
 ایتمکله درکه کوردن لسان ، تاریخ و علوم مصریه عائد احتیاجلری مستمراً
 تعقیب وازالیه موفقیت امیدنی طاشیان جمعیمز مالی جناب ملتیزدن محتاجی
 اولدیغمز مادی ، معنوی معاونت لریک ابدال و اسرافنی رجایه حسارتیاب اولدی .
 مایوس اولدق و بر هنرم آتشین ملی ایله جالششق شرطیله موفق
 اوله جغمزه ایمان قوی ایله مؤمن بولونیورز . جمعیت بر زماندنبیری الی ماشالله
 انتشار ایدن (ژبن) مجموعه سنی زیر اداره سنه آله رقی بو واسطه ایله بوتون
 ملتداش لری امتحان سی و نبات و میدان کرم و سخاوت دعوت ایدیور .
 توفیق الله یندر .
 جمعیتک صر سیله ساحه فعله حیقاومغه هنرم ایتمیکی پروگرامی زیرده
 درج اولونشدر :

(پروگرام)

- ۱ — هفته لقی بر مجموعه علمیه نشر ایده جگله .
- ۲ — بالعموم کورد ادبا ، شعرا ، علماستک کورد لسانیه میدانه
 کنیردکاری مؤلفات ، دیوان و اشعاری طوقهری و تفسیر بر صورتده
 طبع ایتمیر جگله .

گذشته ناک مشوم داعیلری بردی و یکیدن عبرت قالان بنیه ملیدن حق (!)
انتفاعلرینی آرتق آرامیه جقئر . دونه قدار محصول مساعیسنه واضع ایلد
ایلقلری جانلی سفالت اسکتلرینی بو دفعه آتیا یته کورمک اوزره قابل
تنفع بروضع وحاله قوتیغه جایشه جقئر . هیات ! کین کاهنده صید فرصته
مترقب و بو انتفاع دورت بیلدنبری تمادی ایدن بر محرومیتک ویردییکی
شدت افتراس ایله هجومه باشلامش طاتلی خولیلاری ، ملت وملت اطرافنده
کوریلن رنگین رؤیالری بر حمله ده پریشان و سرنکون قیلمشدی .

اوزون سنلرک بارفسادینی حامل متزلل بر حیات تبعیتک سور و ولدیکی
هیاکل ریا آلود ، متبصص تبسملرله زنجیر اطاعتک حلقه لرینی آرتیرمغه
باشلامشلردی .

صمیم وجداندن عکس ایدن بردویفو ایله سیات ماضیه دفترلرینه انتقالی
ظن اولتان اسکی لاقیدی واهماللرک ، فعلی ممانت لرک یته ایرات خیاره ، تحریب
آماله باشلادیقنه ، مؤلم بر جوق قناعتلر فدااسندن ، قیمتلی زمانلر ضایعندن
صوکر ایتان ایدن منوران ملت استقبالک قاراکلق کردابلری ایچنده
قاینامغه نامزد کورد و اولقی قورتاره جق تدابیره بلایر و اتوسلی لمرار لاشدیردیله .
بوعازمانه و فقط یک قورقونخ مشکلاتله مالی قراردن (کورد تعمیم معارف
(نشریات) جمعیتی میدانه کندی . شرف مخاطبه لرینه مظهر اولدیقمز
بوتون ملتداش لر مزی عینی امل و حس ایله متحرک کورمک بزه اک قوتلی
تشویق و سائانی احضار ایتدیکندن جمعیتی قوی بر اطمئنان ایله حضور ملته
تقدیم ایده بیلیمک جسارتنه مالک اولدق . جمعیتک حدود فعالیتی تعیین
ایدرکن تشریک مساعی واضاعه قوت و زماندن بقیقه محصول ویرمیدیکی کرار آ
تجربه ایدلش بولونان سیاسی چالشمه لرک نتایج منفیه سنی نظر ایتباهه آله رق
تماماً علمی و قطعاً غیر سیاسی پر پروگرامک ساحه فعله اخراجی هدف
مساعی اتخاذا ایتمک قرار ویردک .

بزدن اول عینی احتیاجی ادراک و بو اوغورده فداکارانه بذل مساعی
ایله بن ملتداش لر مزی ذکر جیلنی یاد و اولنلرک جوام فعالیتلرینی کسر و ایبطال

ایچون حقك ظلمات جهل ایچنده بوغولمسنی ، متك تام معناسیله بهیمی
 برحیاته امرار زندكانیسنی تشویق ایلدی وموقوده اولدیلر .
 بویوکه اطاعتی اك غیر قابل فراموش وشایان امثال بر غصه صورتنده
 تبیل ایدن تربیه ملیه ، حله علومه حرمت وانقیادی ارکان ایماندن هدایتدیرن
 تلقینات دینه کوردك صاف و صمیمی وجدان ومحیطنده اویله برطرز قبوله
 مظهر اولمشدی که اك بارز حقیقتلری باقران صدای ایقاز هیچ برقولاقده
 بر ذره انعكاس تولید ایچدن سونیور وا کثریا قاننك جهه عصمت وایماننه
 قیزغین و فقط قارا بر تمغای کذر ولغت دعوت ایتمکدنده خالی قالموردی
 ایشته کرد بو کونه قدر پك انچه وعوام فریب بر طرزده ترتیب و تطبیق
 ایدیلان ، ایجابنده اك آغیر عقوبات دنیویه و اخروییه ایلده تأیید وتحکیم
 ایديله کلان بو شبکه ضلال و اغفالک دائره تنك و تارنده اسیر و خبرسز
 یاشادی نه لسان و نه تاریخی، نه ده حیاتی دوشونهمدی بشریتی اوج اعلای
 سعاده چیقاران حرکات مدنییه، حتی کوزی اوکندده، قومشوسی نزدنده
 جریان ایدن حادثات عمران و عرفانی کورمدی ، کورهمدی . کوزی باغلی
 یینی کلیدلی انقراض اوجورومی کنارنده جحیم موعوده دوغری قوشدی .
 نهایت حمزه حقیقه چاریان باشی الاری ایچنده ، متحیر ، اندیشه ناک بر
 حالده ایشته شمیدی بر بارچه دوشونمك ، بر آز اطرافنی تدقیق و تماشا ایتمك
 احتیاجنی حس ایتمدی . ایلک دقیقه بیداری اوکا نشر حقائقه مقدر اولدینی
 قادارستر حقیقهده واسطه اوله بیلن ولوله مطبوعات آراسنده کندی سسنگ
 هیچ جیقمیدینی الاقدسی حقارینك بویله بردلال مدافعدن محرومیت دولایسیله
 دوچار ضیاع اولدینی نتیجه مدهشهنی اوکرتدی . او ، بو قادارنجیع
 و حیات کداز تجارب گذشتهدن بر درس عبرت بدایتده نقصانی آکلارکی
 اولدی .

بوتون مسائل عصریه نك مدار حل وعقدی مدنیت حاضره نك مطالب
 اجتماعیه موافق تشکیلات اجرا سیله کورد موجودیت خیابیه سه صولت
 ایدن مهالك مستقیله قارش قویق ایستدی . ظن اولتوردی که مصائب

ملئرك شواختيار توپراغه، عائد مسامى به ختام ويرهرك سهارله اوغراشمغه باشلا دقلىرى عصرلرده مدنيت بشريه نك اينك تمل طاشى اولان لسانله ، اولنك تنظيم و تسيق ايله اوغراشق فجيهر. فقط بونقصانى سواد اعظم ملته تحميل ايدهرك اولنرى مسئول غوتوق، بويوزدن حقوق انسانيه و طبيعه لرىنى تحميد و ياغصبه كندنده برحق كورمك شيمه عدالت و انسانيتله استيزادن باشقا برشى دكلدر .

اوت ، بوكونكى حاليله دخى اقوام حاضره لسانلرندن اكثرينه ادهاى رحمان ايده بيله جك بروست و مكملته مائك ديلزى مقتضاي عصره موافق برشكده تدوين ايده مديكمز بر حقيقت، همده جوق آجى بر حقيقتدره . انجاق دها بر عصر اوله قدر فيض بار بر انكشاف ادبى به مالك اولدينى بزلره انتقال ايده بيلن قلاسيق مؤلفاتندن استدلال ايتديكمز كورد لسانى بخت و طانك مساعده سزلكنه انضمام ايدين بعض عوامل انحطاط النده بوكونكى وضع تردى به بالا ضرار داخل اولمشدر . اولنك حال ماضيسته فارشى توجه ايديلان حقمنز هوماره اك برنجى سلاح مدافعه مى قدرت تكاملنى صفره ايندين اومؤثراتك دور دور هرملت تاريخ و حياتى اوزرنده علنياً اجراى فعل ايتش اولسيدركه اوده قواى مليه بى يذتقلبلرنده طوتان علما و امرانك اختلاف طرق و مذاهب و تنظيم حرس حاكيت كى اسباب شقاق و فغاق ، جرمنافه و سيله اتخاذ ايتكله عصاى مليتى انشقاق ايتديرملرندن عبارتدر . منافع شخصيه لرى ملتك اطاعت مطلقه و بناء عليه جهل عيقتنده آرايوب بولان بوايكى زمره بوتوف قدرت فعاليتلريله كتله ملت آراسنده موجودى ادامه ويكيدن ايجاد واقعه صورتيه اهداد فغاق على الدوام تكثير اينديلر . هرزمره بر پارچه نور ، بر اوافق اماره فلاح كورديلرسه اورا به صولت ايتدى، اللرنده طوتدقلىرى و بالكرز محو و تخريب بولنده قوللاندقلىرى كور و قارا قوتله هر تشبىي احما و هر مله بى اطفا اينديلر . آنالرنندن اللرنده زواللى ملتك صرئندن استيفاي استحقاق ايده جك بر فرمان مواسات ايله دوغدقلىرينه قائل بويا دكارلر باطلك تايد سكر ايتنى

کرد تمیم معارف جمعی بیاننامه‌ی

جمینمژک تشکندن مقصد بالکز مساعی سیاسیه ایله ادامه موجودیتنه امکان تصور اولونه میان ملتخیزی استقباله معطوف و تمامیه علمی بر اساس داخلنده عصری قابلیتله تجهیزدر .

فی الحقیقه بونقطه نظر دن بدبخت کورد قومی یکرمنجی عصر ترقیده آغلانه جق، شین آور بروضیته مالکدر . یاریشکی جدال ورقابت ساحه‌سنده حق و حیاته توجیه ایدیه‌جک مهاجرات احکارانه یه قارشئ سلاح مدافعه‌دن بالکلیه محرومدر .

اولاد آدمک کشاد ایندکری رایات ملیت آلتنده تصادفک عصرلرده بردن آنجااق اقوامک پیشگاه استفاده‌سنه وضع ایندیکی - فرصتلردن حصه افتاعی قوبارمنه شتابان اولدقیری بر دورده ، نه‌الیم سوه طالعدرکه ، بزلر مواجهه مدیتده ادعای استحقاق ایده‌بیلیمک ایچون جوق و بویوک مشکلاته معروض قالیورز .

دیورلرکه ملتلك برات حق واستحقاق، جریان عصره هم‌یا ؛ بر لسان وتاریخه ، بوکونکی معناسیله ملی مؤسسه‌لره مالکیتدر .

عدالتی توزیع ایدن دار حق وامانه دخولی تأمین ایده‌بیلن نشان رخصت ، ورقه هویت بالکز بونلدر .

جاهلانه ومفرط ادعالردن صرف نظرله اعتراف ایده‌لمک کوردلرکک بوجهتدهکی نقصانی عظیم والیدر .

بویله اولقله برابر وهله اولاده بویوک کورینان شونقصان حقیقی اولقدن زیاده ظاهریدر . چونکه بوکون برخزیننه تألیفاته مالک بولنماق فلاکتی کوردلره کوره غیر قابل تممیر برزبان تشکیل اینمکدن جوق اوزاقدیر . ملتک قابلیات خلقیه‌سی ، لسانک وسعی ، قواعد صرفیه ونحویه‌سنگ اراءه ایندیکی کمال وانتظام‌اونی آز برهمت وزمان صرفیله السنه حاضره‌نک اکثرینه نصیب اولمایان برپایه تکمله اوقایه مساعد برحاله‌در .

طاشپاز سربست بـشـمـق حقه مالکدر کورد ؛ نـسـلاً مـنـکـبر ، صـادق و مـسـافـر
 پرورد . شرف و ناموسی خـشـونـتـه و فـقـط تـعـصـبـه نـلقـی ایدر . بونکه برابر
 کورد اوزرنده شـیـخـلـرک نفوذی چوق اولوب تمـصـلـری تحریک ایدیلنجه
 فطری طبعی کنـدیـسی قیام سوق ایدر . کوردلرده عسکرلک و انتظام روحی
 موجود ایسهده نظام و قانونه مقید خدمات عسکریه قارشى عدم محبت
 دویارلر . کردستان ؛ مـاـصـال و مـناـقب اجداد جهتیله زنکیندر . و اسیکی
 زمانلردن گانه قصیده و غزللری جاذبه دار و حـزین برصدا ایله تغنی ایدیایر .

— دنگ —

دنگه ژ خرابا وطنی من دکه کازی
 دنکی چییه ؟ او کونده ویا طیره کی .. بازی ؟
 یان دنکی یتیمه لهر باکرو بفران
 ژ صرمان لرزن بی جل و صول ماینه طازی
 بی خارن و زادن همی برسینه و سفیلن
 ژیناخو یشمان همی مرنه کی راضی
 بظ چونه ؛ دوا دمرنه ؛ لکو ما (دمو ، ویمجال) ؟
 کامش مرینه کاسن ، چوت ، نیر ، برازی
 ناو آکری ظلمی همی صوتن نهه بی شون
 کدر دوم ، هریه ، مالی ، شه نه خویله کی طازی
 بلکو : خولی زی باکره کی آنی بلاو کر
 دعواچییه ؟ !

مفتون کییه ! !

ماقط هیه قاضی ؟ ۲ ضواط - ۳۳۵ ژمالا هکاریان

ع . دهمی

اولدیفته باقیبرسه نسبتاً برطاقم کرد خاندانك بیامیه خیمه‌ارینه منسوب
اولدیفته شهریه محل برافبور . جانبوک اسکی سوهرائلی تمبل ایدن
سلیمانیهك بابانریشی و (گوران) لرك بر فرغه منسوب سینهك [۲]
آرده‌لان ریشی لااقل بش‌بوز سنهك قدیم برشجره کوستریبورلر. پك آز
زمان اولنه قدر شرقده بیوک کرد ریشلرندن بریسنك اهل صلیب دورنده
صلاح‌الدینی آکدیران برحشمت وعظمته اطرافندهکی کزیده و کبارلردن
وزرهلر کینمش بیونلرینه آتدقلری اینك مندیله الرنده حربیه، مزارق،
وقلنج طاشیان کنج کرد سلاخسورلرندن مرکب معینی کورمك نه قدر
نظرربا وذوق آور ایدی :

جاهل و صاف اولنله برابر کوردلر فطرة ذکیرلر . سنین اخیرده
تحصیل و تربیه کورمش کوردلر ؛ سلطانك زیر اداره‌سنده صدراعظمقده
داخلی املق اوزره بویوک وظائف رسمیه اشغال ایتدیلر توراتك تورکجه
ترجمه‌سینه یاردم ایتدکاری کبی بر غنیه‌ده نشر ایتدیلر . ارککلری لوند
چه‌ویك و قوتل اولوب بویلی نامر اوله‌رق پك اوزوند قادیلری بجه

وتل حاتون سوهریلی همدیکی سوهرائلر اولوب سلیمانیه بابانلری بو سلاه‌دن کشلردر
مینجاربین طاغاری زرزاری لری شمیدی اوشو زرزاری (محرره تدقیق ایتدی کله‌شون
(Sidek) و صیدهق ستولرندن استخراج اولندیفته کوره) . جوله مرکبه شمیدی
جوله مرکبیلر نسباً خلیفه مروان ابن حکانه منسوب اولدقلری سوبله‌نیور .
حکابه ، عرب جوغرافیاسه کوره زوزانده ساکن حکاری یلر .

بخیه Bokhtieh شمیدی بیتایلر . رووادی Rowadi صلاح‌الدین بو فیله
منسوب ایدی بو فلوختیه اربیل قلمه‌سی مدافه ایدن راوندیلر املق مختلظه . بونلردن
باشقه بکری اسم قدر دما ذکر ایدلمی ایهده املاخسارندن دولابی هوبلرینی تحقیق
ایتله ممکن اوله‌مامشدر .

[۲] ۱۶ نجی عصر میلادیه یازلش شرفنامه نام کردنارمخنده : چنکیزیلر سلطنتک
نماشته طوغری دیاریکر والیرلنک نسلدن کلوب نسباً معهور احمد ابن مروانه منسوب
اولان باباآردیلان نام‌ذاتک کودانیلر اره‌سنده برمدت قالدقندن موکرمه شهرزورحوالیسی
ضبط‌ایتدی و تدربجاً توسیع ایدمک ایلای «کردستان» نی زیرماقیته آلان آرده‌لان
حائله حکمداریسی تأسیس ایلش اولدیخی ذکر ایدلش اولسنه کورده صفیلر دورینه
ارطام ایدلمی اولپوره .

بوراله تجاوزی دانه محاصره و سیه تشکیل ایتکه در . کوجه زمانلرنده کردلرک خزوه اعتیادلری طولایسیله بکدکلی برلرده مسلم و خرسنیا اهایلی اضرار ایدرلر و بوحال بر شکایت منبی تشکیل ایدر . تورکیده مسکون کردلر ویرکو ویررسده کوچیلر یالکز اغتام رسمی تأدیة ایدر و بورسم اولرلک یازلر مرعالرینه کیدرکن دجلهلی انشای عبورلرنده جایت ایدیلر .

اخلاق و طبیعتلری

کرد صاف و آجیق هوادن و طاغلرله نامحدود سربستیسندن ذوق طویار . او نادر اوله رق قاطیرجی ویا دوه جیدر . کردلرک احتمالک لایق اولمقلری فنا بر شهرتلی واردر . تورکرله لسان جهتیله ایرانیلرده مذهب اختلافی یوزندن یسانجی قالدقلندن هر طرفده بر عدم اعتداله کوریلرلر و عاداتا مزمن بر حال حربده ایتمشکی یاشارلر . طبیی درک بوشرائط تحتده طبیعت انسانیه نك خصائل حمیده سی انکشافه مظهر اوله ماز . بونک ایچون کردلر خشین و اطاعتسزدرلر .

برکرد عشیرت رئیسک احتمالک اک بویوک اوصاف میزه سی اجدادینه قارشى ضروریدر . بوحس بر جوق احوالده مبالغه کار بر ماهیتده کوریلیر . فی الحقیقه حال حاضرده کی عشیرت تشکیلاتی بلک قدیم بر زمانه ارجاع ایدیلر . اونجی عصرده عرب مورخی مسعودینک ذکر ایتمش اولدینی اون سکر عقیرتدن بوکون یالکز ایکی ویا اوچ هقیرت اسمی معروفدر .

بونکله برابر ۱۴ دنجی عصر میلادی به عائد اولوب Quatremère (قازمر) [۱] ک ترجمه ایندیکی شجره ده معروف یلک جوق اساسی ووجود

[۱] محردک صحیفه ۳۰۰ مدد ۱۳ notice et extraits des m-ss مراجعت ایدلی . اون دردنجی عصر میلادی به طایف بوارده ذکر و تعداد اولان کرد مشائرندن الحاله هذه آئیده که اساسی درج ایدیلیر . دایماتغ کورآبیلری (شمدی کورائو) همدان طاهرلنده کی زنکیه لر شمدی کرمانشاهده بولونیورلر . کرکوک واریک حسانی لری شمدی درسم طاهرلنده بونیورلر ویدایة خوراساندن کلکلی متواتر در . شکل کپاد

کردستان [۶]

کردستان شمالی مناسبه کردلر مملکتی ، در . ارمنی اووه سته
باینده لقی ایدن طور ووس طاغث بر قسمی احتوا ایدن بو مملکتی باطمان صو
و بهتان صو و دجه به آان دیگر نهرله ایصنر طاغلق اراضی بر طرفدن
دیگر طرفه قطع ایدر و بویوک ایران یا بلاسک منتهای غریبسی تحدید ایدن
بویوک و کچوک نراب نهرلری اروا ایدر .

نفوسی

کرد نفوس عمومی سی ۱۶۵۰۰۰۰ ی تورکیا کردلری ۸۰۰۰۰۰ ایران
و ۵۰۰۰۰ ی روسیه کردلری اولوق اوزره ایکی ییحق ملیونی متجاوز اولدینی
محمدر [۱] . فقط شایان اعتماد استاستیق یوقدر . قسم اعظمی نفس کردستانده
مکون بولمقده برابر کردلر متفرق اولوق غریبه سقاریا نهرند ، شرقده
رومیه کولنه و شمالده فارس دن جنوبده سننچار طاغنه قدر یا یلمشدر .
بوندن بشقه خوراسانده تجرد حالده کردلر بولمقده در . کردلرک منقسم
بولدینی عشرتار بعض جهندن اسقوجیا قیللری آ کدیرر . بو عشرتارلردن
بک آزینک نفوسی اون بیکی کچر . دیگرلری وسطی اولوق اوچر بیکی .
مکون وراعی کردلر (یری) قیشین کویلرده او طوریر و یازین کندی
مرعالر نه چادیر قورارلر . بونلر اهلینک متزاید برا کثرتی تشکیل ایتمکده در .
کوچه تسمیه اولنان کردلر دائماً خیمه نشین اولوب الکنکین و مستقل
بر کتله در . بونلر مایسدن تشرین اوله قدر یاز موسنی طاغلرده و یوکسک
اووالرده یکیرلر و قیشی دجه ساحلر نده و سننچار طاغثک شالنده کی بویوک
اووالده امرار ایدرک بورالرده سورولری رعی ایتمک حق شمره بلرندن
صاتون آلیرلر . هر عشرتارک خصوصی مرعالر اولوب دیگر عشرتارلرک

[۶] « انسیکلوپدی بریتانیکا » دن تلخیصاً نقل اولمشدر

[۱] بو تخمین حقیقتک چوق مادوننده اولوب کورد نفوسی لا اقل بش ملیونی تجاوز
ایدر ایلروده بونی ایضاح ایدمیکن (زین)

۲

ای کوکله ماڤاڤه وار او نکلده دوز واپسین
 دنیوی ایشلرکه نصل ایلیورسک ترله دین ؟
 صانکه اولدک پادشه یادامی روی زمین
 طاق کسرایه نظر قبل لوحه عبرت قرین
 برده داری هپ اوروجک بوم نوبت چالیور

۳

طوت سلیماندن که امریه دوزردی خلک و باد
 صوکره تاجشید واسکندر ، پشنگ و کقباد
 هرکن کجدی ، طوغان اولدی ، اکین بولهی حصاد
 نیجه بیکلر خاتمان سوندیردی جرخ کچ نهاد
 صانمه ظلمی تک سکا یاخود بکا حصر ایلیور

۴

ساحه عرفانده فضل ایله اوللر نامدار
 کوچدینر کاشانه دن طوبراقده ایتشلر قرار
 بک کوزل تصویر ایدر دنیایی بوقول کبار
 دون صدف قاریوله سنده کوچ باتان بر تاجدار
 شمدی بر ظلمت فزا طوبراق ایچنده یاتیور

•

سوندی هپ طوبراقلره قلب اولدی حسن برفسون
 قبره باق آلتی جسد اوستی چیچک عبرت نمون
 اوچیچکار انهلر کوزندن آقش اشک خون
 خیزلی باصمه بره (خالده) شو طوبراقلر بنون
 هپ کوزل تنلر خبارندن ترکب ایلیور

سلیمانیهلی - عزاد توفیق

۳

از سلیمانی که راندی حکم خود برخاک و باد
 شاه جمشید و سکندر تابشک و کیقباد
 رفته دیدم هر که آمد مرده دیدم هر که زاد
 کردش کردون هزاران خاندان برباد داد
 نه همین بد مهرش بانست یابامن بود

۴

نامدارانی که اقلیم سخن بگرفته اند
 جمله کی رفتند و اندر خاک رو نهفته اند
 اهل عرفان اندرین معنی بین چون گفته داند
 تاجدارانی که برآورند زرین خفته اند
 نیک بنکر تا کجا شان منزل و مسکن بود

•

نه سواد خط مشکین ماندونه حسن جوماه
 سبز کشته بر سر خاک سمن بویان گیاه
 چون شهید ار بایدت بی رخ کس رفتن براه
 پایه خاک هسته نه خالده که این خاک سیاه
 از غبار خط مهر و یاق سیمن تن بود

۱

موج طوفان جهان بنیاد عیسی صاریبور
 کرد بادی کاروان عمری یولدن آریبور
 نیرده کورسه بریشیل کلشن قور و تمق استیور
 کولکچی مهلك شو ماوی قیده بارغیور
 حادث الله کسی بی دنیا ده راحت قومغیور

در شعر سه تن بمرانند هر چند که لایق و بمدی
 اوصاف و قصائد و غزل را فردوسی و انوری و سعدی
 سعدی قدر سلیس و سهل محتسب بارچه‌لری بولنور . مثلاً (به معمار
 غمت نور ساختم ویرانه خود را . بادت کعبه کردم عاقبت بخانه خود را)
 کبی سنوحاتی تنظیر اولتماز شاه بیتزدند . فلسفه قوتی ، تصوفه بالا
 بالخاصه لغت و عشق نبوی ده جامی و بکمش عصمت بخاری ایله هم ترانه
 و همقرین بولنشدند . هفت بند مولانا فایله مشهور نفی سدره شاه لولا کده ،
 روضه مطهره نك مناره شریفنده خارقه طرزنده مؤذن طرفندن تمجید یرینه
 ترنم ایدلشدند . ایلروده روحانیتندن بالاستمداد آثار ادبیه‌سنی طبع و نشر
 ایتمک جمعیت نکه مقرر اتندن بولند یفتدن شمذیلک بر غزلی تخیاً غزیه مزه
 درج و محضاً و قطب دایره ارشاد ک همشریسی بولنق شریفه نلک تخمیسنه جدارت
 ایدن بر سلیمانیه لیلک تخمیسله ترجمه ایدیوروز بوتزجده دخی نالینک منظومه‌سنی
 ترجمه ایتدیگمز زمان سویلدیکمز کبی وزقی ، آهکنی و ممکن اولدیغی قدر
 لایقه‌سنی بوزماق ایچون صقندی بر محدودیتی ناچار قبول ایدیوروز .

۱

موج این طوفان اساس عیسی برهمن بود
 کرد بادش کاروان همروا رهزن بود
 خشک خواهد گشت هر جاسزه و گلشن بود
 سایه این خرک نیلی کرا مأمن بود
 یادرین دینا کجا آسایش یکتن بود

۲

آحزای دل فکر باید کرد روز واپسین
 جستجو چند از پی دنیا و تاکی ترک دین
 خود کر قم فی المثل کشتی شروی زمین
 چشم عبرت بر کشتا و طاق کسرا رابه بین
 برده دارش عنکبوت و بوم نبوت زن بود

عجب و هوا خواہ قزائماشدر . حالوکه خاک کردستانده ظهور وبتون
خطہ اسلامیہ افاضہ نور ایلان پیر ذوالجناحین مولانا خالد قدس سرہ
اسمی نسبتندہ خالدی پرنام ابدی قزائمشدر مشارالہ حضرت شاہ نقشبندک
خاقانہ طریقتی (ہذہ جنات عدن فادخلوها خالدین) نقش نکاریلہ آباد
ابتدیی کہی باقی قالان بوقبہدہ برخوش بر صدا ایٹش فحواسنچہ ادبیاتجہ
مغلہ اترلر براقتشدر . شعرطبیعت اولان طبیعت شاعرانہسی حب وطن ،
حسیات ملیہ ترانہلریلہ ترنم ایلرکن (توکجا وکابل غزنی و خاک قندہار)
دیارلرنده دائما عشق وطنلہ اغلامش فراق وطنلہدہ اخلا رکن کوزباشلری
ینہ وطنک کوزل چشمہلرینہ بکترہدہرق تسکین الام ایتمشدر .

بکرہ جوی شد زدوچشم روان از خون دل

ماقت کردم دوا داغ فراق سرچار

وصوکرہ دیکر فنلندہ

خون دلم نسیم صبا غمکشارشو

بردشت شہر زور دمن رھگذارشو

قان اغلیور کوکل ای صبا کل عنایت ایت

آہ اوغرا (شہر زور [۱]) مدہ بندن زیارت ایت

غم بردلم نشست چو کدرون زداغ ہجر

ای چشمہ سار چشم توہم سرچارشو

(کدرون طافی [۲]) کہی غم ایلہ سیسلیدر کوکل

ای کوزلر اشک ہجر ایلہ سز (سرچار [۳]) اولک

مشارالہیک لسان عذب الیاف فارسیدہ بلند وغرا بر دیوانی ولسان

مادرزادی اولان کردجہدہ منظوم برخیلی مآثر عرفانی وار . غرامیاتدہ

ہمراہ اقایم ثلاثہسندن اولان

شہر زور سلیمانیک نام قدیمیدر

[۲] کدرون طافی سلیمانیک حوالہسندہ بر طاقدر تہسندہ اولیادن ہمر کدرون

مدقون اولدیفندن اونام ایلہ یاد اولنوز .

[۳] سرچار سلیمانیک شمالندہ بحرشمہدر .

سنه لى ۲۲۰ غروشدرد .
آلى آبلنى ۱۲۰ غروشدرد

سالاك ۲۲۰ فروشه
نېف سال ۱۳۰

مسلكيزه موافق مقالات
مع المنويه درج اولور .

درج اولونيان مقاله
اعاده ايدلر

چين

چهارت

دين، ادبيات، اجتماعيات و اقتصادياتدن بحث ايدر توركمجه كوردجه مجموعه در .

كورد بيوكلرندن :

حضرت مولانا خال

فس سره انليه

بر ملنى طويل اوله رق بر غايه ميشنده استه كه قوشديره بيله جان قوت
انجق دیندر . دینسزلك اخلاقسزلى توليد ايدر . اخلاقسزلى هر قومى
انقراض اوچور و ملرینه طوغرى سوروكلر . تمایلات وجدانيه ، آرزوى
قلیه خلافته جبراً بر ملنى تحکمه رام انجون قوللا نیلان قلیج ، قنق ،
حبس کى وسائط ترییه و تضییقه قورقونك ، نعویتك دوام ایندیكى
مدت قدر بایدار اولور . بلکه ده سوکره لری بر عکس العمل حاصل ايدر .
فقط دین محبتله ، وجدان ارزوسيله ربط قلب ایدنلر امیدلری ذاتاً آخرته
باغلا دقلرندن اورابطه قلبیه مزاره قدر دوام ایده جکدر . رابطه دینیه ايله
طائفش پیشوالر جهانگیرلردن زیاده خشوعه یاد اولتورلر . ارشادات دینیه
طریقله فتح اولنان کوکل اقلیملری عسا کر محافظه یه محتاج دکدر . مغوی
ازلر لایمؤدز . ازمنه قبل التاریخیه ده بيله موجودیتی ثابت اولان کرد
قومى ایچنده جلدلری طولدیره جک حکومتلر ، حکمدارلر کلش ، یکمش
اولدنی حالد صلاح الدین ابوبی مستقا اولوق اوزره هیچ بری آثار محله
براقامشدر . چونکه حکم جبارانه لری انجق کندی قلمرو حکومتلرینه
انحصار ایلهرک برغوث کپلانی ، برشاه نقشند قدر آفاق دورده بيله

« کوردستان رفیقیز »

« انتشار ابتدی »

اونه د نیری تشکیلات علمیہ جبہ یک چوق مہمتہ محتاج اولان معصوم کوردستانمزلک
انکشافی اوجرندہ ارباب جہد غیرتک چکدکری مزاحمہپ بر طاقم غرضکار
نیچہ لردن دایما ہبایہ اوضرا یوردی آرتق بودقمہ علم الکتریقلری یا قلمغہ مساعده
اولنش و کورد منورانکدہ بردن برہ شہراہ ترقیہ آتلق ایچون موزون بر
حرکت مشاہدہ ایدلمکدہ در . ایشتہ بوندن طولای (کوردستان) اسمنده
بر رفیقیزمک انتشارینی خبر الیر آلاماز ایچمز طیشمزہ صیغماز درجہ دہ
فخر و مباہات ایتدک بر چوق مقتدر قلملرک یاردیمبلہ نشر ایدن برنجی
نسخہ سنی بتون قارئلریمزہ توصیہ الیر ودوام موفقیتی جناب حقدن
نیاز الیرز .

کورد تعلیم معارف و نشریات جمعیتندن

شباطک یدنجی جہہ کونی اوکلہ دن سوکرہ ساعت بردہ جمعیت افراد
محترمہ سبہ قید اولنق ارزوسندہ بولتان ذواتک جفال اوغلندہ واقع کوردستان
جمعیتی بناسہ نشریقلری متمنادر .

آبونہ لریمزہ

آبونہ لریمزہ کوندردیکمز بر طاقم نسخہ لرک واصل اولمیشی شکایت
(۵) نجی نسخہ مزدہ مرجعک نظر دتی جلب ایدلہ یکی حالہ حالا تووال
ایدپیور بناہ علیہ آبونہ لریمزہ واصل اولامش نسخہ لر واریسہ نومرولر
هان خدوہہ بیلدی رملرینی ریجا الیرزہ

سالک ۲۲۰ فروشه
نیف سال ۱۳۰

درج اولونمیان مقاله‌لر
اطاده امدلر

•

دین، ادبیات، اجتماعات و اقتصادیات بحث ایدر تورکجه- کوردجه مجموعہ در۔

حضرت مولانا خالد م . نژاد توفیق
 کردستان
 دنك
 کرد تعمیم معارف جمعیتی بیاننامه‌سی
 وطن م . شوق

نجم استقبال مطہر من

آدرس :

باب مالی جواری ابوالسعود جاده سنده نجم استقبال مطبعه سنده (ژین)

اداره خانه سی

توزیع محل

باب مالی جاده سنده یکی شرق کتابخانه سی

دارالحکمة الاسلامیه اعضای کرامندن و کردستان علماء مشهوره سندن
بدیع الزمان سعید کردی حضرت نریسک تالیفاتندن (اشارات الانجاز فی مظان الایجاز)
ناشده کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیهوک شرق کتبخانه سنده
صالحه در منتسین علمک برر دانه ایدمعی توصیه سی وظیفه عد ایدروز .

کرد لسانک قواعد لغویانه دائر مقدمه العرفان نامنده بر رساله
نشر ایدمشدر : اداره خانه مزده و شهزاده باشند قوثر ایتف شر کی
جوارنده محاف حمدی اقدی دکاننده بولنور .

(ژین نشر یاتندن)

هیئت تحریریه مزدن حکاریل عبدالرحیم رحمی اقدی طرفندن نظاماً
قلمه آلتان (عقیدا کوردان) نامنده کی کوردجه منظوم علم حال موقع انتشاره
وضع ایدمشدر . بالجمله کورد قرده شلریمزه برر دانه سنانک ایدمعی توصیه
ایلرز وینه مومی الیهک طریزونده نشر ایتدیکی (اسیر بر جوجفک باشنه
کلتلر نام رساله سیله برلکده اداره مزده بولنور .

هفته لک خزینه نک ۲۹ نجی نومروسی انتشار ایتدی . یکه مهم و مفید
مقالاتی حاویدر .

سیله الرشاد جریده اسلامیه سنک ۳۸۷ نجی نسخی قیمتدار مقاله لرله
انتشار ایتدی .

جراقلر مکشی مجموعه بینک اپکنجی نسخی بر جوق کزیده مقاله لر
حاوی اوله رق نشر ایشدر . قارلریمزه توصیه ایلرز .

حیل مین اسمنده بر مجموعه اسلامیه نشر ایتدی قارلریمزه توصیه ایلرز .

نهوچی عشقه چی نهوچی به ؟

البت او نهوچیا ولاته .

لورا او وختی من له ولات درواز کړی چو جاران ژ بیرامن ناچت چی
وختان له پیش جاوی منه اوزوزانید رنک رنک دکلا ند خلی اوسوسن ، بیونید
تازه دین که وید برقی در که تی او هوایی صاف ، بوان بی هنان نمونه کی ز جتی به
او کړیت (به ظی) و به کی دکالن علامتا معصومیتا کردانه .

چی دران زوزان هه ؛ چی دران (به ظ) هیه .

از نزام ژر چی هندۍ وان زوزان ، وان جیایان وان (به ظان) له من

شرین نایتین ؟

نوزاتم بلکهو بچو کچی دانما دکل وان بهارتیه سیرا هندی ؛
یان زی وکی خدا آفراندی و هاشترین آفراندی به ؛ یان زی کچی دلوی دا
بغزمانی من خبردن و باب برایت من لوینه ژ بروی قاسی و الحاصل ازنی نا کهم .
تونی آ کر مکی ، عشقکی چار رخت میلاکامن و رها تیه دانما دسوزد ،
دقلیند وختی بختی ولات دکن از تخمین دکم وی له بر شوله ک مزین و ستامه
دربیا وی شولی وی خیاتی جانی خو بدم بترم ژ بو من مزنا هی که فخره که .
تماشه دکم ریا مری نابی نم

در حال دنکه کی زوجدانا خو دبیتم کوه عقی خو برهوک وختی مری
ینه وختی ژینی به ، لسروی نصیحتی جاوی خو و دکم چار طر فید خو نهیرم
تشی ژو ژنی لازم زحیف کیم .
دنا وینا (ژین ، مری) و ستامه متحیر و دومایی ، هر دو دست خودایه
جینیکان غمان دکم .

دوی حال دامن دیت ژ اودا دبتر دنکی قرآنی تبت من کوه داری کر
سوره تنزیل دخون آیتا (لا تقطوا من رحمة الله . . .) کوهی من که ت
بهوی مز کچی بی آبرایوم خریطاولانی خووه کړ ، ناوید باژیران و نکونندان
من خاند و بوی منسل بوم ۴۶ کانونا پاشی - ۳۳۵ ژملا حکاریان

ع . رحمی

عشقت ای جان منی رسوای عالم کردووه
 چونکه انصاف بی بو [م، ش، و وی]
 مشوی امروزور نخوشه قدشقای نای به هیچ
 کر شفای بنین به بوی اوزلف واکیر بجه به

..

دیگر

بنوری باده کشف ظلمت تقوانه کم جییکم
 به شمعیک وها چاره شوکی وانه کم جییکم
 له کل دست مناریکنا کهوی زتار زلف یار
 وکو شیخ اختیار مذهب ترسانه کم جییکم
 له ری اوشوخدا خوم کردنجاکسی بیانام جایک
 دساخالک هو عالم به سرخومدانه کم جییکم
 له سرتوم دشمنه عالم قضیه مانع الجمه
 که تری تونکم ترکی هو عالم نه کم جییکم
 اوا لایلا به روزی خسر دا دروا دلی محوی [۱]
 هتاقام قیامت آه و واویلا نه کم جییکم
 مشونی سلیمان

وهلات

ایروکه دقلی مه جیان نهوینی یکه هیه، آ کره که هیه، کوام داغما
 بهوی عشق؛ بهوی نهوینی؛ دسوزن، دقلن و زبروی آ کری ام نه خدان
 مالن؛ نه خدان کورن؛ نه خدان جیان؛ والحاصل جمی نشتی خو ام حاضرین
 دوی ریبی دا بدن.

[۱] سرخوم اوایل حیاته ده لقی مشوی ایکن او آخر ده محوی اولشدر.

(بی هی دی دین)

بی هی دی دین اصلا	ژمرختا مولا
قرآن عظیم الشان	(لا تقنطروا...) کوټ لورا
سی، مملکت جدی	مزکی یه بو امان
خسبا یتک صافه	افراد همی فعال
هر کس د وظیفه خو	لازم خټن شو، روز
یک، ثابته بی قیدی	ضایع دکتن سدروژ
زخف بو ته رفیق مه	وی دختن داتم
ایمان کره همیان	توفیق بامه قلم
دی یا مه نه لیری	ری یا حقه بی پروا
نقدیق دکت هر کس	هم راضی یه بی مولا
فکرن خبری پیران	باش سی و تدبران
«خدای به مژا دارن»	د شوری به بلا دارن»

زیلاکاران

۳۱ - ۳۰ ژوړی - ۳۳۴

عبدالرحیم رحیمی

آثار اسلاندن

لب شکر تاکی حسرت خال مشکیت دلم
 داغدار وخسته بی وک [ل، ا، ل و ه]
 لاله رخسارم لسانیه اشک خونین ونک اوه
 چونکه روسودم لقابی [ع، غ، ی و ه]

اشغال ایتش اولاجقدر . اوخ . . بن ایسترمکه قارالیه جنم سطرلر
 حسابتمک ترجمانی اولسون وحقیقی بر معنای افاده ایتسین . کوردلک ترقی
 وتمالیسی الا جلی اتمکم قوه قلبیه دن هرومینم حبیبله بوتون کوردلکه
 قارشی بسله دیکم املرم قلبیه بوغولیور . آه بن نه قدسی املرله معلمه لکه
 جالیشدم . بوکون او امل حصول بولایسه ده آرزوم وجهله مقتدر بر معلمه
 اولاماق بدبختلییه معلوم . وطنمک ، ناموسکار ملتکم اهل ایدیلن
 زوالی یاورولری نه مت معارفدن حصه مند اولدیننی کورمک آتشله یانارم .
 نسل آتیزی بوتون حقوق بشریه وشخصیه نه مالک منورالافکار کورمک
 ایسترم . املرم یکجوق . انشاء بونلر سیکیزله و عزیمزله وشوشتت علویکیزله
 حصول بولاجقدر . علماً ، فضلاً یک دون بر موقده اولدینمندن
 جبارتسز لکم معذور کورلسون . مکتبمه لطفاً ارسال بیورولان رساله
 قیمتدار کزنی خزینه لردن مستفی قلیور . متتدار و متشکریم . نه لردنبری
 قلبیه متراکم دویغولرمی ، کوردلکه قارشی حیایات همیه می ، ملیت
 وحقوق دعواسیله یانان دماغمک خطوط فسوت انکیزینی تزیین وتلطیف
 ایدن (ژین) وبومقدس وظیفه یک اغیرلنی جناح پروقاریله طاشیان آلر
 و بونو انشاره خادم و متثبت وجودلرله نه قادر مفتخر اولسه ق آذر .
 ملتپرور ، عزیمکار ، حقوقشناس ، نباتکار ملتکم شوسعی نمره سز
 قالمیه جقدر . حقوقی غصب ، فضائلی کتم و اخفا ایدلش ، مایه سی مردلک
 ودوغریلقله مزج اولونمش برملتک آتیسندن آمینم . بویله جمعیه جناب
 حقده ظهیر اولاجنی بی اشباهدر . سز لری بوتون موجودیتله تبریک
 وتسعید وموفقیتکزی نمی ایدر عفویمک استرحامیه تقدیم احترامات
 ایلم اقدم ،

میدیلی طایک منلازاده

بر معلمه

آدینی اکلانه مازسکز مکرکه اون آلتی اسمی بیله سکز بوده ازون بر مسئله در
بنم تدقیقام کردجه نك باشلی باشه غایت اسکی واساسلی بر لسان اولدینی
قناعتی چوقدن ویرمشدر . کردجه آثار ادبییه بی ده بابام ترجمه ایتسون
وبوقومك آثار ادبییه سی میدانه چیقسون .

کنج کردلردن

اسماعیل و داد

۲۰ کانون اول - ۲۴ - زیره

زین هیئت اداره سی جانب عالیسنه

محترم اقدام !

وعدمه کی ثباتنزلق دولایسیله جمعیت محترمه کوزه قارشى جداً ،
وجداناً محجوب و متأثریم . بو وظیفه مقدسه نه اجراسنه مانع بر قاج سبب
واردکه مرض ایتمکله عنوکوزه مظهر اولاق امیدى بی نسل یاب ایدیور .
برنجیسی - هدف اولدیم حریق خاتمانسوز . مفکره می پریشان و موجودیتی
قارا کافله بوغشدر . ایکنجیسی - بو فلاکت عظمانك تأثیر تحریککاریسیله
بر قاج زماندنهری امیر فرائش بولونمقلیم . اوچنچى (واک مهم معذرت نم شودر) -
نجیب وشجیع ملتک بو بوکلکنه قارشى بر قاج سطر یازمماق بدبختلی .
کوردم . کوردلکمله مفتخرهیم . مع الاسف وطنمدن بولوم فلاکتیه
بک کوجو ایکن آرهم . ملتبه ماند قیقام ، تدقیقام ، مطهر ماتم مفقود
اولدیندن (زین) کی برساله میجه نك منطقمن ذکریم ، فرسوده
یازیمه حیفه منی کیرتمک ایت مدیکمدن بوشرفدن محروم اهام . واسع
دکالنه منور تفکرله طالعان اولمیشد خوریشدن ایزلم تضرولی

قلیدی - اشاراته آکلانسیق - سوکره دوره لفظی - سسله آکلانسیق -
 حالده یشامش ودها سوکره لفت دورینه کیرمشلردر . لفت بختده روح
 مسله ایله تاس ایدیوروز . اونر لفتی ایکی به بولمشلر .
 . برنجینه آریرلر ، اویان : یاخود ده طوفانی یافت بن نوح خنواقی
 ویرمشلر اونی ده جنوبی ، شمالی دیه ایکی به آریرورلر . جنوبی سانسقریت که
 هند ، فرس ، افغان ، کرد ، ارمنی ، بخارا (دقت بیوریکز یوزری عینا
 مأخذلرین آلدیلمی کوردستانی هندو فرس کی کله قدیم مسالره
 توأمدر) مقصدم بوقطه بی توضیحدر یوقسه لسان مشه سی وقت مرهونه
 تعلیقاً بویه هنری سقالره دکل علمی آغیر باشلی کله ره یازم جم شمیدی یک
 مختصر کجه حکم جنوبی بی سوبله دمدی .

شمالی ایسه اصلی لاتین خروغانی فرانسیز ، ایشالیان ، اسپانیول ،
 پورتقال ، یونان قدیم و لغوام سلسله معلومه کله قوللاندی لساندر .
 کلام خفنگ ایکنی فمک ایکنی فصل سایلرک لساندر . قدیم ، تکاملجه ،
 مدینه قاضدر . بوراک عبرتجه اولسی بولسا کله فصلی کوسترورد
 و بوکون آثار حقیقه ایله ثابتدر که ایلك مدینت بابل ، آتور ، قینکدن
 باشلامشدر .

خلاصه بوقدر نشنت السنه و مخالف شیوه کله د کیشدر یکی شکل و لهجه
 نه قدر بوزوق اولورسه اولسون مر حاده وقوفه مستند بر دقله فروغانک
 هانکی اصلره نواج اولدینی اکلایشیلر ایلریده بر طاقم مغلیسه لغات و کلماته
 اثبات ایلده حکم که هرجه فصل عبرتیدن مأخوذ و جلاده آزه لرنده بر
 رابطه ابوت و اخوت موجود ایسه فارسی ده اصطخر فارسیک پای تحت انخادندن
 سوکره یهلودن آلمشدر . حالوکه کردجه فارسیدن یک لسی و یهلویجه ک
 محجسیدر بونی ده الک لسی زند و یهلوی . لسانلریک کردجه ایله تحلیلات
 صدریه سی اجرا ایکنه اثبات ایلدرم کردجه موجود اولال فرقدن یزده
 مخالف شیوه هرجه کله باشندن لیکن باحرای هرجه یزده و کله بوکون
 و قار بوزوق اولور کله هرجه کله هرجه کله هرجه کله هرجه کله هرجه کله

بنون کرد نسل یا خود بنم اصطلاحجه (زون کردلر) بویه ایده آل لره ،
 بویه طوینولره تبعاً مناقب و افسانه اجدادله روحلری تتره سون ، قانلری
 اویناهون . بوهفته ایچون حکاری حاکلرینک مناقبی یازم جکدم . برایکی
 سطر یازدقدن سوکره اورانک کردجه لقای طولا یسیله دهامهم بر موضوع
 خاطر مه کلدی . اوت لسان مسئله سی ! . شمیدی بزم عمجه خیالی بک بنم
 شوبحنی قاریشیدیردینمی کوریر کورمز برمتاد عصی لشه جق ، بکانسبت
 بابامده قیزه جق و دییه جک که کرد تعمیم معارف و نشریات جمعیت خاموشانی
 دور برکن میدان چوجقلره قایریم؟ فقط وارسون و بابامله برابر قدمایرستلکده
 شیخ المتحصین اولسونلر . بز لاو کردلر ان شاء الله یلک یقین برزمانده اونلرک
 متروک ، مهتوک ، منسی ، سنسی براققلری لسانغزی دیریکته جکمز .
 و ... ایسترسه آزارله سون لسانغزی عالم مدنیتده قولایجه اوقونه جق ،
 آکلاشیله جق ، بر شکل حروف و املا ایله دوزله نه جکمز ! . شمیدی بن
 ایسترم یاخود بزکنجلر ایستردک که لسان حقتده کرد منورلری ، کرد
 طوینوللری آرمه سنده تحریری بر مداوله فکر آچاسون . ها ! عمجه
 دیه جک که لسان مسئله سی منحصر آ جمعیت مزجه دوشونیه جکدر . خیر مساعده
 بیورسونلر . مسائل عمومیة انحصاره آله ماز . اونلر بر کره کندیلرینه
 بر پروغرام چیزسونلر و غزته ایله بزه آکلاتسونلر که قناعت کتوره لم .
 اوته کیلر کی پروغرام سز ، غایه سز ، قنارسز قراکلفه دوشمسونلر .
 باقیکتر بنم ایلك اوقودینم کتاب مرجه بر نصریف ایدی . هیچ اونون تمام
 پروغرام واجیدر دیور . حتی مرجه سی بو اوله جق : (لماکان من الواجب
 علی طالب کل شیء ان یتصور ذلک اللهی اولاً) .

ایسته او یله پروغرامله ایشه باشلاسونلر . بابام کردلرک قبل تاریخ
 موجود اولدقلرینی اثباته جالیشیور . بن ایسه قبل تاریخ کردلسانی موجود
 اولدیتنی اوروپانک ایک یواک مقبره اثرلریله اثبات ایده جکم .
 علم السنه نیک سوک دوره ذقیق و قییمده کسب ایندیکی شکل هر حالده
 بویک بر مایه نی جازدر . بالتحلیل آکلاشلمشیدرک شریک الملکین دوره

بتون کرد نسلی یا خود بنم اصطلاحجه (زون کردلر) بویه ایده آللره ،
 بویه طویقولره تبعاً مناقب و افسانه اجدادله روحلری ترمسون ، قانلری
 اویناسون . بوهفته ایچون حکاری حاکلرینک مناقبی یازم جکدم . برایکی
 سطر یازدقدن سوکره اورانک کردجه لغاتی طولایسیله دهامهم بر موضوع
 خاطرمه کلدی . اوت لسان مسئلهسی ! . شمدی بزم عمجه خیالی بک بنم
 شو بخی قاریشدر دیمکی کوریر کورمن برمتاد عصی لشه جق ، بکا نسبت
 بابامده قیزه جق و دییه جک که کرد تعمیم معارف و نشریات جمعیت خاموشانی
 دوریر کن میدان چو جقلره قالمی؟ فقط وارسون و بابامله برابر قدم برستلکده
 شیخ التحصین اولسونلر . بز لاو کردلر ان شاء الله پله یقین برزمانده اونلرک
 متروک ، مهتوک ، منسی ، منسی بر اقدقلری لسانغزی دیرلته جکزر .
 و ... ایسترسه آزارله سون لسانغزی عالم مدنیتده قولایجه اوقونه جق ،
 آ کلاشیله جق ، بر شکل حروف و املا ایله دوزله جکزر ! . شمدی بن
 ایسترم یا خود بز کنجلر ایستردک که لسان حقته کرد منورلری ، کرد
 طویقوللری آرسنده تحریری بر مداوله فکر آچلاسون . ها ! عمجه
 دیه جک که لسان مسئلهسی منحصرأ جمعیت مزجه دوشونیه جکدر . خبر مساعده
 بیورسونلر . مسائل عمومی انحصاره آله ماز . اونلر بر کره کندیلرینه
 بر روهرام چیزسونلر و غزته ایله بزه آ کلاتسونلر که قناعت کتوره لم .
 اوت کیلر کی پروگرامسز ، غایه سز ، قنارسز قرا کلفه دوشمسونلر .
 باقیکنز بنم ایلك اوقودینم کتاب هر بجه بر نصریف ایدی . هیچ اوقونام
 پروگرام واجیدر دیور . حتی هر بجهسی یواوله جق : (لماکان من الراجب
 علی طالب کل شیء ان یتصور ذلک اللهی اولاً) .

ایشته او یله پروگرامله ایشه باشلاسونلر . بابام کردلرک قبل التاریخ
 موجود اولدقلرینی اثباته چالیشیور . بن ایسه قبل التاریخ کردلسانی موجود
 اولدیقینی اورویانک الکی واک معتبر اثرلریله اثبات ایده جکم .
 علم السنه تک سوک دوره تدقیق و تبصیه کسب ایندیکی شکل هر حالده
 سوک برماقنی جائزدر . بالتحلیل آ کلاشیله جکدر که بشریت ایلمکن دوره

منقاب ایک ارمنی قیامنده ، بر ارمنی هیئت روحانیه سنک انکتره به ویره یکی بر نفوس استانبندیده دیوردی که :

«تورکیانک ولایات تشکیلاتیه تاریخک ارمنستان حدودی عد ایندیکی منطقه دن صرف نظر ایدیلرک اضروم ولایتی اطرافه خرپودن ، دیاربکردن ، واندن ، سیواسدن برر قسمک ضمیمه کوچولک بره منطقه تشکیل ایدیلرک اولورسه ، بویه ر حدود ایچنده اسلام ، خرسیتیان آراسنده بر مساوات نفوسی قابل اولایلیر .

حتی ، خرسیتیان نفوسک اکثریتی تشکیل ایتسیده ممکندر .

اولیه آکلشیلورکه قتل عاملر ، ارمنی نفوسی ازالتماش .

یوکا بناء عناصر سائرک - کوردلرک - اکثریت حاضره سی ماضینک اکثریتدن متولددر . یو جهت حقنده هیچ بر گله انکاریه سوبله تمه لیدر .

[بونیار وایهن - بدیع فکری]

شمدی قارئلرمزی اوروپا سیاستک ال کیزلی صفحاتی تدقیق ایدن (پول ایمبر) که عثمانلی امپراطورلنک تجدیدی ، عنوانی قیمتدار ومعلومات جدیدی محتوی کتابی مطالعه به دعوت ایده جکر .

کامران عالی بدرخان

— داها یتمدی —

کرجه لسانمز

سوکلی (ژین) مجموعه مزه کچن هفته بتلیسه عائد بر فقره تاریخیه قدیم ایتشدم . ملتکمک حیات تاریخیسه منعلق او فقره بی طبعندن صوکره کندم . یله او قومدیم یزمنن حیاتی بر فخر و غرور تقابلا دی . تزه یوردم . کچولک یاشنده باشمند بر بیوکک خانن قایتاشیوردی بو او دقیقه ایستردمکه

چونکه بوقطعه ده « ایکی ارمنی » به مقابل « اون کورده » تصادف
ایدیلیور .

مملکتک استقبال اقصا دیسی ، کوردلرک تمدنلری زمانه معلقدر .
کوردهمز ارمنی ، بک محدود بردارمه جالشغه محکوم اولور و واسع
امهارلره تشبث ایتمک قدرتنه مالک اولامیه چندن مملکتک حیات اقصا دیسی
انکشاف ایتدیره مز . « دیور » .

برلین قوفره سندن مقدسکی تورکیا - روسیا عیاره سنده ، ارمنستانده
سیاحت ایتمش اولان بر انگلیز ، بوقطعه نک کوردلری حقنده بک زیاده
هم بعض معلومات اخلاقیه ویردکن صوکره « دیور » :

« بورالرده کی ارمنی نامی طاشیان خرسیتیانلر نفوس محلیک خمی
مقدارنی تشکیل ایتمکده درلر . هیچ بریده کترنی بر صورتده بولنما مقده درلر . »
صوکره ، « مه تدله » نامنده کی دیگر بر انگلیز ایسه ، تاریخ مقدسه
اوقوده نی ارمنیلر حقنده بر فکره مالک اولاراق بوقطعه به کلدیکی زمانه
حیرنده قلش اولاجق :

« ارمنستانده کی ارمنیلرک قسم اعظمی اسلام و تلنی خرسیتیان اولقی اوزره
اوج میلیونه قریب بر یکونده بولونیورلر . لا کن قطعه نک هر شهرنده
اکثری اسلام تشکیل ایتدکرندن خرسیتیانلرک بر قوت تدافیه لری یوقدر . »
« دیور » بوطلم ، کوردلریده « مسلمان ارمنی » ایتقدیر . ذاتاً یو شهیه یی
دیگر بر کتابنده ایضاح ایدرک اسلاملرک علامت . تخریق اولقی اوندوه
کندیلریته کورد اسمی ویردکرنی ایضاح ایدنیور ؟

حتی یزانس دوریه قدر کیده چک بیله اولسه ، بوا کتریتد بجهلک
ارمنیلرده ، اولادنی کوردیلریده ، اوماضیده ارمنستان بویله ایدی .
شیمدی . بویکونکی ارمنستان او کترک ایتدیورده . بویکون بفرجه نوبار
باشلن صوکره روسیا خارجه ناطر نک بیله تصدیق ایتدیکی بواقلیت
بر بوق ارمنیلرک هر نیلنل شو بکلیز . بویکونکی بویکون قوفلری

نور و تاريله مشهور . برق بوتديقاتىزى بييورز . شمدليك پول ايجر ،
 بازيلوف ، بوفار رايهت ، سىيچ كى مدقلىك اترلندن بعض قسملرى
 قارلرمزله برابر مطالبه ايلهلم . حق تاريخىي تدقيق ايدن سطرلردن
 باغليورم . « ماضيك و طارمنستانى ايله ؟ بوكونكى ارميلرك علاقه تاريخىلرلى
 قبول ايتك بر جئندر و هيچ بر مورخ حاضر Moderne ده ماضيك
 بوشكنلى رد ايدمىز . هر هانكى بر مدقق ايتىر فرانسىز ، ايتىر انگليز
 اولسون ، حتى ايتىرسه روس مورخى بولنسون ، صنعتكار بر مورخ
 اولقى و طرفكبر بر ديپلومات اولماق شرطيه ، ارمينستان قديم حقنده
 يازده جنى تاريخ ، آثور سالنامه لرليك سويله دكلىر شيلرى تكرار ايتىمىدور .
 محنة سياسته ، بو حقيقت ماضيه تحريف ايدىدرك كويا علمى نظريه لره
 مستند بر سياست حكومتلارنه تعقيب ايدىك ايتىر نيور بالطبع بور قوملاردن
 باشقه برشى عد اولو تاماز :

بوكونكى ارميلر ايجون بر حكومت تشكيل ايتك ، هيچ بر قاعده
 اساسيه استناد ايتىز .

حتى آرنارودلىق مسئله ، ارمينستانى عيى شى عد ايدن « نويه دورده » ،
 غزته سى ، بك زياده تجاهل ايدىيور .

يكى حكومت ايجون قدرت نصيبه مالكييت لازمدر .

ارميلر ايله بوندن تماميله محروم بولنورلر .

ارميلر تأسيس ايتك ايتىر دكلىر حكومتك حاكيتى و كوردرك
 بو حكومه اطاعتى تايعن ايدى بيله حك قوتلردن ده تماميله محروم بولنورلر .
 كوردلر هر يرده برا كزيت قطعه تشكيل ايدرلر . بوجهنى يالكىز تورك
 استابىستىقلىر دكل بلكه بوتون آوروپا سياحلىرى ، سياح جغرافيونى
 و مسائل اقتصاديه ايله علاقه دار اولان اجنئ قونسولسلى اعتراف ايتىمىدورلر .
 حتى ، روس مقتصدلردن بازيلوف بيله « كوردستان » ناميه يازدينى
 بر كتابده : « مازوپوتاميانك اوزرندىكى ولسى اووايه حاكم بروشيتده
 بولنان ارمينستان ، بواسم ايله ياد اولمىشه لايىش و كلدور »

میر احمد سلیمان آبادده صندالی فرماز وایه قعود ایله اجرای حکمه و حکومت ایرانیه و عثمانیه ایله تأمین مناسبات دوستانهیه موفق اومش و عملکتی تنظیمه جالشه شد.

میر احمدك وفاتنده مخدومی میر سلیمان رئیس ادارهیه بکدی .

تابعدی وار

کوردستان و کوردلر

تورکیا کوردستانی وجوده کثیرن وایه ، معموره العزیز ، دیاربکر ، بتلیس ، ارضروم و لایترنده یاشایان کورد و ارمنی ملت لرینک نفوسی ، اقتصادی و تاریخی موجودیت و موقعلری حقنده بی طرف بعضی آوروپا علماسنک افکارینی مطالعه ایتمک ایسته یورز .

بو شبهه سز قائده لی در . حال حاضرده کی سیاسی جریانلر نه اولورسه اولسون فصل بر استقامت تعقیب ایدرسه ایسون حق و عدالت دستورلرینک بتون آوروپا دولترنجه مطاع اولان و از جمله یوکسک دارالفنون کرسیسندن صندالی ریاسته بکن محبوب انسانیت جهابره متفقه امریکا حکومتی رئیس عالیسی ویلسون جناب لرینک شایان حیرانیت مفکوره سنده بولانی عادل و یوکسک حقیقتک بنون حق سز اندیشه لره تمایللره تفوق ایده جکی محقق در .

بواطمشان ایله طلبنک مشروعیته اساسات حقه استنادینه قانع بولنان مظلوم و حقوقی منسوب ملتر مستریخ بولنیورلر . شده بش سنه ک قان فداکارلقلرندن بوکره محور سیاست سیاسی انترقه لره وکل عدله و حقه متوجه بولنیور . حقندن باشقه استنادکامی بولنمایان بزده ابدی وازی حقیقتک

سکره شمديکي سليمان شہري ايله فرہ جو والان آره سنده سليمان آباد نامندہ
 بردیکر قلعه بی بنا و نامیلہ تویم ایندی بوتدن سکره شاه سليمانک کندی بی
 اولدیق ایلری سورمک لوای عصبانی رفع و کرمانشاه ولایتہ طوغری
 آقینلر ترتیب ایندی. مذهبجه براولان حکومت عثمانیہده تمایلی کوسترمکه
 باشلادی. شاه سليمان خان کردستانده کتدکجه بیومکده ولوب سولک زمانده
 بتون ولایات غریبه بی قاریشديران قیاملرک مسبی میرسلیمانک نادبی ایچون
 سپسالار اراف رستم خانی الک کزیده بشیک سوارسیله مأمور ایندی .
 رستم خان شهر زور حدودینه واردینده اولاسوز بیلیر کیمسه لرله سليمان
 خانک مسئلهدن واز کچمهنی ، آرده دوکیله جله بر جوق قانلره سییت
 ویرمه مسنی حکومت ایرانیه به دوست اولسنی خبر کوندرمش ایسه ده میر
 سليمان خان بو خبری شدته رد ایتمش وهرایکی طرفک مصادماتنه سییت ویرمشر.
 بیکلرجه سوارینک اشتراک ایندیکی بو عماریه پله دهشتلی اولش ونهایت
 طالع حرب مصادمه نك اورتالرینه طوغری ایرایلرک زورنی سواریلردن
 مرکب قسمنه توجه ایتمش بولنیوردی . بایان سواریلرینک بر شهاب ثاقب
 کبی عجلوانه آقینلری ، احوال حربیه توضیح ایتمدن صف صف یایدقلمی
 هجوملری ، ایرانیلرک آتش صاحبان اوقلدی وقلنج ایشله من زورلری
 قارشیننده اریوب کیتمشدی .

بو میانه میر سليمانک شهادتی بوتون بایان سواریلری طارمه طاغیق بر
 حالدہ بر اقرق ایران سواریلرینک شهر زوره یایله لرینی موجب اولدی .
 سپسالارک مظفر آ عودتندہ شاه ایران سليمان خان طرفدن بویوک خلعتلره
 نائی و خصوصیت شهر یاری به مظهر اولش و حتی کندیسی یاتخندن اوج
 قوناق ایلرودہ قارشولایه رق بیوک التفاتلره غرق ایتمش ایدی ..
 شاه سليمان شهر زوری الحاق مالک ایدہ .. جکئی بیلدیکی ایچون میرسلیمان
 میرجومک مخدومی میر احمدہ شهر زور جا کئی بیکدن بخش ایندی .

کردجه طایف بادی معانسه کلان (جوالانی) نامنده برقلعه بنا و مقر اداره یی اورایه نقل ایتمشدر .

قلعه جولان موقعی شمیدیکی حلقه کوچک برکوی حالنده قالمش ایسه ده آشاغده بیان ایدیله جکی وجهله اوزمانلرده پک معمور برشهر حالی آلمش وقلعه سیده یوزسه قدر بابان کردلرینه مأمین تشکیل ایدرک برجوق مهارباده مهم رول اوینامشدر .

میر حسین اوزون سنلر یشامش وپو زمانده قلعه جولانی اعمار ایله وقت یکیرمش اوفاق توفک مصادماتده بولتمشدر . وفاتنده مخدومی میر احمد موقع سرکاره یکمشدر .

میر احمد اردلانیرله خوش یکیمکی کندینه سیاست اتخاذا ایتمش وبونک ایچون سندجه کیده رک اونرله ده کوریشوب آرده کی منافرتی رفعه چالشمش واوندن صکره حکومت ایرانیه به قارشی عصیان حاشر لقلرینه باشلامشدر . بوزمانده ایران تحتده برجوق شهزاده کان واکبری قتل و ظلم و غدارلغنده شهرت بولان صفوی عالمه سندن شاه عباس ثانی بولنیوردی حرکات و اوامر ظالمانه سی کردستانده ده اجرا اولنیوردی .

میر احمد استحقاقارنده بولنورکن خسته لغش و فکرینی اوغلی میرسلیمان سوبیلهرک وفات ایتمش اولدیقتن میر سلیمان رأس اداره به بکر یکمز پدیرینک وصیتی یرینه کتیرمک ایچون حاضرلغنده دوام ایتمش و عصیان اماره لرینی کوسره جکی صهرده ایران تاج و تخت شاه سلیمان جلوس ایتمشدی . ایرانده وقوعه کلان بوتبدل هنگامنده حاکمکک حدودی سردشت داخل اولمق اوزره بونک شمالی ، شرقاً سندجک یقیننده بولان ایران ، حدودی ، جنوباً ذهاب داخل اولمق اوزه کرمانشاهان ولایق غرباً حکومت عثمانیه نک کرکوله ظویرانی تشکیل ایدپوردی .

میر سلیمان اجرا آتله اولاجوارنده کی باقی بعضی عشائر تخمینله اطاعته آلمق ، رئیس لرینی تبدیل تابع ایدرک قوای موجوده سی تربیدله باشلادی وخصوصه فی اردلانیرله بعضی رؤساستندنده مهم معاوضلر کوردی .

ایله جزیه لرینی ویرمکدن امتناع ایلشردی . میر محمود کافی مقدارده سواری
ایله بونلر اوزرینه یوروش . لایقانه تأدیباتی اجرا و تحصیلاتی اجرا ایلدیک
ایکن میدان معرکهده شهید اولمشدر . میر محمودک شهادتیه در عقب کچوک
برادری میر ابراهیم قوماندانی در عهده ایش و خلیتی بیولته رک [زند]
عشرتندن « سورطاش » ناسیه بی ضبط ایله مقر اداره سنی اورایه نقل
ایتشدر .

میر ابراهیم سور طاشده بر مدت اجرای حکومت و جزیه لر ایچون بعض
اصوللر وضع ایتدکدنسکره و قات ایتمش و موقعی مخدومی میر عمره بر ایتشدر .
میر عمر زماننده شهر زورک کلنبر و حوالیسی ضبط اولته رق بابان ملکی
بیومشدر . میر عمر دن صکره برادری میر حسن زمام اداره بی اله آلمش
بر چوق قبائل و عشائره محاربه یه طوتوشمشدر . بو محارباتده نهایت کندیسه
شهید اولدیفندن مخدومی میر مصطفی رأس کاره کچمشدر .

میر مصطفی بدرینک باشلادی بی محادلاتی ادامه ایدرک اوج سنه یه یقین
بر مدت اوغراشیش و نهایت دشمنلرینی دخاله مجبور ایتش « نجوین »
طرفی بد تصرفه کچیرمش سوکرده ترک حیات ایلدیمشدر .

میر مصطفی دن سوکرده مخدومی میر عثمان رأس اداره یه کچمش و (ماهوتی) ی
ضبط ایله مقر اداره سنی اورایه نقل ایتشدر . میر عثمان زمان حکومتده
« بانه » و « سردشت » بملاکت و نواحیسی بی اردلانلردن کاملاً ضبط
و تصرفه کچیرمش و حدود بی بو صورتله بیوتدکدنسکره حاکیتک آتیشی
تأمین ایچون بر طاقم نظامنامه و اصوللر وضعه باشلامش بر چوق عمارتلر
انشا مسجدر بنا ایتدیرمشدر . عدالتکارانه اجراءات و خرکاتندن طولای
بر چوق کسان کندیله کلرندن حوضه حکومتده داخل اولته رق نفوس و قدرتی
کندیکه تربید ایتشدردر .

میر عثمانک وقوع و قاتی اوزرینه مخدومی میر حسین رأس اداره بی اله
آلمش و شمدیکی سلبانیه شهرینک آلتی ، یدی ساعت قدر شمانده
قلعه جولان و یا قره جولان دنیلان موقعده یوکسک طاغلر آره سته

حکمدارینک مقام تلطیفده بابا ، بابا لفظیه سر کرده نك صرتی اوقشامسی
 طانه نك بوندن صکره لقبی تشکیل ایندیکی سلبانیه جامع کیر کتبخانه سنده
 بولنان ال یازمه رساله لردن برنده مهرردر .

تواترآده ابرائیلرک روسلره وقوعه گلش برحاربه لرنده فقه احداشترافه
 ایتمش ویر روس پرنسسی اسیر ایتمش و بو پرنسسه تاهلی ایچون پدردن
 استرحامده بولندی صرهده پدیرینک بابا دیه رک کندینه جواب ویرمی
 طانه نك بواسطه یادی موجب اولدینی نین الا کراد شایه در .

سلطان صلاح الدین ایوبی حضر تلمرینک هشیرتی اولان نورالدین نامنده کی
 عشرت رؤساستدن برنده موجود ال یازمه دیگر برشاله ده مگری حاکم لریله
 بابا حاکم لرینک بر برینه صلباً اقربا اولدقلری مهرردر .

بن بوراده ، بوقرابت واسمک زره دن ونصل کلدیکنی هر کسدن زیاده
 دها ای بیلمه لری طیبی اولان محترم بابان احفادینک بو خصوصی اطرافلیجه
 تنور بیورملریله مفصل برشهر زور تاریختک میدانه کتیرلمسه براقه رق
 عشار و مهاجرین مدیریت عمومیه سنک نشر ایندیکی کردلر نام اثرنده (به به
 گله سنک چوقق مناسبه کله رک ترکجه اولدینی و بو سیله سلاله نك تورک
 اولدینه قوتلی بر دلیل تشکیل ایندیکی) تورکیک و تورانیچک ازیسه
 توفیقاً طانه نك تورک اولدینی ایلری به سورده رک ایراندن کلدکلرینه دایر
 بحث ایدلیدی خرابتی یازدقدن صکره صده رجوع ایدیورم :

میر محمدک وفاتنده علم و فقهه آشنالغندن فقه احمد نامیه مشهر مخدومی
 میراحمد ریاسته کجوب اطرافنده کی عشاری تحت اطاعت آلفه اوغراشمش و برچوق
 سنه لر بو صورته عمر گذار اولدقدن صکره بک مسن برحاله ترک حیات ایتمشدر .
 فقه احمدن صوکره مخدومی عیسی رأس اداره به یکمشددر . میرعیسی شجاعت
 و بسالنی ایله بتون اطرافده طائلش بر نادره جنک اولدیندن بعض عشار
 کندیلکلرندن دخالت و اطاعته کلمشدر .

میر عیسی نك زماننده مخدومی میر محمود اداره بی اله آلمشدر . فقط
 میر محمودک لسه کینچ یاشده بولمیشدن بالاستفاده [زند] مشیرتی عینان

سالک ۲۲۰ فروش

نیف سال ۱۳۰

درج اولونیمان مقاله

اعاده ایدلز

چین

پنجانی

سنه لی ۲۲۰ خروشدرد

آلی آلی ۱۳۰ خروشدرد

مسلكزه موافق مقالات

مع المنونیه درج اولنور

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه در.

کرد تاریخندن - پایان خاندانی

عمری :

یاملیکی زاده هنیز

زمان قدیمدنبری شهرزور دینکله معروف اولوب بالاخره اداره عثمانیه موصل ولایته تابع اوله رق سلیمانیه سنجانغی نامیه توسیم ایدیلن حوالیده اوزون مدت اجرای حاکیت ایدن بو طائله حقیقه کی معلومات آلتیجی عصرهجری نهایتلرنده « میر محمد » نامنده بر سر کرده نك ایکی بیك قدر معنی آتوسیه کردستان ایرانیده اردلان جهتلرندن بتون [] طرفلرینه کچهرک او حوالی بی استیلا وجوارلرنده کی عشائری کندیلرینه ربط ومقر اداره لرینی بنشدرده [] تأسیس وتوطن ایتمکله باشلادی بی بعض رسائل قدیمه کردیه وقرسیده مندرجدر .

طائیه لقب اولان بابان ضقتک ایسه میر محمدک قه احمد نامنده بر لوغلی اولدینی و بو اوغلتک بابی بولندقلری ایران حکومتک آجیدینی بر محاریبه داریشمالی [] آتولرله اشتراکنده کوستردیکی خدمات وجسارتدن ایران

(*) بتون : کرکوک سنجانغه تابع رایه خناسیدر .

(**) بنشدره : سلیمانیه سنجانغه تابع منوره خناسیدر .

(***) اولدیمانه : عصرهجری نهایتلرنده .

سالاك ۲۲۰ غروشد
نیف سال ۱۳۰ »

درج اولونیمیان مقالهلر
اعاده ایدلر

شین پنجیانت

سنه لکی ۲۲۰ غروشد
آلی آیللی ۱۳۰ غروشد

مملکتیزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولنور

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه مجموعه در.

مندرجات

- کرد تاریخندن بابان خاندانلر عزیز
کوردستان و کوردلر کامران بدرخانی
کوردیجه لسانلر اسماحیل و داد
برمکتوب
بی حیدری ژین ع . رحمی
آثار اسلامندن مشوقی
ولات ع . رحمی

تألیفی ۵ غروشد

تألیفی ۵ غروشد

آدرس :

باب عالی جواری ابوالسمود جاده سنده نجم استقبال مطبوعه سنده (زین)
اداره خانه سی
توزیع محلی
باب عالی جاده سنده یکی شرق کتابخانه سی

دارالحکمة الاسلامیه اعضای کرامند و کردستان علماء مشهوره سندن
بدیع الزمان سعید کردی حضر تلمیذ تالیفات سندن (اشارات الانجاز فی مظان الایجاز)
نامنده کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیلرک شرق کتبخانه سنده
صائقه در متسین علمک برر دانه ایدنسی توصیه سنی وظیفه عد ایدرز .
کرد لسانک قواعد لغویه سنه دائر مقدمه المرکان نامنده بر رساله
نشر ایدلشدر . اداره خانه مزده و شهزاده باشند قوثر ایتیف شر کتی
جوارنده محاف حمدی اقدی دکاتنده بولنور .
(زین نشریات سندن)

هیئت تحریریه مزدن حکاویلی عبدالرحیم رحمی اقدی طرفندن نظاماً
قلمه آلتان (عقیداً کوردان) نامنده کی کوردجه منظوم علم حال موقع انتشاره
وضع ایدلشدر . بالجله کورد قرده شلریزه برر دانه سنک ایدنسی توصیه
ایلرز وینه مومی الیهک طریزوند نشر ایتدیکی (اسیر بر چوجفک باشند
کلنر نام رساله سیله برلکده اداره مزده بولنور .

هفته لقی غزته نک ۲۵ نجی نومروسی انتشار ایتدی . یک مهم و مفید
مقالاتی حاویدر .

سبیل الرشاد جریده اسلامیه سنک ۳۸۶ نجی نسخسی قیمتدار مقاله لرله
انتشار ایتدی .

محترم دوکتور عبده جودت یک هم شهریمزک چیقاردقلری اجتهاد
مجموعه سنک ۱۳۵ نجی نسخسی چیقدی . نفیس مقاله لری حاویدر .
مطالعه سنی توصیه ایدرز .

آدرس : استانبوله جفال اوغلنده اجتهاد نوی در . تلفون نومروسی
۸۶۵ در .

مطلوبی و به دكور دستانی دا دولت هته یكی ملتی مه يك زی ملتی
فلان اموی دین و دغرتان دغرتان خباتوان به شه و روز مروف لی جهان
دهی هر روزی غرتی ؛ هر روزی مجموعه کی ؛ هر روزی کتیبه کی درختی .
" خودان قلمی وان به قلمید خو ؛ خودان علمی وان به علمی خو ؛
خودان تشکی وان به زورادستان و اشقیانی ؛ خودان سیاستوان به عزمانی خو ؛
دولت مندی وان به دولتاخو خودان باقه بارید خو .

والحاصل چی بی وان هه بی ژبو ملتی وانه یانی ملت به همی تشی وان
فاندی دینت .

او وهکی مه مرید خودریا بی فائده ناده نه کشتن ؛ بارید خو بدخوا
اسراف ناکن ؛ بی منفعت سعی ناکن .

حال او حاله میرد مه ، به یکه هو کشتی دهرن بارید مه ، ژبوله ییزه بازان
مطربان ، درویشان ، پورو ، خلایان می هوانیان ، رشوه تاف دجن عزمانی مه
به (غیبا) يك دوشیل دیت .

اوه حالی مه اوه حالی وان او دختن ام راه زین کسی نه خبت حتی
زنی جوینه . ژوان خبران هاته زانین ام چند قدر باشوه مایه ورقیت
مه چند قدر پیشوه جوینه اوه ژبومه سبی هبره تی به اکرام زی بی چکوکک
هبره تی بکرن ام زی هروه کی حیان دی بکهنه مرازا خو .

خدی آری کاربت آمین بی ۱ ژیر نه کن خدی دقرآنی دا امر کریمه
(وان لیس للانسان الاماسی) ۷ کانونا باشی - ۳۵

ع . رحمی

« اعتذار »

بکین هفته کی ۷ نجی نسخه ناک مرتب خطاری سهواً تصحیح ایدله دن
نشر ایدله یکنندن طولای قارئین کرامه بیان اعتذار ایلرز .

مدیر مسئول : حمزه

نجم استقبال مطبوعه سی

هیلانه دناو کورا جهالت
 فکرا مه علم کو صرف ونخون
 بل وانه قنون سفیل ، مخون
 خیزان ، فقیر بی تجارت
 کویا کی فقیری بومه رفعت
 بی دولتی فخره که ژبومه
 هی یامه به مسرفی نه دومه
 کیسکی مه وه کریمه بوضیاعات
 بومنفتا عموم هیات ۱۱
 کیرتی به به صد بنان شداندی
 بی همتی به کوام زیاندی .
 صد زیر به سفره کی ضیافت
 اسراف دکن ژبو سفاهت
 صد پاره ژ مدرسی قباحه ۱۱
 خاصا ژبو مکتبا سعادت ۱۱
 دستی مه وه کریمه ، پرسخی نه
 بومنفتا عموم فی نه
 تونی ژبو ناوه کی مجرد
 بومنفتا خسیس وهم بد

۳ کانونا باشی ۳۳۵ زمالاهکاریان

عبدالرحیم . رحیمی

فی چکوکه که عبرت

ای کلو براین !

دنیا به چاولی کری آوا بویه مروف چاو هوالی خو دکت اوچاوان
 دخیبت مروزی دویت وه سا . . . بلکو که که تر خه پنت .

مامیت عالیله‌ری قابل انکار اولمادیکی ، عصرلر دئیری قدرت
 یه سوره محافظه ایدن «کردملتی» نی بویله‌جه یارواغیاره طاقتمقده قائده‌دن
 دکلر. مثلا، بوو ایدیه یاریله بیلنه‌جک «کردلرده ادبیات» ، «کردلرده
 بی» ، «کردلرده معاشیرت» ، «کردلرده رقص» ، «کردلرده تزینات و
 سات کی کنیش و مفید» عین زمانده ملتیزک یوزنی آفارتیه‌جق موضوعلر
 دلو رکه ارباب همتک هدف آمالی اولسین !

لاورشد

ژبو نسلا تیت

سعدو : [۱]

کرچی توبجوقی ناتوانی

لکن سببی توقهرمانی

ایروکه توهیر مزی بوجوقی

باش یازدهنی جان فدا بییکی [۲]

ازدی بمرم بجم ژدنیا

لازم وطنی بکی تواجیه

هیویامن تویی کوازدییزم

درد و المان همی ده دریزم

ام ملنکی جسور و شجمان

صاحب شفقت محب انسان

اصلی و نجیب هم ذکی

لکن ده دنی مه حق جویینه

چونکه : مه علوم ، فین ، صنعت

[۱] خار زایی منه

[۲] بییک بیالاک مسالته

قاری ایله قوجه‌یی ، قازمه ایله کورک — یعنی مزار — آبر بر .

«که خاربه ساواری ، بلا اویجه هواری !»

بولغور پیلاوینی کیم بدیسه ، امداده او کیتسین !

(بتلیس قصبه‌سی جوارینده کاش «بالکان» نام قریه اهالیسی بین‌الا کراد
حاکم‌لیله معروفدرلر . اهالی مذکورہ نامہ بر جوقی کولونج حکایات نقل
ایدیلر . بر ضیافتده سفره‌یه دعوتی اونوتولان بریسی ، او ائشاده کویه هجوم
ایدن اشقیایه قارشو هر کسک کیتدیکی حالده اونک نه یه کیتمه‌دیکی سؤال
ایدلسی اوزرینه ، عذرینی ایماءً مثل ضرب ایلمدر .)

«وه‌زرها ، چیطره زباووبرا !»

جنوب روزکاری بابا و قارداشدن دها اییدر .

(مثل مذکور ، قویون تاجری بر بابانک جنوب روزکاری آسرسه
قویونلری اوتلاغه حیقارا بیله‌جکندن و بو یوزدن تزیید ثروت ایتدکدن
صوکره‌قیزینک دو کوتی یاباجندن بحث ایلمسی اوزرینه قیزی طرقدن ضرب
ایدلمشدر .

«مزن للان ، بجوک لبانان»

بویوکلرک اوده سویله‌دکلری ، کوچوکلر داملرده افشا ایدرلر .

«دی نکرین زیره»

سکوت آلتیندر .

«دولاب حبسه ، تشی رقصه ، نقش حوسه»

جیقریق مختدر ، تشی «یولا» کدکلری ایله ، رقص و اکلنجه‌دره ،
نقوش و کرکف آرزو و ذوقه تابمدر .

خاتمه . — بالایه نقل اولونان کردجه ضروب امثال ، کردستانک مختلف
محیط و محافلهده استعمال اولنان بیکلرجه‌ستک الک منتخب ، و مکمل
اولانلری دکلردر . اولجده هر ض امتی اولدیم اوزره بونلری ترتیب و
تسلیق قایه ، علمی خدمتله و عمل غیرمدر فی الحقیقه ضروب امثالک آلا

اورینک «توخت» = ربع قبه عتیق، ی اوزرینه کلسین !
(پروامزانی افاده ایدیور .)

«چقا مرایه عزن دینی، جموایه عییان دینی !»
باشمز بویودجه، کوزومز غریبهلر کوریور !

بیرلرزه، ایچی، شمی، ضعف،
اختیار قادیك کوكلی نماز قیلمقده اولسین، جمعه، جمعه ایتسی چوق
(مرامک لزومنی بیلدیریور .)

«جی کو آ کرتیه، دو، درنایی !»
آتش اولمایان یرده، دومان توتمز !

«کوک ریخو کارانی خراب دیکه»
قنا بوزاغی، سوروی بوزار .

أسبچی، بلاپی خاسبه،
ای آت اولسوفده نعلسز اولسون

کاوا کو نجیرامن طی، کوبا طازی ایمن طی،
وقتا که آوه راستلارم، نازیمک ییسلکی کلیر !
(قنا تصادفات ایچین ذکر ایدیلیر .)

کوی جی، قفسیندا کفشه،
ای ککلك قفسده ایکن آکلایلیر .

«هنیکف دوبهیه، عیازسه یدایه !»
«دوبه «أریتلوب مومی آلتش بالک تصلب ایتمی»

بالدر، فقط کوبک طولومنده در !

(کوزل بر سیاده قنا قلب، خسیس آدامده تروت، بخیل آدامده
علم . و سائر ایچین ضرب ایدیلیر .)

«وزن و میز، طور و میر»

آه اننه ، کوزل اننه ! شو جو قهره سویله
 حالا سورجکی شو نفاق اورته ده بویه
 ۵ کانون نانی سنه ۳۳۵ بره ده
 سلیمانیه لی
 محمود نژاد

کردارده ضروب امثال

«میرم هلز بوری !»
 بکم ، رازیانه کچکیندر !
 (رازیانه - معلوم اولان شجیره درکه کچکین اولدینی نسبتده صلاحی آرتار
 مثلك رازیانه ایسته یین بك ایچین ضرب ایلدیکی محتملدر . عودت احتمالی
 اولیان خصوصات ایچون ضرب ایدیله .)

(کایاته بوما کادین زی یاته بو)
 صمان سنگدی ، صمانلقد سنگمی ایدی ؟ !
 (جوق بیوب نفسی طیقائنش او بورلر حقنده مستعملدر .)
 «بك ماله ، دوزده مالخو !»
 بر آودر ، اون ایکی کتخداسی وار !
 (بر ایشه قاریشانلرک تعددی قدرنده تشوش امور حاصل اولاجفی
 اشراب ایدیور .)

«قیاساشکی ، لشکی دیکه !»
 بالدر و طولوم قیاسی باییور !
 (یا کلش قیاس باییلوب کیفیت تحریف و تاویل اولونورکن سویله نیلیر)
 «رطل ابطه ، بلا سر توخت ایوی به !»
 وارسین سنك «بطمان = آلتی قیه عتیق» کده

برکرد چو جفنگ احتساستانی

سوکیلی کردستانه

آه ای وطن ، ای ساحة غم ، کشور برخون
 ای یاوروسی قائب ایدن مادر محزون
 نفخهك بی افسونلیور ای دخیه اجداد
 روح متسل اولور ایندکجه سی یاد
 ایمانه تکامل ویریور خاککی سهومك
 عمر ابدیدر یولکه جانی سهومك
 او قارلی نه کده کونش اولدنجه درخشان
 اناس کبی پارلار نه کوزل ثروت وسامان
 یلدا ای غمی نور حیالکله یکیردم
 شمدی ارادم خجری، دیجوری بیتدم
 آه هب سکا گلك ، سکا قوشمقدی خیالم
 لکنی بی قیش باغلدی یوق شمدی مجالم
 قاوشمه دن اولسه م جسد م طاغله قلسون
 مرشام وسحر یاد ایله بوی وطن آلسون
 یاورولریکی ایسته مشك هبسیده حاضر
 کیم یوللایه حق ؟ اونلری صور مزبيله ..
 اونلر یالکنز بر فقرات ایله اوترلر
 تهجیر ایچون تکیری ده ظاهرا ونودرلر
 لکن سنك اولادلریكك هنرمی متیندر
 هر هنرم و ارادتلینك آقیمی امیندر
 چیلایه ده ، یایانده سکا طوغری کلیورلر
 طاغله ده او قارلرده اکثر دونیورلر
 یولدن چکیل ای آه ایله جابوق ارییان قار
 سن ده بیقیل ای فورطنه ! ای شمس سن اول یار

دنك كوره نك) عشر لړی دیکلر ، بعضاً کندی اوسکون ابدی په طالمش
قدر ساکن و دنیا په لاقید کور ورودم ، نهایت جدمک . . جده مک قبر لری
یانته گلش بولوردم .

اونلرک قبر مخصوصلرینک دینه دیز چوکوب خنچقر دینم زمان بهاید
حیاتمه اک مسعود برکونمی یشادیفمه حکم ایدردم . فوقده سالانان
ارغوان دالربنه هیرانلری سویله بن قوشلر بنم فاتحه می دیکلر دسانکه بنم
ایله درونی دعا ایدرلردی . . بن ساعتلرجه اوراده مپوت قابر وباشمی
قالدیردیم زمان اوقوشجغزلرک بی یالکز حاله ترک ایتدکلری وسانکه
موجودیتلرندن راحتسز اولمای دوشونمشلرکهی هیچ حسر ایتدیرمندن
اوجوب کیتدکلری کوروردم . . اوزمان . . ارغوان دالربنک لطیف
کولکلری آلتنده المری سباه طوغری قالدیره رق خالقمدن قبرنشین
انسانجملر واجدام ایچین رحمتلر دیلر . . وایصلاق کوزلرله اونلر
صوک فریضه حرمتی ایفا ایدر . . واونلرک روحلرندن ملتکم وملتکم
یوکسلمه می ایچون استمداد ایدر . . وبخصوصده نیت خالصه وصادقه
ایله جالشه جغمی عهد ویمان ایدر وکردک ماضیتنی تخطر ایدر . . حاله
باقار . . استقبالی تفکر ایدرک عودته باشلاردم .

تپه یی چیقارکن طویدیم جاریندی بودفده قلبمه طاتی وپک طاتی
بر احتساس وجوده کتردیکنی وبونکنده (امیدوار) اولقی اولدینمی
کورورکهی اولوردم .

ایشته شیمدی . . اوفردوس مثال مملکتده کچیردیکم کونلری
دوشیوردم . . روحمده کی مونس خاطراتی دیکلر یوردم . صکره آرتق
کردی کردستانی دوشونه جک استانبول مقر خلافتده بیوک بر جمعیت میدانه
کلدیکنی دها بشقه ومهم تشنلر، باشلاندینمی کور یوردم . .

۲۸ کانون اول سنه ۳۴ نشانطانی یملکی زاده

ورنکارنك چيچكلرينك ، خوشبو چنلرينك ، طيف ارغوانلرينك رايحه
طيه لرني كنير . . .

اووخ او معطر چيچكلرك ، او روخواز قوقورك ، او زمرد قام
چنلرك تحسر درويسيله هر زمان اينكلرم .

چونكه : اوراده كي سبا ، اوراده كي ضيا ، اوراده كي هوا باشقه در .
مائي و آييق ساسنك اوستنده شهبال زرينكدن بيه ، افلاطون ، صاري
ضيار صاچان كوش اك قسوتلي قلبيله كشايش ، اك دوا نابذير دردلره
دوا ويرر . . . اوراده هرشئي بكا باشقه . . . كلور . . . واويله كورو نور .
اونك ايچون بن اوراي هر آن آكار و آرام .

كويتزه ده كي [۲] او جمدن قالان آشيانه مده روحفزا صباح اولور ،
بهار قوشلرينك روخواز شاقرتيلري ني طانلي او قومدن اويانديرر كن ،
كونشك مازه لان [۳] طاغرينه اوران انكاساتي كوزلريمي قامشديرر كن
اوجيات تازه ايچنده مشروران قالفاردم . غصي بر استعجال ايله كنير
كرد سيوانه ، او روحم كي سوديكم خواب ابدى يتاغنه كيدرمد . . .
زمرد بن چنلره بورويوب يوكه لن تيه بي طيرمانير كن بوره كده حزن آلود
بر چارفتي طوياردم . اويورك منظره دلکشاسي ، محل مقصودك حزنفزا
توجهي بور كده غريب برخليجان حصوله كنيرودي .

بول كنارلرينه قنارلري دوكن ارغوانلي ، لطفكارانه تمايللريله كونشك
حرارتندن بن حياه ايدرلر كن بن اونلري سورهك ، قوقارق فضله صاقان
چيچكلري قوبارر بر دمت ياباردم .

يولك طرفينده اوراده جوگش بر طاش ، بوراده زمين ايله بر اولمش
بر طوبراق كنه سي ، دها اوتوده بر قيرك پاننده قرآن تلاوتلري و بعضاً
مشهور دلودى سسيله اطرافي چينلا توب دهشتلر القار ايدن [۴] (ملا محمد

[۲] كويتزه : سليمانده كويزه طاغرينه اوستا بيوك برعه سپدر .

[۳] مازالان : سليمانده يك كويزه مازه لان طاغري اوستنده كي واديه بنا اولمشدر .

[۴] ملا محمد : سليمانده اوستا بيوك طاغري اوستنده كي واديه بنا اولمشدر .

ایدیکنز . یکدست و یک آهنگ اولمغه جالیشکنز . یارین انعقاد ایده جک صالح
عمومی قونامره سنده ، محشر ائمه بوتون دنیا ، بوتون مائتک حسنات و سیات
حسابی کوریله جکدر . هر کس ، هر مات کندی حق حیاتی ادا ایده بیله جکدر .
عموم کردک نامنه اولماسه بیله باری بر موقع مشکده قالان ، وخیم ساعتلر
کچیرن ترکیا کردلرینی بر موت محققدن بر سمالت ایده دن قورتارمغه غیرت
ایدیکنز ! شرائط سالفه تحتند حیات سابقه نری باشماق اخص آملزدر .
فقط بو ممکن اولمازسه زنهار بو نیمزه بر زنجیر اسارت قویدیر میلم . بو حربه
و سائر زمانلرده کوردیکمز و چکدیکمز مظلوم و سفاکلردن وها شنیع حتی
احمای تام ایله نتیجه پذیر اوله حق بر حیاته داخل اولمق احتمالز غیر وارد
دکدر . آرتق نری بز قورتاره بیله جکنز !

سکا سندن کرک عالمده کر امداد لازمسه

بامقهرلرینک متاعنه رغبت زمانی کجی . بعضی کرک فکر لرینی اشغال
ایدن خیالات واهییه دن نبری ایدیکنز . یالکنز کندی ملتکنز ایچون
جالشکنز . اونو تمایکترکه بزمده بو کونه قدر اهل ایدییش واسع برلسانتز ،
زنکین بر تاریخمز واردر . ایشته سزه بر دستور فلاح ! فعالیت ! وثبت !
چنبل طاش : ۱۹ تبرین ثانی ۲۲۴

سوه رکلی حلمی

کرد سیوان [۱]

بن اورایی ، انا یورده مده . . شهر زورده بولان اویری پلک جوق
آکار و آرام . بعضاً اسن بر روزگار بکا اورانک ؛ اوجنت پوردک تازه
[۱] کرد سیوانه : سلیمانیه بربه اوزرنده کی مزار لئیدر .

مظلومین بشریت حقنده آیری آیری تلقیاته تابع اولونا حق دورک یاشادیغمز
کونلردن چوق کریده قالدیغی کورمک ایسته یور .

حکارتی

عبدالرحیم رحیمی

کورد کنجلرینه

کنجلر ! اوت سزه خطاب ایدیورم . جرائد حوادثی تعقیب ایتیور .
میسکیز؟ بش آلتی ولایت سکنه سنک اوج مایوندن فضله بر نفوس اسلامیة نک
سزی طوغوربان ، بو یودان ، الحاله هذه یاشادان مادر وطنک مقدراتی
موضوع بحث اولیور . قفقاسلرده ، عراق و عربستانک آتشین چولارلنده ،
غالیجیا و جناب قلعه نک جهنمی سیرلرلنده فدای حیات ایدن یوز بیکلرجه
وطنداش کوردستانک علوی سهای آلتینده غریب قالان آلتون اووه لر ، بشیل
طاغلر ، بهشتی اورمانلر ، بوتون او سوغش خاتمانلر ، بیغلمش مزارلر سزه
باغریور . سزه ، تحصیل کورمش اولادلرینه رفع اوازشکایت ایدیور : سزدن
امداد بکلیور ! قلمکزله جسارت . مدنیة کزله بوتون فعالیت ملیه کزله چالاشق
زمانی گلشدر . و بلکه کچمشدر ، دیور !

کنجلر بوتون امید وطن شیمدی سزده در

اوت کردستانک حیاتی موضوع بخندر . صاقین الدادیجی خولیارل
پیشنده قوشماییکز : بو کون سزه ترتب ایدن وظیفه لر قایب مهمدر . یک
مهلك آنلر ، یک مهم کونلر یاشایورز . او یوماییکز !
جهان حضورنده ، تاریخ محیفه لرلنده شایبه سز قالمق ایسترسه ک اسکی
اختلافلی ، سوء ظنلری ، خودبینلکلی ترک ایتلیز . آرتق الصاف !
باکشی خولیارلرک ، کوجوک دوشونجه لرله بو کونکی قاقبتی دقتله مطالعه

هیئت اجتماعه نك اڅ يو كسك موقعندن سوق طالعه سقوط ايدوب
يوكون وان ولايته تابع (كوار) دن (اربيله) قدر نروتنلندن برشي
قورقارمه برق بيك درلو مشاق سفره ايله مهاجر اولمشلره .

بونلك بر درجه صاحب نروت اولدقلى حالده دوشدكلى ورطه فلاكت
ديكر بالعموم كورد مهاجرلرینه نمونه قياس اوله بيلير . عجبا هانكى ملتدن
اولورسه اولسون يوزيكرمى خانلى بر كويدن اون نفوس قالدقنى باشقا بر
ملتك سرگذشت مصائبده اوقومق ممكن ميدرا؟ بونلره اولدى؟ نچون محو اولدى؟
بونلك حسابى كيملر ويره جك؟ مسئوللر كيملر؟ ارمنى، روم مهاجرلرینه
آمر يقادق اولوقلره معاونت آقيور! بونلره كيم باقه جق؟ كيملر معاونت
ايدو جك؟ يوقسه بونلر بشر دكلى؟ ايواه قالانلرده بوسورته مى هو اولوب
كيدو جك .

هه ! شويازينك صوك فقره مى « مجبور آهاره قدر بوراده وقت كچيره جكيز ،
عجبا ! بهاردن صوكره نره به كيدو جكيز ؟ تخيل ايندكلى اولرى ، كاشانه لرى
بر قاج كبريته قربان ايدلدى . ترلارلى اكه جك قولر منقرض اولش طويراقلرى
قازاجق ماده لر ، او كوزلر ، استر و بار كبرلر تكاليف حربه طويلا مش
قالانلردن بيله اثر يوق ، صابانلر جفت آلات و ادوات ، آرايه لر ، قيشك
صفوق كونلرنده البسه سز چيلاق حرب ايدن زوالى عسكرلره كور وظيفه لرى
ايضا اينديلر ، يمك قازانلرى قاينا تديلر . قيون سورده لرى يوق . بشون
ايكى آياقلى قورتلر طرفندن بارچه لنديلر .

اي محترم غزنه چيلر شو مكتوبده حال سفالتلرني عياناً او قودينكيز
فلاكت ديدو لره دره لر كي آقان كوز ياشلرني وجدانلر كز دن فوران ايدو جك
صدای حقله ديندirmek سزى دعوت ايدى بورم .

بونلك امثاللرى كي ير انسان ، بر مخلوق خدا عدايديله رك حق لرنده او
سورته معامله ايدلمسي ، سوغش او جاقلرينك ، ييقلمش خايمانلرينك اعمارني
ايك بهاره قاهار حياتلرينك تأميني اسبابك استكمالتي علاقه دارانلر مشتركا
طلب ايديكيز . عالم مدنيتنه باغيريكيز كه بكر منجي همبرك وجدان و ايماني

بی پروا باغیر یورلر . فقط بو آسیاب فلا کتده الله چوق ازیلش بر ملتی
اونودیورلر . یاخود اونو تئق ایسته یورلر !

فلا کتک نام مفاسیله دو چاری اولوب سسلری ایشتدیره جک یرویار بولمیان ،
دائما طالعک شدت استبدادینه یوزین اکن و هروقت معصوم و عصمتلری
درجه سنده مغدور بولنا نلردن بحث ایدلیور . مادامک مقصد انسانیتیه خدمتدر ،
شو جالده بر طاقلری بنه یه رک دیگر مظلوملر اونودملی می ؟ !

یا لکن بنه نیلوب محافظه ایدیلنلرک حقو قلری دکل ، بایک بی طرف
بر نظرله حرص و ضرر ضدن سام و انسانک کوزلری بتون دومانلریله یورون
کانلی تفکرلردن آزاده بر انسانیت پرور اوله رق شیخ سعه ی حضر تلرینک :

بی آدم اهضای یک دیگرند	که در آفرینش زیک کوهرند
چو عضوی بدرد آورد روز کار	دیگر عضوهارا نمائد فرار
نوکنر محنت دیگران بی غنی	نماید که نامت نهد آدمی

نشیده لری اوقویه رق هپسنه بردن آغلامه لی فریاد ایتلی . آلام واکدارینه
اشترک ایدوب یاره لرینه دوا بوللی ، فلا کت لرینک مغدوریتلرینک اوکنی
آملی . حقیقی دست مروت اوزادملی ، حقیقی مدنیتک شانه لایق اولان
ایسته بودر .

ای محترم غزیه محررلری ! ایسته اوج کون اول اقرامدن آلدیغ
۱۹ تئیرین اول ۳۳۴ تاریخی مکتوبک برقاج فقره سی ایجه یازی ایله نظر دقت
علیه کزه عرض ایدیورم : اولاً مکتوب صاحبی سزه طابیتدیر مق
ایستیورم . شو مکتوبک صاحبی عالم مدنیت هارون الرشید ، مأمون کبی
ذاهیلر یتشدیرن ، درتوز سنه ک بر مدت عالم اسلامه خلیفه لک یابان و بالآخره
هلاکو قتنه ناکهانیسیله کردستان طاغلرینه التجا ایدم رک « ۱۲۶۳ » سنه سنه
قدیر حکاری سلاله سی نامیله « جوله مرک » و « باش قلعه » قلعه لرنده حکم ایدن
« یوزلرجه مدرسه ، جامع ، کوبری کبی آثار خیرییه وجوده کتیره سلاله
طایفه عباسیه منسوب حاجی طیارک زاده محمد وصافی بکاردرکه بو کوفده
بر طاق امانتلرله او سلاله منسوب اوله قلری اثباته مقتدردرلر .

کرد مهاجرلری نه حالده ؟

« ... اتر با مزدن یالکز خورشید ، احسان ، محمد بکر
 صحتده اولوب سلام مخصوص ایتمکده برادریم احسان بک
 ایلك هاردن بری مملکته هودت ایتمش ایسهده نولهده
 اولدیقندن بی خبریم . رسول بک کذا قادربک سزله عمر .
 برادری عثمان بک اورمار عشیرت رئیس سونو آقا بک
 نزدنده ... سعید بک خانم سندن فرد واحد قالمشدر .
 هیبده بک کوچک مخدومی مز صاغ اوله سکز . بالموم
 قره مزاهاليسندن اون نفوس مقدارنده آتیق قالمشدر . .
 شمديک قیشک حلولی مناسبيله مملکته کیده مبهجکزدن
 مجبوراً بهاره ندر بوراده وقت کچیره جکز . . . »

ای خاک اضمحلاله سربلن بشریتی دوشونوب دست معاونی اوزاتقی
 ایستیان، کردابه فلاکته دوشن بیچاره گانه مرحمت ایدن انسانلر! سزله داغما
 حقیقی آریورسکز . هلال احمرلر ، صلیب احمرلر ، جمعیت خیریه لر ،
 فقرا پرور جمعیتلر تشکیل ایدیورسکز و بونلرله فلاکته معروض قالان
 هر فردک مصیبتنه اشتراک ایتمک ایستیورسکز !
 نهوت سز بشریتک الیو کسک طبقه سیسکز وسزه بتون ذی حیاتلر
 مدیون شکراندر .

یالکز برشی مرض ایتمک ایستیورم : سز سسلری حیقاره بیه جک
 درجهده فلاکته معروض قالانلرک امدادینه قوشیورسکز ! عجب اونلردن
 دها مقدور و فلاکتک الدرین قیوسنه دوشن مظلومینی ، آه آئیننی تشدیرمه مبه جک
 درجهده سنسلری قیصیلانلری بیچون آرا میورسکز ؟ یوقسه بو بیچاره لردن
 معلومانکزمی یوق ؟

چوقدنبری غریبه صحیفه لری ارمنی ، روم مهاجرلرندن بحث ایدن یازیلرله
 طولوب طاشیور . نهوت شو مقاله لرله بشریتک سعادتق تحیل ایدن حسن
 مرحمت صاحب لری رقت قلبیه لرینک حائل زائل اولمش ، قلملرینی باغلا یوق

حرمت اولمشدی. فقط اخلاط قلمه داری ملک اشرفیت بنده کاندن عزالدینک
استیجان برده سی آلتندہ جلال الدین شاهہ ترتیب ایندیکی سوء قصد حسن
اولہرق حضورہ حقیقہ جفی صرودہ در دست اولمش و بوندہ محمدالدیندہ بر
لکۂ خیانت صیجہ رایہ ورق اویہ عزالدینلہ برابر حبسہ آلمشدی. بوسرہ لردہ
ایدی کہ جلال الدینک زلزله فاء و بیلہ تترہ مش و او آتشارہ جلا دتک و لولہ
وغاسنہ تاب آور اولہ میہ جفی دوشونمش و شام یادشاہندن استعاضہ ایتمش اولان
بتلیس حاکمی ملک اشرف معاومتہ کلان شام اردوسیہ برابر موش مھراسندہ
جلال الدین خوارزمی بہ میدان اوقومعدی. مغولک بی پایان اردوسنی مغلوب
ایتمک عنہم بلندینہ ماک اولان جلال الدین بو اردویہ اوائیہ سلطوتدن
جکینمہ مش ایسہ وہ چہ چارہ کہ خستہ لئی حرص دلبرانہ غلبہ ایتمش و تدافعی
وضعیلہ اخلاطہ رجعت ایلمشدر.

دائما بارغم اوزرینہ انصافیزجہ سنہ برضیمہ قوندیرمہ یہ آلیشمش اولان
بوچرخ دون دیگر طرفندن دہ ایماس بیادریک قومانداسی آلتندہ بر مغول
اردوسنک تقریبی احضار و بصورتلہ ایکی اتش اراستندہ قالان جلال الدینی
بیقرار و ارق مغول اردوسنہ تسایم اولمقدن ایسہ بتلیس حاکمہ التجایی
بالاضطرار اختیار ایندی. بتلیس حاکمی کردلرہ خاص اولان بر ضیمہ
مہمان نوازانہ و جوانمردانہ ایلہ اوشاہ حیت پناہی استقبال و قیزی پيشکش
ایدرک اونی داماد ایتمک ایدی برنام بلند استحصال ایتمشدر. بوسورتلہ
برک رابطہ سنی تشکیل ایدن کردلر سلطان سلیمک اوراق بر میلیہ
سلطنت سنیہ بہ عرض تسلیمیت ایتمش والی الابد بوزابطہ یہ صادق قائمشدر.

سلیانیلی

اسماعیل و داد

بسیط روی زمین باز کشت آبادانی
 بهین سایه چتر خدا یگان جهان
 نو عمر نوح بیابی آزانکه در طام
 مهارت از بودید آمده از پس طوفان
 نوداد منبر اسلام بستدی ز صلیب
 نور گرفتی ناقوس را ز جای اذان

یکسان و خراب اولش بر یوزی جهان پادشاهنک شمسیه کبی ظل میخنت
 تأمین ایدن قدومیه معمور اولدی .

سن عمر نوحه لایق سک چونکه طوفاننک سوکره نصیل نوح دنیایی
 اعمار ایتدی ایسه سن ده مغول طوفانندن سوکره اعمار ایتدک .

سن اسلام منبر لرینک اوحنی صلیدن آلدک : اذان یرلرنده ناقوسلری
 قالدیردک .

آز مدت ظرقنده اثر حیات کوسترمک جبالایان ایرانک مقدرات ازیله سندن
 یاخود اوحیت محسسه جلال الدینک کندوسنی طویلامق نصیسنز لکنندن
 اوللی که جنکیزک وارنی قآن اوقنای جلالک ینه زبرد لرلکی احضار ایتمک
 ایچون سونای ، جرماعون کبی الک کزیده نامدار لرندن ایکی قوماندانک
 معینده براردو سوق ایتدی . جلال شاهین کبی بر حمله برقیه ایله کیننی بر آز
 او قوجه اردودن شیخون صورتیه آلدقندن سوکره جبال منیعهدن متشکل
 استحکامات طبعیه سیه تدافعی وضعیه مساعد کرهستان جهته صاووشدی .

ایلاک کوروندینی ساحه اخلاط حوالیسی ایدیه . اخلاط او تاز یخنده
 بتلیس حاکی ملک اشرفک قرداشی مجدالدینک محافظه سی آلتده ایدی
 شرق و غربک نامدار لرینی ییلدیرمش و ییلدیرم کبی دشمنلرینک قوه معنویه سنی
 قیرمش اولان جلال الدینک دبدبه شجاعتی بیه کرد قفاسنه القای خشیت
 ایتماش اولمیدر که اخلاط محافظی مجدالدین قوجه سلطان جلال الدینه بوی
 اولجه به قالدیشمش و بالطبع مغلوب اولمشدر . میدان حربدن منهزم آخلاطک
 ایچ قلعه سینه طومهری رجعت ایدنی مجدالدین هر فصل برفکره مستند ایسه
 محصندن صرف نظرله سلطان جلال الدینک پناهنه صیغتمش و فوق العاده مظهر

سیاک ۲۲۰ فروشه
نیف سال ۱۳۰

درج اولونیمز مقاله
اعاده ایدلر

چین

چجایات

سه لی ۲۲۰ فروشدر
آلی آلی ۱۳۰ فروشدر

مسلکمه موافق مقالات
مع المنونه درج اولور

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه کوردجه مجموعه در.

کرد تورک برلیکی

ایب اعظم نامق کاک ارشاداتیه منقبه جلادتی ابدیا هئانلیلرک سیفه
افتخاریته نقش ایدلش اولان جلال الدین خوارزمی تاتارلرک کردباد حول
انکیزیله هندستانه سوروکله نیش ولورالرده حمصرت وطن چله سنی طولدیر.
مشدی. (۹۲۵)

جنگیز خانک قضیه واتی جلال الدینک رهای وطن فکری احبا ایندی.
تاریختک مشهور سیلاری ایچنده جلال الدینه خاص اولان جالاکی حرکت
بلک آز زمان ایچنده اولی (کیچ مکران) طریقله اصفهانه ینشد بردی.
بوسرعت حرکتی مشهور کال اصفهانی شوییتیه توصیف ایدور.

که بود جز تو شاهان روز کار که داد

ضمیمه ایپ زبدلیس و آب از عمان

سندن بشقه شاهان زمانک هانکیسه میسر اولمشدرک آتیه بتلیسنده یم
ویرسون و عمانده صولاسون.

مفولرک ظلام ناهوارندن اورکیش و ظلم تاییدارندن ییقمش اولان
اصفهانلیلر بلک بیوک برمسرتیه او نامداری قارشلامش واد ملتک ترجان
خوشهوان اولان غوشاره شیرین ادا کال نهیت غنومی برقصیده غرا ایل
اجا ایلدی برقصیده بلک یایکی دنی غنونه اولور و ایلدیور.

سالك ۲۲۰ فروشد.

نصف سال ۱۳۰

درج اونونميان مقاندر

اعاده ايندز

چين

چيان

سنه لي ۲۲۰ فروشد.

آلي آلي ۱۳۰ فروشد

ميدلکزه موافق مقالات

مع المنويه درج اولدور.

دين، ادبيات، اجتماعيات و اقتصادياتدن بحث ايدر تورکجه- کوردجه مجموعه در.

مندرجات

- کورد و تورک برلکي سليانيه لي و داد
- کورد مهاجرلري نه حالده عبدالرحيم رحمي
- کورد کنجلىنه سيوه رکلي حلي
- کورد سيوان م ياملي زاده
- بر کورد جوجنتك احساساتي سليانيه لي محمود نژاد
- کوردلرده ضرور ائمال لاورشيد
- ؤيونسلايت ع . رحمي
- بي چکوکك عبرت عبدالرحيم رحمي

نسخه ۵ فروشد

نجم انتقال مطبعه

خو خصوص ملا سعید کردله اسلامبوله به
 خوی بدیع روی زمانه اوملای والاتبار .
 چا که اوزاتانه اورو فرسته همت بکن
 مجلسیکی منعقدکن تا بی کرد تارومار .
 هرکس تابع بی بو مجلسه من ضامن
 باش عقوباتیکی زرر و بنم و دی دهم له دار .
 خوا کر یتوا من راهی بکن ، یوملک خوم
 کرد ایرانش هو صف صف دکم هر وک قطار
 هر جلونی رأی مجلس بی وهایان بی دلیم .
 صد هزاران بایعین بوا امر او پیر هزار .
 ای لطیف حیفه که تو لیره غریب و بی کسی .
 ورنه بوام مسئله فردی وه کو قطب مدار .

قاضی لطیف

کورد تعمیم معارف و نشریات جمعیتی نامیه کورد لسان ، تاریخ و
 جغرافیاسیه اقتصادیات و اجتماعیاته دائرنهقیقات و نشریاتده بولونمی و کوردلر
 آراسنده علوم عصریه بی تعمیم ایتمک اوزره بر جمعیت علمیه تاسیسی حقنده کی
 احضارات ختام بولمشدر . تصدیق معامله سی حکومت سنیه به عرض ایدیه
 بیلمک ایچون هیئت اداره انتخاب ایدمک اوزره علاقه دارانلک کانون یانینک
 اونجی جمعه کونی اوکله دن سوکره ساعت ایکیده دیوان محاسبات آرقه
 سوقاغنده بهجت پاشا قوناغنده کی (کوردستان جمعیتی) بناسنه تشریفلری مشمنادر .

مدیر مسئول : حمزه

نجم استقبال مطبعه سی

معدن و کان کرم کرده ، شجاعت اربیان
 اسبان مکرمت ، بحر سیخا عین وقار ..
 رستم کرد کردبو ، برمک کرد و معن زائد
 کردبو ، نیوی وان همونته لصفحه روزگار ...
 باخصوص شاعر له وان بنده کمی تعداد بکم :
 مصطفی بك ، شیخ رضا ، نالی وفائی و جاومار ...
 عالم و علامه اغلب قوم کردی یون وه کو :
 سعد تفتازانی وسید شریف ، ملای حکار ...
 حضرت مفتی زهاوی ، زوله بغدادیه ده بو
 عالم اسلام بفضل و علم وی کرتی قرار .
 حیدری زاده جناب شیخ الاسلام انام
 یعنی ابراهیم افندی قطبه بو جمع کبار .
 کان علم و روز دانش کومر بحر وجود
 جود بخشینی بحزوار فضل و احسانی به بار .
 ذات وک شیخ قادری تشریفی او رو لیره
 جزء اعیانانه ، لکن کله بو کرد هزار ...
 بحر عرفان ، عین احسان ، صدر دیوان فخر دین
 نطفه طه ویسن ارچند ذی وقار
 شخص وک عبدالصمد ملای کر کوکی خدا
 عمری پی دا ، مستحقه کرد باو کن افتخار .
 له وزمانه هاته ایره قط له من غافل نبو .
 لطف و احسانی ده کل من بو هموروزی هزار .
 کدهات حالی ده برسیم ، دفع غمی ایم وه کرت
 که ، ده چومه منزلی بو خواردن شام و نهار .
 صد هزار رحمت لهام باو که ، کهوی تعلیم کرد
 صد هزار رحمت لهام دایکه کهوی هینایه کار ...

زانی حق بو اسطا عالی قلمی دعیته حل کرن هون غزتا ندا دخونن کو
 مجلسا صلیحی وی برهودبد هم غزته کی دکوت بیست هشتی کانون اول مجلسا
 صلیحی ددست شولی بکه جو کس دعوا یک هبت بلا نه وسطت موجب علمی
 حقوقی، علمی غرمانان، علمی هر دی، علمی تاریخی . . . حق خود دعوی
 و بی ته وی مجلسا کو هموم دنیالوی برهودبن حق خواتبات بکدولی بنه خدان.
 دعوا طوب، تفنک، شش دربان، بومبا یان خلاص دعوی قلمی به قوتا
 علم وزاینی حاکمه سر همی تشنان دوید خدان قلم نخبین خدان پاره همتی یکن
 هنده دانه طوب، تفنکان چاریکاوی بدنه علم قلم وغزتان چونکه همی کسی
 تیزانی، طوب تفنک هندی قلمی سولنا کت جیبی به طوبان هاتی ستانندن به قلمان
 و کیرانه مثلا صربستان، بلجیقا، قره طاغ، رومانیا به طوبان هاتنه ستانند
 به قلمی و کیران و هنددی ترملک ستانندن بوخوستاند هاتنه زانین کوشری طوبان
 خلاص بو شری قلمان نه ام زی هذک خدان قلم ریکنه اورویایی به قلمان
 خونجبتن حق مه اثبات یکن.

ع . رحمی

غزل

شامری کردان . . . مکن بحث غدار و زلف یار
 بحث بختیکی بکن بو کردله موباش ینته کار . . .
 طایفه کردان له کرج وارمنستان زورتره
 حاکم خویان نبو نیویان نه هاته ناوشمار .
 طایفه جاف، سید برزنجی، شیخ طالبان
 سند هزار مفسیان هیه، بودین و دنیا روز بکار
 صاحب قوناغ و سفره، صاحب انعام و خوان
 حال وان ناواه بو اسلام جو ترک و شکار

بت مخمور چاروت، شق کرده صد طاق و کاشانه...
 دلت بستم بافسون ای کجی رومی! .. چه فتانی
 مکر داسکیت، انوی تیونا، لیوتلیس وامشا،..
 وه کوا هوی خطا کرچه اتو تاروی لهیش عاشق
 خطای چاد صباد، خوک بلب نانه هلاله
 وه فکر شاری لایزرداره کل طرده چن روزیک
 دولیوم، یاده لعل لباتوی برد، نه بیانه..
 ملاحت ختمه سرتو کرچه دهک (نیوت) له چاد دوری
 لبوشوقی دو کلم پرنسوت تازه دیوانه.
 قاضی زاده: مصطفی نرمو

« شری طوبان خلاص بو

ایرو شری قلمانه،

هرکس مجبوره محافظه حق خوبکت اکر نه گت حق زری چوینه
 بی حقه، حفظا حق به دواصولان دبت یان دی به قوتادستان یانی بواسطه حق،
 طوب، بومبا، طبانجان بت.

یان زری بو اسطاعلم حقوق به تاریخی دبت و حق طوب تشنگان چو
 چونکه بهوی حق نانی نه اثبات کرن بلکه حق به قوتی به کیشکا غالب او
 خدان حقه کیشکا مغلوب، بی قوت او بی حقه.

دیمک به شری طوبان حق اثبات نابت. مه تجربه کر ولات به خون
 شوشه؛ هنده بیجوبی داو، باب مان ایتم وایخسر کشته کولانان، هنده خاندان
 محویون؛ هنده خانی، عاتله بلادمون پریشانی سر پریشان بی دیسا لچم فائده نه کر
 هنددی تربوسی قلا کنی وکی ویه شری طوبان خلاص بووی نیاری میان

۹۔ اصابت عیندن [کوز دکہ سندن] قورقہ وابستہ دیکت کھی
کوسٹیش یاب زیرا [مہری] روی رضا کی کوردیکی زمان نظر
طاشی و نسخہ لک باغی کھی الہری بویونکہ کال ممنونیت وافتخار ایله
آبار وسندہ البتہ بد نظر لک تاثیر اتندق وارستہ قالیر سین . م . م

و رقیق له رفز خاطرات

فدای جاوت عزیزم ، اورو کہ حالم پریشانه
له دوری تو ، دودیدم خرق حزینہ ، بحر عمانہ
عجب کریہ دلم ناداھدا ، شوکار تنہایی
نبات قندلبوی توادہوی بیچارہ بی زمانہ
بنارسانی ورہ دستی بنہ سر قلب مھروم
خقاوی بی بہ سوری پنجہ کانت رنکدہ مرجانہ
ا کرچہ تولہ قوم خوش نہاد پاک بی پاکی ،
بلا جانم له مال انکوبہ ، واجند سالہ مہمانہ .
زیانت چونکہ نازانی بایمان شدہ حالی کرد
کبابہ جبرک من بی بہ ہنایم بون بریانہ
تبسم کہ ودرجہ معجزی بو عالمی آورد
له حقہ شکرہ زارت لبو لعلت کان دندانہ
نقاب رون دہیتی ، کن کنہ و لقلب خونینم
بلا حوشاھد صدقہ کہجوا ی تیرمژگانہ
دریژت [۱] مرد کوزلف سیاحت ماشا پرینہ ،
کہ قہہ سنیہ صافت دکان و باغ سیوانہ
له سیرانگاہ کاخانہ کہ ہائی روز پنجشنبہ . . .

[۲] وریں نادیر لک کیدی اورون انک

۲ - الله سنی حفظ ایلسون ! . . . من بر جهنده يك فضله جه کوکل
قaban و طاتی و طمع بخش لافلری سویله یان و دیده یی کزیده ایله اشارات
مودت علاماتی ادامه ایندی بک حالده دیگر بر جهنده حیرت بخش بر تلون
مزاجه مالک و صو کدرجه جنکیج، متکبر و مستغنی سین .

۳ - قرمزی گل کی قرمزی البسه یی کیدی ککن اعتباراً ؛ اتش کی
کوکل یاقدک و حریت ، وقار و فکرمی بوس بوتون سلب ایندک .

۴ - سیو کیلردن بکله نیلان محبت و نوازش یرینه بزم سیو کیل نك
جفا و غدري جوقدر نت کیم تلطیف مقامنده اوق کی کوزلردن حیقان
و غضب و تهدید ایله بیچاره کوکل یارجه لایان باقیشلر يك مبذولدر .

۵ - بنجه محققدر که شو قدر تمذیبی دلبرک مقصد اصلیدی - بن کوردم
و عالم کامرانی و شادمانیده کوردلرک حصه سی انحق ذلت و محنتدن عبارتدر .
کی - عبرت بخش بر درسی اوقوتنق و تار و مار فکرلری تنور ایتکدر .

۶ - حقیقت کورد ماتک هیکل مغنوبی هر درلو مصائبک تهاجندن
ناتوان و هر کونه مختلرک ترا کشدن فلاکتزده و بی سر و سامان اولوب
اشخاص مادیه سی کی ، ارباب عدالت و انصافه حال یرملانی سویله مامک
و بازوی جد و جهد ایله حقوق بشریه و مشروعیه سی مدافعه ایتمامک و میدان
تعالی و ترقیده تک بر ادیم بیه انعام ایچون ال ، ایاق و قفاسی قریق
و دوداق و دیل کسلمشدر .

۷ - احوال خیمه من هر کسجه عیان و تطویلدن مستغنی و بیان ایتمک
محتاج دکدر . بالخاصه یاس و کوشکلک ایچون آسیب مضره کارجه دن
ماعدآ آره مزده کی فاق و حسد کافی و وافیدر .

۸ - تعلیم و تنور مقامنده یابدیفک حرکات کافیدر . مقصد آرتق
اکلا فیلدی . بنابرین یوزکی بدن چورمه و کوبه کی یکا کوسترمه
و - سنیده شو کوبه کی آصحنم دیه تهدیدات خشنیده بولونه چونکه نیم
ایچون اولیه بر اصلق اعدام دکل بالعکس وقت موجودیتک ضای
و راحت و مسعودیتک اساس و بنیانیدر .

اوکا بکزمه دیلماز . بادکه یالکز کوزللك و ملاحت مناسبتیه و عفت و عصمتدن متولد اولان تلاشی و توحشی اعتباریه ؛ حیلان یاورو لری میانشده [حران] طاغلرینه کیتیش و [حوشان] نامیه معروف اولان اوتک کولکه و تخمینی قصد ایدرکن جنوبدن وزان روزگارک شدتندن تخم مذکور طاغللمش و سقوطندن خفیف سسلر حاصل و یاورونله قولاغنه واصل و بر بارجه تلاشه سبب اولمش و بو کوچوک حادثه عقبنده ، کرد آتیلرندن قهرمان ، سریع و آوجی بر مغرزه نك صدای سلاح و مددش صباخی ایشیده رک فوراً فراره التجا ایدن و صباح ایرکن اذان زماننده [بلیجان] طالعنک اسکی منزلک لرینه وارمش اولان حیلان یاوروسنه بکزیور .

(مهری)

- ۱ - له دشای دلبردا وختی خوت ییو هستی به چایو محو هم زندوده کیتن هستیو هستی .
- ۲ - خدا حفظ بکازور دلفینو شوخو غمازی عجایب دن میو سرکیش تندو شرکرو هستی .
- ۳ - و کوکل آنتی وختی که پوشیت برکی کل ناری دات سوناندو لیت سئدم کرا نیویرو سربستی .
- ۴ - له بانی میلو دلداری ده یم جور غداری له بیکی دل نوازی زوزه غمزده چایو و لغزشق
- ۵ - به تمذیب امن مقصودی دلبر تی کیاندن بو که من کوردم بشی من داغما هر خواریه ، پستی
- ۶ - حقیقت هیکلی ام ملته بیچاره بیماره براوه لبو و زمانی شکاوه پیو ، سرودستی
- ۷ - له کن هر کس عیاز حال اچه طولی بی ناوی نفاقو بغضی خومان کافیه یو باسو بوسستی
- ۸ - به روت و رومه کیره من به طرزی گواه نایسم حلا و دستان به بالاتا له بو من ، رفتو هستی
- ۹ - آویش یا که له چایو بدز بو کر اطفاسکی (مهری) و کو بندی حایل خوش دخانه کردنت دستی

(ترجمه سی)

- ۱ - کوکل قایمق عالمده جانب دلبرانه کزدن اکر بر کوستریش و قیام واقع اوله جق اولورسه شبه سز ، نعمت محبتدن یخبر اولانلرک موجودیتلری ایا و سودای عشقندن نابود اولانلرک کییکلری ایا ایدر .

[**] شوغرنک ماده سی زلف ، اقبال و صورتی خولیا و خیالدر . (زین) مجموعه سی ایسه (سردن ، زین) ایله اوفراشیور و بیچ پروت بر (امیرد) و یا بر (زین) . باقی بویله کهده بوکی شیلره اصلا تنزل ایجاز بناء علیه بوکی غزللر (زین) مجموعه سینه شهوردکنده صحافت قیتدیلونده درج اولونه مازل فقط شوغرنده ملی اوج بیت واردرکه اولاهلرک کمالی ایچون و تابا کنجیله خاطره و کنج قارلرمنه تاجیزا بر هدیه اولکن اؤوره (زین) مجموعه سینه قدیم ایدلدی .

صوغان ، صوغاندر ، باشی ، دیی یوقدر . (بر شحمتک ویا بر شیتک
 ویا خود بر مسئلهک بایاغیلتنی اعلام ایچین استعمال اولونور .)
 « مرن هه بی ، کالبون تنه بی ! »
 اولوم اولسه یدی ، اختیاراق اولماسه یدی !
 « مالخو ایمن خلوبه ، خاون ایمن جلودبه ! »
 کتخدانمز « خلو اقتدارسز آدمدن کنایه در ، اولورسه بیه جگمز
 میشه یارایخی اولور ! »
 کنایه یاران ، دردیکوه کونادبواران !
 حیا سز و تربیه سزله ، دیوار دلیکله بیه وسیله خنده اولور !
 « قونیاطازی ، طنبور دنازی ! »
 آجیق حسرت ایله ، نغمه ایسته یور !
 « سال بسال ، خازی بیار »
 هر سنه ، کندندن اول کچن سنه بی آراتیر .
 « میرمیران ناس دیکه ، باله دوم زی قونا کری ! »
 ارکله وارککی طانیر ، سرده مرکی !
 از دبیزم نیره ، اودی بدوش !
 بن تکدر دیورم او ، « صاع » دیور !
 کوجلشدیکی زمانلرده ایراد ایدیلیر .

(ادبیات گریه دن بعض)

۲ نجی عددک ۱۲ نجی صفحه سنا دی . [۰]

۲ — بن سوکلیم هر جیلان یاوروسه نزهتاز و هر طرز و طوره

[۰] احتیاد . - (زین) جریده فریده سته ۱) فریده در . . . دلیکله آریا سیم
 قدیم مقالات هر کورد ایچون فریضه ذمه ، وشو فریضه تک پتاک چو ویشیه
 احسانه هر ملت پرور خواهان ورافیدیر . ۲) العارف بن اوزون برین دتیه
 ویمات سامه سیه وظیفه نظیفه می آخا وحه مدن حظمی استفاد ایدطای
 سکه حترمه محروم سته هرید ادرکه یوقدر ، نیکول امراندیه
 دین ایزی قلمشیر .

یمنی اوغاسین . یازیق اوکا که تونده اولماز ، قاریسی طول قلیز .
(یوم مذ کورده دهشتی فورطنه وتپی اولدینی ایچون مثلذ کر ایدیلیر)

« نوروز ، عجیب روز »

نوروز ، فوق العاده کوندر .

« حتی سهستی نکوزین ، قوالسریان نسوزین »

کویک کییک کیرمکدن ، کونش باشی یاقددن صکره قیش یتیمه مشدر .

« کانون ، شباطی کزکر ، کیسکی سرسر کوی ورکر »

کانون آبی ، شباط آیندن بورج ایندی ، بوزاغی بی چوبلکده دورودی .

(کانون ناینک ۳۱ نجی کونی فورطنه اولق حسیله مثل مذ کورذکر)

ایدیلیر . کویا یوم مذ کورده هوانک یرمدت کوزل دوام ایتمی اوزرینه

اختیار قادین بوزاغی بی چوبلک چقارمش و اعلان شادمانی ایتمش .

بونک اوزرینه حدتله ن کانون آبی شباط آیندن برکون بورج ایله فورطنه

یایتمش و بوزاغی بی مرد ایتمشدر (۱)

زییم ، زیبه دارم ، اگر بیارم ، خاش بهارم ، اگر نیارم ، سرما دارم .

« زیب ، م ، « زیب طویجی ، یم . اگر رحمت یا غار سه لطف بهار

اولاجامم ، اگر رحمت یا غار سه قیشم .

(« زیب ، شباطک صوک چهارشنبه سندن اعتبار آ برهفته دوام ایدن

کونلره تغیر اولتور . ایام منحوسه دن معدود اولقله بین العاده دیرلنی

چیقمامسینه ، طاتی وساثر ای یملکر یتیمه دقت ایدیلیر . مثک افاده سندن ده

آ کلاشلدینی اوزره اگر ایام مذ کورده یا غمور یا غار سه بهارک ابتداء

ایده جکنه ، یا غار سه قیشک دوام ایده جکنه علامت صاییلیر .)

حادثه وی :

« نام رمضان ، مه کاو و کویک بدردان ، ام ماهه اوجزدان »

لمحه رمضان ، او کوز و بوزاغی بی غائب ایتدک ، اولردن بزه بر

خاطره قادلی :

عصف ایدیلرک اعیاد ملیه میانه ادخال ایدلش و بیوک ، فقیه ، نک بین الناس مشهور و مقبول اولان نامی تذکیر و تحمیل و سیله اولمشدر .

عبده جودت بک ، محمد فقی طبران ، ایچین ، حکاری سنجانک ، مکس ، قریه سنده ، ۷۰۲ ، ده تولد ایدوب ، ۷۵۷ ، ده اوراده وفات ایتیش و اورایه دفن اولمشدر ، حکایه نویس اولوب رسائل منظومه سی موجود و مشهوردر ، دییه قید ایدر . فی الحقیقه ، مکانات Dialogues طرزنده کی منظوم و سلیس حکایاتی ، کردستان مدرسه لرینک صمیمی محفلرنده ملاعبه لفظیه ایچین استعمال اولوندیقدن باشقه قادی بک بیله ورد زبانیدر . مثلاً ، بر مناظره سنده :

فقی برسلوقی ! [۱]

از بارانیم ، تودلوی ،

از فقیه ،

توجه نظرطوی ؟

ای سلوقی [۲] فقیه سی ! بن یاغور کجیم ، سن دولو کیسک ، بن

فقییم ، سن نه چیسک ! ؟ دیر .

« طورون - اصیلزاده » ، عشرت افرادی ایسه ، « مالبات - تورکجه

مقابل یوقدر ، صابایر لر . مع مافیه « اصیلزاده » اولیوب ده « مالبات »

اولان عشرت افرادی یته « عشره » لقلریله مفتخر اولوب اولنرده « کرمانج ،

رعبه ، کویلو ، دکدر لر .

« خاج - حضرته ، شیوه بی ، طاشقی تنه بی . وی لوی که لالاخونه بی .

زناوی دبه زنه بی . »

« الفاء صلیب فی الماء ، کونی ، آقشام یکی اولسین ، وارسین صیاح

(۱) - لوقی - تلیس ابه سرد قسه لری آراسینده واقع کویلرده توطن ایدوب یاقین

شمال یا بلالارینه چقار ، ارکک و قادیلرینک تناسب ایدام و کوز قکریله معروف بر

عشیرندر . قلیات ایشریله مشغول اولدقاری ایچین این « قاطر » بلر لر . قشیرتک اک

ایلری کنن طاقه سی « مالاسی - قلیات لوی قلیله بنامدر که جو طاقه منسوب اولانلر

- سمر امثالری کی .

مارتدہ ، ایران آغاچدہ در . اما ، « حاضر ہو ،
وہ جوار » دہ [۱] ، موصل و سنجاردہ دگل !
دشتار حوی — یوغازک شہاندہ کائن را حوا اووہ سی .
طشربک — قصبہ نک شمال شرقیستندہ واقع سیوری تہلی طاغ
سرتاغی — محلہ اشی

برا عرب — عرب کوپروسی
نوالاینو — قوقولودردہ (اراضی برکانی اولمقلہ کو کرد مرکباتی قوقار)
تاخشود — « تحت شود ، دن محرفدر . قصبہ نک جنوب محلالتدن
باغچہلق محلہدرکہ بتایس خانلری سرایلرینک اقتاضی محوی اولوب
مشارالہ خانلرک استقلال ناملریخی اکتسابلری تاریخندہ یوناملہ تلیب
ایدلمشدر .

آوا طمل — آجی صو ، قصبہ نک بر ساعت قدر جنوبندہ امراض
جلدیہ یہ نافع قابلیجہدر .

کور قول — ذلیکلی طاش ، ترسبات کلبہدن متشکل جسم برقیانک
دلنسیلہ حاصل اولان توندلر .

کلی کوزان — جویرلر اورمانی ، انواع اشجاری حاوی جسم اورماندر .
زوایصور — قبرمنی تارلا

خانادوخانی — معروف دوخان خانی .

« نہ آدارہ ، نہ نیسانہ ، روزا فقی طیرانہ ،

نہ مارتدر ، نہ نیساندر ، « فقیر طیران » ک کوئیدر .

یومثل مارتک ۳۱ نجی کوئی ایچین ایراد ایدیلیر . یوم مذکورک مارت
ویاخود نیسانہ طاند اولمستندہ انتباء ایدلسی اوزریتہ ، فقی طیران خضر تلریتہ

« حاضر ہو ، و » سوار « (۱) ۷-۸ ساعتک « یاشور - بتیس جایی » نک
کندرکامی اولان « بتیس یوقازی » نک شہاندہ کائن سرورک لطفی ، هولرک
مادتہ مقبول ای کوئیدر . مذکور یغازہ « شائر واکر ادک مرقدی اولق
شائر یوزلرکی یوزلرک واریتہ طاند کورک ایدیلیر »

باشانک دور عدلندن بالنفال خیر الحاف اولق نمنیاتی ایدی . ایشته بعضاً
بر طاش پارچه سی بر قومک سرگذشت حیاتی افسانه وی تاریخلردن دها
بلیغ افاده ایدر . امید ایدرم که او طاش حالا موجوددر . و مصحف شریفده
او تربده محفوظ قالمشدر ، فقط شوپاشالق عنواننک تا او زمانده قوللانلیسی
زردن گلشدر بونی حل ایدمدم .

سلیمانیه لی

توفیق

کر دلرده ضروب امثال

زرانی — رصدی

« عور صور ایواری ، جوطی باوی بیاری .
عور صور صبی ، جوطی باوی صبی . »
آقشامک قیرمزی بولوطندن سوکره جفتی دها ایشله نغمه مش اولان تارلایه
کوتور . صباحک قیرمزی بولوطندن سوکره ، جفتی ایجری به آل .

« سیزده بی هزارانی ، کارس عویلی »
« حزیرائه اون اوچنده ، کی اکیلش داریلر . »

« کوزه ده شین ، طوومره شین »
« جویر سیلکنمه دکن سوکره ، تخم آتیه . »

« کانون ، بشرطی قانون »
« کانون آینده قاریغمسی بقانوندر . »

« شیاط ، بشرطی عولاط »
« ایلده قاری یارجه لرله یاغار . »

« ایلده قاری یارجه لرله یاغار ، ایلده قاری یارجه لرله یاغار . »

استیلا به کیدن سردار اکرم عمر پاشایه قارشى وطنى تسليمدن امتاع ایدن احمد پاشانك عجمهسى عزى . مدید و شدید مدافعات و مهاجاتی جلال الدین خوارزمی به بگزنیوردم . عزیز بک عزم و رزم مردانهسى او غورنده اون بر برادر و خیل توابعیه بالهجو طویلرک افزینه مزراق طیقایان بیوک پدرمک نمره مردانهسى گاه و بیگاه قوللارین چینلانیور . بو عنعنات ملیه نك تاریخیچهسى پیشنده نالرجکدم . اسکی شهرلرک مزار طاشلیغی او قومق مراقده دو شمشدم . برکون سلطانیه نك شمال شرقیستده اسکی بر شهر خرابهسى اولان (ماوت) قریه سنده اوستی یازیل بر طاش خبر ویردیله . کیتدم . طوبراقلر ایچندن کوجله طاشی حیقارتم . بو بر سده طاش ایدی نمیزلتم خیلی مشکلاته یازیلری حل ایتمه . نك آوسان آرمهسى آلتده (تا ابدین آستان معمور باد ... صاحبش از اسمان منصور باد) بیتله اسکندر بن اسماعیل پاشا بیان ۹۳۷ عنوانی یازیلی ایدی . بو عنوان فکر و تبعاعی آلت اوست ایتمدی . بن بابان نصی نقطه نظرندن بابان سلالهسى ایچنده اسکندر نامی آرا نیوردم . اسکندری خرسنانلره و پر یوردم . انکسار خیال ایله او طاشکده قیمت تاریخیچهسى قلمشدی .

بر سنه صوکره ۳۰۷ سنه رومیه سنه عربی رمضانته مصادف بیلم هانکی آبی ایدی ، شهر بازارک آلان جهتنده مظنه کرامدن شهاب الدین نامنه موسوم کویده بولنیوردم . آقشام اوستی بر مصحف شریف ایستدم ، مصحف شریفک زیارتنه بنم کیتمه ای اخطار ایستدیلر . خوشمه کیتدی ظن ایستدم که توقیری علی العموم مصاحف شریفه ایچون قوللانیورلر . بالذات مصحف شریفک موضوع اولدییی یه کیتدم . اوراسی بر تره ایدی . بیوک قطعه ده بر قرآن عظیم الهان - بالطبع ال یازیسی - رحله ده طور یورده ی . آجدم صاغدن بر قاچ صحیفه عربی فارسى تاریخله ، وقه لر ، تولدر ، یازیلی ایدی . بونلر ایچنده کوزمه ایلیشان بر فقره غیر اختیارى فی حایرتمشدی . او فقره ده شیخ شهاب الدین اقدی حضرتلرینک طقوز یوز قرق تاریخنده دنیابه کلان اوغلنک ملک العادل و الناصر و الناصر اسکندر پاشا ابن اسماعیل

استر کرد و نخی، استر بهرامی، استر مدیالی، استر نوحی اولسونلر بو قومك
شمدي به قدر تشكيل ايندكلى ايوبي، دولتدن بى حد و حساب به كليان
متعدد و متنوع بيوك و كوچوك حكومتك طور طو سندن صوك زمانده يعنى
تقريباً ۱۲۶۲ - ۶۵ تاريخلرنده بتليسه، حكاريده، بهنانده بر دره بلكلى،
سايمانیه دمده بر حكومت صغيره قلمشدى. بتليس، حكارى بهنانك صورت
انقراضلرى جمعيتك نشريات قسمنده تدوين اولنقى اوزره بومقاله ميا بانلره
متعلق خاطرات و محفوظات ذاتيه مه حصر ايندييورم . بىم تبعاتمه كوره
(به به) حكومتى ايكي يوز اللى سندن فضله اولا عشرت صوكره مستقل
و بر آره لى آرزوى ذاتى ايله ماحق و فقط طرز اداره ده بيه مستقل حكومت
شكندنه يشامشدر . منشاء، ترقى، تكامل، توقف، انحطاط، انقراض دوره لرى
منتظماً تاريخ عمومى به كچماش ايسه ده بوقيدسراق اونلر ك تماش ايندكلى ايرانك
تاريخ و ادبياتجه دوره انحطاطده بولوتسندن و اخيراً التحاق ايندكلى
همانيله ك ده حالاً و حالاً تاريخه ملك اولماسندن نشئت ايندييور . شرق و غربك
خيل مختلف تاريخيه سنى اشغال ايدن بو حكومتك بر جوق مناقبى، خارقه لر
ترنم ايدن افسانه شجاعتى، خرافاته قاريشان داستان بزم و رزمى، اساطيرى
تنظير ايدن مكتلرلى منقولات ايجاددن اوكرنش و وقايعك اشخاص
و زمان و مكاتى از بيله مشدم . عبدالرحمن پاشانك اون بيك آتلاويه بغدادى
عاصردن استرداد ايله سلطنت سفيه اهدا ايتسندن بر فوق العاده ملك
كوره ميوردم . ايران اردوسى (مربوان) ده بيوك سليم بك، عثمان بك، افغانلى
اكرم ملا حمزه، جوامير اغاى رنكينه كى اون ايكي دلاورك بر شيوخنيله
ناروبار ايدن او بهادرلر ك مى و منظوم نشاندنى او قوركن كندى او
(دوازده سواره) نك پشرو هجوملى و مبشر ظفرلرى صانه جق قدر ضرور
ملى به قابيليردم . صوك حكمدار احمد پاشانك نظام جديد ترتيبيله منتظم
عسكرى، اردوسى، قشقه سى، طوبى، طوبخانه سى، غايت متين و عدالته مستند
تشكيلات ملكيه سى وار ايكن قرداشلريله اختلاف يوزندن ترك حكومت
و سلطنت عثمانيه به التجاسى نه قدر انكسار خيالى موجب ايسه اورالرى

سالک ۲۲۰ فروخته
نیم سال ۱۳۰

درج اولونیمین مقاله
اعاده ایدلر

چین

جیانت

سنه لی ۲۲۰ فروشته
آلی آلی ۱۳۰ فروشته

مسلکمه موافق مقالات
مع المنوبه درج اولور

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردرجه مجموعه در.

(۲)

بضاً بر طاش پارچه سی بر قومک سرکذشت جیانت
تاریخ افسانه لردن دها بلیغ آکلایر...
س. ت

کره ارضک آفاق دورا دورنی سرسری طالعهلر کبی دولاشان آواره
(آریلرک) تا افریقای شمالیدن آسیای وسطایه هانکی برزخدن کلدکلیرنی
آکلایوروم. بلاد حارهیه آلیشان او قومک قافقاس طاغلرند - دها دور
تلبسه کیرمهدن - چیرجیلاق قیشلادقلرینه عقل ایردیره میوروم. فقط علمای
تاریخ اکثریتله اتفاق ایتدکلی ایچون کور کورینه اینانی ویردم. ایشته
او اکثریتک قولی بزه آکلایورکه دور هجیریدن بری میافارقین وقافقاسیایه
بیاییلان آریلرک «کردوخ» سلاهلر سندن کردلر تورهمش. مع مافیه
بکا قالیرسه اک معقول اجتهاد کرد شاعری و کوردلکک یگانه نوحه کری
مرحوم حاجی قادرکدر.

وار اولسون برادرمن خیالی که حاجی قادری اثرلریله احیا ایدیور.
مرحوم بر منظومه سسند دیورکه مادام نوح کیسی جبل جودی ده قالدی
و او وقتدن بری ده کردلر جیل جودی اطرافنده ابقای موجودیت
ایتمشدر. طوقاندن بری کردلر ماوای اصلیه لرنده برقرار در و الحاصل

سالک ۲۲۰ فروشه
نیف سال ۱۳۰

سنه کی ۲۲۰ فروشدر.
آلی آلی ۱۳۰ فروشدر

درج اولونمیان مقاله
اعاده ایدلز

مسلکیزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولنور.

شیرین پنجیانت

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه- کوردجه مجموعه در.

مندرجات

کوردلره ضروب امثال لاورشید
ادبیات کوردیه دن بعض نمونه لر م . م
ورقیکله رفز خاطرات مصطفی ثرمو
سزی طوبان خلاص بو ع . وحی
هنرل قاضی زاده لطیف

۱۵ مخه سی ۵ فروشدر

نجم استقبال مطبعه سی

آدرس :

باب عالی جواری ابرار محمد جاده سنده نهم استقبال مطبعه سنده (ژین)
اداره ختمی

توزیع محلی

باب عالی جاده سنده کو شرقی کتبه ختمی

کرد اساتک قواعد انویست داتر مقدمه العرفان نامنده بر دساله
نشر ایدند در . اداره خانه مزده و شهراده باشندد فوئو ایتف شرکتی
جوازنده محاف حمیدی اقتدی دگاندده بولنور .
(ژین نشر بندن)

هیت تحریریه مزدن حکایلی عبدالرحیم رحمی اقتدی طرفندن فظماً
قلعه آلمان (غیرا کوزدان) نامندکی کوردجه منظوم علم حال موقع انتشاره
وضع ایدند در . بچمه کردد فردد شریزه بر داسنک ایدندسی توصیه
ایلر وینه مومی الهیت طرفزنده نشر ایتدی (اسیر بر جوخهک باشه
کندر . رساله سیله بر لگده اداره مزده بولنور .

هتدلی غرهک ۲۵ نجی نومرؤسی انتشار ایتدی . بک مهم و مفید
مقالاتی حاویدر .

سیل ارشاد جریده اسلامیه سنک ۳۸۴ نجی نسخهی قیمتدار مقاله لرله
انتشار ایتدی .

محترم دوكتور عباد جودت بك هم شهرينك حيقارده قارى اجتهاد
مجموعه سينك ۱۳۴ نجی نسخهی حيقدی . نفيس مقاله لری حاویدر .
مطالعه سنی توصیه ایدند در .

آدرس : استانبولده جنال اوغلنده اجتهاد نوی در . تلفون نومرؤسی
۸۶۵ در .

(صالایا پاشیوی)

کلو رابن زمان طنکه
خواجهلی و هارنکه
هو کرناوی بی دنکه
تماشه حالی: کوی شنکه
خدایا. دز منان جنکه

ژخوام تیرنه بون یارب

خوا غفلت زباندن ام
ژوی عصری رواندن ام
ژبو جهلی خاپاندن ام
ژدینایی طفاندن ام
دین طللی جواندن ام

ژخوام تیرنه بون یارب

حنی کنکی خوا غفلت
حنی کنکی ژمحویت
ژیر جیتی بو جوک کفلت
محویت اوهمی ملت

ژخوام تیرنه بون یارب

اگر ملت همی بخون
وامری حق کوجه بین
وطوو رحمتی بیچین
وکی عالم خدان زین
ژهمیان جتیره، دین

ژخوام تیرنه بون یارب

۲۶ - جیرپاشی - ۳۳۴ ژمالا هکاریان

ع . رحمی

نجم استقبال مطبوعه سی صاحب امتیاز و مدیر مسئولی: اشرف حمزه

حن او، کوله چهه دبیژنی (کوردستان) غیره، سی مأموران اورد
زیر مأموریتی هاتنه جی بونه بل وانه چوتورک چونین .

وهکی تورک چونین ما ارمنی، عین هندی ارمنی نه مقدار صدان پنجاهه
نین عین زی صدان دو بزور تشکیل دکت پاش هنکی ژغیر کوردان جو
ملت دی چونین وکی وهیه کوردستان حتی کوردانه ژغیر کوردان حتی
کسی تی ننه .

صد حیف مه حتی نهه خونه دایه زانین اوروپا مه ناس تاکن وه وه
مزن تران و کوردستانی تیکل ارمنیان دزان حتی هندک خدان غرض مه
زارمنی یان زانت .

وهکی مه خودا بزانین لازم سی و غیره تا کله نه بو بهمتا هندک مه دی
حتی خودا بزانین «ام ژصددا خودرکتن قصوری نه کوفرن»
بی حتی کوردان کوردستان؛ ژغیر کوردان چوکس خدان حتی ننه
دکوردستانی دا .

(فکرا ویلسون) زی حقه لا دایه کوام دکوردستانی بهینه خدان. اگر
ام نه به خدان، قط هییه نه کن ارمنی بت صدان دهیت مه دینه خدانی
کوردستانی و ولاتی مه دی ژبوخه بستین .

وهکی وهیه جی مزن، جی بوچوک هی ملت به وظیفه خو بزانت و دست شولی
بکت وخت وستانی ننه وخت خدانی به خدی معین بت .

۱۷ — قانون بری — ۲۲۴ ژمالامکاریان

عبدالرحیم رحیمی

صبرم بوه باو و به چدم دکا عبور	کوز باشلمله دیده لرمدن ایدر عبور
آیا مقام رخصته لم پته بیهوه	واری ؟ جواز عودت او ماوای اصلیه
یا صلحت توفقه تا بوم فتح صور	یا بکله می اوبله چه تا بوم فتح صور
حالی بکه به خفه که ای یار سنگل	اسکلات او یار سنگدله بزایچه صبا
(نالی) له شوق توبه دینری سلام دور	شوقظه (نالی) یولایبور اوبله سلام دور

حالی مه حاضر

ام کورد دناو عثمانیان دا صادق تر ژمی ملتان درکه تن مه مالی خو و جانی خو
همی دشت خو دریاوی ملت دا مه روزه کی اختلالک بی اطلاعاتی یک نه کر داتما
اوان چی امر کر مه امری وان بهی ایشاند حتی وی حربی نا ام کورد زبر حربی،
ژبر هجرتی، ژبر سفالتی زهمیان پریشانتر بون. لاودمه دعسکریدا شهید بون ؛
مالیدمه یغما بون والحاصل ژمی ملتان خدان ضرر تر درکه تن .

معلوم وهیه هون هر روز هنر تان دخونن طالای حربی ام مغلوب درخستن
ام لاسر وعدا رئیس جمهور امریقای ویلسون مه دعوا صلحی کر، یانی
متارکه کریدا — ژبرمه بولغار متارکه کربو — باش مه اوستریا و آلمان زی
متارکه کر دیماک دیناژ حماما خوننی درکت همی کس نفرت ژیک دوکشتنی کر
هر کس ژطرفی خو اسبابیت سعادتا انسانی فکر کرن ژوان همیان فکرا
(ویلسون) درست تره . لورا : اود بیژت هر ملت دوت به ستری خو شولی خو
چیکت کی خوتیکلی شولا یادی نه کت . یانی ملت مقدرات انا خو به دست خو
حل کت، چی مننی دخودا دینت بلا بته حکومتک لاسروی فکری ام وی
دبین [هرب ، جوهر ، فله ، کورجی ...] هر یکی ژبوخو حکومت
چیکرن نه شولاخو به دستی خو چیدکن .

بی : ام کورد حتی نه مه حس نه کر ژبر دستی حکومتا تورکان درکون،
یانی ژمنظوما عثمانیان درکون .

نه ام غماشه دکن (ویلسون) دبیژت چه تورک نه بی داده نه عثمانیان .

بنوايه تيزوبى نر وكرم وسور وسور
داخل بى به عيز ساراي خاك وخول
هر تانكه به خاك سلبانيا عبور
شاريكه برعدل وكرم له جيكا كى خوش وزم
بو دفع چاوه زاره ده اين شهر شهرزور
خاكى رواج عيزه دارى رواج عود
بردى مثال كوهه جوبار عين نور
شامى هوتهار و نهاري هو بهار
نوزى هو عبير و بخاري هو بخور
اهليكي واى هيه كه هو اهل دانشن
هم ناظم عقودن و هم ناظر امور
سيري بكه له دار وله برد مغلهاكان
دورى بده به پرسش احوال خواروژور
آخو درون شق بوه بردر شقام
پيرقاده نى نبوه دار پير مصور
آبابه جمع و دائيره دور (كافى)
ياخود بوه به فرقه وشورش نشور
ستوان نظير كيند كيوانه سيزو صاف
ياخو بوه به دائره انجم قبور
ايسته ش مكان آسكه به كالى آسكان
ياخود بوه به ملعبه كرك ولوره لور
داخو درون صافه كركه ماره ناخورو
ياخود اسير خاكه به ليل دكا عبور
زارد و كوخلال و زارد و كوخيال
آباد كومه زوزيه دلها دكم خطور
لم شرح دود غريبه ، لم موز هجره

طائلى اولايدي صوبى . فقط طوزل آبرشور
كيرمه او (خاك دخول) ه [ه] اوعنبر فزابه
ايلك ايمدك . شهر سلبانيا به عبور
بر شهر عدل و جود وسجود و درود و بود
رفع نظر ايجون دينليل شهر شهرزور
اهجاري هود و طويراغي عنبر زمينى كل
چافاري جواهر و نهاري عين نور
شامى نهار ، نهاري بهار ، بامدادى نور
نوزل عبير ، بخارلرى بر مجير بخور
هم اهل دل اهاليلى هم اهل عقل و دين
هم ناظم عقود و هم ناظر امور
آه سوديكيم سواقلى دورايت برر برر
دارى اكار غريبى؟ . اشاغى ، بوقارى صور
باقى چابلاوب بيقلايمى كوريسى (شرشقام) [۶]
بردوشش اختيارميدر آفاجى (بر مصور) [۷]
قالشى اوله جمع احباب؟ . (يل صوبى) [۸]
پوقه طاغلدى ۹ . او ياران بر سرور
سيوان [۹] نظير قبه كيوانى ؟ . يم ميشل
آه قابلامشى سطحى انجم كى قبور
جیلان كليرى ؟ . شدموده جیلان بولاغه
پوقه قاجيردىلرلى او جیلانلرلى حقور
براق وصاف روشن اقبووى؟ . او (ناخورو)
پوقه اسير خاكى ؟ . بولانيق ايدر عبور
نظير ايدر خلال و خيالى هويم
آغزه دوشر كوكالره ايلرى يم خطور
اوله ايريندى حبرى غريبه كه صوكى

(۵) خاك دخول نالينك مسقط رأسى الآن شهرزورده بر كويدر

(۶) شرشقام سلبانياه نك بر خلسى

(۷) سلبانياه ده بر زيارشكاه

(۸) مشهور بر مسيره

(۹) اخيرا مرادلى اتحاد اولنان مشهور بر تبه

(۱۰) ناخورو تاج وجود بر مشهوريدر سلبانياه ده

(۱۱) ديش قارشيدى ايجون قوللايلان خوب دت و بگرمه لوت

کرد شعرا سندن مشهور تالینک شام شرفدن ملککی اولان سلبانییه یولادینی منظوم مکتوبیدر . بالالترام وزنی ، قانیسی ، شیوه سی ، و حتی اکثریا حروفاتی دیکشد برمدن ترجمه سی ترکیه مک اسکی طریقی اختیار ایتکدن بشقه ممکن اوله میورد مع مانیه ترجمه دائما قوالی ترسته جائق کیدر . اصلنده کی روح پرور نکتله لره صفاحت لفظیه جناس ، لف و نعر ترجمه ده احساس اولنه ماز بو جمله ایله برابر بنه حسن ملیزی اوخشادیی ایچون ترجمه ایتدم .

توفیق

ترکیه ترجمه سی

جانم فدا کدر کهکه : باد خوش سرور
ای بیگ آشناسی - بتون شهر شهر زور
ای کیزی، کیزی لطفک! هوا خواهم، هدم
ای اسدیگک زمان اسپور قاجه حضور
روحله روحی یلایزه لرسک زمان زمان
نفخ [۱] ایلور دمکده دمدام دم غرور
صبرک طوتشدی خانه سی، یاندی سگول درون
بر کوشه جکده قالدی بری ذکریا صبور
هم آهه هم عنانم وهم اشکه هم رکاب
رحم ایت بو آه واشکه قیلدهان بلا فتور
اوغرا دیار یارمه آهم کی سربع
اشکم کی بنیش صوبته (آویرد سور)
آلام دهردن یقان اول صوده ترغیز
شاد اول اونک وصالنه سن طاهر اول ماهور
اوردن ده سرچاره [۲] قدر دورمه فروش بنیش
برصو! محیطی نار و چنار وکل و چنوده [۳]
بارلا قلی کونشی کی اول چشمه جابجا
فوران نور صاف ایله هب طاشلری بلور
یا کوک بوزی بر آینه به ایتش انکس
یلدیزی سوز اوزانیور بر شهاب نور
دیردمکه: (بکره جو) [۴] شویم کوزلرم اکر

کردجه سی

قربان توز ریگتم ای باد خوش سرور
ای بیگ شار زاهه هو شار شازور
ای لطف کت خنی وهوا خواه و هدم
وی سروک بشارت سرکوشه حضور
کاهی دبی به روح دکی باوهشین روح
کاهی دبی به دمده دینی دم غرور
سوتا رواق خانه صبرم دل و درون
فی ماوه غیر کوشه ذکر یکی یا صبور
هم همنان آهم وهم هم رکاب اشک
رحمی یم آه واشکه بکه هسته بی فتور
وک آهکم روان به هتا خاک کوی یار
وک اشکه کم دوان به هتا آویر دسور
بو اوه خوت بشوله کدورات سرزمین
شادین به وصلی یکدکه توطاهر او طهور
ام جاموسته فادکه به عین سر چنار
کویکه برله نارو چنار وکل و چنور
چشمه یکی مثل خورکه به صدیقه له زوشنی
فوران نور صافه له سربرد وکل بلور
یا عکس آسمانه له اوینه دا گوا
استیره کافی راد کشی وکل شهاب نور
دم کوت که چلو خرمه اکر بکره جوی اشک

(۱) روح پورلعه معنی یورومک متناسنه

(۲) سرچنار سلبانییه یقین بیوک بر ییگمورد

(۳)

(۴) بکره جو و چنار وکل و چنوده

پك منتظم و امیدبخش بر پروگرامله تعقیب و استحصال مقاصد حاضرلانیان بوجمیتك لازم التبجیل اولدیغی اثبات ایدن حادثات حاضره بزلی دالیدهز مشوم خواب کران غفلتنی اویانديران بر آجی والیم وسیله تبقظندر .

چونکه : ترقی معارفی امل یکانه بیلن بر کرد طلبه جمیتك آلتی سنهك حیات مساعیسی شهشز بوکون مطلوب اولان تکامل ملی بی نظمین و تأمین ایدیهیلیم قدرتنه البته مالک بولغش اولوردی ..

وا اسفا که : مرفان ملت ایچون آتیلال ایلک خطوة ترقی بی تعقیب ایدیهیمک، ایشه اهمیت و یرمه مک عاقبت فجیه سیه بوکون المدارز بناء علیه تکرار ایدیورم . مایوس اولمغه محل یوق کردلکک ، نسل آتینک تأمین موجودیت، محافظه سعادت و حقوقی تکافل معارفه ترك و تودیع اهم والزیم وظاهمز دندر .

امل ، مقصد ، آرزو کرد کنجلیکنی بر آرایه طوبیلامق، بلیه جهلی کردستاندن دفع ایتمکدر .

چونکه : دورمز دور ترقی در . جالیشمه یانی سیل ترقی سوروکلهر ،
۸ کانون اول ۳۳۴ قندقی کرد زاده

کمال

(هیوی) اساساتی بدرجه دها توسیماً و (کرد نشریات) جمعی نامیله بر مؤسسه میدانه کترک اوزره اجرا ایدیلان حاضر لقلر قوه قریبه یه کلشدر . کرد منورانی ایچون واسع بر ساحه فعالیت و اجراآت تأمین ایدیهک اولان جمیتك کندیشه تقدم ایدن امثالک عاقبت دوجار اولماسی حیث پروران ملتک هر نوع معاونتترین متوقف بر مسئلهدر . بوباید ارشاد و تنویر احتیاجی صورت مخصوصه قیده لزوم کودییوروز . آرزو بیوران ذوات تفصیلات مسئله یه کسب اطلاع ایچون اداره خانه مزه مراجعت ایدیه بیلیرلر .

ژین

ایکن مع الاسف اعیان و یارانترک مظاهرت و معاونتدن محرومیت بزى بوکون نفوس عمومیه مزله متناسب بر درجه فوز و کله ایصال ایدمه مامش و جهل دینلین بلیه کرد محیطنده داتما و هر زمان عامه تقدم ایلهمشدر ۳۲۸ سنه سی تموزنده ایدی که دور اندیش و مددکار کزیده بر قاج ارباب علم و معرفت کردلک ترقی و تعالیسی تأمین مقصدیه و « کرد طلبه می وی جمعیتی » نامبله بر جمعیت ادبیه تشکیل ایتش، کردلکی طایتمق ، اوکا لایق اولدینی موقع اجتماعی بخش ایندیرمک اوزره « هتاو کرد » « روز کرد » کبی بر طاقم جرائد علمیه ده صحفه فعالیتیه کیرمش ایدی معارف مملکت اوغورنده مصروف خدمات فوق العاده لرینک بر فرد ناجیز صفتیه داتما و هر زمان مفتون و مدیون شکرانی بولندیغ بو خلاصکاران امت بر کره نصیب اولان زیارتدن استحصال ایندیکم معلوماته نظراً جمعیتک تأسیس و دوای ایچون بر خیلی مزاحم اقتحام و بلافتور و آرام مادی معنوی یک جوق فداکارلق اختیاریه کردلره ، کردلکه کرانها ایکی مؤسسه ملیه ، ایکی یادگار قیتمدار اتحاف ایلش ایدی ..

شبهه سز یارلاق و مرغوب اولان شونتشت ملی لایق اولدینی موفقیتی ادراک ایتهدن هرشیده اولدینی کبی حربک تخریبکار آلدن قورتوله مامش مؤسسائی، تشکیلاتی، بتون موجوداتی محافظه دکل ترک واهمال و مجاهدات وطن پرورانه سنده تعطیل افعاله مجبوریست حس ایتشدر .

خونکه: او ائنده هنوز تشکیلی ایتدیکنه نظراً محتاج اولدینی اصلاحات تطبیق ایدلمش و یا تعقیبه باشلانیلش ایکن مؤسسلرینک خدمت عسکریه ده دعوت صورتیه غیوبتلی و مع الاسف انقیامتک عدم التفات و مظاهرتلری و یا اسباب سائره دن دولای تعطیل مساعیه مجبوریست حس ایتلری ساقه سیله بوا مید وامل هدر و تباه اولمشیدی. احتیاجات زمانه موافق اولان بو جمعیت حقنده کرد اغنیاسنک، علماسنک، اذکیاسنک و بتون علاقه دارلرینک بالظار دقتلرینی جلب ایدرم کردلک نانه ایلک خطوه تشینی آنان و آثار عملیه سیله موفق بالخیر اولان اوجهان علم و معرفتک یکیدن احیائی لازمه

۱۴ - بتلیس ولایتی حقنده امثالنه نستله الله واضح وکوزل بر اثر نشر ایدن - لسانزده ترجمهسی وارد - برروس جزرائلك تدقیقاتنه کورده ولایت داخلنده یالکنز (بش یوز) تورک وارد .

۱۵ - بتلیس قصبهسی داخلنده کی جامعله، مدرسهله، تربله ... الخ کبی مبانی کاملاً بتلیس حاکمیرنه عائد اولوب اصول معماریلرنده تورک و عرب طرزى خارجنده خصوصیتلره مالکدرلر .

خلاصه: بتلیس شهری کاملاً (کورد) در و دیگر شهرلرده عینی حال قطعیتله واقعدر .

۱۷ کانون اول ۲۲۴

کوردی بتلیسی

کردلره : بوکونکی وظیفه من .

مقدرات ملل و دولك موضوع بحث و مناقشه اولدینی و هر برلرینك استقبالی حقنده کی حکم و قرارك دردست اعطا یولددینی بر وقت مناسبه ، کردلرك تأمین موجودیت و آتیسنه حصر مساعی املیه میدان انتشاره حیقان « ژین » خزانهسی ایلك نومرو سندن اعتباراً تعقیب ایدنلریم .

نظر نمونیتله کوریلورکه : « جریده » هدف مساعی اولهرق « کرد » ادبیات و اجتماعاتك اعتلاسی دها ایلك نسخه سنده دستور حرکت اتخاذ و دوش تحمله آلدینی بك چنین بر وظیفه یی کمال جدیتله قاوردیقنی نسخ منتشره متوالیه سیله بر قاندها اكمال و اثبات ایتشد ..

مؤسسبلرینی تبریک موفقیتلرینی تمی ایدرم .

آرتق ستر و تاویلنه امکان اولیان حقایق مؤسسه دندرکه اقوام حاضره میانده هر قان و مغارف کی خصوصانده اک کری قانلان بز کردلر ، آرزو بر زمان طر فنده برقی و اکشاف ایتکه ، علمیه هر قاناً بوکونکی مستط بر ملت

۸ — بتليده توركلساقى خصوصى مكتب آجارق تعليم ايدن ذات
بوكونكى خيزانى طائله سنك ايكنجى باباسى اولان مرخوم حسين فوزى
اختيدور .

۹ - قصه ده بوکون ظاهری بر موقع نعمی حائر کوریلان تورکجه نیک
نسبه بک قیسه بر زمان ظرفنده بو قدر توسی اداره حکومته التزام اولنان
شدت اعتسافدن نشأت ایله متبدر . فی الحقیقه کوردستان ایچون دائمی بر
آفت ماهیتی حائر بولنان مأمورینک مظالم و استبدادند ، ده اولاری
اولدینی کبی تشکیل ولایتدن سوکراده بر درلو انسانی و مدنی شکه قریب
ایدیله مین عدالتسز لککردن وقایه نفس و طائله اک کوچوک معاشلی
- حتی فخری - بر مأموریته انتساب ایچون لسان بیلیمک بر مجبوریته حیاتیه
حالی آلمشدی . لسان رسمی اولقی مناسبیله بو حال عینیه عوام ناس حقنده
ده حاریدی .

۱۰ — خدمات عمومیہ وبخصوص عسکرک لسانک انتشاردہ اساسی
پر مؤثر اولشد .

۱۱ — قصبه اهایلسندن کوردجه بیلیمینلر صولا زمانکی مکتبلرینه دوام ایدن کتجلردن مملکت حیات همومیه سنه اشتراکه وقت بولیمه رق کنج بر سنده ترك وطنه مضطر قالانلردر. بونلرک مقداری ده عشرات خانهمی فوقه یوکسه لمر.

۱۲ — بتلیس داخلند. تورک اوله رق یالکز ولایت تشکندن صکرمه
دوره عائد اولقی اوزره معزول مأمورین و متقاعد ضابطلردن برلی قیزلرله
مناهل و عددلری اوننی کجه یین ذوات ایله دهاسکی بر تاریخ تمکنه مالک
ایکی عائله واردد یونلرده قزل مسجد محله سنده ساکن شفققلی وزیدان محله
سنده اوطوران سراجلر عائله سیدرکه برغینک عدد نفوسی خریدن اول اون
آلیمی بالغ اولوب. ایکنجینک کی ایسه ییسیه قزل ایتمشدی.

۸۳ - سرحدن اولکی سوک نخریزه کورو. بتلیسک (میکز قضااتی)
 ۳۵.۰۰۰ اییدی.

۱ — بتلیس شهری په قصبه فاصله لږدی صرف نظر تنظیماتدن
صکرمه کی ادواره قدر (۱۲۶۳) بتلیس حکومت کوردیه سنک مقراداره سی ایدی.

۲ — شهرلری تشکیل ایدن سکنه علی العموم هم جوار قری اهلینک
اسباب معلومه تحتده و تدریجاً شهره نقل مکان ایتمسندن میدانه کلیر و بعض
کرده اسباب سیاسیه تبعاً آیری بر ملت افرادندن اشخاص معدوده نك
عائله قصبه لره یرلشدیرلدیکی واقع اولور . بونقاط نظر دن (بتلیس) ی
تدقیق ایدرسهك :

۱ — شرق ، شمال ، جنوب و غربنده کی حوالیده کونلرجه ، صاییلان
مسافه لره داخلده بردانه اولسون تورك کویته تصادف ایدیلر ، حتی توركله
مختلط کویلرده یوقدر آنجق شمال شرقیده وایکی قوناق مسافده کی کوچوك
و مختلط اخلاط قصبه سنده تورك تصادف مکندر .

ب — اسباب سیاسیه تحتده و یا باشقه بر سیله بر قاج تورك عائله سنك
— مجتمع و متفرق — بتلیسه کلدیکنه و یا کتیرلدیکنه دائرنه بر معلومات
تاریخیه وارد و نه ده بویله بر حادثه نك وقوعی ایشیدلشدر .

۳ — حادثات اخیرده دن اول بتلیس قصبه سنی دولدیران توركجه متکلم
کوردرلردن هر هانکی بر عائله نك سلسله نسبی نهایت دردنجی باباده قریب
و بعید بر کورد قبیله و یا قریه سنه منتهی اولور .

۴ — قصبه نك محله تقسیماتی شهرسکنه سنك منشائی بولونان کورد قریه
و عشیرتلرینک اسملری طاشیر . قزل مسجد و طاش محله سنك پالکز
اسم عمومیی توركجه ارلوب تقسیمات فرعی سی (مثلاً مرهوط ، کبوللر...
الح کی) کوردیدر .

۵ — بتلیسده عائله لسانی کوردجه اولدیگی کی جارشی معالقاتی ده
اکثریتله کوردجه جریان ایدر .

۶ — بالعموم مدارسک طسان تدریسی کوردجه در .

۷ — مملکتده توركجه اوقیوب یازانلرک تاریخی قرق منهی کچمز .
دها سکی تاریخیلرده توركجه یی لسان اوله رق ییلن پالکز فائق خان ومشتاق
کی بر ایکی ذات موجوددی .

اولدینه دلیل مقامنده تکرار ایدوب طور بیورلر بوا دعالری بر جوق نقطه
نظردن باطلدر . اورالرده بک یکی بر حیاته مالک اولدینی ایضاح اولسان
تورک موجودیتله قدم تاریخیسی احتیاج اثباتدن آزاده کورد وارلی
آراسنده کی بعد زمان دعوانک نه قدر چوروک بر اساسه ربط ایدلیکنی
عیاناً کوسترمکه برابر هر هانکی بر لسانله تکلمک اونک کوستردیکی زمره ملیه به
ادخالی تضمن ایتمه چکی ده بدیهیدر . مثلاً تورکجه قونوشمق تورک اولمایه
دلالت ایده بیله بدی تحت اداره سنده یاشادقلری حاکمیتلرک لسانیه متکلم
ابنای اسرائیلی ملل موجوده آره سنده تقسیم ایده بیلمک حقیقه بک مشکلی
اولوردی و بوکون تورکجه قونوشان روملر، لسان مادر زادلرندن حتی برکله
بیلمه ین برقم ارمینلرک هانکی زمره ملیه به الحاق ایدیله بیله چکنی آکلامق حلی
مشکل بر معما اولوردی . مثالی توسیع ایده بیلیرم ، لکن شیمیدیلک
بو قدری کافی کور بیورم .

بومثالر کافی درجه ده اثبات ایدیورکه تورکجه قونوشان هر شخصک
آلته بر نورک نئیکنی آصمق موافق منطق دکلدیر . بوندن ماعدا کوردستانده
یابلس واونی سنه لک تاریخه مالک محلی تدقیقات و مشاهداتم اورالری دولدیران
نفوسک خالص العیار کورد اولدقلری اعتراض قبول ایتمز بر صورتده میدانه
حیقاران نتایج رسیده اولدی . بونلردن هر شهر و منطقه یه عائد اولانلری
برر تعداد جوق اوزون سورر . بوندن دولاییدرکه حقنده اک واضح
معلوماه مالک بولوندیغم بالکز برنی مثال اوله رقی ایزاد ایده چکم .

سزه بتلیس قصه سی تقدیم ایده میم . بوراسنک اساطیری بر تاریخی
وارددر، هر یزدن زیاده کورد اولان عینی نامده کی ولایتک مرکزیدر . بوراده
شهر اهالیسی آراسنده تورک لساننک استعمالی نظر دفته چاربار . فقط
اهالی تورک میدر ؟

بن بوسواله جواب احضاری ایچون بیله کلرمی نومرو حیره سیله
ترتیب ایده چک و بونلرک مقایسه سیله ایجاب ایدن قرارک اعطاسی قرارک
طبع سلیم و حسی تقدیریه ترک ایده چکم .

محترم معارضہ الیوم ہوشیار لکھنؤ کو خوش آمدنی

او حکومتلرک تشکیل و تنو ایندیکی مناطق ارضه اورالرك بوكونکی سکان
بریشان ونالانی اراسنده اك قوتلی ارتباطلرك وجودینه شهادت ایدر .
کوردستان ایله - بورایه ایران کوردستانی ده داخلدر - تورک
آراسنده - تعیین ملیتلری ایچون ویریلن حکمکر عددلری قدر جوق و غیر
قطعی قرون اولی استیلاکار قائلندن صرف نظر - ایلک تماسک ، تماس
حقیقی و تاریخنیک آنجاق ظهور اسلامه کاملاً محو اولان ایران شوکت
و حکومتدن جوق صوکر واقع اولدینی بر حقیقتدر .

بوندن اول - مکان طوتمق شانندن اولمایان - تورکک خط هجرتی دایما
آزاق شمالدین کچمشددر . حادثاتی نسبتاً دها صحیح وشایان اعتماد برشکلده
نقل ایدم بیلن مؤرخین اسلامیه قافقاس اتکرنده کی مجاهدین اسلامه قارشى
بعض تورک تشبیرلری قید ایدیورسده نظر دقتی جالب ایلک ، تورک سیل
استیلاسنک خلفای عباسیه دن هارون الرشید زماننده وقوعی بیلدیریور .
خزر تورکلرینک (موصل) . قدر توسیع دائره ایدم بیلن بو حرکتی
سریعاً تشکیل ایدن قوای اسلامیه اونلری قافقاس داغلری اوزرنده کی مشهور
(دربند) ک خارجه آتش و سرعتله جریان ایدن بومد و جذراترک اراضی
مستولیده بردانه اولسون تورک براقمامشددر . (۱۸۳ هـ) . بنابرین
بودور ایچون کوردستانک هیچ بر نقطه سنده تورک و تورک دائره برشی
آراماق لازمدر .

تفصیلاتی تواریخ اسلامیه ده اساسی بر صورتده موجود اولدینی اوزره
هیچ بر موقع اجتماعی به صاحب اولمایان بر ایکی تورک کوله سنک عباسی
سراینده استخدای ابو جعفر المنصور دور خلافتی وقائنددر .

(المتصم بالله) زماننده لزوم مبرمه بناء بونلردن محدود مقدارده
قطعات عسکریه تشکیل وبعده بوتشکیلات توسیع ایدلشددر . هر نه قدر
سرگذشت آرقه سنده طولاشان ویا ملتداشلرینک مستفید اولدینی
فعمتلردن حصه مند اولغه قوشان افرادک دائمی التحاقلریله عددلری تکرر
ایتمکده ايسده عصرک اختلالات مزمنه سنی اطفایه مأمور اولدقدقلردن
متمادی محاربه لرله بر طرفندن ده محو اولوب کیتمکده ایدیلر .

خصوصیت بالکز ، يك يالكز قالان بوايكي به طالع قومك يكديكريته
قارداشجه صارلسي لزومي انه آز تقدير ايدلكده در .

موجود سوه تفاهاره بريکيسي علاوه حقسزلفي ايتکابدن تهاشي
دولاييسيله درکه : بر قارداش ملک کوردستان اطرافنده نه يابدني بيلمه دن
دوندوردیکی خييع يازي اويونلري يالكز نأز وتمجهه تعقيب ايتکه ،
باشقا برشي ياتمايه قرار ويرمشم . بوقرار نفسله محدود قالمش ، محق
واساسلي تدقيقاته استناد ايدن قيمتي مقابلهلرک ساحه نشره جيقمامسي
تأمين ايدهلک درجهده توسيع حدود ايله مشدي .

فقط هردورلو قيدهانه رغماً تثيريات معکوسه نك دوامي ني - يالكز
بر مادهيه منحصر اولمق اوزره - اخلاق افکاره اجبار ايندي . بلکه
اظهار حقيقتيه وسيله اولورده محتاج اولديغمر سکون و اتحادی تقويه ايدر
فکريله کوردستاندهکی شهرلر سککسي حقندهکی تدقيقاتي بر قاچ سطرله
خلاصه ايتکی موافق بولم .

اثرلری ازمئه قديمه نك قارائقلرنده غائب فقط شيمديکی کوردستانده
تأسيس حاکيت ايدلکری تاريخک ساحه علميه داخل اولان بعض اسمکی
حکومتلری بوراده مناقشه لزوم کورميورم . اواباب تبليک چاره سزلق
وتقصان منابع دولاييسيله بر ، ايکی که نك تدقيق قيلولوزيسنه ويا الهه
ايتدلکری قيريق دوکوک بر قاچ هيکلک ارايه ايدله ييلديکی اويديورمه مشابهلره
استقداً او حکومتلرک شو ويا بومليه منسوبيتي معين يولنده سزد ايتدلکری
مدهياته على العاده نك فوقده برکمييت عطف ايدلسي دوزخري دکلدو .
اهلکه معلومدرکه بودعوالرزه ظاهري بر محانت وتبادل موجود اولمديني
کي يكدیکريته ضد تامي مطالعه لره يکتره تصادق اولونمقده در .

بنا برين او حکومتلر اوزرندهکی ظلمت اسراری استقبال همت تنويريه
ترك ايدهلرک اردوهو وهی بت دولتلری جيه مسنه تطبيق ايدلکده بولونان
- همه قين او اوزخري شعبه تاند - توران لوحه جاذبي شيمديک بر
طرقه آتقي مجورتي واردر - زيرکات بر حقوق اعلانات اوزره مجوردرکه

ایدلك اضطراری موجود اولدیغی اراثه ایدیور. بونی اخلاصدن توفی ایتمی بزم.
 حالبوکه بو حیاتی نقطه بی شمعی به قدر اولدینی کی بو کونده، کیسه
 آ کلامدی، تقدیر ایتمدی. عثمانلیقه تاریخ تماشندن بری بالکیز قهر و ستمی
 عصبیان و طغیان کی کوردیکمز عناصر؛ وطنک حقیقی خادمترینه ترجیح
 ایدلدی. عثمانلی دولتک عناصر مرکبه اسلامیه سندن بحث ایدیلرکن درت
 یوز سنه لک بر خدمه عثمانیتدن، بو مدت طرفنده بر دفعه بیله فقط بر
 مقصد سیاسی تحتده حس صداقی اصلا دوچار تغیر اولماش حقیقی بر
 عنصر مرکبدن بحث ایدلدی. لکن هیچ بر زمان یا کلبان حقیقت حکم قطعیمینی
 اظهارده کیج قالمادی، بک الیم و حزین ماجرالره بو فکر لرده کی ضلالتک
 ولوله سقوطی اعلان ایدلدی. اک کور کوزلره برلعه نور ایجاد ایدیه بیله جک
 قدرته نظار ایدن بو حقیقه رعنا بر هناد جاهلانه ایله، حالا او عظیم
 خطالری ارتکابده دوام ایدنلره نه دیلی بیلم ! اولره که امت اسلامیه نه
 چاره خلاصی، حقوق عثمانیه نک مهما امکن محافظه سی تداییرینک نه به متوقف،
 هانکی عنصره استنادله قابل تحصیل اولدیغی بر تورلو ادراک ایتمیورلر،
 آ کلامیورلرکه: ماضیده اولدینی قادر حاده عینی مقدراته تابع، استقبالده
 عینی تهلکه لره معروض تورک - کورد ملتیرینک باشلری اوزرنده اوجان
 اولوم فورونه لرله متحداً مشغول اولق لازم کلن بر دورده بولونیورز.
 زمانک تراکت فوق العاده سی، امتک اتحادینی تقویه ایتمه جکی بدیی دیدی
 قودیلر تولیدندن احترازی قولاقلر باتلاده حق بر شدله باغردینی، بودفعه کی
 فورته اوپله قولایلقله کچشدیر یله بیله جک نوعدن اولمادینی بعض آثار
 و علائمن استدلال ایدلدیکی حاده بکا اوپله کلیورکه - ظلم و استبداد آلتنده
 بوکالان بشری بر مدت امید سرابلری آرقه سنده قوشدیران امثالی نظریات
 انسانیه عداینه ادخال ایدیله جکی مع الاسف کیتدکه تبارز ایدن - یکی
 برنسیب لره، اک صلاحیتدار آغزلرک بیاناتیله تأید لیدن اشکال مهلکه یه
 اقترایله بزم ایچون بوس بوتون باشقا بر ماهیته انقلاب اوزره بولوندینی
 خطر انکیز دملرده، درت طرفدن باغلن قدرت شکن مهاجمه کوکس کرمک

سالاك ۲۲۰ فروشد.

نیف سال ۱۳۰

مجموعه

درج اولونیاں مقاله

اعاده ایدلز

چین

چیات

سنه لی ۲۲۰ فروشد.

آلی آلی ۱۳۰ فروشد

مجموعه

مملکده موافق مقالات

مع المنوبه درج اولور.

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورنگه کوردجه مجموعه در.

کوردستانده کی شهرل سکنه سی تورکی در ۹

بر جو قلوبینک فکری مهم بر مسئله حائده اشغال ایدن بو موضوعه
دائر بر قاج سوز یازمه بی جو قدن بری دوشونوردم. حتی بو مقصدله بعض
شیلده حاضر لامشدم. لکن اونلری نشر و اعلان ایتمک احوالک بر درجه
انکشافی زمانه تاخیر ایتمک لازم کلیوردی. وقت مرهونی بکلیوردم. بو
مسئله اطرافنده بایله حق مناقشه نک بو کونکی وضعیه نظراً قائده لی اولمایه جتی
دوشونوردم. بوندن اونوری مسئله اطرافنده بایلمقده اصرار ایدیلان
تحریکاته ده اهمیت ویرلامسنی ایستدم. چونکه هرکس یک آفر بر حوله
عصیتله یوکی بولوندی شو نازک دورده بو قیل لئریاتک بر معناد وجهه
علمیسی غائب ایدره ک شخصی شاتماه منجر اوله جتی قویاً کلن ایدیورم.
بو تقدیرده طرفینک عینی ایشلرله علاقه دار فقط کار ذاتی تفرقه لرندن
کندیسنه بر حصه ظفر جیقارمق ترنیا سیله بی قرار شخص ناله موقعیت
وساطتی احضاردن باشقا بر نمره به مالک اوله میه جقاری قوتله وارده خاطر اولیور.
شایان تخطر شرائط نحتده واقع اولوب مع التأسف صمیمیتی - بزم
طرفدن اصلا سبیت ویرله دیکی حاله - آرز بر زمان ظرقنده قائب ایدن
تورک - کورد اتحاد علویسی زه نالیف مطلق بو توحید مقدرات مجبوریتده
بولوندیغمزی و او مجبورینک ایمانات چاتمه سی بو کونکی خطی پیامت

سنه لی ۲۲۰ غروشه
آلی آبی ۱۲۰ غروشه

سالک ۲۲۰ غروشه
بف سال ۱۲۰

مجموعه

مجموعه

مد لکوره موافق مقالات
من المونیة درج اولور.

درج اولونیمان مقابله
اعاده ایدلز

دین

حیات

هن، ادبیات، اجتماعات و اقتصادیان بحث ایدر تورکجه مجموعه دوره

مندرجات

کوردستانده کی شهر لر سنه سی تورکی دره . کوردی بنلیس
کوردلره ! بو کونکی وظیفه من کوردزاده کمال
مکتوب منظوم سلبانیلی توفیق
حالی مه حاضر ع . زحی
حالا یا شیوهی ع . زحی

مختاری غروشه

محمد آحتشام بیگلری

INSTITUT KURDE DE PARIS
BIBLIOTHÈQUE
RÉSERVE

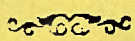
عدد ٦

٢٥ کانوَن اول ١٣٣٤

برنجی سنه

سالاك ٢٢٠ فروشه

• نيف سال ١٣٠

درج اولونميان مقالهلر

اعاده ايدلر

ژين حیات

سنه ٢٢٠ غروشدر.

آلتي آياهي ١٣٠ غروشدر

مسلكمزه موافق مقالات

مع المئونه درج اولور.

دين، ادبيات، اجتماعيات و اقتصادياتدن بحث ايدر تورنجه-كور دجه مجموعه در.